

वि० नि०
॥१॥

श्रीसहजानंदायनमोनमः॥अथविदुरनितीशरीकखिरयते॥श्लोकः॥धर्माऊंकोप्रजातंपरमकरु
णायाम्ब्रह्मधामाधिपंचसर्वाधीशंस्वतंत्रेनिजजनस्वरुदेवर्णिवेषेदधानम्॥श्रीमन्नीलांबुदा
नेसितवसनधरंदसपद्येतुलस्याविश्राणंरम्यमालोकलिकलुषहरंश्रीदूरिनोमिबुधै॥१॥अ
र्थः॥इजेतेपोतानाकल्याणनिबुद्धिनालाभनेअर्थेश्रीहरिनेनमस्कारकरुंतेश्रीहरिकेवालेतो
सर्वजीवनिउपरपरमकरुणायेकरिनेधर्मशक्तिभक्तिनेविषेगुत्यनथयाछेअनेब्रह्मधाम
नाअधिपतिछेनेसर्वनास्वामिछेनेस्वतंत्रछेनेपोतानाआश्रितजननेस्वरुनाआपनाराछे
नेब्रह्मचारिनोजेवेज्ञतेनेधरिरहाछेअनेज्ञाभायमानरावोजेगुणाममेघतेनासरवीछेकांति
जेनिवाछेनेश्वेतवस्त्रुंधारणकरेछेनेपोतानादस्तकमलनेविषेतुलसीनिजेसुंदरमाला
तेनेधारिरहाछेनेकलिनाजेदोशनेनादूरनाराछे॥१॥श्लोक॥तस्याज्ञायाश्रीविदुरनीतेष्टीको
करोम्यदम्॥सुरवबुधैतदीयानांभक्तनाबालभाषया॥२॥अर्थः॥अनेतेश्रीहरिजेश्रीसहजा
नंदस्वामितेमनाजेभक्तेमनेस्वस्वेकरिनेज्ञानद्यायतेनेअर्थेश्रीस्वामिनीआज्ञायेकरिने

अ०१॥

॥१॥

नी

श्रीविदुरनितीजेश्रीशरीकातेनेशरुतभाषायेकरिनेइजेतेकरुंछुं॥२॥पूर्वेभरतराजानावेज्ञनेवि
षेविचित्रवीर्यनामेराजाथातोहवोअनेतेराजानाधृतराष्ट्रनेपांडुएवेपुत्रथाताहवाअनेतेवेनाम
धनेविषेप्रथमनोजेधृतराष्ट्रतेतोजन्मथीजआंधलेथयोमारेराजमादिनेजोअपनथयोतारेप्रता
पिणवाजेपांडुतेराज्यगारियेबैसताहवाअनेतेधृतराष्ट्रनादुर्योधनादिकसोपुत्रतेअस्तरनाअ
ज्ञामांथिउपज्यामारेमहामदोन्मत्तनेअधर्मियाताहवाअनेपांडुराजानायुधिष्ठिरादिकपांचपु
त्रनेदेवतानाअज्ञामांथिउपज्यामारेसत्यधर्मनेविषेसदानस्वरावाथाताहवाअनेतेयुधिष्ठिरा
दिकपांचनेकुमारअवस्थामांहतातारेजरासनोपिताजेपांडुतेमूसुनेपोमताहवातेपछेधृतराष्ट्र
जेतेपोतानिमलेजराजाथयोअनेसर्वप्रज्ञानोजेअनुरागतेतोपांडुवनेविषेथातोहवोराज
भोगनाधारापांडुवनेजांणीनेतारेपुत्रेसहितरावोजेधृतराष्ट्रतेपांडुवनेअतिशोराहकरतोहवो
नेईर्ष्यानेमछरेनुक्तशकोसर्पअग्निनेशस्त्रादिकतेणोकरिनेतेपांडुवनेमारवानाउपायकरा
पणतेमनेमारवानेसमर्थनथयो॥अनेपांडुवसंपदानेजोइनेसहीनसकतारावाजेदुर्योधनादि

केर

नी

॥ वि. नि. ॥ क ते जे ते ने पांडवनी संघाथे कपरे करि ने जुगरे मता हवाने ते जुगराने विषे एवोपण कसो जे जे हारे ॥ अ. १ ॥
 ॥ २ ॥ ते वार वर सस्र धितो प्रसिद्ध गोवन मारे हे ने एक वर सलां नोर हे ए विरिये पण करि ने शकु निने दुयो ध
 नादिक ते छ ले करि ने युधिष्ठिरा जाने जित ता हवा पछे सत्य धर्म ने विषे र ह्या ए वा जे युधिष्ठिरा जा
 ते शैषदी नामे जे पोतानि स्त्री ने ए अर्जुनादिक आर भाई ते एो सहित वन ने विषे जाता हवा पछे वार
 वर सस्र धिवन ने विषे निवास करि ने र ह्या ने एक वर सस्र धि विरार जा नानगर ने विषे लां नार
 ह्या ने वार पछे श्री कृष्ण भगवान जे ते पोताना भक्त जे पांडव ते मने रा ज्य देवा डवा सारु उद्यम कर ता
 हवा अने ते श्री कृष्ण भगवाने पे स्त्री एवो जे दुपदरा जा ते धृतराष्ट्र ने यथा योग्य वचन के हेवाने अर्थ
 पोताना पुरोहित ने मी कल तो हवो तारे ते पुरोहित जे ते धृतराष्ट्र पासे जई ने ने जुक्तिये करि ने साम
 दाम भेद ने दे उ ए आर उपाये जुक्त वचन क दिने धृतराष्ट्र ने सम जाव तो हवो ने के हे तो हवो जे हे धृतरा
 ष्ट्र तुं जे ते पांडव ने अर पुरा ज्य आप्य ने ते न हि तो पांचगां मपण आप्य ए विरिये ते पुरोहिते क ह्य ता
 रे कु मति एवो जे दुयो धन ते वचन बो ल्या जे युद्ध कर्या विना तो सोयनी अणि जे र लि पण पृथ वी दुं ॥ ३ ॥

पांडवने न हि आ पु पछे ते पुरोहित ते वचन ने सांभलिने ने पांडव पासे जई ने ते वचन क ह्य तारे ते वच
 न ने सांभलिने भीम से न ने अर्जुनादिक जे ते कोप कर ता हवा अने ते वार पछे पांडव थ कि भयने पा
 ष्यो जे धृतराष्ट्र जे ते ते पांडवनी सांत्वना कर वा सारु संजय ने मी कल तो हवो पछे पोताने पासे आ
 यो जे संजय ते प्रत्ये पांडव बो ल्या जे हे सं जय तुं जाई ने पुत्रे सहित एवो जे धृतराष्ट्र ते प्रत्ये आवचन ने
 के हे जे जे यथा जोग्य एवो जे मारो भाग ते ने तु आप्य ने कृस्वियो था अने जो अमारो भाग न हि आ
 प्य तो गां डी वध नुश थ कि नि ससं जे बांरा ते एो करि ने तारो नाश था जो ए विरिये पांडव क ह्यो जे सं
 जय ते त काल हस्तिनापुर प्रत्ये आविने धृतराष्ट्र ने यथा जोग्य के हे तो हवो जे हे धृतराष्ट्र पांडव नो
 जे मत तथा श्री कृष्ण भगवान नो जे मत ते न्याये जुक्त ले मारे ते पांडव नो जे भाग ते ने तु देवा ने जोग्य छे
 ने जो ए पांडव नो यथा जोग्य भाग तुं न हि आप्य तो अर्जुन वने तारो नाश थ ई जा शो अने पांडव जे व
 चन क ह्यो छे ते तो आवती काले दुं स भा मां तुने क हि शने हम रो तो दुं मार्ग चाल्याने अमे करि ने
 आ कुल थयो लूं मारे के हेवाने समर्थन थि एम क हि न संजय जे ते ते धृतराष्ट्र नी आ ज्ञा मा गि ने

॥ वि. नि. ॥ पोताने घेर जातो हवो ॥ अने ते संजय जावचनेने सांभलने चिंता ये करिने आतुर थयो जे धृतरा
 ॥ ३ ॥ पूरा जाते जे तेरा त्रिन विषे निदाने न पांम तो हवो ने एरा त्रिने विषे धृतरा पूरा जा संघाथे विदुर जिने
 संवाद थातो हवो ते संवाद ने वैशंपायन ऋषि जे ते जनमेजय राजा प्रसेम हो भारत नाउ शोग पर्वने
 विषे के हे ता हवा ॥ वैशंपायन उवाच ॥ श्लोकः ॥ हा स्त्रं प्राह महा प्रातो धृतराष्ट्रो मदीपतिः ॥ विदुरं
 वृषमिच्छामि मिहानयमाचिरम् ॥ १ ॥ अर्थः ॥ वैशंपायन ऋषि जे ते जनमेजय राजा प्रसेम के हे छे ॥ हे ज
 नमेजय मो दि छे बुद्धि जे नि एवो जे धृतराष्ट्रा जा ते जे ते पोतानो जे द्वारपाल ते प्रसे के हे तो हवो हे द्व
 रपाल जे ते विदुर जी ने जोवाने ॥ छे ते विदुर जी ने तुं अहियां ने इलाय वार करि मां ॥ १ ॥ श्लोकः
 प्रहितो धृतराष्ट्रात्ततः क्षतारमब्रवीत् ॥ ईश्वरस्त्वामहाराजामहाप्राज्ञदिरक्षति ॥ २ ॥ अर्थः ॥ ए
 विरि ते धृतराष्ट्रा ते गोमोक लो जे रत ते जे ते विदुर जी ने घेर जा ईने विदुर जी प्रसे बाळ तो हवो हे मो
 दि बुद्धि वाळा विदुर जी समर्थ एवामहाराज जे धृतराष्ट्रा ते जे ते तमने जावाने ई छे छे ॥ २ ॥ श्लोकः ॥ ए
 वमुक्तस्तु विदुरः प्राप्य राजनिवेशनम् ॥ अब्रवीत्तृणाय ह्यस्य मां प्रतिवेदय ॥ ३ ॥ अर्थः ॥ ए ॥ ३ ॥

प्रकारे रत ते गो क ह्या एवा जे विदुर जी ते जे तेरा ज द्वारने पांमिने द्वारपाल प्रसे बोळता हवा हे द्वार पा
 लतुं जाने धृतराष्ट्रा जा आग ल्युने जगा जे विदुर जी आवा छे ॥ ३ ॥ हा स्तु उवाच ॥ श्लोकः ॥ विदुरं
 वमनु प्रासो राजे इत वशामनात् ॥ इष्टुमिच्छति ते पादो किं करोतु प्रशाधि माम् ॥ ४ ॥ अर्थः ॥ पछे ते द्वार
 पाल जे ते धृतराष्ट्रा जा पासे जा ईने बोळतो हवो हेरा जे इत मारी आजा थकी आ विदुर जी जे ते अहियां
 दरवा जे आवा छे अने तमारा चरण ने जोवाने ॥ छे छे ते शुक रे ते नि आ ज्ञात मे जे मुंने करुं ते कुं जा ईने
 विदुर जी ने कं ॥ ४ ॥ धृतराष्ट्रा उवाच ॥ श्लोकः ॥ प्रवेशाय महाप्राज्ञे विदुरं दीपं दत्तं निमम् ॥ अहं हि वि
 दुरस्यासना कल्यो जातु दर्शने ॥ ५ ॥ अर्थः ॥ तार पछे धृतराष्ट्रा जा जे ते द्वारपाल प्रसे बोळतो हवो
 हे द्वारपाल दीर्घ हृष्टि वाळाने मदा बुद्धि वा न एवा जे विदुर जी ते ने तुं जे ते अहियां प्रवेश कराव ॥ अने
 ए जे विदुर जी ते ना दर्शन ने विषे कुं जे ते करारे य असमर्थ न थी सदा समर्थ छे के तो ए विदुर जी ना दर्श
 न ने कुं सर्व काले ॥ छे छे पण एवामने मारे पासे आया निवे धिन थि ॥ ५ ॥ हा स्तु उवाच ॥ श्लोकः ॥ प्र
 विश्रान्तः पुरं क्षतमं हाराजस्य धीमतः ॥ न हिते दर्शनेः कल्यो जातुराजा ब्रवीति माम् ॥ ६ ॥ अर्थः ॥

वि-नि-
॥४॥

एविरित्येधृतराष्ट्रजायमोकव्योनेहारपालतेजेतेविदुरजीप्रत्येबोलतोहवी॥६॥
 हिमानएवामराजजेधृतराष्ट्रतेनाश्रतःपुरप्रत्येतमेप्रवेशकरो॥अनेनुमारादर्शननेविषे
 धृतराष्ट्रजाजेतेकारेयअसमर्थनधिकेतांतमारादर्शननेसर्वकालेईछेछेएविरित्येमुप्रत्येके
 देताहवी॥६॥**वेडांपायनउवाच॥श्लोकः॥**ततःप्रविशप्रविदुरोधृतराष्ट्रनिवेशनम्॥अब्रवीतमांज
 जिर्वाकंचित्तयानेनराधिपम्॥७॥**अर्थः॥**हवेएकथानेवेडांपायनरूपिजेतेजनमेजयप्रत्येकदे
 छे॥हेराजनतेचारपछेविदुरजीजेतेधृतराष्ट्रनाश्रतःपुरप्रत्येप्रवेशकरिनेजोराछेहायजेणेएवा
 यकाचित्तानेकरतोएवोजेधृतराष्ट्रजातेप्रत्येवचननेकेहेताहवा॥७॥**श्लोकः॥**विदुरोहंमहाप्रा
 त्तसंप्राप्तस्वशासनात्॥यदिकिंचनकर्तव्यमयमस्मिप्रज्ञाधिमाम्॥८॥**अर्थः॥**हेमहाप्रातकेतां
 मोरिनुद्विवालाधृतराष्ट्रजाआहुंविदुरजेतेतमारीआज्ञायकाआओछंमारेजोकाईकारज्यक
 रवानुंहीयतोआहुंब्रूतेमुनेआज्ञाकरो॥८॥**धृतराष्ट्रउवाच॥**संजयोविदुरप्राप्तोर्गहमित्वाचमांग
 तः॥अजातशात्रोःश्रीवाकरसभामधेसवक्षति॥९॥**अर्थः॥**एविरित्येविदुरजीनावचननेसांभली

५२
॥४॥

नेधृतराष्ट्रजाजेतेविदुरजीप्रत्येबोलतोहवी॥६॥विदुरजीयुधिष्ठिरराजापासेथासंजयजेतेआ
 ओछेनेमोरिनिंशकरिनेपोतानेपेरगयोछे॥अनेनेसंजयजेतेआवतीकालेसभानेमधेअजातशा
 त्रजेयुधिष्ठिरराजातेनावचननेकेहेरो॥९॥**श्लोकः॥**तस्यासुकुरुवीरस्यनविज्ञातंवचोमया॥तन्मे
 ददतिगात्राणितदकार्षित्स्वजागरम्॥१०॥**अर्थः॥**अनेकुरुकुलनेविषेश्रेष्ठएवाजेतेयुधिष्ठिररा
 जातेनुंजेवचनतेजेतेमेतेगाहमाणानथिजाएणुंतेमारेतेवचनजेतेमारादेहनासमगुंअंगनेवाल
 छेअनेवजितेवचनजेतेमुंनेनिदानथिआववादेते॥१०॥**श्लोकः॥**जागृतोदरुमानस्यश्रेयोयदनु
 पश्यसि॥तद्रूहित्वेदितंतातधर्मार्थकुराजोदरुमि॥११॥**अर्थः॥**अनेहेतातहेवापविदुरजीनुजा
 गरानेकरतोचिंतायकरिनेबलतोएवोजेहुंतेमारुंश्रेयसजेस्वरवनीउपायतेनेतंमजांणता
 रोनेतेजेमारुंहिततेनेतमेजेतेहुंप्रत्येकरोअनेतमेजेतेनिश्चेजधर्मज्ञास्त्रनेविषेनेअर्थगस्त्रने
 विषेकुराजलो॥११॥**श्लोकः॥**यतःप्राप्तःसंजयःपांडवेभ्योनमंयथावन्मनसःप्रशंतिः॥सर्वेइया
 एपप्रहृतिगतानिकिंवक्ष्यतीत्यत्रदिमेप्रचिता॥१२॥**अर्थः॥**देविदुरजीसेजयजेतेपांडवपासेथि

०२१/२५
३१/३/२०२०

५३
५४

वि. नि.
५॥

ज्वारनोऽप्याद्योलेतेघटिनेऽप्यारेभिनेमारामननेयार्थशांतिनथिअनेमारंजेसर्वेइडियोतेजेतेवि
 कलथईगयाछेअनेतेसंजयजेतेकाप्यत्रपुंकेहेरोगेनेविषेमुंनेअतिशोचिंताथायछे॥१२॥**विदुरत्रु**
वाच॥श्लोकः॥अभियुक्तबलवतादुर्बलंहीनसाधनम्॥ दनस्वेकामिनेचोरमाविशंतिप्रजागराः
 १३॥**अर्थः॥**हवेविदुरजीजेतेधृतराष्ट्रप्रत्येकहेछे॥ देधृतराष्ट्राकतोपोतेबलेरहितनेनथिधनादिक
 साधनतेजेनेनेबलीयासंपाथैवरकरिनेजोरांणीरावोजेपुरुषपथादरांणुछे धनजेनुंएबिजोतथा
 कामिएत्रिजोनेचोथीचोरएआरप्रकारनापुरुषप्रत्येउजागरोजेतेप्रवेशकरेछेकेतांएआरप्रका
 रनापुरुषनेनिंशनथाआवती॥१३॥**श्लोकः॥**कश्चिदेतैर्महादोषैर्नस्पृष्टोसिन्नराधिप॥ कश्चिच्चप
 रविनेपुम्भन्वपरितप्यसे॥१४॥**अर्थः॥**तेमादेहेनराधिपएपूर्वकहाजेमोटादोषतेमणेता
 तुनेस्पृशंनथिकसोकेतांरादोषतोकोईतारामोनथिआयातथापारकांजेधनतेमनेविषेईछावा
 नथकोतोतुंजेतेपरितापनेनथिपांमतो॥१४॥**धृतराष्ट्रवाच॥श्लोकः॥**श्रोतुमिच्छामितेधर्मपरं
 नेःश्रेयसंवचः॥अस्मिन्नराजर्षिवंशोदित्वमेकःप्राप्तसंमतः॥१५॥**अर्थः॥**हवेएवचननेसांज

लिनेधृतराष्ट्रजेतेविदुरजीप्रसेबोलेछेदेविदुरजीधर्मजुक्तनेअतिशोकव्याणकारिनेश्रेष्ठावुंजेत
 मारुवचनतेनेकुजेतेसांभलवानेइल्लुछे॥ अनेराजर्षिजेकुरुराजातेनोजेआवेशतेनेविषेएकतमे
 जजेतेजेबुद्धिवालापुरुषछेतेमणेमांनोछोकेतांआकुरुकुलनेविषेएकतमेजअतिशोबुद्धिमान
 छीपणवीजोकोईनथीमादेजेमारुहितदोषतेतमेमुंनेकरे॥१५॥**विदुरत्रुवाच॥श्लोकः॥**राजाल
 क्षणसंपन्नस्त्रे लोकरस्याधिपोभवत्॥ प्रेष्यस्तेप्रेषितश्चैवधृतराष्ट्रयुधिष्ठिरः॥१६॥**अर्थः॥**हवेविदु
 रजीकरेछेदेधृतराष्ट्रजानांजेसर्वेशुभलक्षणनेमणेजुक्तएवाजेराजायुधिष्ठिरतेजेतेत्रिलोकी
 नाअधिपतिथायरावालेअनेसर्वप्रजानेइल्लवानेयोग्यछेतेयुधिष्ठिरराजाजेतेतुंतेगेवनप्रत्ये
 मोकव्याछे॥१६॥**श्लोकः॥**विपरीततरश्चत्वंभागधेयेनसंमतः॥ अर्षिपांप्रक्षयाच्चैवधर्मात्मा
 धर्मकोविदः॥१७॥**अर्थः॥**अनेहेधृतराष्ट्रतुंजेतेधर्मात्माछंनेधर्मनेविषेचतुरलं तोपणतारेने
 वनोअभावछेएहेतुंमादेतुंजेतेअतिशोविपरीतछेकेतांराजलक्षणेरहितछुअनेसर्वप्रजानेदेष
 करवाजोग्यलंअनेराजभागनेविषेसंमत्तनथीराज्यगाहिनाधणितोयुधिष्ठिरछे॥१७॥**श्लोकः॥**

॥वि. नि०
॥६॥

आनृशं स्यादनुकोशाद्दर्मात्सपराक्रमात् ॥ गुरुत्वं त्वयि संप्रेक्ष्य बहून् केशं स्तिति क्षते ॥ १८ ॥ अर्थः
अनेते युधिष्ठिरने विवेकरपणं नथिने दयापणं छेने धर्मछेने सपराक्रमछे एहेतुं मांरे तारे विषे गुरु
पणने ज्ञाईने ते युधिष्ठिरने ने वकुं केशं नुं सदहन करे छे ॥ १८ ॥ श्लोकः ॥ दुर्योधने सौबले च कर्णो दुःशास
ने तथा ॥ एते वैश्वर्यमाधाय कथं त्वं भूतिमिच्छसि ॥ १९ ॥ अर्थः ॥ अने देधूतराष्ट्रदुर्योधनशकुनिकर्ण
ने दुःशासन ए चारजणने आधीनयईने तुजेते के मरा जणे श्वर्यने इच्छे छे तां ए चारने विपे विश्वासरा
रवें क रिते तारे राजनहिरहे के मजे ए चारनो दुष्ट छेने बुद्धिरहीत छे ॥ १९ ॥ श्लोकः ॥ आत्मज्ञानं समा
रं भस्ति तिक्षा धर्मनिसता ॥ यमर्थान्नापकर्षति सर्वे पंडित उच्यते ॥ २० ॥ अर्थः ॥ हवे ए चारजणने वि
षे पंडितपणुं नथि ए मके हेवाने अर्थे पंडितनां लक्षण कहे छे ॥ देधूतराष्ट्र आत्मज्ञानने समारंभजे को
ई ककारजने आरंभ करवाने तिति क्षाजे सरवदुःखने सहन करवुंने धर्मनिसताजे नित्ये धर्ममांरे हे
वुं ए चारबांनो जे ते जे पुरुषने पोताना अर्थथ कि नथि पाउतां ते पुरुषने पंडित कहीये के तां जे पुरुष
ने आत्मज्ञानते सतशास्त्रप्रमाणो होयने कारजने आरंभते पोतानिसामरथिप्रमाणो होयने सरव

अ-२ ॥
१६ ॥
१७ ॥
१८ ॥
१९ ॥
२० ॥
॥६॥

दुःखनि सहनताते वैराग्ये नु क होयने धर्मपालवामां श्रद्धा होयते पुरुष जे ते शयोके देवायने पोताना
अर्थथ कि करारे यपडे नहिने जे पुरुषने ए चारवांनो आविरित्यनां न होयते मूर्खके देवायने पोताना
अर्थथ कि पंडिजाय ॥ २० ॥ श्लोकः ॥ निषेवते प्रशास्तानि निदिता निनसेवते ॥ आस्तिकः श्रद्धांशु एतस्य
डितलक्षणम् ॥ २१ ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष जे ते सतशास्त्रने विवेकछांजे रुडांवांकारजने मने सेवे छे ते
सतशास्त्रनिंदितावांजे कारजते मने नथि सेवतो अने आस्तिक छे ने श्रद्धावालो छे ते पुरुषने पंडि
त कहीये ॥ २१ ॥ श्लोकः ॥ क्रोधोर्षश्च दर्पश्च द्वीः संभोमान्यमानिता ॥ यमर्थान्नापकर्षति सर्वे पंडि
त उच्यते ॥ २२ ॥ अर्थः ॥ अने क्रोधर्षने दर्पजे पारकी अवज्ञा करवीने दूजे लज्जाने स्तंभजे अनश्रु
पणुंने मान्यमानिता जे पोताना आत्माने पूजवा जोग्यमानवापणुं ए छोवांनो जे ते जे पुरुषने पोता
ना अर्थथ कि नथि पाउतां तेने पंडित कहीये ॥ २२ ॥ श्लोकः ॥ यस्मिंश्च न जानंति बाह्याश्चाभ्यंतराश्च
ये ॥ कृतमेवास्य ज्ञानंति सर्वे पंडित उच्यते ॥ २३ ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुषना करवा जोग्यकारजने जे म
नसुवो तेने मां हिलाने बाहेरला जे जनते जांणिनसके अने वली जे नुं करे जुं जेने कारजतेने मां हि

॥ वि. नि. ॥ लाने बाहेर लाजे जाणोले एवो जे पुरुष तेने पंडित कहीये ॥ २३ ॥ श्लोकः ॥ यस्य कृत्यं न विघ्नं प्रतिज्ञातमुहं
 ॥ १ ॥ अयं रतिः ॥ समृद्धिरसमृद्धिर्वासर्वे पंडित उच्यते ॥ २४ ॥ अर्थः ॥ अने शांत उद्वेग प्रीति समृद्धि असमृ
 द्धि रसर्वे जे ते जे नाकार ज प्रत्ये विघ्न कर एवो जे पुरुष तेने पंडित कहीये ॥ २४ ॥ श्लोकः ॥ यस्य संसारिणा
 प्रजाधर्मार्थावनुवर्तते कामार्थं हृणीते यः सर्वे पंडित उच्यते ॥ २५ ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष निस्वभावे
 करिने चपल ए विपण जे बुद्धि ते जे ते धर्म निकेडेने अर्थ नीके रे वरते छे के तां जे पुरुष नी बुद्धि चपल छे
 तो पण धर्मने अर्थ नो साग नथो करति एवो छे ॥ अने वली जे पुरुष जे ते काम जे आलोक मं वे धि कर व
 ते नो साग करिने आलोक मां ने परलोक मां कर व बुं आप ना रुं जे धन तेने वरे छे ते पुरुष तेने पंडित कही
 ये ॥ २५ ॥ श्लोकः ॥ यथा शक्ति चिकीर्षति यथा शक्ति च कुर्वते ॥ न किंचिद्वमं जेते पंडिता भरतर्षभ ॥
 २६ ॥ अर्थः ॥ हे भरतर्षभ के तां भरत वंश ने विषे श्रेष्ठा वा धृत राष्ट्र पंडित एवा जे पुरुष तेने ते पोताना
 सामर्थ्य प्रमाणो कार ज करवाने ई छे छे ॥ अने वली पोताना सामर्थ्य प्रमाणो जकार जने करे छे अने को
 ई मनुष्य नुपण अपमान नथो करता ॥ २६ ॥ श्लोकः ॥ क्षिप्रं विज्ञानाति चिरं शृणोति विज्ञाय चार्थान् ॥ १ ॥

जतेन कामान् ॥ नासंपृष्टो ह रूपयुं के परार्थे न त्यजाने प्रथमं पंडितस्य ॥ २७ ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष जे
 ते को ई काम एवा नुं होय तेने तत्काल जां गिले छे तो पण तेने निहरताने अर्थ तेने बुद्ध काल पर जेत सो न
 ले छे अने जां गिले अर्थ तेने जे छे ने कामने नथि न जते ॥ अने को ई के न पुछो थको पारका कार ज
 ने विषे नथो जोडा तो ए विरि ते जे वरत बुं ते जे ते पंडित पुरुष नुं प्रथम लक्षण छे ॥ २७ ॥ श्लोकः ॥ नाः प्राप्य
 मभिवांछंति नष्टं न छंति शोचि तुम् ॥ आपसु च न मुह्यंति नराः पंडित बुद्धयः ॥ २८ ॥ अर्थः ॥ अने जे पं
 डित बुद्धिवा लानर छे ते जे ते जे पदार्थ पोता वत पमाय एवुं न होय तेने पोमवाने नथो इ छता अने ना श
 पोमिग युं एवुं जे पदार्थ ते नो शो क करवाने नथि इ छता अने वली आपत्काल ने विषे मुजातानथी ॥
 २८ ॥ श्लोकः ॥ निश्चिन्तयः प्रक्रमते नांतर्वसति कर्मणाः ॥ अवधका लो वशपात्मा सर्वे पंडित उच्यते ॥
 २९ ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष जे ते पोताना बलवते कार जना सिद्ध्या वा पणानो निश्चे करिने पछे ते कार
 रज नो आरंभ करे छे अने पो ते आरंभुं एवुं जे कार ज तेने पुरुं करण विना वचमां विराम नथि पोम तो
 अने सर्व काले प्रयो जने महित जे कर्म तेने करे छे पणानि श प्रयो जन कर्मने नथी करतो अने वश छे मन

॥ वि. नि. ॥ जे नुवावो जे होय तेने पंडित कहिये ॥ २० ॥ **श्लोकः ॥** आर्यकर्मणि रजंते भूतिकर्माणि कुर्वते ॥ हितं च नाम ॥ **अ. २ ॥**
॥ २० ॥ सूर्येति पंडिता नरतर्षज ॥ २० ॥ **अर्थः ॥** हे नरतर्षज पंडित एवा जे पुरुष तेने ते आर्य जे मोरा साधु पुरुष ते मने करवा जो ग्वाणुं जे कर्म तेने विषे प्रातिमान थाय छे अने भूति जे ऐश्वर्य ते निप्राप्तिने अर्थ कर्मने करे छे अने पोताना नो हित कारि जे पुरुष तेने विषे दोषतुं आरोपण नथि करताने ते निर्घा प एनथी करता ॥ २० ॥ **श्लोकः ॥** न हृष्यत्यात्मसन्मानेनापमाने च कुप्यति ॥ गांगोद्गर्वाक्षोऽप्योयः स पंडित उच्यते ॥ २१ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुष जेने पोताना सन्मानने विषे हर्षने नथि पांमते अने पोताना अपमानने विषे कोपने नथि करतो अने गंगानो जे मोरो धरो ते निपेवे क्षोभे र हित रेहे छे एवो जे पुरुष तेने पंडित कहिये ॥ २१ ॥ **श्लोकः ॥** तच्च ज्ञः सर्वभूतानां योगज्ञः सर्वकर्मणाम् ॥ उपायज्ञो मनुष्याणां नरः पंडित उच्यते ॥ २२ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुष जे ते उतस नथी एवा जे सर्वे ऐश्वर्यादिक ते मना ना शवतपणाने जां गे छे अने सर्वे कर्म जे क्रियाओ ते मनी जे स्वना तेने जां गे छे अने उपाय जे क्रिया निरचनाने अर्थ सामग्री यां ते मने जां गे छे एवो जे पुरुष तेने सर्व मनुष्य नामधने विषे पंडि ॥ २ ॥

त कहिये ॥ २२ ॥ **श्लोकः ॥** प्रहृतवाकचित्रकथकृद्वाच्यति भानवान् ॥ आशुगंथस्य वक्ता च यः संपंडित उच्यते ॥ २३ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुष जे ते अकुं वितवचनवालो छे के तो वाक्नेत वंधाय नही एवो छे अने ना ना प्रकार नी जे कथाओ ते मना जां गाना रो छे अने तर्कवालो छे ने तत्काल स्फूर्तिवालो छे अने तत्काल गंथनो वक्ता छे एवो जे पुरुष तेने पंडित कहिये ॥ २३ ॥ **श्लोकः ॥** श्रुते प्रज्ञानुंगंय स्पृजा चैव श्रुतानुगा ॥ असंभिनार्यमर्यादः पंडितार्यां लभेत सः ॥ २४ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुष नुं शास्त्र जे ते पोतानी बुद्धिने वश छे अने वली जे निबुद्धि जे ते शास्त्रने अनुसरी ने र हि छे अने नथी जे दी मोरा पुरुष निवां धेली मर्यादा ओ ते जे गे एवो जे पुरुष तेने ते पंडित एवाना मने पांमे छे ॥ २४ ॥ **श्लोकः ॥** अश्रुतश्च समुन्नहो दरिद्रश्च महामनाः अर्थीश्चाकर्मणाप्रेप्सुर्मूर्खस्तु च ते बुधैः ॥ २५ ॥ **अर्थः ॥** एविरित्ये पंडितना लक्षण कहिने हवे मूर्खनां लक्षण के हे छे ॥ हे भूत राष्ट्र जे पुरुष जे तेने पोते शास्त्र नभ एपोष कोपण अंधकारि होय अने पोते दरिद्र थकोपण उदार मनवालो होय अने हीन कर्म करिने धनने इच्छतो होय एवो जे पुरुष तेने ते बुध जे विवेकी बुद्धिवालो पुरुष ते मणे मूढ एरित्ये कह्ये छे ॥ २५ ॥ **श्लोकः ॥** स्वमर्थयः परित्यज्य परा

॥ वि. नि. ॥ अर्थमनुतिष्ठति ॥ मिथ्या चरति मित्रार्थतमाहुर्मूलक्षणात् ॥ ३६ ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष जे ते पोताना अर्थनोत्सागकरि नेवारका अर्थने करेले अने पोतानामित्रने अर्थे मिथ्या आचरण करेले एवो जे पुरुष तेने विवेकि जे ते मूलक्षणावा लोक देले ॥ ३६ ॥ श्लोकः ॥ अकामान्कामयतिथः कामयानान्परित्यजेत् ॥ बलवंतंचयोद्वेष्टितामाहुर्मूर्खे तसम् ॥ ३७ ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष जे ते पोताने जे जनन दुखता होय ते मने पोते दुखेले अने जे जन पोताने दुखता होय ते मनोपरित्याग करेले अने वलिया संया श्रेष्ठे षने करेले एवो जे पुरुष तेने विवेकी जे ते मूर्खितवा लोक देले ॥ ३७ ॥ श्लोकः ॥ अभित्रं कुरुते मित्रं मित्रं द्वेष्टि हि नस्ति च ॥ कर्मचारजते दुष्टं तमाहुर्मूर्खे तसम् ॥ ३८ ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष जे ते पोतानो मित्रन होय तेने मित्र करेले अने जे पोतानो मित्र होय तेनो द्वेष करेले तथामारी नो स्वले अने दुष्टा एवुं जे कर्मतेनो आरंभ करेले एवो जे पुरुष तेने विवेकी जे ते मूर्खितवा लोक देले ॥ ३८ ॥ श्लोकः ॥ संसारयति कृत्यानि सर्वत्र विचिक्रि शति ॥ चिरं करोति क्षिप्रार्थं समूहो भरतर्षभ ॥ ३९ ॥ अर्थः ॥ दे भरतर्षभ धृतराष्ट्र जे पुरुष जे ते पोताने पंडे करवानो जे कारज ते मने चाकरपासे करावेले अने सर्वजनन विवे संशयने ॥ ८॥

करेले पणकोई नो विश्वास नथि राखतो अने ततकाल करवानुं जे कारज तेने विषे वहुं विलंब करेले एवो जे पुरुष ते मूर्खे ॥ ३९ ॥ श्लोकः ॥ आहं पितृभ्यो न ददाति देवतानि न चार्चति ॥ स कुम्भित्रं न भजते तमाहुर्मूलक्षणात् ॥ ४० ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष जे तेनास्तिक पणथ कि पितरने अर्थे आहुनथी करतो अने देवताने नथी पूजतो अने पोतानो सगो होय तेने मित्र होय तेने नथि भजतो एवो जे पुरुष तेने विवेकि जे ते मूलक्षणावा लोक देले ॥ ४० ॥ श्लोकः ॥ अनाहुतः प्रविशति योः पृष्टो बहु भाषते ॥ विश्वसत्यति मने पुमूर्खे तान राधमः ॥ ४१ ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष जे तेकोई कणाको ते बे सिने वार्त्ता करता होय त्यां हां सादक सा विजानो प्रवेश करेले अने पुष्टा विजानो बहु बोलेले अने अति आसावधान एवा जे पुरुष ते मने विषे विश्वासने करेले एवो जे पुरुष ते जे ते मूर्खितवा लोक अने नरने विषे अधमले ॥ ४१ ॥ श्लोकः ॥ परानुक्षिपति रोषेण वर्तमानः स्वयंतथा ॥ यश्च कुरुत्यनीशः स नृसचमूर्खतमोनरः ॥ ४२ ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष जे ते पोते तो ते रोषे जुक्त थको वर्तनो होय तेने विजाने ते रोषे करिने निंदेले ने वरेले अने असमर्थ थको को धने करेले एवो जे पुरुष ते जे ते अतिशय मूर्खे ॥ ४२ ॥ श्लोकः ॥ आत्मनो बलमजायधर्मार्थं

वि. नि. १०

अ. १॥

परिवर्जितम् ॥ अलभमिच्छन्नेकम्यान्मूट्बुद्धिरिदोच्यते ॥ ४३ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुष जे ते पोताना बल
नेन जांगिने धर्मने अर्थते होरहितने पोताने नपमायाएवुं जे पदार्थतेने जतनकरा विना पांमवानेई
छेछे एवो जे पुरुषतेने आलोकने विवे मूट्बुद्धिवा लोकहीये ॥ ४३ ॥ **श्लोकः ॥** अकिञ्चिन्नास्ति यो राजन् य
श्च श्रममुपासते ॥ कदर्थं भजते यस्तु तमाहुर्मूर्खतवेतसम् ॥ ४४ ॥ **अर्थः ॥** हे राजन् धृतराष्ट्रे जे पुरुष जे ते
पोतानि शिखांमगानमानेतेने शिखांमगादेछे अने वली जे पुरुष जे ते राजाने भोगववानां जे स्त्रियादि
कपदार्थतेने कोईन जांगोए विरित्येसेवेछे अने वली जे पुरुष जे ते कदर्थं जे अदातारतेनेसेवेछे एवो जे
पुरुषतेने विवेकि जे ते मूर्खितवालो केहेछे ॥ ४४ ॥ **श्लोकः ॥** अर्थं मदांतमासाद्य विद्यामैश्वर्यमेव वा वि
वरत्य समुल्लस्यः संपरितुष्टच्यते ॥ ४५ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुष जे ते मोटो एवो जे अर्थतेने पांमिने तथा
विद्याने एश्वर्यतेने पांमिने उरुतथकोनथि विचरतीकेतां अदेकारे जलुथकोनथि वरततोते पुरुषने
पंडितकहीये ॥ ४५ ॥ **श्लोकः ॥** एकः संपन्मश्नाति वस्तेवासश्च शोभनम् ॥ यो संविभज्यत्येभः को नृ
शंसतरस्ततः ॥ ४६ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुष जे ते पोताना जेसेवकतेमनेने वंचि आपिने रुंडुएवुं जे अन्नादि

॥ १० ॥

कवस्तुतेनेपोते एकलोजजमेछे अने वलिरुंडुएवुं जे वस्त्रतेनेपोते एकलोजपेरेछे एवो जे पुरुषतेथकी वि
जोकी यो अतिशूकूर स्वभाववालो छेको इनथा ॥ ४६ ॥ **श्लोकः ॥** एकः पापानिकुरुते फलं भुङ्क्ते महाज
नः ॥ भोक्ता रो विप्रमुच्यंते कर्त्ता दीवेण लिप्यते ॥ ४७ ॥ **अर्थः ॥** अने परने विवे जे मोटेरो जन होयते जे ते पो
ते एकलोजपोताना कुरे वनापोषणने अर्थे पापकर्मने करेछे अने ते पापकर्मनाफलनेपणापोते एकलो
जभोगवेछे अने तेनिकमांगिनारवानारा जे कुरे विमांणसतेमने दीपनथीलागतो अने ते पापकर्मनो
करनारो जे मोटेरोने जे ते दीपेकरिनेलेपायछे ॥ ४७ ॥ **श्लोकः ॥** एकं दृश्यान्वा दृश्यादिषु मुक्तो धनुष्यता
बुद्धिर्बुद्धिमतोः सृष्टादृश्याष्टुसराजकम् ॥ ४८ ॥ **अर्थः ॥** अने धनुशावालो जे पुरुषतेने धनुशांथिमुक्तो
एवो जे बाणते जे ते एकजांनेमारे अथवानमारे अने बुद्धिवालो जे पुरुषतेने चलवी एवी जे बुद्धिते जे
ते राजार्थेसहित एवो जे सर्वेदज्ञतेनेहोछे ॥ ४८ ॥ **श्लोकः ॥** एकयाद्देविनिश्चित्य त्रींश्चतुर्विंशो कुरु
पंचजित्वा विदित्वा षट्सप्तदित्वा स्रखीभव ॥ ४९ ॥ **अर्थः ॥** हे धृतराष्ट्रा कजे बुद्धिते एकरिनेवे जे
कारत्यने अकारत्यतेनो निश्चेकरिनेपछे सामदानभेदनेरेडरा जे चारउपायतेमणे करिनेत्रणजेमी

वि. नि. त्रउदासीनेशुतेमनेतुं जेतेवशकसकेतांसांमउपायेकरिनेमित्रनेवशकसअनेदाननेजेदेएवे **अ. १॥**
२१॥ उपायेकरिनेउदासिनेवशकसअनेए चारउपायेकरिनेशुतेमनेवशकसअनेश्रोत्रत्वकवक्षुजि
 हानेघ्राणएजेपांचज्ञानेडियोतेमनेजितिनेअनेसंधि॥१॥ विगृह्ण ॥ २॥ यान ॥ ३॥ आसन ॥ ४॥ द्विधीज
 वे ॥ ५॥ समाश्रय ॥ ६॥ एणो गुण तेमनेजांणिनेअनेपरस्त्रिसंग ॥ १॥ जुगटुं ॥ २॥ मृगया ॥ ३॥ मरुपान ॥
 ४॥ वाकपारुष्य ॥ ५॥ देउपारुष्य ॥ ६॥ अर्थहपण ॥ ७॥ एजेसातदोषतेमनासाग करिनेतुं जेतेस्फुरि
 योथा ॥ ४८॥ **श्लोकः** ॥ एकंविपरसादंतिशस्त्रेणैकश्चवधते ॥ सराजं सप्रजंहेतिराजानंमंत्रविज्ञवः
 ५०॥ **अर्थः** ॥ अनेहेधृतराष्ट्रविषरूपजेरसतेजेतेएकजणानेमारेलेअनेशस्त्रेकरिनेपणएकज
 णानोजवधथायलेअनेमंत्रविज्ञवजेपोतानागोप्यविचारनुंप्रगटथइ जावुंतेजेतेराजेसहितने
 प्रजायेसहितएवोजेतेराजातेनेहोले ॥ ५०॥ **श्लोकः** ॥ एकःस्वाडुनभुंजीतएकश्चार्थान्चिंतये
 त् ॥ एकोनगलेदध्वानेनैकःस्मतेपुजागयात् ॥ ५१॥ **अर्थः** ॥ अनेस्वाडुएवुंजेरवाधानुंपदार्थतेनेपो
 तेएकलाननखावुअनेअर्थजेकोईकरवानांकारज्यतेमनेएकलानविचारवांअनेमार्गप्रसे **॥ ११॥**

एकलानवालवुंअनेविजासईरहेसतेएकलानजागवुं ॥ ५१॥ **श्लोकः** ॥ एकमेवाहित्वायंयत्तज्जना
 वबुधसे ॥ समंस्वर्गस्यसोपानंपारावारस्यनोरिव ॥ ५२॥ **अर्थः** ॥ अनेहेराजन्सत्यजेपारकोनेपोतानो
 जेहन्थायएवुंयथार्थवचनबोलवुंतेजेतेएकहितायलेकेतांएजेवोबीजोकोईधर्मनथातेसत्यनेतु
 जेतेनथाजाणतोअनेएसत्यजेतेस्वर्गनेपांम्यानुंपगथायुंलेजेमसमुद्रनापारनेपांमवानुंसाधनते
 नावलेतेमस्वर्गनेपांमवानुंसाधनतेसत्यले ॥ ५२॥ **श्लोकः** ॥ एकःक्षमावतांदोषोहितोयो नोपपद्यते ॥
 यदेनेक्षमयायुक्तमशक्तंमनतेजनः ॥ ५३॥ **अर्थः** ॥ अनेदेराजन्क्षमावालाजेपुरुषतेमनेएकजदो
 षलेपणविजोनश्रितिकेकियोदोशतोक्षमायेजुक्तजेएपुरुषतेनेविजाजनजेतेअसमर्थमानेलेएए
 कदोषले ॥ ५३॥ **श्लोकः** ॥ सौम्यदोषानंमनवःक्षमादिपरमंबलम् ॥ क्षमागुणोत्पन्नानांशक्तानां
 भूषणंक्षमा ॥ ५४॥ **अर्थः** ॥ अनेतेजेविजोपोतानेअसमर्थमानेतेएपुरुषनेदोषनमानवीकेमजेक्ष
 मातोपरमबलले ॥ अनेजेअसमर्थपुरुषलेतेमनेक्षमाजेतेगुणलेअनेजेसमर्थपुरुषलेतेमनेक्ष
 माजेतेआभूषणले ॥ ५४॥ **श्लोकः** ॥ क्षमावशं कृतिर्लोकेश्चमयाकिंनसाधते ॥ शान्तिरवदुःकरेय

॥ वि. नि. स्पिकं करिष्यति दुर्जनः ॥ ५५ ॥ अर्थः ॥ अने क्षमा जे ते लोक ने विषे वत्रि करण विद्या छे अने क्षमाये ॥ अ. १ ॥
 ॥ १२ ॥ करिनें चूं सिद्ध नथी थातुं सर्वकार स्पिद्ध थाय छे ॥ अने जे ना हाथ ने विषे नपांति रूप वडग छे तेने दुर्जन जे ते शुक शोकां ई नदिकरि मके ॥ ५५ ॥ श्लोकः ॥ अतुणे पति तो वद्विः स्वयमेव प्रणम्यति ॥ अक्षमा वान परा न्दीपै रात्मानं चैव योजयेत् ॥ ५६ ॥ अर्थः ॥ अने जे मत्तुण र हित एवुं जे स्थल तेने विषे पडो जे अग्नी ते जे ते पोतानि मेले जशमाई जाय छे ते मक्षमा वान पुरुष ने पांमिने दुर्जन जे ते शोत थइ जाय छे अने जे पुरुष क्षमा वान नथी ते जे ते विजाने तथा पोताना आत्माने दोषे करिने जुक्त करे छे ॥ ५६ ॥ श्लोकः ॥ एको धर्मः परेश्वरः क्षमे काशांतिरुत्तमा ॥ विद्यैका परमात्प्रिरदिसैका स्मरवावहा ॥ ५७ ॥ अर्थः ॥ अने एक धर्म जपरमक व्याण रूप छे अने एक क्षमा जउत्तम शांति रूप छे अने एक विद्या जपरम न्द्रि रूप छे अने एक अहिंसा जस्मरव निपमाड नारी छे ॥ ५७ ॥ श्लोकः ॥ हा विमोग सते नूमिः सर्पी विलशया निव ॥ राजानं चाप्ययो हारं ब्राह्मणं चाप्रवासिनम् ॥ ५८ ॥ अर्थः ॥ अने हे राजनू आने विषकारना पुरुस ते मने नूमि जे ते जे मसर्प उं दरा ने गलि जाय छे ते मगलि जाय छे ते वैकिया तो एक तो राजा होयता ॥ १२ ॥

पण प्रजानि रक्षाने अर्थे जुहने नथि करतो अने विजो ब्राह्मण होय तो पण विद्या भणवाने अर्थे परेश नुसे वन नथि करतो ॥ ५६ ॥ श्लोकः ॥ हे कर्मणी नरः कुर्वन्स्मिद्धो केधिरोचते ॥ अद्रुवन्पुरुषं किंचिदसतो नार्चयंस्तथा ॥ ५७ ॥ अर्थः ॥ अने नर जे ते वैप्रकार ना कर्म ने करतो थको आलोक ने विषे अर्था कपणो शोभे छे ते वैप्रकार नां कर्म ते कियं तो एक तो किंचित मात्र पण पुरुष जे करण वचन तेने नबोल तो थको शोभे छे तथा असत जे असाध पुरुष ते मने नपूजतो थको शोभे छे ॥ ५७ ॥ श्लोकः ॥ हा विमो पुरुष व्याघ्र परप्रत्येकारिणो ॥ स्त्रियः कामितकामिभ्यो लोकः पूजित पूजकः ॥ ५८ ॥ अर्थः ॥ हे पुरुष मध्ये श्रेष्ठा वा धृतराष्ट्र राजा आवे प्रकार ना जे जनते जे ते विजाने विश्वास ना करव नारा छे ते किया तो एक तो कामि पुरुष ने उन्नारि एवि जे अजिचारणी स्त्रियो ते विजाने विश्वास करावे छे के तांते कामि एवि जे स्त्रियो ते जार पुरुष ने पोतानो विश्वास करा विरे छे अने विजो ते जेने कोइ के पूजा होय तेने पूज नारो जे जनते विजाने विश्वास करावे छे के तां तारो पुत्र जे दुर्योधन तेणो पुत्रो एवो जे कर्ण तेने तुं पण पूजुं छं मारे करण दुष्ट छे तो पण तारे पूजवे करिने लोक ने एम विश्वास आवे छे जे धृतराष्ट्र माभ्यो ता

॥ वि. नि. ॥ रेणकर्णसारेदसे ॥ ६० ॥ **श्लोकः ॥** हाविमोकंरकोतीश्रुगोशरीरपरिशोषको ॥ यश्चाधनः कामयतेयश्च **अ-२ ॥**
॥ १३ ॥ कुप्यत्यनीश्वरः ॥ ६१ ॥ **अर्थः ॥** अनेआवेप्रकारनाजेपुरुषतेजेतेतीखाकांरारूपछेनेपोतानाशरीर
नेअतिशोरुकवनाराछेतेकियातोजेएकतोनिर्धनथकोअतिशोरवानपानआदिकभोगनेईछे
छेअनेबिजोजेपोतेअसमर्थथकोसमर्थउपसकोधनेकरेछे ॥ ६१ ॥ **श्लोकः ॥** हाविमोनविराजेतेवि
परितेनकर्मणाः ॥ गृहस्यश्चनिरारंभः कार्यवांश्रैवजिह्नुकः ॥ ६२ ॥ **अर्थः ॥** अनेआवेप्रकारनाजेपुरु
षतेजेतेविपरितकर्मनेकरवेकरिनेनथीश्रोभतातेकियातोएकतोजेगृहस्थथकोकोईकारज्यनाआ
रंभनेनथीकरतोअनेबिजोजेसागिथकोकारज्यनाआरंभनेकरेछे ॥ ६२ ॥ **श्लोकः ॥** हाविमोपुरुषो
राजन्स्वर्गस्योपरितिष्ठतः ॥ प्रनुश्चक्षमयायुक्तोदरिदश्चप्रदानवान् ॥ ६३ ॥ **अर्थः ॥** अनेहेराजनआवे
प्रकारनाजेपुरुषतेजेतेस्वर्गनेउपसरदाछेतेकियातोएकतोजेसमर्थथकोक्षमायेजुक्तछे ॥ अने
बिजोजेदरिदथकोपणापोतानिज्ञाक्तिप्रमाणेदाननोकरवावालोछे ॥ ६३ ॥ **श्लोकः ॥** म्यायागतस्यद्वय
सकोद्वयोहावतिक्रमो ॥ अपात्रेप्रतिपत्तिश्चापात्रेचाः प्रतिपादनम् ॥ ६४ ॥ **अर्थः ॥** अनेन्यायेकरिने **॥ १३ ॥**

प्राप्तयुंजेद्वयतेनाआवेप्रकारनाअतिक्रमजांणवाकेतांअवलाईपणांजांणवांतेकियातोएकतो
जेअपात्रनेविषेदानदेवुंअनेविजुंजेपात्रनेविषेदाननकरवुं ॥ ६४ ॥ **श्लोकः ॥** हावंभसिद्धिपेदेवगले
बध्वाहरोशिलाम् ॥ धनिनेचाप्यदातारंदरिदंवातपस्विनम् ॥ ६५ ॥ **अर्थः ॥** अनेआवेप्रकारनाजेपुरु
षतेमनेतोगलानेविषेहरशिलानेवांधिनेजजलनेविषेजनांरिवेदेवातेकियातोएकतोजेधनवान
छेतोपणाअदातारछेअनेबिजोजेदरिदछेतोपणातपनेनथिकरतो ॥ ६५ ॥ **श्लोकः ॥** हाविमोपुरु
षोलोकैसूर्यमंडलभेदिने ॥ परित्रादयोगयुक्तश्चरणीचानिमुखादतः ॥ ६६ ॥ **अर्थः ॥** अनेलोकने
विषेआवेप्रकारनाजेपुरुषतेजेतेसूर्यनामंडलनेभेदिनेजानाराछेतेकियातोएकतोयोगेजुक्त
रावोजेसंन्यासिअनेबिजोजेरासंगामनेविषेहीमत्सहितसन्मुखरदिनेमराणो ॥ ६६ ॥ **श्लोकः ॥** त्र
योन्वायामनुष्णाणोश्चयंतेभरतर्षभ ॥ कनीयान्मध्यमः श्रेष्ठतिर्धमविदोविदुः ॥ ६७ ॥ **अर्थः ॥** अने
हेभरतर्षभलोकनेविषेजेमनुष्यतेमनात्रापप्रकारनान्यायजेतेसांभलीयेछेईयेतेकियातो कनि
ष्टमध्यमनेउत्तमरात्रापप्रकारनान्यायछेतेमांयुरुतेकनिष्टछेनेभेदनेदानतेमध्यमछेनेसामतेउत्त

॥ वि. नि. मलेणविरिसेधर्मनाजोगानाराजेपुरुषतेकदेले ॥ ६५ ॥ श्लोकः ॥ त्रिविधाः पुरुषाराजन्वत्तमाधममध्य ॥ १ ॥
 ॥ १४ ॥ माः ॥ नियोजयेद्यथावन्नोस्त्रिविधेष्वेवकर्मसु ॥ ६६ ॥ अर्थः ॥ अनेदेराजन्वत्तमालोकनेविषेवत्तममध्यम
 नेअधमरात्रापप्रकारनापुरुषछेतेमनेत्रापप्रकारनाकर्मनेविषेजतथाजोग्यजोडवाकेतोउत्तमपुरु
 षनेउत्तमकारजनेविषेजोडवोनेमध्यमपुरुषनेमध्यमकारजनेविषेजोडवोनेअधमपुरुषनेअधम
 कारजनेविषेजोडवोअनेतुतेगेतोअधमरावाजेदुर्योधनादिकतेमनेउत्तमरावुंजेमंत्रविचाररूप
 कारजनेनेविषेजोडवाछेतेरापरितनथि ॥ ६६ ॥ श्लोकः ॥ त्रयारावाः धनाराजभायोदासस्तथासुतः ॥
 यतेसमधिगच्छेतियस्यतेनस्यतद्वनम् ॥ ६७ ॥ अर्थः ॥ अनेदेराजन्वत्तमालोकनेविषेवत्तममध्यम
 तोपणधनविनानाजजोगावातेकियातोएकतोभायोविजोदासनेत्रिजोपुत्र ॥ अनेरात्रापजगणजे
 तेजेधननेपामेछेतेधनजेतेजेनारात्रापछेतेनुंछेमाटेनुजावतेसतेतारोपुत्रजेदुर्योधनतेजेतेअधन
 छेकेताराजस्यरूपधनोपणिनथीतेसारुपांडवनेराज्यदेवासारुतुजसमर्थछेतुजोपांडवनेराज्यआ
 प्यतोअपायपणतारेआगव्यदुर्योधननुंवलनथि ॥ ६७ ॥ श्लोकः ॥ दूरगंचपरस्वानांपरदारानिमर्श ॥ १४ ॥

नम् ॥ सहृदोचपरित्यागस्त्रयोदोषाः क्षयावहाः ॥ ७० ॥ अर्थः ॥ अनेपारकाधननुंजेदूरवुंतथापरस्त्र
 नुंगमनकरवुंतथासहृदोत्सागकरवोराजेत्रापदोषतेजेतेसर्वस्करवनास्यनेकरेरावाछे ॥ ७० ॥
 श्लोकः ॥ त्रिविधं नरकस्य देहरेनाशनमातनः ॥ कामः क्रोधस्तथा लोभस्तस्मादेतन्नप्यस्यजेत् ॥ ७१ ॥
 अर्थः ॥ अनेपोतानाआत्मानोनाशकरेरावुंआत्रापप्रकारनुंनरकनेपोम्यानुहारछेतेकियुंतोएकका
 मविजोक्रोधनेत्रिजो लोभ ॥ तेकारणपणमाटेजेपोतानाहितनेइछतोदोयतेनेएत्रापदोषनोत्या
 गकरवो ॥ ७१ ॥ श्लोकः ॥ भक्तं च भजमानं च तवास्मि ति च वादिनम् ॥ नीनेतानुशरणंप्राप्तान्निवमेपिन
 ससंजेत् ॥ ७२ ॥ अर्थः ॥ देराजन्वत्तमालोकनेविषेवत्तममध्यमनेविषेपणत्यागनकरवो ॥ ७२ ॥ श्लोकः ॥ वरप्रदानेराज्यंचपुत्रजन्मच
 नारत ॥ शत्रोश्चमोक्षणं हृद्वाच्चीति चैकंचतस्ममम् ॥ ७३ ॥ अर्थः ॥ देभरतएकतोवरदानविनुराज
 त्रिजुपुत्रजन्मएजेत्रापवांनाअनेपोतानाशननेकष्टथकीमुकाववोराजेएकवांनुतेजेतेनेत्रापने

॥ वि. नि. ॥ तुल्यछेकेतांवरदानपामानोऽनंदराज्यनोऽनंदनेपुत्रजन्मनोऽनंदरात्रापनेवरीवरएकशत्रुने **अ. २॥**
॥ १५ ॥ कष्टथकिमुकाववोएछे ॥ १३ ॥ **श्लोकः ॥** चत्वारिराजातुमहाबलेनवर्जाएपाकुंःपेदितस्तानिविद्यएत ॥ अ
 ल्यप्रतेःसदमंत्रेनकुर्वाणदीर्घसत्रैरलंसेश्चारणोश्च ॥ १४ ॥ **अर्थः ॥** अनेआचारवांनोनेतेराजातेगोम
 हाबलेकरिनेवरजवाजोग्गलेएविरित्येविवेकीपुरुषजेतेकहेछेतेआचारवांनोनेपेदितनेतेजागोनेकियां
 तोएकतोअल्यबुद्धिवालाजेपुरुषतेमनिसंघाथेमंत्रविचारनकरवोअनेबिजुं दीर्घसूचीएवाजेपुरुषते
 मनीसंघाथेमंत्रविचारनकरवोअनेबिजुंनेआलक्षणेयतेसंघाथेमंत्रविचारनकरवोअनेचोथुंजेचा
 रणहोयतेसंघाथेमंत्रविचारनकरवो ॥ १४ ॥ **श्लोकः ॥** चत्वारितेतातगृहेवसंतुंश्रियानिजुष्टस्यगृहस्य
 धर्म ॥ दृष्टेजातिरवसन्नःकुलीनःसरवादरिशोऽग्निनीचानपत्या ॥ १५ ॥ **अर्थः ॥** हेतातदेशजनगृहस्य
 धर्मनेविषेराज्यलक्ष्मायेजुक्तएवोजेतुंतेतारापरनेविषेआचारजेतेवसोतेकियांतेदृष्टएवोजेजाति
 तथाअन्नइत्यविनानोदुरवीयोएवोजेकुलवानपुरुषतथादरिरीएवोजेसखातथाप्रजायेरहितएवी
 जग्निनीजेवेन ॥ अनेएआचारकहातेमांदृष्टएवोजेजातितेकुलधर्मनोउपदेशकरेअनेजेकुलवानपु **॥ १५ ॥**

रुपतेवालकनेसदाचारशिखवेअनेजेसरवातेहिननीवार्त्ताकहेअनेप्रजारहितएवीजेवेनतेधननि
 रक्षाकरे ॥ १५ ॥ **श्लोकः ॥** चत्वार्याहमहाराजसद्यस्का निदृहस्यति ॥ पृष्ठतेत्रिदशैशयतानीमानिनिबोधि
 मे ॥ १६ ॥ **अर्थः ॥** हेमहाराजदृहस्यतिजेतेपुष्ठतोएवोजेइइतेप्रमेतत्कालफलनेआपेएवांआचारवां
 नोनेकेहेताहवातेआचारवांनोनेतुंजेतेमुखकीजाएप ॥ १६ ॥ **श्लोकः ॥** देवतानांचसंकल्पमनुजावंचधी
 मताम् ॥ विनेयंरुतविद्यानांविनाशोपापकर्मणाम् ॥ १७ ॥ **अर्थः ॥** तेमांएकतोदेवताउंनोसेकल्पकेतां
 देवतासत्यसंकल्पवालाछेमांरेएनोजेसंकल्पतेतत्कालफलनेआपेएवोछे ॥ अनेबिजुबुद्धिमानएवा
 जेपुरुषतेमनुंजेसामर्थ्यतेतत्कालफलनेआपेएवुंछेजेमअग्रस्पृषियेंपोतानुंसामर्थ्यरेखाउंते
 तत्कालसमुद्रनेपिगया ॥ अनेबिजुंविद्यावानएवाजेपुरुषतेमनिआगल्पजेविनयकरवोतेपणत
 त्कालफलनेआपेएवोछेकेतांविद्यावानपुरुषनिआगल्पविनयकरीयेतोनेविद्यागुरुप्रसन्नधायए
 रसेतत्कालविद्यानणाविदे ॥ अनेचोथुंपापकर्मबालाजेपुरुषतेमनाविनाशनोहेतुंएवुंजेचौरिआ
 दिकपापकर्मतेपणतत्कालफलनेआपेएवुंछेकेतांतेपापकर्मजेतेतेपापिपुरुषनोतत्कालनाशकरे

॥ वि-त्रि ॥
॥ १६ ॥

छे ॥ ७७ ॥ **श्लोकः** ॥ पंचाग्नयो मनुष्येण परिचर्याः प्रयत्नतः ॥ पिता माता गिरात्मा च गुरुश्च भरतर्षभ ॥ ७८ ॥ **अ-१ ॥**
अर्थः ॥ हे भरतर्षभ मनुष्यतेणोपाचर्याग्निजेते प्रयत्ने करिनेसेववाजोग्पलेपाणापुत्रवाजोग्पनधितेपांच प्रकारनाग्नि कियातो एकतो पिता विजिमाता त्रिजो अग्निदोत्र चोथो आत्मा जेपोतानो देहनेपांचमागुरुपांचनेयथा योस्य मानवा ॥ ७८ ॥ **श्लोकः** ॥ पंचैव पूजयद्वाके यशः प्राप्नोति केवलम् ॥ देवान् पितृन्मनुष्यांश्च भिक्षुं तृणतिथिपंचमान् ॥ ७९ ॥ **अर्थः** ॥ हे राजन् मनुष्यजेतेपांच जणने पूजतोसतो लोकने विषेकेवलजसनेजपोमेल्लेतेपांच कियातो एकतो देवताने विजापित्रिनेत्रिजामनुष्यजेगोत्रना प्रवरतावनाराकृषिनेचोथा भिक्षुजेसत्यासिनेद्वयचारिनेपांचमात्रतिथिजेदुरकोई अन्लार्थिजनपांच जणनेयथा जोग्पूजनारानो लोकने विषेजसथायछे ॥ ७९ ॥ **श्लोकः** ॥ पंचत्वानुगमिष्यति यत्र यत्र गमिष्यसि ॥ मित्राणामित्रामध्यस्थ्या उपजीव्योपजीविनः ॥ ८० ॥ **अर्थः** ॥ हे राजा भूतगणुं जेतेजेस्यलनेविषेजाईनातेस्यलनेविषेपांच जणजेतेतारिकेदेआवरोतेपांच कियातो एकमित्रनेविजाअमित्रजेरात्रुनेत्रिजामध्यस्थलजेमित्ररात्रुभावेरहितएवासाधारणमनुष्यनेचोथा ॥ १६ ॥

उपजीव्यजेगुरुनेपांचमानुपजीविजेसेवकवर्गएपांच जणजेतेज्जांतुं जाईनातारिकेदेआवरो
८० ॥ **श्लोकः** ॥ पंचेन्द्रियस्य मर्त्यस्य छिंदं चेंदेकमिंद्रियम् ॥ ततोऽस्य स्ववति प्रजाहतेः पाटाशिवोदकम् ॥ ८१ ॥
अर्थः ॥ अनेथोत्रलकचक्ररसनानेघोणएपांच छेइंद्रियोजेनेएवो जेमनुष्यतेनुं एपांचमांहेनुं एके इंद्रियजेछिइंजुक्तहोयकेतोत्रिज्याविनानुं होयतोते इंद्रियद्वारायेमनुष्यनिबुद्धिजेतेखवीजाय छेजेमहतिजेचामाजानिमसकतेनेचारपगनेपांचमुमुखथायछेतेपांचमोथिजाएकेनेविषेछिइं होयतोतेयकिसर्वेपांणस्त्रविजायछेतेमबुद्धिस्त्रविजायछेतेमादेएपांचे इंद्रियोनेजीतिनेवशकर वापणएके इंद्रियनेअजोग्पविषयनेविषेप्रवरतवादेवुनहि ॥ ८१ ॥ **श्लोकः** ॥ षट्दोषाः पुरुषेण हृदा तथा भूतिमिच्छता ॥ निद्रामानो जयंको धञ्जालस्य दीर्घसूत्रता ॥ ८२ ॥ **अर्थः** ॥ अनेहेराजन् आलोक नेविषेऐश्वर्यमोक्षपनेइच्छतोएवो जेपुरुषतेणोछोदोषजेतेत्यागकरवाजोग्पलेतेकियातो एकनि शनेविजोमाननेत्रिजुं जयनेचोथोको धनेपांचसं आलसनेछबुदीर्घसूत्रिपरां ॥ ८२ ॥ **श्लोकः** ॥ षडिमान् पुरुषो जज्ञाद्रिन्मोनावमिवारणवे ॥ अप्रवक्तारमाचार्यमनधीयानमृत्विजम् ॥ ८३ ॥

॥ वि. नि. ॥ अर्थः ॥ अने जे म समुद्रने विषे भागे लाना वनो त्याग करे छे ते म बुद्धिमान पुरुष जे ते आछो प्रकार
 ॥ १७ ॥ ना पुरुष नो त्याग करे ॥ ते छो पुरुष ते किये तो एक तो आचार्य होयने तेने धर्म नो उपदेश करतो न
 आवडतो होय तथा विज्ञो कृत्वि जने यज्ञ नो करावना रोवा द्याए होयने ते भरणे होय ॥ ८३ ॥ श्लोकः ॥
 अरक्षितारं राजानं भार्या चाप्रियवादिनीम् ॥ ग्राम कामं च गोपालं वन कामं च नापितम् ॥ ८४ ॥
 अर्थः ॥ तथा त्रिजोरा जा होयने ते रक्षान करतो होय तथा चोथी भार्या होयने ते पोताना पतिवुं
 हुं वोलती होय तथा पांचमा गोवाल होयने ते गांम मोरेवाने इच्छतो होय तथा छठे गोवालं द होयने ते
 वनमांरेवाने इच्छतो होय ए छो जणानो तो भागे लाना वनिपेंगे त्याग करवो ॥ ८४ ॥ श्लोकः ॥ षडेवतु गु
 णाः पुंसान् दत्तयाः कथं च न ॥ सत्सदानमना लस्य मनस्य आक्षमा धृतिः ॥ ८५ ॥ अर्थः ॥ अने बुद्धि
 वान पुरुष ते ए आछो गुण जे ते को ई प्रकारे त्याग करवा जो ग्यन धिते छो गुण ते किये तो एक तो
 सत्य जे पोतानो ने पारको रोहन थाय ए वुसत्य वचन वोलवुं ने विज्ञे दानने त्रिज्ञे अनाल रूप एने
 चोथि अने सया जे को ई ना गुणने विषे दोष नुं आरोपण न करवुं ने पांचमी क्षमाने छ विधृति जेथी ॥ १७ ॥

रत्नारववी ए छो गुणानो त्याग न करवो ॥ ८५ ॥ श्लोकः ॥ अर्थागमो नित्यमरो गिता च प्रिया च भार्या प्रि
 यवादिनी च ॥ वरपशुपुत्रोऽर्थकरी च विद्यापट्जीव लोकस्य स्वरवा निराजनम् ॥ ८६ ॥ अर्थः ॥ हे राजन
 आछो वानो जे ते जीवलाकने स्वरवां करनारो छे ते छो ते किये तो एक तो अर्थागम जे धननी आद्य
 गने विज्ञुं नित्ये रोरोरहित पणुं ने त्रिजिपोताने मनगमति एवी भार्याने चोथि ते भार्यापोताने प्रिय
 लागे ए वुं वोलनारि होयने पांचमी पुत्र ते पोताने वश वरते एवी होयने छ विपोताना अर्थने सिद्ध क
 रे एवी विद्या ए छो वानो छे ते सर्व जीवने स्वरवां करनारो छे ॥ ८६ ॥ श्लोकः ॥ परा मात्मनि निस्थानां मे
 श्वर्ये योः धिगच्छति ॥ न स पापैः कुतोः न र्थैर्युज्यते विजिते इयः ॥ ८७ ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष जे ते पोता
 ना चितने विषे नित्ये रद्या एवा जे कामको धर्माक मोद मद्ने मान ए छो दोषने मनुं ए श्वर्य जे वश कर
 वा पणुं तेने पांमे छे के तो ए छो दोषने वश करिने वरते छे अने वलिविज्ञो पजिंसां छे पोतानां इ इयो ते
 जे ए ए वो छे ते पुरुष जे ते पापे करिने नथी जोरा तो तो अनर्थे करिने तो कांथि जोरा यके तांते पुरुष
 ने पापनुं कल रूप जे नरक चोरा सिनुं दुःख ते नथी थातुं अने आलोक मां पण ते नो को ई प्रकारे अर्थव

॥ वि. नि. ॥ १८ ॥

अ. १ ॥

गरतो नथी मारे ए लो दोषने जिति ने वरत बुप ए ए ने आधीन था वुं न हि ॥ ८७ ॥ श्लोकः ॥ षडि मे षट् रू ज्ञी
 वेति सप्तमो नो प ल भते ॥ चौराः प्रमत्ते जी वेति व्याधितेषु चिकि शका ॥ ८८ ॥ अर्थः ॥ अने आ लो प्र कार ना
 पुरुष जे ते आ लो ज गाने विषे जी वे छे प ए सा त मी की ई ए लो ने विषे जी वे ए वोन थि ज गानो ॥ ते लो किय
 तो ए क तो जे चो र छे ते अ सा व धान जन ने विषे जी वे छे ने वि जा चि कि शक जे वै द ते रो गि जन ने विषे जी
 वे छे ॥ ८८ ॥ श्लोकः ॥ प्रमदाः कामयानेषु यजमानेषु याजकाः ॥ राजा विवदमानेषु नित्यं मूर्खेषु परिताः
 ८९ ॥ अर्थः ॥ अने त्रि जि प्रमदा जे य जि चारणी स्त्रियु ते जे ते य जि चारि पुरुष ने विषे जी वे छे ने चो था या
 जक जे य ज ना क रा व ना रा ज्ञा द्वा ए ते जे ते य ज मान ने विषे जी वे छे ने पां च मो जे रा जा ते पर स्पर वि वा द
 ने कर ता ए वा जे जन ते ने विषे जी वे छे ने छ रा पं डित जे बु डि मान पुरुष ने जे ते मूर्ख पुरुष ने विषे नि ते जी
 वे छे ॥ ८९ ॥ श्लोकः ॥ षडि मानि विन रं पति मुहूर्त्तमन वे क्षणात् ॥ गावः सेवा कृपि भौर्या विद्या वृष ल सं ग
 तिः ॥ ९० ॥ अर्थः ॥ अने आ लो वां नां जे ते ए क मुहूर्त्त मा त्र न सां भाल वा थ की ना द्वा पां मि जा य छे ते लो
 वां नां कियं तो ए क तो गा वुं ने वि जि को ई क नि से वा चा करि ने त्रि जि खे र ने चो थि नार्या ने पां च मी वि

॥ १८ ॥

ए ने छ वि नी च पु रुष नी सं ग ति ए लो वां नां जे वे य डि प गान सं जा चां हो य तो ना रा पां मि जा य रा वां छे ॥ ९०
 श्लोकः ॥ षडे ते ह्य व मं ते नित्यं पूर्वो कारिणाम् ॥ आचार्ये शि श्रिताः शिष्याः कृतदारश्च मातरम् ॥ ९१
 अर्थः ॥ अने आ लो ज गाने जे ते प्रथम पो ता ना व प गार ना कर ना रा गुं नि ते अ प मान करे छे ते लो ज गान
 ते किय तो ए क तो वि द्या भ णि र द्या जे शि ष्य ते जे ते आ चार्य जे प्रथम पो ता ने वि द्या भ णा व ना रा गुरु
 ते नुं अ प मान करे छे अ ने वि जा ते पर णि छे स्त्री पो जे म रो ए वा जे पु त्र ते जे ते प्रथम पो ता ने पा जि पो शि
 ने मो टा कर नारी जे पो ता नी मा ता ते नुं अ प मान करे छे ॥ ९१ ॥ श्लोकः ॥ नारी विगत कामास्तु ह्यतार्था
 श्च प्रयोजकम् ॥ नांवे नि स्ती र्णा कां ता रा आ तु रा श्च चि क्ति स कान् ॥ ९२ ॥ अर्थः ॥ अने त्रि जा ते ग ई छे
 काम ना जे म ने ए वा जे गृ ह स्था श्च मी पु रुष ते जे ते प्रथम पो ता ने काम भोग नी आ प ना री जे नारी ते नु
 अ प मान करे छे अ ने चो था ते क रूं छे पा ता नुं कार ज्ज ने रो ए वा जे पु रुष ते जे ते जे रो प्रथम पो ता नुं का
 र ज्ज सि रु क रि दि धुं हो य ते नुं अ प मान करे छे अ ने पां च मा ते त र्को छे स मु र ते जे म रो ए वा जे पु रुष ते जे
 ते प्रथम पो ता ने तार ना रूं जे ना व ते नुं अ प मान करे छे अ ने छ रा आ तु र जे रो गि पु रुष ते जे ते जे म रो

॥ वि. नि. प्रथमपोतानोरोगरात्मोएवाजेवेदतेमनुअपमानकरेलेमाटेएछोजणानेहृतघ्नीजांरावा ॥ ८२ ॥ अ. १ ॥
 ॥ १८ ॥ श्लोकः ॥ आरोग्यमान्नापमविप्रवासः सज्जिर्मनुष्यैः सद्संप्रयोगः ॥ स्वप्रत्ययावृत्तिरभीतवासः प
 र्जीवलोकस्यस्करवानिराजनम् ॥ ८३ ॥ अर्थः ॥ देराजन्याछोवांनो जेतेजीवलोकेनेस्करवनाकरना
 राछेतेछोकियांतोएकतोरीगेरहितपांनुनेविजुआनृपजेकोईनुपोतानेमाथेकरजनहोयनेत्रि
 जोअविप्रवासजेपरदेनासेववोनपडेनेचोथोसत्युरुपसंघायसमागमहोयनेपांचमीपोतानेस्वा
 धीनएवीजीविकावृत्तिहोयनेछुवोअयेरहितनिवासमलेराछोवांनोसर्वनेस्करवकारिछे ॥ ८३ ॥ श्लोकः
 ईर्ष्युर्धृणात्वसंतुष्टः क्रोधनो नित्यशंकितः ॥ परभाग्योपजीवीचपडेते नित्यदुःखिताः ॥ ८४ ॥ अर्थः ॥
 अनेआछोप्रकारनापुरुषजेतेनित्यदुःखियाछेतेछोकियातोएकतोईर्ष्यावालोनेविजोदयावालो
 नेत्रिजोअसंतोपानेचोथोक्रोधनेपांचमोनिरंतरशंकावालोकेतांजेनेकोईनोविश्वासनहोयने
 छुवोपारकाभाग्यनीकेडेजीवनराछोजणानित्यदुःखियाछे ॥ ८४ ॥ श्लोकः ॥ सद्गदोषाः सदा रा
 ज्ञाद्गतव्याअसनोदयाः ॥ प्रायशोयैर्विनश्यंति हृतमूला अपीश्वरः ॥ ८५ ॥ अर्थः ॥ देराजन्यदुःखनो ॥ १८ ॥

छेउदयजेथकिरावाजेआसातदोषतेजेतेराजातेणोसर्वकालनेविवेत्यागकरवाजोग्पछेरामारेतोह
 टकरांछेमूलजेमणोरावापणजेराजातेजेतेएजेसातदोषतेणोकरिनेबुद्धयानाज्ञनेपांमेछे ॥ ८५ ॥ श्लो
 कः ॥ स्त्रियोः क्षाम्गयापानेवाकरुष्येचपंचमम् ॥ मद्दुष्टदंडुपारुष्यमर्थहपणामेवच ॥ ८६ ॥ अर्थः ॥ ते
 सातदोषतेकियातोएकतोवैशपाउनानाचकराववातथापरस्त्रिनासंगकरवानेविजुचोपडगंजि
 फेनेजुगरेरमवुंनेत्रिजीम्गयाजेराकाररमवाजावुंनेचोथुंमद्यपानकरवुंनेपांचमुंवाकरुष्यजे
 कोईनेअतिशोकचणालागेरावुंवचनबोलवुंनेछुवुंदंडुपारुष्यजेकोईकनेअतिशोमोटादंडुदेवोनेसात
 मुअर्थहपणजेपोतानोअर्थेवगडिजायरावुंआचरणकरवुंएसातदोषछेतेराजानेसर्वकालेत्या
 गकरवाजोग्पछे ॥ ८६ ॥ श्लोकः ॥ अष्टौ पूर्वनिमित्तानिनरस्यविनिशेष्यतः ॥ ब्राह्मणान्प्रथमं देष्टुं ब्रा
 ह्मणोश्च विरुध्यते ॥ ८७ ॥ अर्थः ॥ अनेनाज्ञनेपांमशोरावोजेनरतेनेनाज्ञपांम्यांनोआआववांनो जेते
 पूर्वनिमित्तछेकेतांप्रथमचिन्हछेनेकियांतो जेनोनाज्ञथानारोहोयतेप्रथमतोब्राह्मणानोदेषक
 रेछेकेतांमनेकरिनेब्राह्मणानाभुडाथयानोविचारकरेछेनेविजोतेब्राह्मणसंघाथेदेहेकरिनेवि

॥ वि. नि. ॥
॥ २० ॥

रोपकरे छे ॥ ८५ ॥ श्लोकः ॥ ब्राह्मणस्वानिवादेने ब्राह्मणांश्च जिघांसति ॥ रमते निंदथा चैवां प्रशंसां ना
निनेदति ॥ ८६ ॥ अर्थः ॥ अने त्रिजुने ब्राह्मणाणां धनने हरिले छे अने चो थुं जे ब्राह्मणां ते मारवाने इ छे छे
ने पांच मुजे ए ब्राह्मणांनी निघाये करिने राजियाय छे नै छुं जे ए ब्राह्मण निप्रशंसा जे चरवां गातेने को
ई करतो होय तेने सांभलिनै राजिन थावुं ॥ ८६ ॥ श्लोकः ॥ नैनांस्मरति ह्येवमुयाचितश्चाभ्यसूयति ॥ राता
होयान्तरः प्राज्ञो बुधो नु ध्राविवर्जयेत् ॥ ८७ ॥ अर्थः ॥ अने सात मुं जे को ई कथुनकार ज्यने विषे ए ब्राह्म
णाने नथि संभारता अने आठ मुं जे ए ब्राह्मण आविने को ई कपदार्थ मागे तो तेना गुणाने विषे दोष मुं आ
रोपण करिने ईर्ष्या करे छे ॥ ते मारत बुद्धिमान ए वो जे नर ते जे ते ए आठ दोषने जांणे ने जांणि ने ए आवर्दो
थनो त्याग करे तो फरि वयो थाय ॥ ८७ ॥ श्लोकः ॥ अथाविमानि हर्मस्मनवनीतानि भारत ॥ वर्तमाना
निदृशुंते तात्वेव स स्मरवानपि ॥ १०० ॥ अर्थः ॥ हे भारत हे राज नू आववां नां जे ते परनां मार रूप छे ते जो
परने विषे वरततो होय तो ते आववां नां जगूह स्या अमिने अति शोकरु करि छे ए मदेखाय छे ॥ १०० ॥ श्लोकः
समागमश्च सखिभिर्महांश्चैव धनागमः पुत्रेण च परिषंगः सन्निपातश्च मैथुने ॥ १०१ ॥ अर्थः ॥ ते आ

अ. २ ॥
२०

ठवां नां कियों तो एक तो पोताना मित्र साथे समागम थायने विजो मोटि धन नि आभय थायने त्रिजुपु
त्र संघाथे मल बुंने चो थुं मैथुन करव थाय ॥ १०१ ॥ श्लोकः ॥ समये च प्रियालापः स्वयूथेषु समुन्नतिः ॥ अ
भिप्रेतार्थं वा भक्ष्यपूजा च जनसेसदि ॥ १०२ ॥ अर्थः ॥ अने पांच मुं समयने विषे रुडु वचन बोलतो आ
वडे अने छवि पोताना समूहने विषे पोतानि आवरु होय अने सात मोपोताने मनवा छित अर्थनोला
भथायने आठ मुं जननि सभाने विषे पोतानो पूजा सन्मान थाय ए आववां ना जे ते गूह स्या अमीने स्म
रवनां करनारो छे ॥ १०२ ॥ श्लोकः ॥ अष्टौ गुणः पुरुषे ही यथं ति प्रजा च कौल्यं च दमः श्रुते च ॥ पराक्रम
श्चाबहु जापिता च दानं यथाशक्ति कृतं ज्ञता च ॥ १०३ ॥ अर्थः ॥ अने आठ गुण जे ते पुरुषने शोभा
रे छे ते आठ गुणाने कियों तो एक तो बुद्धिने बीजे कुलीनपणं ने त्रिजोदम जे पोताना ईदोने वशारव
वांने चो थुं शास्त्र ज्ञानां वुं सो भल बुंने पांच मोपराक्रमने छुं थो दुंबो लवापणं ने सात मुयथाशक्ति दानक
रवुंने आठ मुं कृतं ज्ञपणं कैतां कस्या गुणाने जो ए वापणं ए आठ गुण जे ते पुरुषने अति शोभा रे छे ॥
१०३ ॥ श्लोकः ॥ नवद्वारमिदं वैश्वत्रिस्पृणं पंच भूमिकम् ॥ क्षेत्रज्ञाधिष्ठितं विद्वान्द्यो वेदसपरः कविः ॥

२०

वि. नि. १०४ ॥ **अर्थः** ॥ देराजननवलेइंइयोना छिद्ररूपहारजेनेविषेएवुंजेआदेहनेगृदुत्यलेतेकेवुंलेतोअ **अ. २**
२१ ॥ विद्याकामनेकर्मएत्रणलेथांभलानिपेवैधारनारानेजेनाएवुंलेअनेशब्दस्पर्शरूपसनेगंधएपं
चविषयरूपलेपांचभूमिकातेजेनेविषेएवुंलेअनेक्षेत्रज्ञजेजीवात्मातेणेआशरूपलेएवुंजेआदेह
रूपी गृदुतेनेजेविवेकीपुरुषजेनेक्षेत्रज्ञपणेजांणेलेनेपोतानेक्षेत्रज्ञपणेजांणेलेतेपुरुषजेतेसर्वथिउ
त्कृष्टज्ञानिले ॥ १०४ ॥ **श्लोकः** ॥ दशधर्मनजानेतिधृतराष्ट्रनिबोधतान् ॥ मत्तः प्रमत्त उन्मत्तः श्रौतः कु
रुबुभुक्षितः ॥ १०५ ॥ **अर्थः** ॥ देधृतराष्ट्रआदशप्रकारनापुरुषजेतेधर्मनेजांणतानथीतेदशप्रकार
नापुरुषनेजुंथकितुजांण ॥ तेदशकियाएकतोमत्तजेमद्यादिकनेपांनेकरिनेगांजोथयोहोयनेवी
जोप्रमत्तजेविषयनिआसक्तियेकरिनेअसावधानपणेवरततोहोयनेत्रिजोउन्मत्तजेसनेपातवालो
नेचोथीश्रौतजेअतिशोदारवशेकरिनेथाकोहोयनेपांचमोकोधीनेछरोक्षुधायेकरिनेआकुलथये
लोहोय ॥ १०५ ॥ **श्लोकः** ॥ तरमाणाश्चलुब्धश्च नीतकामी च ते दश ॥ तस्मादेतेषु भावेषु न प्रसज्येत पंडि
तः ॥ १०६ ॥ **अर्थः** ॥ अनेसातमोजेकोईकप्रकारनावेगेभरांणेहोयनेआरमोलीजीनचमोभयेकरि ॥ २१ ॥

नेआकुलथयोहोयनेदशमोकामीएदशप्रकारनापुरुषतेधर्मनेनथीजांणतातेमारेपंडितजेबु
द्धिमानपुरुषतेजेतेएदशप्रकारनावनेविषेआसक्तनथाय ॥ १०६ ॥ **श्लोकः** ॥ यः काममन्युप्रजहा
तिराजापात्रेप्रतिष्ठाययतेधनेच ॥ विशेषविच्छ्रतवाक्षिप्रकारंतेसर्वलोकः कुरुतेप्रमाणम् ॥ १०७
अर्थः ॥ अनेजेराजाजेतेकामनोनेक्रोधनोत्पागकरेलेअनेसत्याज्ञनेविषेधननुंअर्पणकरेलेअने
विशेषवित्तकेतोमूनाधिकनावनोजांणावावालोलेनेशास्त्रनोजांणानांशेनेक्षिप्रकारीकेतांत
त्कालकारमनोकरवावालोलेपणदीर्घसूत्रीनथीएवोजेराजातेनेसर्वलोकजेतेप्रमाणकरेले ॥
१०७ ॥ **श्लोकः** ॥ जानाति विश्वासयितुं मनुष्यान् विज्ञातदोषेषु दधाति देहम् ॥ जानाति मात्रां च तथा ह
मां च ते तादृशं शीर्षते समग्रा ॥ १०८ ॥ **अर्थः** ॥ अनेजेराजाजेतेमनुष्यनेपोतानोविश्वासकरववा
नेअर्थेजांणेलेअनेजांणेलेदोषजेमनोएवांजेमनुष्यतेमनेविषेदेउनेधरेलेअनेअपराधनेअनु
सारेजेदेउदेवोतेनाप्रमाणनेजांणेलेअनेद्वारणादिकनेविषेपोतावतेथयोजेअपराधतथात्रा
द्वारणादिकेकरोजेपोतानोअपराधतेनिक्षमाकराव्यानानेकरवानाउपायनेजांणेलेएवोजेराजा

॥ वि. नि. ॥ तेनेसमग्रामलक्ष्मीजेतेअजेलेकेतांसर्वसंपत्तितेनेप्राप्तथायले ॥१०८॥ **श्लोकः ॥** स्रुदुर्वलनावजा **अ. १॥**
॥ २२ ॥ नातिकिंचिद्युक्तोरिपुंसेवतेबुद्धिपूर्वम् ॥ नविगृहंरोचयतेवलस्यैः कालेचयोविक्रमतेसधीरः ॥ १
 ०८ ॥ **अर्थः ॥** अनेशत्रुनाछिऽजेवानेविषेसावधानएवोजेराजातेजेतेअतिशेदुबलोजेवोयपणा
 जेपोतानोशत्रुतेनिलगारपणाउपेक्षानथिकरतोअनेतेशत्रुनेजांणानेसावधानथकोतेशत्रुनेसे
 वेलेअनेबलियाजेपोतानाशत्रुतेसंघाथेविगृहनेनथीकरतोअनेशत्रुनुबलघरेनेपोतानुबलव
 धेएवासानुकूलकालनेविषेपराक्रमनेकरेले ॥ एवोजेराजातेधीरकेवायले ॥१०९॥ **श्लोकः ॥** प्राप्य
 पदेनमथतेकदाचिदुग्रोगमन्विलतिचाप्रमत्तः ॥ दुःखंचकालेसदृतेमहात्माधुरंधरस्तस्यजिताः
 सपत्न्याः ॥११०॥ **अर्थः ॥** अनेजेपुरुषजेतेआपत्कालनेपांमिनेकारेपणापीडानेनथीपांमतोअने
 सावधानथकोतेआपत्कालनेदालवानोउद्यमकरवानेईलेलेअनेदुःखनाकालनेविषेदुःखनु
 सहनकरेलेपणाआकलोनथियातोएवोमहात्माजेतेपुरुषतेजेतेधुरंधरलेकेतांकारज्यभारनि
 धुरनोउपाउनारोलेअनेतेपुरुषनाशत्रुजेतेसदेजेजिताईजायले ॥११०॥ **श्लोकः ॥** अनर्थकंविप्र **॥ २३ ॥**

वासंगृहेभःपापैःसंधिंपरदारजिमर्जम् ॥ देजंसेन्येयुनेमद्यपानेनसेवतेयःसस्मरवीसंदेव ॥ १११
अर्थः ॥ अनेजेपुरुषजेतेपोतानापरथकिजिसरिनेप्रयाजनविनानोजेपरदेशनिवासतेनेनथिसे
 वतोअनेपापिपुरुषसंघाथेमेलापनेनथिकरतोअनेपरस्त्रानासंगनेनथीकरतोनेदेअनेनथीकरतो
 नेचोरिनेनथीकरतोनेचारियापणानेनथिकरतोनेमद्यपानेनथीकरतोएवोजेपुरुषतेजेतेसदा
 यस्मृतिवयोले ॥१११॥ **श्लोकः ॥** नसंभेणारभतेत्रिवर्गमाकारितःशंसतितथमेव ॥ नमित्रार्थेरोच
 यतेविवादेनाःपूजितःकुप्यतिचाप्यमूटः ॥११२॥ **अर्थः ॥** अनेजेपुरुषजेतेकोधेकरिनेत्रिवर्गजेधर्म
 अर्थनेकामतेनोआरंभनथिकरतोअनेकोईकपोतानेसादकरिनेपुलेतोतेप्रत्येसत्त्वचननेकहे
 लेअनेपोतानामित्रनेअर्थपणाकोईकसाथेवाद्दिविवाद्करवोतेजेनेनथिगमतोअनेकोईकपोता
 नुसन्माननकरतोपणजेकोपनेनथिकरतोएवोजेपुरुषतेनेविवेकिजांणवो ॥११२॥ **श्लोकः ॥** नयोऽम
 स्यत्सनुंकंपतेचनदुर्बलःप्रातिभायंकरोति ॥ नात्याहकिंचिस्ममनेविवादेसर्वत्रतादृजभतेप्रशंसा
 म् ॥ ११३ ॥ **अर्थः ॥** अनेजेपुरुषजेतेकोईजागुणनेविषेदापनुंआरोगपणानथिकरतोअनेसर्वनिउ

॥ वि-नि ॥ परदयाकरेले अनेको ईकप्रार अने योगे करिने पोताने दुर्बलपण आवेतो पण अवलाकर्मने नथी कर
॥ २३ ॥ तो अने मर्यादानुजलंघन करीने किंचितमात्रपणानथिबोलतो अनेको ईकपोतासाथे वादविवादकरे
तो तेनुं सदनकरेले एवो जे पुरुषते जे ते सर्वस्यलने विषे प्रज्ञांसा ने पांमेले केतां एजां जायत्यां एनां व
रवां एथायले ॥ १२३ ॥ **श्लोकः ॥** धो नो रुतं कुरुते ज्ञातुर्विषेन पौरुषेणापि विविकस्यतेऽन्यत् ॥ नमूर्च्छितः
कटुकात्याह किंचित्स्वियसदाते कुरुते जनोपि ॥ १२४ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुषकारे पण उद्धतवेशने
नथि करतो केतां लोकशास्त्रने विषे विरुद्ध एवो जे अहंकारे जुक्तवेशने नथिधारतो अने जे पोताने
पुरुषाने करिने विजा आगत्य पोताने मुरवे पोतानो वरवां एनथि करतो अने को धे करिने मूर्च्छि
तथयोश्चकोल गारि पण कटुवो वचननथिबोलतो एवो जे पुरुषतेने सर्वे जन जे ते सर्वकाले प्रियकरे
ले केतां एवानि उपसर्ग सर्वमनुष्यहेतु राखेले ॥ १२४ ॥ **श्लोकः ॥** नवैरमुद्रीपयति प्रज्ञांतेन दर्पमारोह
तिनास्ममेति ॥ नदुर्गतीस्मीतिकरो स्वकार्यतमार्यत्रीलं परमाङ्गरायाः ॥ १२५ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरु
ष जे ते शांतिने पांम्यु एवुं जे वैरतेने पांजु उद्दीपन नथी करतो अने दर्प जे गर्वतेने जे नथि करतो अने **॥ २३ ॥**

जे अतिशो ग्लानिने पणानथि पांमतो अने दुःखतो दुर्दशाने पांमोले एमपोताने जांणिने जे अकार ज्यने
नथि करतो केतां नकरवाजो ग्पकर्मने नथि करतो एवो जे पुरुषतेने आर्यजे साधु जनते जे ते परमसा
धु स्वभाववा लोकदेले ॥ १२५ ॥ **श्लोकः ॥** नस्वैस्करवे वै कुरुते प्रद्वंनान्यस्य दुःखे भवति प्रहृष्टः ॥ दत्त्वा
नपश्चात्कुरुते नुंतापंमकथ्यते सत्पुरुषार्यशीलः ॥ १२६ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुषपोताने स्वरुप्राप्तथा
यतेने विष अतिशो दर्पने नथि करतो अने विजाने दुःखदेखिने तेने विषे दर्पने नथि पांमतो अनेको
ईकनेको ईकपदार्थदेईने पछेतेने अनुतापनथि करतो एवो जे पुरुषतेने सत्पुरुषने साधु स्वभाववा
लोकदिग्गुण्ये ॥ १२६ ॥ **श्लोकः ॥** देशाचारान्ममयान् ज्ञातिधर्मान्बुभूषते यः स परावरजः ॥ स यत्र त
त्राभिगतः स देवमहाजनस्याधिपत्यं करोति ॥ १२७ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुषदे शदेशान् आचारने जांण
वाने इछेले ने देशदेशानी भाषाना जे भेदतेने जांणवाने इछेले अने जातिधुना जे धर्मतेने जांणवाने इछे
लेते पुरुष जे ते उत्तममध्यमनेक निष्ठना विवेकनो जांणानी छे अने ते पुरुष जे जे स्थलने विषे जायलेते
ते स्थलने विषे मोटां मोटां सना अधिपति पणाने ज निरंतरकरेले केतां मोटां उने विषे पणामोटी थायले

॥ वि. नि. ॥
॥ २४ ॥

११७ ॥ श्लोकः ॥ देवमोदं मङ्गरं पापहन्तं रात्रिदृष्टं शुभे पूगवैरम ॥ मत्तोन्मतेर्दुर्जनैश्चापि वादेयः प्रजावा
न्वर्जयेत्प्रधानः ॥ ११६ ॥ अर्थः ॥ अने बुद्धिवानरावाजे पुरुषते जे ते देवने वर जे मोदने वर जे मङ्गरने
वर जे पापक्रियाने वर जे रात्रास्ये देशने वर जे चाडियापणाने वर जे नेघणामाथे जे वर करवुं तेने वर
जेने मतनुत्तलने दुर्जनते मनि संधाथे जे वादविवादकरवो तेने वर जे रावो जे पुरुषते जे ते सवैने विषे
श्रेष्ठे ॥ ११६ ॥ श्लोकः ॥ दानं त्रीं च देवतं मंगला निप्रायश्चित्तं विविधा लोकादान् ॥ एतानियः कुरुते
नैसकानिनस्योत्थाने देवता धारयंति ॥ ११७ ॥ अर्थः ॥ अने दान त्रीं चने देवता संबधिकर्मने बिजाजे
मंगलरूपरावां शुभकर्मने प्रायश्चित्तजे यथाशास्त्रपापनुं निवारणाकरवुं ने नाना प्रकारना लोकावा
दने लोकने विषे प्रवर्तिता विष्णुनक्रियाएरलांवां नाने जे पुरुषनित्ये करे छे ते पुरुषना उदयने देवता
धारे छे के तां देवता मनमां मजां छे जे ए पुरुषनिदिवसे दिवसे दिवसे दिवसाथी ॥ ११७ ॥ श्लोकः ॥ समं विवा
दे कुरुते नर्त्तनेः समैः सख्यं व्यवहारं कथाश्च ॥ गुणैर्विशिष्टं स्वपुरोधातिविपश्चित्तस्तस्य नयाः सनी
ताः ॥ १२० ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष जे ते जे पोताने समहोयते मनि संधाथे विवादने करे छे ने सखापणाने

अ. १ ॥
॥ २४ ॥

करे छे ने व्यवहारने करे छे ने कथावार्त्ताने करे छे पण जे पोताथि हीन होयते मनि संधाथे नथिकरतो अ
ने पोताथि गुणकरिने जे श्रेष्ठ होयते ने सर्वकारजने विषे आगल्यकरे छे रावो जे ए विवेकी बुद्धिमान पुरु
षतेना जे न्याय छे ते अतिशेरुडिनीतिये जुक छे ॥ १२० ॥ श्लोकः ॥ मितं बुक्ते संविभज्याश्चित्तं शोमितं स्व
मित्यमितं कर्म हत्वा ॥ ददात्समिन्नेषुपियाचितः संस्तमात्मवंस्तमात्मवंतं प्रजट् सनर्थाः ॥ १२१ ॥ अ
र्थः ॥ अने जे पुरुष जे अन्नादिक जे जम्यानी वस्तुने पोताना आश्रितजनने वैचिं आपेने पछे पोते थो
हुंक जमे छे ॥ अने अतिशो मोदंकारज्यकरिने थो हुंक सवे छे अने पोताना शत्रुहोयने जे कोई कपट
र्थपोतापासे मागे तो ते शत्रुने पणाने पदार्थ आपे रावो जे ते धीरज्यवानपुरुषतेने अनर्थ जे ते त्यागक
रे छे के तां रावापुरुषने कोई अनर्थथा तो नथि ॥ १२१ ॥ श्लोकः ॥ चिकीर्षितं विप्रकृतं च यस्य नान्ये जनाः
कर्मजानंति किंचित् ॥ मंत्रे गुप्ते सम्यगनुष्ठिते च नाल्योप्यस्य व्यवने कश्चिदर्थः ॥ १२२ ॥ अर्थः ॥ अने जे
पुरुषने रुडिप्रकारे करे जे मंत्रके तां मनसवाते जे ते गोप्यराख्यं सते पोते करवाने ईछुने करवाने
आरंभुं एवुं जे करजतेने बिजाजन जे ते कोई प्ये पणानथी जांणता रावो जे ए पुरुषतेनुं अस्वरावुं पणाने

वि. नि.
॥२५॥

अ. १॥

कोऽकप्रयोजनतेनथिवगडतुंकेतांतेनांसर्वप्रयोजनसिद्धथायलेपराकोऽप्रयोजनवगडतुंनथी॥१२२॥
 श्लोकः॥ यःसर्वभूतप्रशामेनिविष्टःसत्सोमृदुर्दानकृच्छुद्धभावः॥अतीवसजापतेजातिमधेमहाम
 गिर्जात्सर्वप्रसन्नः॥१२३॥अर्थः॥अनेजेपुरुषसर्वभूतप्राणिमात्रनिजेज्ञांतिकरवातेनेविपेरशो
 लेनेससवचननोबोलनारोलेनेमृदुकेतांकीमलस्वभाववालोलेनेदानकीकरवावालोलेनेशुद्धभा
 ववालोलेरावोजेपुरुषतेजेतेउत्तमरवाणनेविषेथयोनेनिर्मलरावोजेमहामगितेनीपेठेपोतानिजा
 तिनमधनेविषेअतिशेशुद्धपणोप्रसिद्धकोजणायले॥१२३॥श्लोकः॥यश्चात्मानाःपत्रपतेभूतान
 रःससर्वलोकस्यगुरुर्भवत्युत॥अनेततेजाःसुमनाःसमाहितःस्वतेजसासूर्यइवावभासते॥१२४॥
 अर्थः॥अनेजेपुरुषजेतेपोताथिकोऽकअघदितआचरणथइगयुंदीयनेतेविजेकोऽयेनजांणुंदो
 यतोपरातेनेविषेपोतेपोतानिमेलेजजज्ञानेपांमेलेरावोजेराधर्मिष्ठपुरुषतेजेनेसर्वलोकनोगु
 रूथायलेअनेरुंडेमनजेनुंरावोअनेअतिशोधर्मनेविषेसावधाननेअपरालेप्रतापजेनोरावीजे
 रापुरुषतेजेतेपोतानेतेजेकरिनेसूर्यनिपेठेभाषेलेकेतांसूर्यनिपेठेतेजप्रतापेजुक्तथकोशोमेले

॥२५॥

१२४॥श्लोकः॥वनेजाताःशापदग्धस्वराजःपांडोःपुत्राःपंचपंचेऽकल्याः॥त्वयैववालावर्द्धिताःशि
 क्षिताश्चतवर्दंशोपालयंसाविकेय॥१२५॥अर्थः॥हेअंबिकानापुत्रधृतराष्ट्रापेकरिनेवलिगयारा
 वाजेपांडुराजातेनाजेयुधिष्ठिरआदिपंचपुत्रतेजेतेवननेविषेजनम्यालेअनेरापांचेऽइसरवाले
 नेराजानावालकहतात्पांथितुंतेगोजहदिनेपमाडरालेनेपनुर्विरादिकविद्यानीशिक्षानेपमाडाले
 रावाजेपांचपांडवतेजेतेतारिआज्ञानेपालेले॥१२५॥श्लोकः॥प्रदायेषामुचितंतातराजंस्फरवीपुत्रैः
 सहितोमोदमानः॥नदेवानांनानिचमानुष्याणांअविष्यसित्वंतर्कणीद्योनरैः॥१२६॥इतिश्रीमहाभ
 रतेनृशंगपर्वणिप्रजागरविदुरनीतोप्रथमोऽध्यायः॥अर्थः॥अनेहेनरैःहेताततेकारणपणामादे
 रापांडुवनापुत्रनेघदितरावुंजेरामनुंराज्यतेरामनेआपिनेतुंजेतेतारापुत्रेसहितदर्पनेपांसतोथको
 स्फरिवयोथा॥अनेजोतुंरामकरिशतोतुंजेतेदेवतातथासनुष्यनेआशंकाकरवाजोग्यनदित्याइश॥
 १२६॥राविरिस्वैश्रीमहाभारतनेविषेजेवशंगपर्वनेनेविषेधृतराष्ट्रनेनृशंगरीतेमाजेविदुरनीति
 नेनेविषेप्रथमअध्यायजेतेथयो॥१॥धृतराष्ट्रवाचा॥श्लोकः॥जागतीदत्तमानस्यत्कार्यमनुप

॥ वि. नि. ॥ ३५५॥ तद्दहित्वं हिनस्तात धर्मार्थं कुशलोत्पत्तिः ॥ १ ॥ **अर्थः ॥** द्ध्वेधूतराष्ट्रजेने विदुरजिने पुले छेदे तात **अ. २**
॥ २६ ॥ दे विदुरजि उजागराने करतोने चिंता रूप अग्नि ये करि वलतो एवो जे कुंते मारे जे कारज्य करवा जो ग्यने
तमे जो ता दो ते मुंने कहे जे कारणा पणामारे तमे जे ते अमारा कुलमां धर्मने विषेने अर्थने विषे कुशल
लोके तां विचक्षण लो ॥ १ ॥ **श्लोकः ॥** त्वं मां यथा वदितुं प्रशाधि प्रजा पूर्व सर्व मजा तशोः ॥ यन्मम से प
थ्य मदीन सत्व श्रेयस्करं ब्रह्मि तर्ह्ये कुरूणाम् ॥ २ ॥ **अर्थः ॥** अने उदार छे अतः करणा जे नुं एवा दे विदुरजि
तमे जे ते बुद्धि पूर्व कके तां तमे जे मजा ता दो ते मयथार्थ मुंने शिक्षा करो ते श्रुं तो युधिष्ठिरा ज्ञानुं जे त
मे हित मान ता दो ते मुंने सर्वे यथार्थ कहे ॥ २ ॥ **श्लोकः ॥** पापाशंकी पापमेवानुपश्यन्पुत्रामित्वां व्याकुले
नात्मना हम् ॥ कवेत्सन्ने ब्रह्मि सर्वे यथा वन्मनी पिते सर्व मजा तशोः ॥ ३ ॥ **अर्थः ॥** दे सर्व ज एवा विदुरजी
आगल्यथा शो एवुं जे दुःख ते यथे कि उद्वेगने पांम तो ने मं पूर्व कटो जे पांडवनी अपरा धते ने जो तो एवो जे कुं
ते व्याकुल मने करि ने तमने सर्वे पुं छे ते मारे युधिष्ठिरा जाने करवा नी विचार होय ते सर्व मुंने यथार्थ
कहे ॥ ३ ॥ **विदुर उवाच ॥ श्लोकः ॥** श्रुभवाय दिवा पापं द्रव्यं वाय दिवा विद्यम् ॥ अपृष्टस्य सप्त दूह्या ह्य ॥ २६ ॥

स्यने छे त्वराम वम् ॥ ४ ॥ **अर्थः ॥** एविरित्से पुत्रा एवा जे विदुरजी ते के हे छे दे धूतराष्ट्रजे पुरुष नापरा भवने
न इ छे ते नुं जे शुभ अथवा पाप अथवा सारु के नर रं जे होय ते सर्व वा तने जे हित का रि होय ते पुत्रा विजा
नो पण कहे ॥ ४ ॥ **श्लोकः ॥** तस्माद्दृष्ट्या मिते राजभावमिच्छन्कुरु लप्रति वचः श्रेयस्करं धर्मं ब्रुवन्स्त
न्निवो धमे ॥ ५ ॥ **अर्थः ॥** ते कारणा पणामारे हे राज न कुं जे ते सर्व को र वना रुडा ने इ छे तो थको कल्याण का
रिने धर्मं जुक्त एवुं जे वचने ने तुं प्रत्ये क दिश अने ते वचने के दे तो एवो जे कुंते कुं य कि ते वचने ने तुं जे
ते सो अत्या ॥ ५ ॥ **श्लोकः ॥** मिश्रोपेतानिकर्माणि सिद्धे पुर्यानि भारत ॥ अनुपाय प्रयुक्तानि मात्सतेषु मनः
कृथाः ॥ ६ ॥ **अर्थः ॥** हे भारत कपरे जुक्तने असत उपाये करिने कस्य एवा जे एतादिक असत्कर्मने जे ते
जो से हे जे सिद्धया तो होय तो पण तेने विषे तुं जे ते मनने मां करके तो एवो असत्कर्म कस्य नो मनमां
संकल्प पणामां कर ॥ ६ ॥ **श्लोकः ॥** तथैव योगविदितं यत्तु कर्मन सिद्धि ॥ उपाय युक्तं मेधावी न तत्र ग्ल
पयेन्ननः ॥ ७ ॥ **अर्थः ॥** अने ते मज जे कर्म उपाये करिने आरंभ करूं होयने सत उपाये जुक्त होय तो
पणा जो ते कर्म सिद्धनयाय तो तेने विषे बुद्धिमान पुरुष जे ते मनने ग्लानिन पमाडे ॥ ७ ॥ **श्लोकः ॥** अनुवं

॥ वि-नि- ॥२७॥

धानपेक्षेतसानुबंधेषुकर्मसु ॥ संप्रधार्यचकुर्विननवेगेनसमाचरेत् ॥ ८ ॥ अर्थः ॥ अनेप्रयोजनेमही
 तरावांजेकर्मतेमनेविषेजेप्रयोजनछेतेनेबुद्धिमानपुरुषजेतेइछेअनेतेकर्मनाप्रयोजननोनिश्चैक
 रिनेपछेतेकर्मनेकरेपणावेगेकरिनेतेकर्मनुंआचरणकरे ॥ ८ ॥ श्लोकः ॥ अनुबंधेषुसंप्रेक्ष्यविपा
 कंचैवकर्मणाम् ॥ उत्यानमात्मनश्चादीधीरः कुर्वातवानवा ॥ ९ ॥ अर्थः ॥ अनेधीरएवोजेपुरुषते
 जेतेप्रथमतोकर्मनुंजेप्रयोजनतेनेजोइनेतथातेकर्मनिजेफलसिद्धिथनारिहोयतेनेजोइनेतथा
 पोतानोजेब्रह्मतेनेजोइनेपछेतेकर्मनाफलनिसिद्धिथातिहोयतोनेकर्मनेकरेनेनथातिहोयतो
 नकरे ॥ ९ ॥ श्लोकः ॥ यः प्रमाणं जानाति स्थानं हृद्यतथा क्षये ॥ कौषे जनपदे देडे न स गमे व तिष्ठते ॥
 १० ॥ अर्थः ॥ अनेस्थानजेगटकिलाआदिकस्थानकतथाहृदितथाक्षयतथाकोशजेभंडारतथा
 देशतथासेनारासर्वेनेविषेप्रमाराजेनिश्चयतेनेजेराजानधिजोरातोतेराजाजेतेराज्यनेविषेस्थि
 तिनेनधीपोमतोतेमाटेराजानेएस्थानादिकछावांनोजेतेसर्वकालेविचारवाजोगपछे ॥ १० ॥ श्लोकः
 यस्वेतानिप्रमारा नियथोक्तान्यनुपश्यति ॥ युक्तो धर्मा र्थयो ज्ञाने स रा ज्यमधिगच्छति ॥ ११ ॥ अर्थः ॥ १२७ ॥

अनेजेराजातोएस्थानादिकनांजणावनारांप्रमाराजेरवेतपचादिकतेजेमलिखां होयते विरिसेतेने
 जोइनेविचास्यकरेछेअनेधर्मनुंजेअर्थनुंजेज्ञानतेनेविषेतत्पररेदेछेएवोजेराजातेजेनेराज्यनेपोमे
 छे ॥ ११ ॥ श्लोकः ॥ नरास्यं प्राप्तमि तेव वृत्तितयमसांप्रतम् ॥ श्रियं त्वा विनयो हंति जरा रूपमि वोल्लमम्
 १२ ॥ अर्थः ॥ अनेहेराजन्मेतेगेराज्यजेतेपोमुंछेएमजांणिनेअपरितजेमहोयतेमराजानेनवरतवुं
 शांमाटेतोजेअविनयछेतेजेनेराज्यलक्ष्मीनोनाशकरिनांरवेछेजेमउत्तमएवुंजेरूपतेनेजराअव
 स्थाजेतेनाशकरिनांरवेछे ॥ १२ ॥ श्लोकः ॥ अक्षोत्तमप्रतिष्ठन्नेमभ्यो बदिशमायसम् ॥ रूपातिपाती
 गुसतेनानुबंधेषुवेक्षते ॥ १३ ॥ अर्थः ॥ अनेउत्तमएवुंजेअक्षतेगोकरिनेरंकांणीएवोजेजोरातो
 कांशतेनेजोइनेनेतेनारूपेकरिनेजोभाईनेतेनिउपस्पृशतोएवोजेमलतेजेतेनेकांशनेगलेछेपण
 गत्यायछेजेमृत्युथायछेतेनेनथिजोतोतेमजेप्रथमतोसारुंलागतुंहोयनेपछेतेमांथिमृत्युथायएवुं
 जेकर्मतेनकरवुं ॥ १३ ॥ श्लोकः ॥ यच्छक्रे गमितुं गस्मै गस्मै परिणमं च यत् ॥ हितं च परिणमं येन तदर्थं
 भूतिमिच्छता ॥ १४ ॥ अर्थः ॥ अनेजेगलवाजोगपवस्तुनेगलवानेअर्थशकहोयकेतापोताथिगलि

॥ वि. नि. ॥
॥ २६ ॥

सकाय एवुं होयने जे गसुं थकु पण पची जाय एवुं होयने जे पचाप छि पण हितने करे एवुं होय एवुं जे खाधा
नुवस्तु जे ते मोरप समुद्धिने उलतो जे पुरुष ते गो रवावा जो ग्पछे एविरित्ये विचारिने पोताना सामर्थ्य प्र
माणेने पोताना हितने करे एवुं जे परि त कर्म ते करवुं ॥ १४ ॥ श्लोकः ॥ वनस्य तेरप कानि फलानि प्रचिनोति यः
सनाश्रोति रसं ते श्रोवी ज्ञे चास्य विनस्यति ॥ १५ ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष जे ते वनस्यति जे रहते थकि अपक
फलने चुं दे छे ते पुरुष जे ते ते फल थकि रसने नथि पांम तो अने एव नस्यति नुं जे बिज ते नाश पांमे छे ॥ १५ ॥
श्लोकः ॥ यस्तु पकमुपादत्ते काले परिणते फलम् ॥ फलाऽसंमलनते बीजाश्चैव फले पुनः ॥ १६ ॥ अर्थः ॥
अने जे पुरुष तो काल जे समय तेने विषे मोदु थयुं ने पाकुं एवुं जे फल तेने गृहण करे छे ते पुरुष जे ते ते फल
थकि रसने पांमे छे तथा ते फल ना बीज थकी वलियुं जे फल तेने पांमे छे ॥ १६ ॥ श्लोकः ॥ यथा मधुसमा
दत्ते रक्षन् पुष्याणि पश्येत् ॥ तदृदर्थान्मनुष्ये भ्रष्टादृष्टादविहिंसया ॥ १७ ॥ अर्थः ॥ अने वलि जे मज मरो
जे ते पुष्य निरहा करतो थको ते पुष्य थकी संग धनुं गृहण करे छे ते निषेवे राजा जे ते प्रजाने पीडान थाय
ते विरित्ये ते प्रजा थकि धन गृहण करे ॥ १७ ॥ श्लोकः ॥ पुष्यपुष्यं विचिन्वा तमूलं छेदं न कारयेत् ॥ माघा

॥ २ ॥
॥ २६ ॥

कार इवारा मे नय थो गार कारकः ॥ १८ ॥ अर्थः ॥ अने जे ममाला कार जे मालि ते जे ते पोतानि फल वाई
मां हृक्ष वे लिय थि क्रिपुष्य जेने फल ने विगिले छे ने ते हृक्ष वे लिनिरहा करे छे ते मराजाने पण प्रजानिरहा
करवी ने ते थकि कर लेवो पण प्रजाने पीडविन हि अने जे मको यला नो करनारो जे पुरुष ते हृक्ष ने मू
लमां थि उस्वा हिले ईने बालि दे छे ते मराजाने प्रजाना मूल नुं छे दन न करवुं ॥ १८ ॥ श्लोकः ॥ किं नु मे स्या
दिदं रुत्वा किं नु मे स्याद कुर्वतः ॥ इति कर्माणि संचित्सु कर्षादा पुरुषो न वा ॥ १९ ॥ अर्थः ॥ अने राम वि
चार करे जे आकर्म ने करिने मारे त्तो अर्थ सिद्ध थानेने आकर्म ने न करतो एवो जे कुते मारो त्तो अर्थ
सिद्ध नहि थाय एविरित्ये विचारिने ने बुद्धिमान पुरुष जे ते ते कर्म करवा जो ग्प होय तो करे ने न करवा
जो ग्प होय तो न करे ॥ १९ ॥ श्लोकः ॥ अनारं भा भवेत्तथाः केचिलित्यंतया गाताः ॥ रूतः पुरुषकारो हि
भवेशेषु निरर्थकः ॥ २० ॥ अर्थः ॥ अने हेराज न वलिया साथे जे वैर करवुं ए आदिक जे केरला क अ न
र्थ ते तो आरंभ करवा जो ग्प जन थि अने ते मजकारे पणान पमाय एवा पण केरला क अर्थ छे जे ने वि
षे कसुं जे पुरुष प्रयत्न ते जे ते निरर्थक थई जाय छे मारे न पमाय एवा अर्थ ने विषे पुरुष प्रयत्न न करवुं

॥ वि. नि. २१ ॥ श्लोक ॥ प्रसादे निष्कलेश्यस्य क्रोधश्च विनिरर्थकः ॥ नतं नर्त्तारमिच्छंति पदं पतिमिव स्त्रियः ॥ २१ ॥ **अ. २ ॥**
॥ २८ ॥ **॥ अर्थः ॥** अनेने राजानो प्रसादे जे रूपते निष्कललेके तां जे उपसपो तेरा जिंथायतेने कां इ आपतो नथि
 तथा जे नो क्रोधलेते पणानिरर्थकलेके तां जे उपसपो ते कुरा जिंथायतेने कां इ नुं करतो नथी रावो जे
 राजातेने प्रजा जेते इच्छति नथिके निपेवेतो जे मनपुं संकरावो जे पति तेने स्त्रियुं जे तेनथी इच्छति ॥ २१ ॥
॥ श्लोक ॥ कांश्चिदर्थान्नरः प्राजो लघुमूलान्महाफलान् ॥ क्षिप्रमारभते कर्तुं न विघ्नयति तारुणान् ॥
२२ ॥ अर्थः ॥ अने बुद्धिमानरावो पुरुष जे ते अल्पउपाये करिने सिद्धयायने मोरा फलने आपनारा रावा
 जे केटलाक अर्थते मने करवाने अर्थतत्काल आरंभ करे छे पण तेवा जे अर्थते मने विघ्नधी करतो
 के तांते अर्थने विधे विघ्नथावानथा देतो ॥ २२ ॥ **॥ श्लोक ॥** क्रजुः पश्यति यः सर्वं चक्षुषानुपि बन्निव ॥
 आसीनमपि तूष्णीकमनुरज्येति ते प्रजाः ॥ २३ ॥ **॥ अर्थः ॥** अने जे राजा जे ते सरल स्वभावे नु कथको प्रीती
 ये नु करावी जे इच्छिते लोक रिने सर्व प्रजाने जुवे छे रावो जे राजाते लानी मानो वे मिस्त्रो होय तो पण ते
 ने सर्व प्रजा जे तेरा जिकरे छे के तां राजानुपस सर्व प्रजा देत राखे छे ॥ २३ ॥ **॥ श्लोक ॥** पुष्यितः स्यादफल ॥ २८ ॥

नः स्यादुरासदः ॥ अपकः पक्कसंकाशेन च शीर्यत कर्हि चित् ॥ २४ ॥ **॥ अर्थः ॥** अने राजा जे ते पुष्यितय
 को अफलितयायके तां वांणाये करिने इच्छिये करिने अनुग्रहने देखावतो थको पण पोताना चाकर
 ने धने करिने वधारि देत ही अने वली फलितयको दुगसदथायके तां पोताना चाकरने धन आपतो प
 णाते चाकरने वशानथाय अने वली अपकथको पक्कसरखो थायके तां मोहिली कोरे बलेरहित होय
 तो पण वादेर थिवलवानपणाने प्रकाश करे रावो जे राजा तेरा ज्यथिकारि पणानथि पडतो ॥ २४ ॥ **॥ श्लो
 कः ॥** चक्षुषामनसा वाचा कर्मणा च चतुर्विधम् ॥ प्रसादयति यो लोके तं लोकोः नु प्रसीदति ॥ २५ ॥ **॥ अ
 र्थः ॥** अने जे राजा जे ते इच्छिये करिने तथा मने करिने तथा वाणिथे करिने तथा दाने करिने पोताना
 सेवक वर्गने प्रसन्न करे छे पले तेरा जे ते सेवक वर्ग पण प्रसन्न करे छे मादे राचार प्रकारे सेवक वर्ग
 ने प्रसन्न करवा ॥ २५ ॥ **॥ श्लोकः ॥** यस्माच्च स्यंति भूतानि मृगया धान्मृगा इव सागरातामपि महीं सल
 ल्बापरिहीयते ॥ २६ ॥ **॥ अर्थः ॥** अने मृगलानो मारनारो जे पारापिते थकि जे मृगलां ज्ञासने पांमे
 छे ते मने राजा थकि सर्व प्राणिमात्र जे ते वासने पांमे छे तेरा जे ते समुद्रपर्यंत पृथ्विने पांमिने पण

॥ वि-नि- ॥ तेरास्यकिपदिजायले ॥ २६ ॥ **श्लोकः** ॥ पितृपैतामहंराज्यं प्राप्तास्यन्वेन ते जसा ॥ वायुरभ्रमिवासाद्यभ्रं ॥
 ॥ ३० ॥ ॥ **अर्थः** ॥ अनेजेराजाजेतेपोतानावापदादानुंजेराज्यतेनेपोतानेतेजेकरिनेपोम्ये
 होयतोपराजोअनीतिमानथायलेकेतांअन्वायनेकरवालागेछेतेतेराजाजेतेतेराज्यनेपांमिनेतेरा
 ज्यनोनाशकरेलेकेनिपेवेतोजेमवायुजेतेमेघनीघरानेपांमिनेतेमेघनीघरानोनाशकरेले ॥ २९ ॥ **श्लो
 कः** ॥ धर्ममाचरतो राजः स क्रिश्चरितमादितः ॥ वरूधावरू संपूर्णावर्द्धते भूतिवर्द्धनी ॥ २६ ॥ **अर्थः** ॥ अ
 नेप्रथमथयाजेसत्पुरुषतेमणोआचरणाकसोजेधर्मतेनेआचरतोएवोजेराजातेनिसमृद्धिनेवधा
 रतिराविजेआपृथवीतेजेतेधनेकरिनेसंपूर्णथकिहृदिनेपांमेले ॥ २६ ॥ **श्लोकः** ॥ अथसेत्यजतो धर्म
 मधर्मचानु तिष्ठतः ॥ प्रति संवेष्टते भूमिरने चर्मादितं यथा ॥ २७ ॥ **अर्थः** ॥ अनेधर्मनोत्यागकरतोने
 अधर्मनुंआचरणकरतोएवोजेराजातेनिजेआपृथवीतेजेतेसंकोचनेपांमेलेकेतांवज्रफलनेन
 थिआपतिकेनिपेवेतोअग्निनेविपेनांरग्युजेचर्मतेजेमसंकोचनेपांमेलेतेमतेराजानीपृथवीसं
 कोचनेपांमेले ॥ २७ ॥ **श्लोकः** ॥ यएवयत्नः क्रियते परराष्ट्रविमर्दने ॥ सएवयत्नः कर्तव्यः स्वराष्ट्रपरि

पालने ॥ ३० ॥ **अर्थः** ॥ अनेराजातेगोजेप्रयत्नविजाराजानादेशनेनाशकरवानेविपेकरायलेतेनुंतेज
 प्रयत्नजेतेराजातेगोपोतानादेशनुंजेधर्मकरिनेरुडिरित्येपरिपालनतेनेविपेकरनुं ॥ ३० ॥ **श्लोकः** ॥ धर्म
 एराज्यं विंदेत धर्म एपरिपालयेत् ॥ धर्ममूलांश्चियं प्राप्य न जहाति न हीयते ॥ ३१ ॥ **अर्थः** ॥ अनेजेराजा
 जेतेधर्मकरिनेराज्यनेपांमेलेनेधर्मकरिनेतेराज्यनेपाजेछेतेराजाजेतेधर्मलेमूलजेनुंरावीजेराज्यल
 क्ष्मीतेनेपांमिनेतेराज्यलक्ष्मीनोसागनथिकरतोअनेतेराज्यलक्ष्मीजेतेतेराजानोसागनथीकरति
 सादेराजानेधर्ममारेहेवुं ॥ ३१ ॥ **श्लोकः** ॥ अयुन्मत्तात्पुत्रपतो बालाश्चपरिजयतः ॥ सर्वतः सारमादद्या
 दशपश्वरवकांचनम् ॥ ३२ ॥ **अर्थः** ॥ अनेनुदिमानपुरुषजेतेबालतोएवोजेगंडोमनुष्यतेनावचनथ
 किपरासारनुंगृहणाकरेतथाबोलतोएवोजेबालकतेनावचनथकिपरासारनुंगृहणाकरेराविरित्ये
 सर्वनावचनथकिसारनुंगृहणाकरेकेनिपेवेतोजेमपांणामाधिकस्वर्गानुंगृहणाकरेलेतेमसारनुगृह
 णाकरे ॥ ३२ ॥ **श्लोकः** ॥ सखाश्तानि सूक्तानि सूक्तानि ततस्ततः ॥ संचिन्वन्धीर आसीत शिलाहारः
 शिखं यथा ॥ ३३ ॥ **अर्थः** ॥ अनेधीरजेनुदिमानपुरुषतेजेतेसखाश्तनेडापणोजुक्तवचनेसूक्तजे

॥ वि. नि. ॥ मावापगुरुनेसत्यरुषतेमरोशिहानेअर्थेकस्योरावावचननेसकृतनेपुणपकर्मएरत्तांचानांनुतेतेथ ॥ अ. २ ॥
 ॥ ३२ ॥ कि. संचय करतो थकोरहेलेकेनिपेवेतो जेमसत्ता नो विं. लानारो जेपुरुषतेजेते ज्यो ज्यो मले त्यां त्यां थकि
 सत्ताने विं. गिने संचय करेले ॥ ३३ ॥ श्लोकः ॥ गोपेन गावः पत्रपंतिवैदेः पश्यंति ब्राह्मणाः ॥ चारैः पश्यंति रा
 जानश्चक्षुभ्यो मितरेजनाः ॥ ३४ ॥ अर्थः ॥ अने हे राजन् धृतराष्ट्र गायो जे ते गंधनेनासिका ते गो करिने
 पोताना चाराने जुवेले अने ब्राह्मण जे ते वेदे करिने पोताना श्रुभश्चुभ नकर्मने जुवेले अने राजा जे ते पो
 ताना शत्रुपासं चारने मोकलिन ते चारना मुरववचन थकि पोताना इष्ट अनिष्टने जुवेले अने ए विना वि
 जाजन जे ते केवल पोतानाने करिने जपोताना सारा नरसाने दे रवेले ॥ ३५ ॥ श्लोकः ॥ जूयां संलभते क्ले
 शो यामौर्भवति दुर्गहा ॥ अथ यासु दुहारा जन्ने वतां वितु संत्यपि ॥ ३६ ॥ अर्थः ॥ हे राजन् जे गायसरवे करी
 नेन थिरो वादे तिते गाय जे ते प्रणा क्लेशने पां मेले अने जे गाय सरवे करिने दो वादे छे ते गायने को ई पो
 इतोन थ ॥ ३७ ॥ श्लोकः ॥ यदतसे प्रणामति नतक्रंता पयं त्यपि ॥ यच्च स्वयंतं तं दारुणतक्रंता मयं त्यपि ॥
 ३८ ॥ अर्थः ॥ अने जे काहे जे ते अग्नि मांत पाव्या विना नुन मेले ते काहेने को ई अग्नि ये करिने न थित पा ॥ ३९ ॥

उता अने जे न थिन मतु तेने तपाडे छे अने वली जे काहे न माव्या विना नु पोतानि मेले न मेले तेने पहा को ई
 न थिन माइता अने जे न थिन मतु तेने वजे करिने माडेले ॥ ३९ ॥ श्लोकः ॥ एतयोपमया धीरः सन्वमेत
 वली यसे ॥ इरायसप्रणामतेन मतेन यो वली यसे ॥ ४० ॥ अर्थः ॥ एविरिते गायने काहेने इष्टाने करिने धीर
 पुरुष जे ते अति शो बलियो होय ते नि आग ल्य अति शो न मिजा यले अने जे पुरुष अति शो बलियाने न मे
 ले ते पुरुष तो ई इने न मेले मादे अति शो बलियानि आग ल्य तो न मिजा वां अने जो न न मे तो ते बलियो व
 ले करिने न मावे मादे प्रथम थि जन मिजा वां ए मोर्दु टा पहाले ॥ ४१ ॥ श्लोकः ॥ पर्जन्याथाः पशुबोरा जानो
 मंत्रिवांधवाः ॥ पतयोवांधवाः स्त्रीणां ब्राह्मणां वेदवांधवाः ॥ ४२ ॥ अर्थः ॥ अने पशु जे ते पर्जन्य जे मे
 पते छे नाथ के तां रक्षाना कर नारा जे मना एवा छे अने राजा जे ते मंत्रि जे कामदार ते छे वांधव के तां दित
 कारिते जे मना एवा छे अने जे स्त्री यो छे ते मना दित कारिते ते मना पति छे अने जे ब्राह्मण छे ते वेद वांध
 व छे के तां वेद छे दित कारि रक्षक जे मना एवा छे ॥ ४३ ॥ श्लोकः ॥ सत्ये नर ह्यते धर्मा विद्या योगे नर ह्यते
 सृजयार ह्यते रूपांकुलं हते नर ह्यते ॥ ४४ ॥ अर्थः ॥ अने धर्म जे ते सत्य ते गोरक्षाने करो छे अने विद्या

॥वि. नि. जेतेयोगजेभगावाभगाववानोअभासतथापावकरवानोनेविचारकरवानोअभासतेगोरक्षानेकरिले **अ. २॥**
॥३२॥ अनेरूपजेतेमजाजेमांजवुंचीलवुंनेपसवुंतेगोरक्षानेकरुंछेअनेकुलजेतेहजजेभुअआचरणतेगोरक्षा
 नेकरुंछे **॥३०॥ श्लोकः ॥** मानेनरभ्यनेधान्यमथानुरक्षत्यनुक्रमः ॥ अनीक्ष्मादशेनेगाश्चस्त्रियोरक्षे
 त्कुचैलता ॥ ४० ॥ **अर्थः ॥** अनेधान्यजेतेमानजेअन्ननेमाप्यातोल्यानुंपदार्थतेगोरक्षानेकसुछेअ
 नेअभ्यजेयोडातेमनेअनुक्रमजेनिसेपलांगामोदिनेफेरववुंतेरक्षाकरेछेअनेअनिक्ष्मादशेनजे
 वारंवारजोवुंरववराररववीतेगायोनीरक्षाकरेछेअनेकुचैलताजेजेवांनेवांवत्परवांतेजेतेस्त्रियो
 निरक्षाकरेछे **॥४०॥ श्लोकः ॥** नकुलहत्तहीनस्पत्रमारागामितिमेमतिः ॥ अंसेषपिहिजातानांहत्तमेव
 विशिष्यते ॥ ४१ ॥ **अर्थः ॥** हेराजनहत्तहीनकेतांसदाचरणोरहितगोजेपुरुषतेनुंजेउत्तमकुलछेते
 धर्मनुंकारणनथीधर्मनुंकारणतोसदाचरणजछेगरितेमारिमितिछेतेकारणपणामारेशूद्रजा
 तिनेविषेअवतसाएवाजेपुरुषतेमनेपणजेसदाचरणछेतेजशेछे **॥४१॥ श्लोकः ॥** यईर्ष्युः परविने
 पुरुषेवीर्यंकुलान्वये ॥ सखसौभाग्यसत्कारेतस्पथाधिरनेतकः ॥ ४२ ॥ **अर्थः ॥** अनेजेपुरुषपारका **॥३२॥**

धननेविषेईर्ष्याबालोछेतथापारकुंजेरूपपराक्रमनेसत्कुलतेनेविषेईर्ष्याबालोछेतथापारकुंजेस
 खसौभाग्यनेसत्कारतेनेविषेईर्ष्याबालोछेतेपुरुषनेवाधियेपीडातेअपारथायछे **॥४२॥ श्लोकः ॥** अ
 कार्यकरणजीतः कार्यार्णोचविवर्जनात् ॥ अकालेमंत्रनेदाक्षयेनमाशेन्नतसिद्वेत् ॥ ४३ ॥ **अर्थः ॥**
 अनेराजाजेतेनकरवाजोग्यावुंजेकर्मतेनाकरवाथकिअयनेपांमेएवोथायतथाकरवाजोग्यजेक
 र्मतेनावरजवाथकिअयनेपांमेएवोथायतथाइकारज्वनिमिद्विद्ययामोरेजेमनस्वीनेदाईजाय
 तेथकिअयनेपांमेएवोथायतथाजेगोरिनेपोतानेमदथायरावाजेलोजादिकतेनेनआशरे **॥४३॥**
श्लोकः ॥ विद्यामदोधनमदस्तृतीयोभिजनोमदः ॥ मदाएतेवल्लिप्तानामेनरावसतोदमा ॥ ४४ ॥ **अर्थः**
 अनेएकतोविद्यानोमदनेविजोधननोमदनेत्रिजोअभिजनजेसहायतेनोमदएत्रापजेतेजेअदेका
 रिणवाअसत्पुरुषछेतेमनेतोमदनाकरनाराछेअनेजेसत्पुरुषछेतेमनेतोएविद्याधननेअभिजन
 एत्रापवांनोतेतेदमरूपछेकेतांरात्रापवांनोनेपांनिजेजेअसत्पुरुषछेतेअदेकारियायछेने
 जेसत्पुरुषछेतेविनयेजुक्तथायछे **॥४४॥ श्लोकः ॥** असंतोअर्थिताः सः किचित्कार्यं कदाचन ॥

॥वि.नि. यावन्नसकृन्ने किंचित्कार्यं तावदेव हि मन्यं ते संतमात्मानमसंतमपि विश्रुतम् ॥४५॥ **॥अर्थः॥** अने अ
॥३३॥ संतने असत्यरुषते जे ते सत्यरुषते मणो करे क काई ककार ज्यपत्ये जा आ थका ते कार ज्यतो अत्यप
 णन करि ने असतपणो विख्यात एवो जे पोतानो आत्मा तेने सत्यरुषपणो माने ते को रूफी माने ले तो अ
 स्रुधिलगारे पणते संतनुंकार ज्यरुडिरित्येन थिकरूंतां स्रुधिज माने ले के तां सत्यरुषते ने असत्यरु
 पने काई कलगारे क काम करायानुं के दे ले तो ते केवल अ भिमानने करे छे पणते कामने करतान थि
 ४५ ॥ **॥श्लोकः॥** गतिरात्मवतां संतः संतरावसतांगतिः ॥ असतां च गतिः संतो न त्वसंतः सतांगतिः ॥ ४६ ॥
॥अर्थः॥ के मजे सत्यरुष जे ते धीर जवान पुरुष छे ते मनिगति छे के तां शरण रूप छे अने जे सत्यरुष छे ते
 मनिजे गति ते पण सत्यरुष ज छे अने जे असत्यरुष छे ते मनिगति पण सत्यरुष ज छे पण जे असत्यरुष
 छे ते सत्यरुष निगति न थि ॥ ४६ ॥ **॥श्लोकः॥** जितासभावस्त्ववतास्वरवाशा गोमता जिता ॥ अध्याजितो
 यानवता सर्वशीलवता जितम् ॥ ४७ ॥ **॥अर्थः॥** अने रुडो वस्त्रवा लो जे पुरुष तेणो सभा जे ते जि ति छे अ
 ने जे ने घेरगा यो छे ते पुरुष तेणो स्वरवनि आशा जे ते जि ति छे अने वादनवा लो जे पुरुष तेणो मार्ग जे ते ॥ ३३ ॥

जितो छे अने शील जे निष्कामादिक रुडा साधु स्वभाव तेणो जुक्त एवो जे पुरुष तेणो सर्व जितु छे ॥ ४७ ॥ **॥श्लो
 कः॥** शीलं प्रधानं पुरुषे तद्यस्यैदं प्रणरुपति ॥ न न स्य जीविते नार्थे न धने न न च पुत्रिः ॥ ४८ ॥ **॥अर्थः॥** अने
 पुरुष ने विषेशील जे निष्कामादिक गुण ते श्रेष्ठ छे अने आलोकने विषे जे पुरुष नुं ते शीलनाशपां मुं छे ते
 पुरुष ने जीवने करि ने शो अर्थ सिद्धयाय छे तया धने करि ने तथा सगा संवेधिये करि ने तेने शो अर्थ सिद्ध
 थाय छे काई थातो न थि मारे शील निरहा करवी ॥ ४८ ॥ **॥श्लोकः॥** आदरानामाज्यपरमं मध्यानां गोरसोत्तर
 म् ॥ ते देवात्तरं दरिद्राणां भोजनं भरतर्षभ ॥ ४९ ॥ **॥अर्थः॥** हे भरतर्षभ जे धनादर पुरुष छे ते मने पूत छे उत्कृष्ट
 जे मां एवुं भोजन छे अने जे सामान्य धनवाला पुरुष छे ते मने गोर सजे दरिद्र पते छे उत्कृष्ट जे मां एवुं भो
 जन छे अने जे दरिद्री पुरुष छे ते मने ते लछे उत्कृष्ट जे मां एवुं भोजन छे ॥ ४९ ॥ **॥श्लोकः॥** मंपन्नतरमेवान् दरि
 द्रा भुंजते मदा ॥ क्षुस्वा दुतां जनयति साचाद्येषु स्रु दुर्जना ॥ ५० ॥ **॥अर्थः॥** अने जे दरिद्री पुरुष छे ते जे ते
 सर्वकाले अन्नने अतिशो स्वादु पणो जुक्त थकुं जमे छे के मजे स्रु धा छे ते अन्नने विषे स्वादु पणाने उप
 जावे छे अने ते स्रु धा जे ते धनादर पुरुष ने विषे अतिशो दुर्जन छे मारे धनादरने अन्नने विषे स्वादन थि

वि. नि.
३४

अ. २

आवतोनेदरिशीने आवेले ॥ ५० ॥ श्लोक ॥ प्रायेण श्रामतां लोके भोक्तुं शक्तिर्न विद्यते ॥ जीर्थं त्यपि तु काष्ठा
 निदरिशाणां महापते ॥ ५१ ॥ अर्थ ॥ अने हे मदीपते राजन् आलोकने विषे जे धनवाला पुरुष छे ते मने बुद्ध
 धा तो जमवाने अर्थ शक्ति नथि ॥ अने जे दरिशी छे ते मने तो काष्ठा पण जरि जाय छे के तां काष्ठा जे बुक्क वणाव
 स्तु जमे तो पणा पचि जाय छे ॥ ५२ ॥ श्लोक ॥ अहं चिर्नयं मत्तानां मथानां मरणा रुयम् ॥ उन्नतानां तु मर्त्या
 नाम वमानात्परं भयम् ॥ ५३ ॥ अर्थ ॥ अने जे कनिष्ठ पुरुष छे ते मने अहं चि जे आजीविका न चाले ते थकि
 भय उपजे छे अने जे मध्यम पुरुष छे ते मने मरणा थकि भय उपजे छे अने जे उन्नत पुरुष छे ते मने तो अप्रमा
 न थकि परम भय उपजे छे ॥ ५४ ॥ श्लोक ॥ रोष्वर्यमदपा विष्टामद्याः पानमदादयः ॥ रोष्वर्यमसौ हि नापति
 त्वा विबुधते ॥ ५५ ॥ अर्थ ॥ अने मद्य पान नो जेमद ते छे आदि जे मने विषे रावा जे विद्याने रूपादिक नाम
 द ते जे ते रोष्वर्य नो मद छे अति श्रेष्ठो निदित जे मां रावाले के तां विजार्मर्वमद थकि रोष्वर्य नो मद अति श्रेष्ठो नुं होले
 के मजे जे पुरुष रोष्वर्य मदे करिने मस्तथ होय ते ते रोष्वर्य थकि पडा विना नथि जाग तो के तां जे राज्य रो
 ष्वर्य ने मदे करिने छकी गयो होय ते धर्म अर्धर्म ने ने विजाना स्वरुदुःख ने नथि जां गा तो ते ते राज्य रोष्व

३४

र्य थकि पडे छे तारे जां हो छे ॥ ५६ ॥ श्लोक ॥ इंद्रियै र्निद्रियार्थेषु वर्तमानै र्निगृहैः ॥ तै र्यं ताप्यते लोको न ह
 शाणि गृहै रिव ॥ ५७ ॥ अर्थ ॥ अने हे राजन् इंद्रियो ना अर्थ जे असतरा वा शाब्दादिक पंच विषय ते मने विषे
 वरततां ने ते विषय थकि वश न करं रा रावां जे इंद्रियो ते मरो आजीव लोक जे ते तापने पमा डरो छे के तां दुखी
 योक सो छे के निषेधे तो गृह जे सूर्यादिक ते मरो जे मने क्षत्र ने आक्रमण करिने त पाडरो छे ॥ ५८ ॥ श्लोक ॥
 योजितः पंचवर्गेण सद जेनात्म कर्षिणा ॥ आपदस्तस्य वर्द्धते श्रुत्क पक्षे र्वोदु राट् ॥ ५९ ॥ अर्थ ॥ अने पो
 ताना जीवनी भेले ज उपज्यो ने पोताना जीवने विषय मन्सु स्वतां गिा जनां रां रावां जे आशादिक पांच इं
 द्रियो नो गणने रो जे पुरुष जे ते जियो ले के तां वश करी छे ते पुरुष ने आपदा जे पीडा अो ते जे ते हदि ने पां
 मे छे के निषेधे तो जे मश्रुत्क पक्ष ने विषे चंड मा जे ते हदि ने पां मे छे ॥ ६० ॥ श्लोक ॥ अविजितस्य आत्मान
 ममात्मान्विजिगीषते ॥ अमित्रान्वाऽजितामात्यः सो वशः परिहीयते ॥ ६१ ॥ अर्थ ॥ अने जे राजा जे ते
 पोताना मन ने न जिति ने पोताना प्रधान ने जितवाने इ छे ते तथा प्रधान ने जित्या विना तो पोताना शत्रु
 ने जितवाने इ छे ते राजा जे ते परवश थको राज्य थकि परिजाय छे माटे राजा ने पोतानु मन जितवुं ॥

॥ वि. नि. ॥ ३५ ॥

श्लोकः ॥ आत्मानमेव प्रथमं हेतु रूपेण योजयेत् ॥ ततोः सात्मानमिन्द्रांश्च नमो घं विजिगीषते ॥ ५७ ॥ **अर्थः** ॥ अनेवलिजेराजाजेतेपोतानामननेजरात्रु रूपजोगिनेप्रथमजितेनेतेपलेप्रधाननेजितेनेतेपले जत्रुनेजातवानेइछेलेतेराजात्रुनेप्रयत्नतेनिष्फलनथाथातुं सफलथायछेकेतोतेराजापोतानात्रात्रु नेजरुजितेले ॥ ५७ ॥ **श्लोकः** ॥ वक्षपेदियं जितात्मानं धूनदंडं विकारिषु ॥ परीक्ष्यकारिणां धीरमत्यंतं श्री निर्णयेवते ॥ ५८ ॥ **अर्थः** ॥ अनेवज्ञाछेपोतानां इंद्रियोजेनेरावोनेजितुंछेपोतानुमनजेणोरावोनेअपरा धनाकरनाराजेजनतेमनेविषेधस्रोछेदंडतेजेणोरावोनेविचारिनेकारज्जनेकरतोनेधीरज्वानरा वोजेराजातेनेराज्यलक्ष्मीजेतेअतिशोसेवेछे ॥ ५८ ॥ **श्लोकः** ॥ रथः शरीरं पुरुषस्य राजन्नात्मानियंते दिशारणस्य चाम्बा ॥ तैरप्रमत्तः कुशली सदभ्येर्दोतैः सखं याति रथीव धीरः ॥ ५९ ॥ **अर्थः** ॥ हेराजन पुरुषपुंजेआशरीरतेरथछेनेआत्माजेबुद्धितेसारथिछेनेइंद्रियोजेतेपोडाछेतेइंद्रियोरूपयोडा नेदमीनेवज्ञकसाहोयतोयतेमणोक रितेसावधाननेधीरावोनेपुरुषतेजेतेक्षेमकुशलथकोनेस खंजुक्तथकोडुःखनापारनेपांमेछेजेमरथवालोनेपुरुषतेजेतेदमिनेपाधराकसाजेरुडायोडाते ॥ ३५ ॥

मणोक रितेसखेमार्गनापारनेपांमेछे ॥ ५९ ॥ **श्लोकः** ॥ एतान्यनिर्गृहीतानि व्यापारपितुमप्यलम् ॥ अ विधेयाइवाहांतादयाः पथिकुसारथिम् ॥ ६० ॥ **अर्थः** ॥ अनेजेपुरुषेबुद्धियेकरिनेपोतानां इंद्रियोनेद मिनेवज्ञानकसांहायतोते इंद्रियोजेतेपुरुषनोनाशकरवानेअर्थसमर्थथायछेकेनिपेतेतोजेमजे रथवालानोभुंशोसारथिदोषतेणोपोडानेदम्यानहोयमाटेतेपोडावज्ञानथयाहोयतारेतेघोडाजेते मार्गनेविषेतेभुंशोसारथिवालानोनाशकरवानेअर्थसमर्थथायछे ॥ ६० ॥ **श्लोकः** ॥ अनर्थमर्थतः प न्नपन्नर्थं चैवाप्यनर्थतः ॥ इंद्रियैरजितैर्बालः स्रुः खं मत्यते स्रुवम् ॥ ६१ ॥ **अर्थः** ॥ अनेजित्यानदि एवांजेइंद्रियोतेणोक रितेबालबुद्धिरावोनेपुरुषतेजेतेअनर्थछेतेनेअर्थरूपेजुवेछेतथाजेअर्थछे तेनेअनर्थरूपेजुवेछेतथाजेअतिशोडुःखरूपछेतेनेसखरूपमांनेछे ॥ ६१ ॥ **श्लोकः** ॥ धर्मार्थीयः परि त्यज्यस्मादिंद्रियवज्ञानुगः ॥ श्रीप्राणाधनदारेभ्यः क्षिप्रं सपरिहीयते ॥ ६२ ॥ **अर्थः** ॥ अनेजेपुरुषधर्म नोनेअर्थनोसागकरिनेइंद्रियोनिइल्लानेअनुसारवरतेछेतेपुरुषजेतेशोभाप्राणाधननेस्त्रीतेथकी तत्कालपडिजायछे ॥ ६२ ॥ **श्लोकः** ॥ अर्थानामीश्वरोयः स्मदिंद्रियाणामनीश्वरः ॥ इंद्रियाणामने

॥ वि. नि. ॥ श्रुत्यादेश्रुत्याश्रुत्रपनेहिसः ॥ ६३ ॥ **॥ अर्थः ॥** अनेजेपुरुषअर्थजेधनतेनोतोऽश्रुत्थायनेऽंरियोनोतोऽं **॥ अ. २ ॥**
॥ ३ ॥ श्रुत्नथायतेपुरुषजेतेऽंरियोनाऽंश्रुत्परणानेनथीपांमोरेतुमारेनिश्रोतेश्रुत्यसमृद्धिद्यकिप्रष्टथाय
 छे ॥ ६३ ॥ **॥ श्लोकः ॥** आत्मनात्मानमन्त्रिष्ठेन्मनोबुद्धेऽंरियैर्यतैः ॥ आत्मात्मेवात्मनोबुधुरात्मैव
 नः ॥ ६४ ॥ **॥ अर्थः ॥** अनेविवेकाएवोजेपुरुषतेजेतेआत्माअनात्मानाविचारेजुक्तएवुजेमनतेगोकरि
 नेपोतानाआत्मस्वरूपनेरवालेतेकेमरवालेतोमनबुद्धिनेऽंरियोतेमनेनिगृहकरिजरवालेअनेआ
 जीवात्मानोजेवेधुंतेआत्माजेमनतेजछेतथाआजीवात्मानोजेरिपुतेपरामनजछे ॥ ६४ ॥ **॥ श्लोकः ॥** वे
 धुरात्मात्मनस्तस्ययेनेवात्मात्मनाजितः ॥ सएवनियतोबुधुःसएवनियतोरिपुः ॥ ६५ ॥ **॥ अर्थः ॥** अने
 जेपुरुषतेगोबुद्धियेकरिनेमननेजिसुंछेतेपुरुषपनुंमनजेनेतनोबुधुंछेनेजेगोनथीजिसुंतेनोरिपुछेमा
 रेनियममांकसुराबुंजेमनतेजएजीवनोबुंछेनेनियममांकसुराबुंजेमनतेजएजीवनोरिपुछे ॥
 ६५ ॥ **॥ श्लोकः ॥** श्रुत्क्षेत्रोवजालेनऊषावपिहितानुसू ॥ कामश्रुत्तजन्कोधश्चतोप्रज्ञानेविसुंपतः ॥ ६६ ॥
॥ अर्थः ॥ अनेहेराजन्किरांछेछिजेनाएविजेजालतेगोकरिनेकाज्याएवाजेमोरावेमछतेजेतेजेम **॥ ३ ॥**

तेजालनेतोडिनांखेलेपराजोऽरजालेकरिनेकाज्याहोयतोतेनेनथितोडिसकतातेमकामनेकोध
 एवेजेमोराशत्रुतेजेतेएजीवनोअत्यरावोजेज्ञानविचारतेनेलोपिनांखेलेपराऽरथयोएवोजेज्ञान
 विचारतेनेनथिलोपिसकता ॥ ६६ ॥ **॥ श्लोकः ॥** समविद्भेदधमार्थीसंभारानुयोधिगच्छति ॥ सर्वसंनृतसं
 भारःसततेस्मरवमेधते ॥ ६७ ॥ **॥ अर्थः ॥** अनेजेपुरुषजेतेआलोकनेविवेधर्मनेनेअर्थनेअनुसरिनेसं
 भारजेराशुत्रजयनांसाधनतेमनेपांमछेतेपुरुषजेतेएविशिसंपादनकसंछेराशुत्रजयनांसाधनतेगो
 एवोयकोस्मरवेकरिनेनिरंतरहृदिनेपांमछे ॥ ६७ ॥ **॥ श्लोकः ॥** यःपचायंतरान्धत्रनविजित्यमनोमयान्
 जीगीपतिरिपुनन्यान्रिपवोभिजवंतितम् ॥ ६८ ॥ **॥ अर्थः ॥** हेराजन्मनोमयकेतांमनछेपेरकजेमनुंएवा
 जेपांचज्ञानेऽंरियोरूपएवाअंतरशत्रुतेमनेनजितिनेजेपुरुषविज्ञाबादेरलाशत्रुनेजितवानेऽछेछेते
 पुरुषनेतेशत्रुजेतेपराभवपमाडेछे ॥ ६८ ॥ **॥ श्लोकः ॥** दृश्यतेहिदुरात्मानोवधमानाःस्वकर्मजिः ॥ इंदिया
 रामनीशत्राशानोराज्यविश्रंसे ॥ ६९ ॥ **॥ अर्थः ॥** अनेदृष्टछेमनजेमनुंएवाजेरावणादिकराजातेजे
 तेऽंरियोनाअनीश्रुत्परणाथकिथयांनेराज्यवैभवनोछेमदजेमनेविषेरावांजेसीताहरणादिकयोता

॥ वि. नि. नांभुंशं कर्म ते मरुत्कारिने वधने पांम्या रावा देखाय छे ॥ ६४ ॥ श्लोकः ॥ अमंत्वा गात्वा पङ्कता मपा पांस्तु ल्यो ॥ अ. २ ॥
 ॥ ३५ ॥ देरः सृष्टा ते मिश्र नावात् ॥ शुक्ल रण ईदत्त ते मिश्र नावा नस्मात्पापैः सह संधिं न कुर्यात् ॥ १० ॥ अर्थः ॥ अ
 ने हेरा जन्पा पना करनारा जे पुरुष ते मनोत्वा गन करवा थकि अ पा पिके तो पां परहित रावा जे जन ते म
 ने पण भे लारे देवा थकि तुल्य देर जे ते थाय छे जे म भे लारे वा थकि सुका का धृ भे ले ली चुंका ए जे ते वलि
 जाय छे ते कारण पण माटे पा पि पुरुष संघा थै मे ला पन राखवो ॥ १० ॥ श्लोकः ॥ निजानुत्पततः शत्रुन्
 पंचपंचप्रयोजनान् ॥ यो मोहात्मनि गृह्णति तमायुः स तेन रम ॥ ११ ॥ अर्थः ॥ अने शब्दादिक पंच विष
 य छे प्रयो जन जे ने ए वा ने अ व ले मार्गे करि ने गति कर ता रावा जे पांच ज्ञाने इन्द्रियो रूप पीताना शत्रु ते म
 ने जे पुरुष मोद्द थकि निगृह्णने न थिकर तो ते पुरुष ने आपदा जे ते ग लि जाय छे के तां तेने अति शत्रु र व
 थाय छे माटे अस त विषय थकि इंद्रियो ने नियम मां राखवां ॥ ११ ॥ श्लोकः ॥ अनसूया र्जवंशो च संतो
 पः प्रियवादिता ॥ दमः सत्यमनाया सो न भवेति दुःखात्मनाम् ॥ १२ ॥ अर्थः ॥ अने अनसूया जे को ई ना गु
 ण ने विषे दो श नुं आरो पण करवुं ने अर्ज व जे सर ज पणुं ने शौच जे मोहि बा देर प वित्र पणुं ने संतो प ॥ ३५ ॥

ने प्रियवादिता जे प्रिय वचन बोलवानो स्वभाव ने दम जे बाह्य इंद्रियो ने नियम मां राखवां ने सत्य जे पो ता
 नुं ने पार कुं हित थाय रावुं सत्य वचन बोलवुं अने अनायास जे अचल पणुं राद ला जे रा गुण ते जे ते दुष्ट अ
 तः करणावाला जे असन पुरुष ते मने न थी था ता रा गुण तो ससुरूप ने विषे दो य छे ॥ १२ ॥ श्लोकः ॥ आत्म
 ज्ञानमनायासस्ति क्षा धर्म नित्यता ॥ बाह्यै व गु सादानं च नै ता संसे पु भारत ॥ १३ ॥ अर्थः ॥ हे भारत
 एक तो आत्म ज्ञान ने विमुं अ चंचल पणुं ने त्रि जिति तिक्षा जे करवुः खं न सहन करवानी स्वभाव ने चो
 थि धर्म नित्यता जे नित्ये धर्म ने विषे दे वा पणुं ने पांचमी अ य रित वचन थकी वा गि नी रक्षा करवी ने छ
 वुं दान रा लो वां नां जे ते नी च पुरुष ने विषे न थी था तां रा लो वां नां तो उत म पुरुष ने विषे दो य छे ॥ १३ ॥ श्लोकः
 आक्रोश परिवादां विदिसं त्य बुधा बुधान् ॥ वक्ता पापमुपादने क्षम मां णो विमुच्यते ॥ १४ ॥ अर्थः ॥
 अने अ बु ध जे अज्ञानि रा वा अस त पुरुष ते जे ते आ क्रोश जे मुं डां मुं डां करवा वचन के दे वां त था प ल वा दे
 थि निदा करवी ते गो करि ने विवेकि रा वा ससुरूप ने पां डा करे छे अने क ठ रा व चन नो ने निदा व चन नो
 बोलनारी जे रा अस त पुरुष ते जे ते ते पाप ने गृह्णा करे छे अने रा ना क र वा व चन ने निदा ते नि क्ष मा तो

वि-नि- ॥ करनारी जे मसुरूप ते जे ते पाप थकि मुकाई जायले ॥ १४ ॥ **श्लोकः ॥** हिंसा बलमसाधुनां राजां देवविधि **अ-२ ॥**
॥ ३६ ॥ बलम् ॥ शुश्रूषा तु बलं स्त्रीणां क्षमा गुणवत्तु बलम् ॥ १५ ॥ **अर्थः ॥** अने जे असाधु पुरुषले ते मने हिंसा करवी वा बलले अने जे राजा ले ते मने देव विधि जे सेना राखवी ते बलले अने जे स्त्री युळे ते मने पोतानापति निसे वा करविने बलले जे मद्रुणावाला पुरुषले ते मने जे क्षमा करविने बलले ॥ १५ ॥ **श्लोकः ॥**
 वाक्यं यमो हिरूपतेः स्रुद्धरतमो मतः ॥ अर्थवच्च विचित्रं च न शक्यं वक्तुं भाषितुम् ॥ १६ ॥ **अर्थः ॥** अने जे राजा ले ते ने वाक्यं यम जे नियम जे नुक्त वचन बोलवुं ते जे ते स्रुद्धर ले के तां अति शोक वगा मां सुं ले के मने अर्थं नुक्त तथा च मत्कारं नुक्तं एवुं जे वचन ते वक्तुं बोलवाने समर्थ न थियवा तुं के तां राजाने जो अर्थं नुक्तने च मत्कारं नुक्तं एवां वचन बोलतां आवडे तो बोलवां नहि तो वाणिने नियम मारा खवी १६ ॥ **श्लोकः ॥** अथावह निकल्पाणां विविधा वाक् सभाषिता ॥ सेवदुर्भाषिता राजन् न र्था योपपद्यते ॥ १७ ॥ **अर्थः ॥** अने हे राजन रुडिरि से उच्चारणा करी वा विजे नाना प्रकार नी वाणी ते जे ते ते बोलना रा पुरुषने कल्पाणापमाडे ले अने ते ज वाणी जो जुं डिरि से उच्चारणा करि होय तो ते बोलनारा पुरुषना ॥ ३६ ॥

अन्वर्थने अर्थे थायले ॥ १७ ॥ **श्लोकः ॥** रोहते सायकैर्विह्वले परशुनाहतम् ॥ वाचादुरुक्तं बीभ्रसं न संरोहति वाक् क्षतम् ॥ १८ ॥ **अर्थः ॥** अने वाणी करिने जे अंगवी धारण होय ते रुजाय ले अने को वादे करिने कापी नां रं बुं जे वन ते जे ते पाछे पालोय ले परावाणि ये करिने जे दुष्ट वचन कथां होय तथा पछवाडे थि निरां वचन बोलो होय ए विरि से जे वाणि नां घाला गा होय ते पाळा रुजातान थि माटे कोई ने करवा वचन बोलवुं ॥ १८ ॥ **श्लोकः ॥** कर्णाना लीकनारा चा निर्हरति शरीरतः ॥ वाक्चल्यस्त न निर्हर्तुं शक्यो हृदि वा यो हिसः ॥ १९ ॥ **अर्थः ॥** अने कर्ण जे कानने आकारे ले फल जे मनुं ए वां धोरा तथा नालीक जे मुंगलिये करिने नां खवा जो गप ए वां धोरा ते जे ते जो शरीर मोजा गां होय तो शरीर म थि कादं पाळा नि सर ले परा करवा वचन रूपि जे वाणी ते तो कादवाने समर्थ न थियवा तुं शमा रे तो ते करवा वचन रूपि जे वाणी ते तो काल जामां स्तुतिने रहे ले ते नि सर तुं नथी ॥ १९ ॥ **श्लोकः ॥** वाक्प्राय कावदना निष्यते तियै राहतः श्रीचतिराग्रहा नि ॥ परसनाः मम सते पतं नितान् पंडिताना वसू जे तरेभ्यः ॥ २० ॥ **अर्थः ॥** अने जुं डी वाणी रूपी जे वाणी ते जे ते बदन थकि नि सर ले ते वाणी जे ते पारका

॥ वि. नि. ॥ ३५ ॥

मर्मस्थलने विषे शून्यः वागतां मर्मस्थलने विषे जवागले के मजे जे करवावां गिरूपा वां रोक रिने वां
 भांगो रावो जे रापुरुषते जे ते रात्रि दिवस शोकने कर्य करे छे ते माटे जे बुद्धिमान विवेकी पुरुष होय ते प
 रने पाडा करे रावां करवावचनन बोले ॥ ६० ॥ **श्लोकः ॥** यस्मै देवाः प्रपद्यन्ति पुरुषाय पराभवम् ॥ बुद्धितस्या
 पकर्षेति सोवाची नानि पत्रपति ॥ ६१ ॥ **अर्थः ॥** अने हे राजन देवता जे ते जे सत पुरुष नो पराभव करवा
 ने इच्छेते पुरुष निरुद्धि बुद्धिने हरि जे छे पछे ते बुद्धिहीन रावो जे ते पुरुषते नीच कर्मने जपोना नो हित कारि
 जेवे छे ॥ ६१ ॥ **श्लोकः ॥** बुद्धे कजुष भूतायां विनाशे प्रत्युपस्थिते ॥ अनयो नयमं काशो हृदयान्नापसर्पती
 ६२ ॥ **अर्थः ॥** अने ते पुरुष निरुद्धि जे ते मलिन थये सते ने वली ते नो विश्राम काल समीपे प्राप्त थये सने ते पुरु
 षने अन्याय जे ते न्याय सर रवां जासतो थको हृदय किन थिरव सतो ॥ ६२ ॥ **श्लोकः ॥** सेयं बुद्धिः परी
 ताते पुत्राणां भरतर्षभ ॥ पांडवानां विरोधेन न चैनामवबुधसे ॥ ६३ ॥ **अर्थः ॥** हे भरतर्षभ हे धृतराष्ट्र
 तारा पुत्र जे दुर्घोषनादिक ते मनि जे ते रा रुद्धि बुद्धि ते जे ते पांडवना विरोधे करिने विपरीत थई गई छे ते
 रा विपरीत बुद्धिने ते जे ते नथि जंरातो ॥ ६३ ॥ **श्लोकः ॥** राजलक्ष्मणसंपन्नस्ते लोकरस्यापियो भवेत् ॥ ॥ ३५ ॥

वे

शिष्यस्ते ज्ञासिता सोस्तु भूतराष्ट्रयुधिष्ठिरः ॥ ६४ ॥ **अर्थः ॥** हे धृतराष्ट्र राजानां जे सर्वे श्रुत लक्ष्मण ते रो
 से पन्न रावा जे युधिष्ठिर ते जे ते त्रिलोकी नुराज करे रावा छे अने तारा शिष्या ज्ञानां वरने रावा छे माटे ते युधिष्
 र जे ते श्यापृथ्वी नाराजा थायो ॥ ६४ ॥ **श्लोकः ॥** अतीता सर्वान् पुत्रांस्ते भागधेयपुरस्कृतः ॥ तेजसा प्रज
 याचैव युक्ता धर्मार्थतत्त्ववित् ॥ ६५ ॥ **अर्थः ॥** अने वलियुधिष्ठिर जे ते तारा सर्वे पुत्र नुं प्रतिक्रमण करि
 ने राजा भागने विषे पुरस्कृत छे के तारा इला इत रावा जे पांडुराजा ते नामो रा पुत्र छे माटे रा ज्यगारिने जोग्य
 छे परा तारा पुत्र रा ज्यगारिने जोग्य नथी अने वली ते युधिष्ठिर के वा छे ती त जे प्रतापने प्रज्ञा जे बुद्धि ते
 गो जुक्त छे ने धर्म नाने अर्थ नात त्वने जोगो रावा छे ॥ ६५ ॥ **श्लोकः ॥** अनुकी ज्ञादा नृशंस्याद्यो सो धर्म भू
 तां वरः ॥ गौरवात्तवरा जे इ बद्ध न ल्के ज्ञां स्ति ति हति ॥ ६६ ॥ **अर्थः ॥** इति श्रीमद्भारत नृशंस्याद्यो सो धर्म भू
 जागरे विदुर नीतो हिति याः प्रायः ॥ २ ॥ **अर्थः ॥** हे राजे इ धर्म धारि मध्ये छे रावा जे रा युधिष्ठिर राजा ते
 जे ने दया लुपणा थकित था अक्रूर स्वभाव परा थकित था तारा गौरव परा थकित बद्ध कें शनु सहन
 करे छे ॥ ६६ ॥ **एविरित्ये श्रीमद्भारतने विषे जे उद्योग पर्व तेने विषे जे धृतराष्ट्रने उजागरा ते मां जे वि**

॥वि.नि.
॥४६॥

दुरनीतितेनेविवेविजोअध्यायजेतेथयो॥३॥धृतराष्ट्र॥उवाच॥श्लोकः॥ब्रह्मिभूयोमहाबुद्धेधर्मार्थम
दितेवचः॥श्रावतोनास्तिमेतृसिर्विचित्राणीहभाषसे॥१॥अर्थः॥धृतराष्ट्रजेतेविदुरजीप्रतेपुलेले
हेमहाबुद्धेकेतामोरीछेबुद्धिजेनिगवाविदुरजिधर्मनेअर्थतेणोसहितराबुजेवचनतेनेतमेवलिपुं
नेकहोअनेतेतमारावचननेसांभलतोएवाजेजुंतेमुनेत्सिनधीयातीअनेतमेजेतेविविचक्रेता
महाआश्रयकारिवचननेबोलाछे॥१॥विदुरउवाच॥श्लोकः॥सर्वतीर्थेषुवास्तानेसर्वभूतेषुचार्ज
वम्॥उभेलेतेसयेस्मातामार्जवंवाविशिष्यते॥२॥अर्थः॥हवेविदुरजिजेतेपुतराष्ट्रत्येकहेछेहे
धृतराष्ट्रसर्वतीर्थनेविवेजेस्नानकरतुंनेसर्वभूतनेविषेआजेवजेअविशमपणोवरतवुंएवेजेतेस
मछेकेतोतुत्यफलेजुछे॥अथवाएवेनामधनेविषेआर्जवजेतेविशेषछेकेतांश्रेष्ठे॥२॥
श्लोकः॥आर्जवंप्रतिपद्यस्वपुत्रेषुसंततेविभो॥इहकीर्त्तिपरांप्राप्यत्रैस्वर्गमवाप्सि॥३॥अ
र्थः॥हेसमर्थएवाधृतराष्ट्रतुंजेतेपाउवनेदुर्योधनादिकराक्षेयतारापुत्रछेतेमनेविवेजिरंतरसम
पणानेपांम्यअनेतुजेतेजोरावेयनेविवेसमपणोवरतीशतोआलोकनेविवेपरमकीर्त्तिनेपांमि ॥४७॥

नेपछेमरिनेस्वर्गलोकनेपांमिना॥३॥श्लोकः॥यावत्कीर्त्तिर्मनुष्याणांपुरापलोकंपुरीयते॥ताव
त्प्रपुरुषाव्याप्तस्वर्गलोकमद्वियते॥४॥अर्थः॥हेपुरुषमध्येश्रेष्ठएवाधृतराष्ट्रआलोकनेविवेजेमनु
ष्यनिपवित्ररावीकीर्त्तिजेतेज्यास्फुधिगवायछेसांस्फुधितेमनुष्यजेतेस्वर्गलोकनेविवेपुजायछे॥
४॥श्लोकः॥अत्राप्सुदादरंतीममितिहासेपुरातनम्॥विरोचनस्यसंवादंकेशिन्मर्थसुधन्वना॥५॥अ
र्थः॥हेराजनुराअविश्रमपणोवरतनुंनेविवेपुरातनराबुंआइतिहासछेतेनेमोदाकहेछेतेइतिहासके
तुंछेतोनेनेविवेकेशिनीनामेकन्यानेअर्थसुधन्वाज्जादारासाथेविरोचननामेदेसनासंवादछेतेइति
हासकथानेकुंकुंछेतेनेतुंसांभल्य॥५॥श्लोकः॥स्वयंवरेस्थिताकन्याकेशिनीनामनामतः॥रूपेणाप्र
तिमाराजनविशिष्टपतिकाम्यथा॥६॥अर्थः॥हेराजनरूपेकरिनेउपमायेंरहितराविजेकेशिनीनामेक
रिनेप्रसिद्धरावीकन्यातेजेनेसर्वगुणोकरिनेश्रेष्ठरावापतिनेपांमवाभिइलायंकरिनेस्वयंवरनेविवेरेति
हवि॥६॥श्लोकः॥विरोचनोद्यंदेयेसस्तदातत्राजगामद्॥ब्रामुमिच्छंस्तत्सत्रंदेयैःप्रादूकेशिनी॥७॥अ
र्थः॥अनेतेसमयनेविवेविरोचननामेदेसजेतेनेकेशिनीनेपांमवाजेइछेतोथकोतेस्वयंवरनेविवे

॥ वि. नि. ॥ आवतो हवो तथा स्रुधन्वानामेजे द्राक्षणाते पराते स्वयं वरने विषे आवतो हवो ते वारपले ते के शिनी जे **॥ अ. ३ ॥**
॥ ४१ ॥ तें देस मां मोटे रो जे विरोचन ते प्रत्ये बोलती हवी ॥ ५ ॥ **केशिमुवाच ॥ श्लोकः ॥** किं द्राक्षणाः स्विच्छे
यां सोदि तिजाः स्विद्धि रोचन ॥ अथ केन स्मपर्येकं स्रुधन्वानाधिरोदति ॥ ६ ॥ **अर्थः ॥** हे विरोचन सर्वमे
श्रेष्ठ ते द्राक्षणा छे के देस छे अने कुंती रामजां छे जे द्राक्षणा श्रेष्ठ छे ने देस तो श्रेष्ठ नथी माटे आस्रुध
न्वा द्राक्षणा जे ते आपलंग उपपन्न राहेतु माटे नबे से एतो बेसवा जो गज छे ते ने तुंके मना पाडे छे ॥ ६ ॥ **वि**
रोचन उवाच ॥ श्लोकः ॥ प्राजापत्यादिवै श्रेष्ठावयं केशिनि सत्तमाः ॥ अस्माकं स्वत्वमे लोकाः के देवाः
के हि ज्ञानयः ॥ ७ ॥ **अर्थः ॥** तारे विरोचन बोलतो हवी हे केशिनि कश्यप प्रजापति नापुत्र एवा जे अमें
ते अमे श्रेष्ठ इयेतथा अतिशु सत्पुरुष छे इये अने आसर्वे लोक छे ते अमारा छे ने अमारि आगत्य दे
वता ते शी गणाती माने द्राक्षणा ते शी गणाती मां सर्व शि अमे जे श्रेष्ठ इये ॥ ७ ॥ **केशिमुवाच ॥ श्लोकः**
इहे वावां प्रतीक्ष्वावउपस्थाने विरोचन ॥ स्रुधन्वा प्रातरागंतापश्येयं वा समागतौ ॥ १० ॥ **अर्थः ॥** तारे केशि
नी बोलती हवी हे विरोचन हम एतो तो मे वे यजणा जायो पछे आस्यजने विषे ज आपणा वे जणां एवा ॥ ४१ ॥

तनि परिष्कारं अने मुने पांमवा सारु स्रुधन्वा जे ते कात्य प्रातः काले आवशी ने तुं परा आवजे ने आ
व्या एवा जे तमे वे जणा ते मने कुंती इत्रा ॥ १० ॥ **विरोचन उवाच ॥ श्लोकः ॥** तथा भदे करिष्यामि यथा त्वे जी
रुभापसे ॥ स्रुधन्वाने च मां वै वप्रात इष्टा मिसंगतो ॥ ११ ॥ **अर्थः ॥** तारे विरोचन बोलतो हवी हे भदे जी
रुहे केशिनी तुं जे मकहे छे ते मज कुं करिशा अने कात्य प्रातः काले भेला थै ने आव्या एवा जे स्रुधन्वाने कुं
ते अमने वे यने तुं जे ते जो इत्रा ॥ ११ ॥ **विदुर उवाच ॥ श्लोकः ॥** अतीतायां च शर्वर्या मुदिते सूर्यमंडले ॥ स्रु
धन्वा वै समागच्छत्याक्तादिः केशिनी प्रति ॥ १२ ॥ **अर्थः ॥** हे वैराकथाने विदुर जी के हे छे हे धृतराष्ट्र ते रा
त्रि जे ते विते सते ने सूर्य मुं मंडल उदय पां मे सते स्रुधन्वा द्राक्षणा तथा प्रह्लाद जिने पुत्र जे विरोचन रावे
यजणा जे ते के शिनी पां स आवता हवी ॥ १२ ॥ **श्लोकः ॥** समागतं दिङ्गं दृष्ट्वा केशिनी भरतर्षज ॥ प्रत्युत्था
या सने तस्मै पाद्यार्थं प्रददौ पुनः ॥ १३ ॥ **अर्थः ॥** हे भरतर्षज के शिनी जे ते आयो एवा जे स्रुधन्वाना मे
द्राक्षणा ते ने जो इने ने ते ने सो मी उठिने आसन आपती हवी ने वली पाद्य ने अर्प्ये ते आपति हवी ॥ १३
स्रुधन्वा वाच ॥ श्लोकः ॥ अन्वालये द्विरागमयं प्राक्ता देयत्तवासनम् ॥ राकत्वमुपसंपन्नो न त्वा मेयं त्व

॥ वि. नि. ॥ ४३ ॥

यासह ॥ १४ ॥ अर्थः ॥ पछे विरोचनते एोसुधन्वाने कहुं जे हे सुधन्वा तुं जे ते के निनी नुं दि धे लुं जे आसन
ने ने रे दे वा दे ने आसुधन्वाना आसन उपर सारि ने लो तुं वे रा ए वी रि सं प्रार्थना ने कसुं जे सुधन्वा ते जे ते
विरोचन प्रसे बो ल तो ह वो हे प्रका दना पुत्र विरोचन कुं जे ते आना रुं सुधन्वानुं जे आसन ते ने स्पर्श ज
करुं लुं पणा तुं संपाथे समपणाने पांम्यो सनो ए आसन उपर सारि हे सुधन्वा के ता तुं जे लो जो कुं वे सुं तो कुप
णा तुं जे वो के वा तुं ने कुं तो तु थि श्रेष्ठ सुं मारे ए आसन उपर सारि हे सुं ॥ १४ ॥ विरोचन उवाच ॥ श्लोकः ॥
तवा हं ने तुं फल कं कूर्च वाप्यथा वृषी ॥ सुधन्वन्मत्तमर्दासिमयासह समासनम् ॥ १५ ॥ अर्थः ॥ रा विरि
त्यना वचन ने सां भलि ने विरोचन बो ल तो ह वो हे सुधन्वा तुं ने तो का ह नो पार लो त था दर्भ लो पुलो त था
दर्भ नी सा र दि ए नुं आसन जो र प छे पणा तुं जे ते कुं जे लो आसुधन्वाना आसन उपर सारि हे सवाने जो र प थि
१५ ॥ सुधन्वा उवाच ॥ श्लोकः ॥ पिताहिते समासीनं मुपासीते वमामपः ॥ बालः सुखे विधिनो गे दे न त्व कि
चन बु ध म से ॥ १६ ॥ अर्थः ॥ तारे सुधन्वा जे ते विरोचन प्रसे बो ल तो ह वो हे विरोचन तारे पिता जे प्रका
दने जे ते आसन उपर सारि वे वो ए वी जे कुं ते मुने हे वो उ ओ र ह्यो थ को से वे छे ने तुं तो बाल क छुं ने धर ने विषे सु ॥ ४३ ॥

अ २ ॥
॥ ४३ ॥
॥ ४३ ॥

रवे करि ने हृदि ने पांम्यो लुं मारे तुं तो कां ई सम ऊ तो न थि ॥ १६ ॥ विरोचन उवाच ॥ श्लोकः ॥ हिरण्यचगवा
श्वं च यद्विजितमस्मरेषु नः ॥ सुधन्वन्विपणो तेन प्रश्नं पृच्छावये विदुः ॥ १७ ॥ अर्थः ॥ तारे सुधन्वा प्रत्ये वि
रोचन बो ल तो ह वो हे सुधन्वा अ मारे अस्मरे ने विषे जे सुधन्वा ही यत या गा यो पी डा हो यत था जे जे ध
न हो यते एो करि ने कुं जे ते तुं सा थ्ये पणा क रुं लुं के तां जो कुं हा रुं तो ए सर्व धन तुं ने आ पुं ए वी रि त्ये ही डर क
रुं लुं अ ने आ पणा वे मां की यो थ्ये श्रेष्ठ ए वा त ने जे जां एा तो हो यते ने पा से जा ई ने आ पणा वे जणा रा प्र अ
ने पुलि ये ॥ १७ ॥ सुधन्वा उवाच ॥ श्लोकः ॥ हिरण्यचगवाश्वं च तथैवास्सु विरोचन ॥ प्राणयोस्तु पणं ह
त्वा प्रश्ने पृच्छावये विदुः ॥ १८ ॥ अर्थः ॥ तारे सुधन्वा बो ल तो ह वो हे विरोचन तारुं जे सुधन्वा ने गा यो
पी डा त था जे जे धन हो यते ते मजर हो अ ने कुं ने तुं जे ते प्राण नुं पणा करि ये के तां जो कुं हा रुं तो कुं म रुं ने
तु हा रुं तो तुं म स ए वी हो डर करि ये अ ने एा वि हो डर करि ने एा प्र अ ने जे जां एा तो हो यते ने पुलि ये ॥ १८ ॥
विरोचन उवाच ॥ श्लोकः ॥ आवां कुत्र गमिष्यावः प्राणयोर्विपणो हते ॥ नतुं देवेषु हं स्याता न मनुष्येषु
कर्हि चित् ॥ १९ ॥ अर्थः ॥ तारे विरोचन बो ल तो ह वो हे सुधन्वा प्राण नुं पणा करे स ते आ पणा वे जे ते

॥ ४३ ॥
॥ ४३ ॥
॥ ४३ ॥

वि. नि. ५४३॥

कणपुत्रवाजागुं अने कुतो एष अणुपुत्रवाने अर्थे इन्द्रादिकदेवने विषे नहि उभोर कुंत थामनुष्पने विषे पणा
 कपारे यनहि उभोर कुं ॥ १० ॥ **सुधन्वी वाच ॥ श्लोकः ॥** पितरं ते गमिष्यावः प्राणयोर्विपणो हंत ॥ पुत्रस्यापि
 सहेतोर्हि प्रकृा दो नानृतं वदेत् ॥ २० ॥ **अर्थः ॥** तारे सुधन्वा बोलतो हवे हे विरोचन आ पणा वे जणा जे ते
 प्राणानुपणा करे सते तारे पिता जे प्रकृा दते पासे जाई गुं अने ते प्रकृा द जे ते पुत्रने सारूपणा निश्चे अस
 त्ववचन नहि बोले ॥ २० ॥ **विदुर उवाच ॥ श्लोकः ॥** एवेरुत प्राणपणो कुं ही तत्राभिजग्मतुः ॥ विरोचन
 सुधन्वा नो प्रकृा दो यत्र तिष्ठति ॥ २१ ॥ **अर्थः ॥** हवे एक थाने विदुर जीक हे छे हे धुत राष्ट्रा विरिते करूं
 छे प्राणानुपणा जे मणो रावाने परस्पर को धने करतारा वा जे विरोचनने सुधन्वा ते जे ते ज्यो प्रकृा द जी र
 ट्या छे त्यां जाता हवा ॥ २१ ॥ **प्रकृा द उवाच ॥ श्लोकः ॥** रमौ तो संप्रदृश्यते याभ्यां न चरितं सद् ॥ आशी विवा
 विवकु हावे क मार्गो विद्वागतौ ॥ २२ ॥ **अर्थः ॥** पछे एवेने जोई ने प्रकृा द जी बोलता हवा जे आ सुधन्वा
 ने विरोचन ते जे ते भेला आभादे रवा य छे ने एवे जणा ये करे पणा भे लिंगति न थिकरी के म जे एवेने
 परस्पर वैर छे अने काला नागनी पेवे को धाप मानय का एवे जणा राक मार्गे करिने अहियां आवा छे ॥ ५४३ ॥

५४३॥

२२ ॥ **श्लोकः ॥** किं वै सहे वं चरथो न पुग चथः सद् ॥ विरोचने तत्पृच्छामि किं ते सरथं सुधन्वना ॥ २३ ॥
अर्थः ॥ ए विरिते प्रकृा द जी पोताना मनमो विचार करिने पछे विरोचन प्रत्ये वी लता हवा हे विरोचन
 तमेवे जणा प्रथमतो करे पणा भेला न चालताने हवे के म भेला फरो छी अने आवात तुं ने कुं पुच्छूं जे
 सुधन्वा सा थें गुं तारे मित्रपणुं थयुं छे ते मुं ने तुं कहे ॥ २३ ॥ **विरोचन उवाच ॥ श्लोकः ॥** न मे सुधन्वना
 सरथं प्राणयोर्विपणा वहे प्रकृा द तत्त्वा पृच्छामि मा प्रश्नमनृतं वदे ॥ २४ ॥ **अर्थः ॥** तारे विरोचन वी
 जतो हवे हे प्रकृा द जी मारे सुधन्वाना सा थें मित्रपणुं न थि थयुं अने अमेवे जणो तो प्राणानुपणा करूं
 छे मारे तमने ते प्रश्न कुं पुच्छूं ते मे अस त्ववचन बोलशो नही ॥ २४ ॥ **प्रकृा द उवाच ॥ श्लोकः ॥** उदकं म
 धुपकं चाप्यानयंतुं सुधन्वने ॥ ब्रह्मन् भर्चनी यो सि श्रुता गोपी वरी कृता ॥ २५ ॥ **अर्थः ॥** तारे प्रकृा
 द जि जे ते पोताना माण सप्रत्ये बोलता हवा जे आ सुधन्वा ब्राह्मणने अर्थे जलला वी तथा मधुपर्कला
 वी राम क हिने पछे सुधन्वा प्रत्ये प्रकृा द जी बोलता हवा हे ब्रह्मन् सुधन्वा तमे जे ते पूजवा जो ग्यलो
 अने श्रुत ए वी जे आ राक गा यते जे ते तमारा मधुपकं ने अर्थे कलपि छे ॥ २५ ॥ **सुधन्वा उवाच ॥ श्लोकः**

॥ वि. नि. ॥ उदकं मधुपर्कं वा पश्विषे वार्षितं मम ॥ पृष्ठा मत्वा तु नो तथं प्रश्नपृष्ठा हि पृष्ठतो ॥ किं ब्राह्मणाः स्वित्से **॥ २३ ॥**
॥ ४५ ॥ यां स उता हो स्वित्से च नः ॥ २६ ॥ **॥ अर्थः ॥** तारे स धन्वा बोलतो हवो हे प्रह्लाद उदकने मधुपर्कते जे ते
 मार्गने विषे जतमे ते गो मुंने अर्पण करणें के तां मारा प्रश्नो उत्तर करे तो ते गो करिने जें त मुने प्राप्ता थ
 यां छे ॥ अने हे प्रह्लाद ब्राह्मणा श्रेष्ठ छे के वीरो चन श्रेष्ठ छे ॥ विरिसे अमें त मने पुछी ये छे इया विरि
 से पुछे ता ए वा जे अमे ते अमारुं जे ए प्रश्न तेने जे मसत्य होय ते मत मे क हो के तो ए प्रश्नो साचो उत्तर
 करे ॥ २६ ॥ **॥ प्रह्लाद उवाच ॥ श्लोकः ॥** पुत्र एको मम ब्रह्मं स्त्वचसा ध्यादिहा स्थिताः ॥ तपोर्विवदतोः प्र
 श्नं कथमस्य हि धो वदेत् ॥ २७ ॥ **॥ अर्थः ॥** तारे प्रह्लाद जिबोलता हवा जे हे ब्रह्मन् स धन्वामारे आवि
 रोचन ए क ज पुत्र छे ने तमें साक्षानकार ब्राह्मणा छे ते अहि पां आविने उभा छे ए वा जे ते त मे वे ते पर
 स्मरण विरिसे विवा द कर ते स ते कुं जे वो धर्म वालो होय ते ए प्रश्नो की ये प्रकारे उत्तर करे ॥ २७ ॥ **॥ स**
धन्वो वाच ॥ श्लोकः ॥ गो प्रदद्यात्स्वै रसाय यद्वा न्यशा त्वियं धनम् ॥ हयोर्विवदतो स्म शं वाचं तु मति
 मे स्त्वया ॥ २८ ॥ **॥ अर्थः ॥** तारे स धन वा जे ते बोलतो हवो हे प्रह्लाद जितमारे पुत्र जे विरोचन तेने गा **॥ ४५ ॥**

यथापो अथ वा विजुं जेत मने वा जे धन होय ते पणत मारा पुत्र ने आपो पण हे बुद्धिमान ए वा प्रह्लाद वि
 वादने कर ता ए वा जे अमे वे ते अमारा प्रश्नो जे उत्तर ते तमें ते गो जे मसत्य होय ते म क हे वो ॥ २६ ॥ **॥ प्रह्लाद उ**
वाच ॥ श्लोकः ॥ अथ यो नैव त इया म्नात्वं वा य दिवानृतम् ॥ एत स धन्व मृच्छामि दुर्विक्ता स्म किं वसेत् ॥ २७ ॥
॥ अर्थः ॥ तारे प्रह्लाद जिबोलता हवा हे स धन्वा जे ते म पुछी छे तेने जे साचु पणान क हे अथ वा जुं बुं प
 णान क हे ए वो जे ए दुष्ट विवेक नो करनारो अन्त्या वादि पुरुष ते जे ते शा दुःखने पां मे छे ए वा त मने कुं पु
 छे छे ते क हो ॥ २७ ॥ **॥ स धन्वा उवाच ॥ श्लोकः ॥** यारा त्रिमधिविन्ना स्मृयां चैवा क्षपरा जितः ॥ यो च भारा
 त्रितसां गो दुर्विक्ता स्म तां वसेत् ॥ ३० ॥ **॥ अर्थः ॥** तारे स धन्वा ब्राह्मणा बोलतो हवो हे प्रह्लाद जे जेने मा
 श्रेष्ठो क छे ए विजे स्त्रि ते जे ते जे रा त्रि प्रत्ये व मे छे तथा जुग रा ने विषे परा जयने पां म्यो ए वो जे पु रु प ते जे
 ते जे रा त्रि प्रत्ये व मे छे तथा भारे करिने तपां छे सर्व अंग जे नां ए वो जे पु रु प ते जे ते जे रा त्रि प्रत्ये व मे छे ते म
 ए अन्त्या वा वादि जे पु रु प ते जे ते ते रा त्रि प्रत्ये व मे छे के तो ए त्रण जण जे वा दुःखने पां मे छे ते वा दुःखने ए
 पण पां मे छे ॥ ३० ॥ **॥ श्लोकः ॥** नगरे प्रतिबद्धः स नृव हि हरे बुभुक्षितः ॥ अमित्रान्भूयसः परपेयः साक्ष्यम

॥ वि. नि. ॥ नृतेवदेत् ॥ ३१ ॥ **॥ अर्थः ॥** अनेवलिसेहरनोजेबाहरलोदरवाजोतेनेविषेरात्रिमंरोकरोनेजेनीकोईरक्षा
॥ ४५ ॥ नोकरनारोनहोयएवोनेक्षुपायेकरिनेआकुलथयोएवोनेघणाकजेरात्रुतेमरोआरकोरश्रिविदि
 लिधोएवोजेपुरुषतेजेतेजदुःखनेपांमेलेतेजदुःखनेत्रुविसारअनोपुरनारोपांमेले ॥ ३१ ॥ **॥ श्लोकः ॥** पंच
 पञ्चनृतेहंतिदशहंतिगवानृते ॥ शतमश्वानृतेहंतिमहंस्वपुरुषानृते ॥ ३२ ॥ **॥ अर्थः ॥** हेप्रह्लादजिअजा
 रिकजेपशुतेमनेअर्थअसत्यवचनबोलेसतेपुरुषजेतेपोतानापांचपूर्वजनोनाशकरेलेकेतांस्वर्ग
 लोकथकिहेबाचरकमानोरवेलेअनेगायोनेअर्थअसत्यवचनबोलेसतेदशपूर्वजनोनाशकरेलेअ
 नेअश्वनेअर्थअसत्यवचनबोलेसतेसोपूर्वजनोनाशकरेलेअनेमनुष्यनेअर्थअसत्यवचनबोलेस
 तेदजारपूर्वजनोनाशकरेले ॥ ३२ ॥ **॥ श्लोकः ॥** अयुतेहंतिजातांश्चहिरण्यार्थेनृतेवदेत् ॥ सर्वभूम्यनृतेहं
 निमासभूम्यनृतेवदी ॥ ३३ ॥ **॥ अर्थः ॥** अनेसुवर्णनेअर्थअसत्यवचनबोलेसतेदशहजारपूर्वजनोना
 शकरेलेअनेभूमिनेअर्थअसत्यवचनबोलेसतेपोतानासर्वपूर्वजनोनाशकरेलेतेमाहेप्रह्लादजि
 भूमितुल्यएवीजेकेशिनीकयातेनेअर्थतमेअनृतवचनबोलगोनहि ॥ ३३ ॥ **॥ प्रह्लादउवाच ॥ श्लोकः ॥ ॥ ४५ ॥**

मतःश्रेयानंशिराचैसुधन्वात्वहिरोचनमाताम्यश्रेयसांमातुस्तस्मात्त्वेतेनवैजितः ॥ ३४ ॥ **॥ अर्थः ॥** ए
 विरित्येसुधन्वानावचननेसांभलिनेप्रह्लादजिविरोचनप्रत्येबोलताहवादेविरोचनतारोपिताजेऊ
 तेऊथकिसुधन्वानोपिताजेअंगिरानेश्रेष्ठलेअनेतुथकिसुधन्वाश्रेष्ठलेनेतारिमाताथकिआसुधन्वा
 निमाताश्रेष्ठलेनेमाहेसुधन्वातेणेतुजेतेजित्योछंकेताएविरित्येसुधन्वासर्वप्रकारेश्रेष्ठलेमाहेसुधन्वा
 येतुनेजित्यो ॥ ३४ ॥ **॥ श्लोकः ॥** विरोचनसुधन्वायेप्राणानामीश्वरस्तव ॥ सुधन्वन्यत्रमिच्छामित्वयादत्तेवि
 रोचनम् ॥ ३५ ॥ **॥ अर्थः ॥** अनेहेविरोचनआसुधन्वाजेतेताराप्राणानोईश्वरछंकेतांधरिले ॥ एविरित्ये
 विरोचननेकहिनेहूवेसुधन्वाप्रत्येबोलेछेहेसुधन्वातमेतेरोआप्योएवोजेआविरोचनपुत्रतेनेऊंइं
 छं ॥ ३५ ॥ **॥ सुधन्वोवाच ॥ श्लोकः ॥** यदुर्ममहणीयास्त्वनकामादनृतेवदी ॥ पुनर्दामितेपुत्रतस्मात्प्रह्ला
 ददुर्लभम् ॥ ३६ ॥ **॥ अर्थः ॥** तारेसुधन्वाबोलतोहवोहेप्रह्लादजीजेकारणपणामारेतेमजेनेधर्मनेवि
 षेवरतताहवापणपुत्रनिकामनाथकिअनृतवचननेनबोलताहवातेमाहेदुर्लभएवोजेआतमारो
 पुत्रविरोचनतेतमनेऊंपालोआपुंछं ॥ ३६ ॥ **॥ श्लोकः ॥** एषप्रह्लादपुत्रस्तेमयादत्तोविरोचनः ॥ पादप्रह्ला

॥ वि. नि. ॥ जनं कुर्यात्कुमार्याः संनिधौ मम ॥ ३७ ॥ **॥ अर्थः ॥** अने हे प्रवृद्धादितिमें ते गोआप्यो एवो जेतमारो पुत्रश्च
॥ ४६ ॥ विरोचनते जेतके शिनी नामेकजाने समीपे मारा चरणाने धुवेने एमबोले जे आके शिनी जेते स्फुभन्वा
 नीभार्याथाओने सफुभन्वाश्रेष्ठलेने कुंठार्थक निष्टछे ॥ ३७ ॥ **विदुर उवाच ॥ श्लोकः ॥** न स्मादा जेंद्रभूम्यर्थ
 नान्तं वक्तुमर्हसि ॥ मागमः सस्रतामासौ नाशंपन्नार्थमब्रुवन् ॥ ३८ ॥ **॥ अर्थः ॥** हवे विदुरजिकदेहे हेर
 जेंद्रधूतराष्ट्रते कारा पणामारे प्रवृद्धादिति पेउतुं जेतै भूमिने अर्थ अन्तवचनबो लवाने जो रपन
 थि अंतुं जेतै दुर्योधनादिक जेतारा पुत्रते मने भूमिनुं राज्यदेवा सारु सत्यवचनने नबो लतो थको पु
 त्रने प्रधाने सदितनाज्ञाने मापास्यके तां तारा पुत्रे राज्यगादि देवा सारु जोतुं अस्त्यवचनबो लिशतो
 तारो पुत्रे सदितने प्रधाने सदितनाज्ञाथ ईजाज्ञा ॥ ३८ ॥ **॥ श्लोकः ॥** न देवांदमादाय रक्षंति पशुपालवत्
 यंत्ररक्षितुमिच्छंति बुधा संविभजंति तम् ॥ ३९ ॥ **॥ अर्थः ॥** अने हे धूतराष्ट्रदेवता जेतै गोवालनीपे वेला
 कडीले ईने रक्षानथिकरता अने जे पुरुष निरक्षाकरवाने उछे छे तेने बुद्धिसंधे जोडे छे केतां तेने स
 त्य असत्यना विवेके जूक एवी बुद्धि प्रापे छे ॥ ३९ ॥ **॥ श्लोकः ॥** यथा यथा हि पुरुषः कल्पाणो कुरुते मनः ॥ ४६ ॥

तथा तथास्य सर्वार्थाः सिद्धंते नात्र सद्भावः ॥ ४० ॥ **॥ अर्थः ॥** अने पुरुष जेतै जेम कल्पां एने विवेमनने करे
 छे केतां सतक्रियाने करतो जाय छे ते मते म एना सर्व अर्थ जेतै सिद्धीने पांमता जाय छे एने विवेका ईपण
 संशयनथि ॥ ४० ॥ **॥ श्लोकः ॥** नैनं छेदां सिद्धिजातारयेति मायाविने मायया वर्तमानम् ॥ नीडे शकुंता
 ईव ज्ञातपक्षाश्चेदं स्पेने प्रजहत्यंतकाले ॥ ४१ ॥ **॥ अर्थः ॥** अने माया येकरिने वरततो एवो जे एमायावी पु
 रुषतेने छेद जे वेदते जेतै दुःखथकिनथितारता अने उत्पन्नथ उछे पां स्व जेमने एवा जे पक्षिते जेतै जेम
 मालानो त्याग करे छे ते म वेद जेतै अंतकाले ए पुरुषनो त्याग करे छे केतां एमाया विपुरुष वेद भएपो हो
 यतो ते वेदपणानि रक्षानथिकरता ॥ ४१ ॥ **॥ श्लोकः ॥** मधोः पानेक जहं पूगवैरेभार्यापत्यो रंतरं ज्ञाति जेदं
 राजद्विष्टस्त्रीपुंसयोर्विवादे वर्ज्यान्वाङ्मर्यश्च पंचातिरिक्तः ॥ ४२ ॥ **॥ अर्थः ॥** अने एक मद्यपानने विजोक
 जहने त्रिजुं पणसाथे वैरकरवुंने चौथो स्त्री पुरुषनो विजोगने पांचमो ज्ञाति जेदं केतां संबंधि मां पर
 स्पर जेदपाउचोने लगेरा जानो हे शने सातमुं स्त्री पुरुषने परस्पर वैरकरा विदे बुंने आवमो जे पंच थकि वा
 हेरथयो होयकेतां पंचमलिने जेने नास्यवाहिरकादो हीय ए आववो ना जेतै वरजवा जो ग्यछे ए विरि त्ये

॥ वि. नि. ॥
॥ ४७ ॥

अ. ३ ॥

॥ ४७ ॥

मोराविवेकिपुरुषकहेले ॥ ४२ ॥ **श्लोकः** ॥ सामुद्रिकं वणिजं चोरपूर्वशालकधूर्तचचिकित्सकं च ॥ अरि
चमित्रं च कुशीलवं च नैतान्याह्वैत्वधिकुर्वित्तमम ॥ ४३ ॥ **अर्थः** ॥ अने एक तो सामुद्रिक जे हाथने वि
पेरे स्वानी परी धानो कर नारो ने विजो प्रथम चोर होयने पळे वाणि यानो उद्यम करतो ही या वा वाणि
यो ने जि जो शलाक धूर्त जे रमल विद्याथे करिने विजाने धुत नारो ने चो यो वेदने पांच मोपोतानो शत्रुने छ
योपोतानो मित्रने सातमो कुशीलवं जे अविचारिण सात प्रकार ना जे पुरुष ते मने मारव्यने विषे न करवा
४३ ॥ **श्लोक** ॥ मनाग्नि होत्र मुतमानमौने मानेनाधीत मुतमानयत् ॥ एतानि च त्वार्यभयं करणि भ
यं प्रयत्नेत्ययथाकृतानि ॥ ४४ ॥ **अर्थः** ॥ अने आग्नि होत्रादिक आरवांजा जे ते जीवने अजय कर
नारो छे परामाने करिने जे अग्नि होत्र करतुत यामाने करिने जे मौराखतुत यामाने करिने जे वेदा
दिकनु अथयन करवुंत यामाने करिने जे यज्ञ करवोरा विरिसे माने करिने करण्यकां ए आरवांजां
जे ते जीवने भयनां आपनारो थायले ॥ ४४ ॥ **श्लोकः** ॥ अगारदाही गरदः कुंडाशी सोम विक्रयी ॥ पर्व
कारश्चासूची च मित्रध्रुकपारदारिकः ॥ ४५ ॥ **अर्थः** ॥ हेराजन् आग्निगणि सप्रकारना जे पुरुष

ने जे ते ब्रह्महत्या रासमान छे ते कि पातो एक तो अग्निजगाडिने घरनो बालनारो ने विजो ऊरनो देना
रो ने विजो कुंडाशी जेपो ते जारमांथिथयो होयने पोतानि बो नदिक रिनायजिचारमांथिथ्य आवेते
एकरिने पोतानि आजी विकानो कर नारो ने चो यो यज्ञफलनो वेचनारो ने पांच मो आधुपनो कर ना
रो ने छो चो चाडियोने सातमो पोताना मित्रना जो हनो कर नारो ने आरवमो परस्त्रागामि ॥ ४५ ॥ **श्लोक** ॥ शू
राहा गुरुतल्पी च यश्च स्यात्पापोद्दिजः ॥ अतितीक्ष्णश्च काकश्चनास्ति को वेदनिंदकः ॥ ४६ ॥ **अर्थः** ॥
अने नवमो बालहत्यारो ने दशमो गुरुस्त्रीगमन कर नारो ने अगि पारमो जे ब्रह्मराक्षत्रियने वैत्रपरा
त्रापवर्णानो थैने मद्यपान करतो होयने वारमो अतितीक्ष्ण जे अतिशे क्रूरस्वभाववालो ने ते रमो
काक जे कागडा निपेवे पारका छिडेने खोतरी ने दुखियाने परावलि दुखनो देनारो ने चो दमो नास्ति
कने पेनरमो वेदनी निंदा कर नारो ॥ ४६ ॥ **श्लोकः** ॥ स्वप्रगृहणीत्रात्यः कीनाशश्चात्मावा नृपि ॥ र
क्षेत्युक्तश्चो हिंसा च वै ब्रह्महनिः समा ॥ ४७ ॥ **अर्थः** ॥ अने सो लमो सुवप्रगृहण जे राजाने वले
करिने सर्व वाणि यापासे थि शरवे करिने धान्यनो लेनारो कणि योने सतरमो द्रात्य जे जने ईदवानास

॥ वि. नि. मयने विषे ज्ञानो ईने नपां म्या एवो द्वा द्वा एने अदार मो की नाना जे शास्त्र विरुद्ध रवि इ नो कर नारो ने ओ ग
 ॥ ४८ ॥ गिा समो जे रक्षा करवाने समर्थ होयने ते नि आग ल्यको ई क आ वि ने के हे जे तुं मारि रक्षा करतो परा ते नि र
 ध्यान करे ने ते नि मारि नो रे रा ओ ग गिा सप्रकार ना पुरुष जे ते ब्रह्म द्वा स्या रा तु ल्य छे ॥ ४९ ॥ श्लोकः ॥ तृणो
 ल्परया ज्ञायते ज्ञा तरूपे पुगिन अशेष व हारेण साधुः ॥ शूरो भयेष्वर्थ हृत्से पुधीरः कृत्वा स्वाप सुसुह
 दश्चारयश्च ॥ ४८ ॥ अर्थः ॥ अने हे धूत रा सुदृगानो अक्रो करिये ते गोक रिने रूपवान वस्तु होयते अंधा
 रा मां परा जणा ई आवे छे ने युग जे धु सरुं ते गोक रिने अड जे बल धते जे वी होयते वो जणा ई आवे छे ने य
 व हारे करिने साधु पुरुष जणा ई आवे छे ने अयने विषे शूर वीर जणा ई आवे छे अर्थ कुलु जे अन्न वस्त्रा
 दि क संवे धि कष्ट तेने विषे धीर जवान पुरुष जणा ई आवे छे ने कष्ट रूप रा वी जे आ पदा ओ ते मने विषे सु
 रुद ने मित्र ने अरि जे शत्रु ते जणा ई आवे छे ॥ ४८ ॥ श्लोकः ॥ जरा रूपे हरते धैर्य माशा मृत्युः प्राणान ध
 र्म चर्या मसूया क्रोधः श्वियं शील मनार्थ सेवा क्रियं कामः सर्वं मेवा निमानः ॥ ४९ ॥ अर्थः ॥ अने ज
 रा अवस्था जे ते रूप ने हरिले छे आशा जे ते धीर ज्यने हरिले छे ने मृत्यु जे ते प्राण ने हरिले छे ने असूया

जे ते धर्मा चरण ने हरिले छे ने क्रोध जे ते शी भाने हरिले छे ने असतु रूष निसेवा जे ते रुडो सदा चरण रू
 प जे स्वभाव तेने हरिले छे ने काम जे ते लज्जाने हरिले छे ने अभिमान जे ते सर्व मद्रुगामात्र ने हरिले छे
 ४९ ॥ श्लोकः ॥ श्रीर्मंगला त्व भवति प्राग ल्या रूप प्रवर्द्धते ॥ दा ह्या न्नु कुरु ते मूलं संयमा त्व तिति एति
 ५० ॥ अर्थः ॥ अने श्री जे रा ज्य लक्ष्मी ते जे ते श्रु अ चरण य कि उ त्व न्न या य छे ने प्राग ल्य जे बुद्धि नी
 विशालता ते थ किरु डि प्र कारे वृद्धि ने पां मे छे ने दा ह्य जे शा प्र कारि पां ते थ कि मूल ने करे छे के तां उं डां
 मूल पा ले छे ने संयम जे ईं डियो अंतः करण ने नियम मो रा र व चां ते थ कि प्रतिष्ठाने पां मे छे के तां स्थिर
 थ ई ने र हे छे ॥ ५० ॥ श्लोकः ॥ अष्टौ गुणाः पुरुषे दी पयंति प्रज्ञा च को ल्य च दमः श्रुते च ॥ पराक्रमश्चाः ब
 कु भाषिता च दानं यथा शक्ति रुत त्र ता च ॥ ५१ ॥ अर्थः ॥ हेरा जन्म आर गुण जे ते पुरुष ने शो भा
 डे छे ते आर गुण ने कियतो रा क तो बुद्धि ने वि जे कु ली न पां ने वि जो द म जे पो ताना ईं डियो ने व श क
 र्वां ने चो धुं शास्त्र अणा वुं सां अल वुं ने पां च मो परा क्रम ने छे वुं धो डु बो ल वा पां ने सात मुं यथा शक्ति दं
 न कर वुं आर मुं क त ज पां के तां क सा गुण ने जं ए वा पां ए आर गुण जे ते पुरुष ने अति शो शी जा

॥ वि. नि. ॥ देहे ॥ ५१ ॥ **श्लोकः ॥** एतान्गुणान्स्तातमदानुभावानेकीगुणः संश्रयते प्रसस्य राजायदासत्कुरुते मनु **॥ ५१ ॥**
॥ ५२ ॥ **अर्थः ॥** हेतात धृतराष्ट्रमोरोछेमदिमाने मनो एवाजे आरगुणते मने
 आरक गुणजेते वलात्कारे करिने आशारे छे ते एक गुण कियो तो राजा जे ते ज्यार मनुष्यनी सत्कार क
 रे छे तारे एरा जा सत्कार रूप जे गुण ते आर गुणने आशारे छे के तां राजा जे पुरुष नी सत्कार करे छे ते
 पुरुषने एवु द्विआदिक आर गुण जेते वलात्कारे अनुसरे छे अने वलिरा राज सत्कार रूप जे गुण ते जेते
 बिजा सर्वे गुणने श्री भादे छे के तां राजानो सत्कार थाय तारे सर्वे गुण होय ते शो जि उठे छे ॥ ५२ ॥ **श्लोकः**
अष्टौ नृपे मानि मनुष्य लोके स्वर्गस्य लोके स्य निदर्शनानि ॥ चत्वार्ये पाम न्ववेतानि स द्विश्वत्वार्ये पाम
न्ववयंति संतः ॥ ५३ ॥ **अर्थः ॥** हे नृप राजन् आमनुष्य लोकने विषे आ आठवां नो जेते स्वर्ग लोकनां
 निदर्शन छे के तां स्वर्ग लोक नि प्राप्ति था जे तेनां देखाडनां छे अने ते आठवां जे आ आठवां ना छे ते स
 तुरुष संघाथे नित्य संवंधने पां म्पां एवां छे अने ते आठवां जे बिजां आ आठवां नां छे तेने स तुरुष
 जेते प्रयत्ने करिने न जे छे ॥ ५३ ॥ **श्लोकः ॥** यज्ञोदानमध्वने तपश्चत्वार्ये तान्य न्ववेतानि स द्विः ॥ **५४ ॥**

दमः सत्यमार्जवमानृशंस्ये चत्वार्ये तान्य न्ववयंति संतः ॥ ५४ ॥ **अर्थः ॥** ते मो एक यज्ञने बिजुं दानने
 त्रिजुं अथयन जे सतशास्त्रनुभवावुने चो थुंत पर आठवां नो जेने स तुरुष संघाथे नित्य संवंधने पां
 म्पां छे ॥ अने एक दमने बिजुं सत्य वचनने त्रिजुं आर्जवने चो थुं अक्रूर परां ए आठवां नो जेने स तुरुष जेने
 प्रयत्ने करिने न जे छे ॥ ५४ ॥ **श्लोकः ॥** रज्याथयनदानानितपः सत्यं क्षमापूरणा ॥ अलो भद्रति मार्गो
 यं धर्मस्याह विधः स्मृतः ॥ ५५ ॥ **अर्थः ॥** अने यज्ञ अथयन दान तप सत्य क्षमा दया ने अलो भद्र आ
 उप्रकारे धर्म नो मार्ग कह्यो छे ॥ ५५ ॥ **श्लोकः ॥** तत्र पूर्वश्रुतुर्वर्गां देभार्थमपि सव्यते ॥ उत्तरश्च चतुर्व
 र्गानामहात्मसु तिष्ठति ॥ ५६ ॥ **अर्थः ॥** अने ते आठवां नो जेने विषे यज्ञ अथयन दानने तप ए आठवां ना
 ते तो पुरुष जे ते देभने अर्थे परा से वे छे अने सत्य क्षमा दया ने अलो भद्र आठवां नो जे म ह तुरुष न
 होय तेने विषे न थिरहे तां एतो मह तुरुषने विषे जरे छे ॥ ५६ ॥ **श्लोकः ॥** नस्तास्य भाषत्रन संति हृद्वा
 हृद्दानते येन वदति धर्मम् ॥ नासौ धर्मो यत्र न सत्यमस्ति सत्यं न तद्यच्छ्लेनाभ्युपेतम् ॥ ५७ ॥ **अर्थः ॥**
 अने जे सभाने विषे हृद्पुरुष न होय ते सभान जो एवा अने जे हृद्पुरुष धर्मने न के हे ता होय ते हृद्पुरुष

॥ वि. नि. ॥ न ज्ञो एवा अने जे धर्मने विषे मत्स्य न होय ते धर्म न ज्ञो एवो अने जे मत्स्य ले करिने मुक्त होय ते मत्स्य न ज्ञो
॥ ५० ॥ एवुं ॥ ५७ ॥ **श्लोकः ॥** सर्वं रूपं श्रुते विद्या कौलं शीलं वलं धनम् ॥ शौर्यं च चित्र भाष्यं च द्रोते स्वर्गयो न
 यः ॥ ५८ ॥ **अर्थः ॥** अने मत्स्यने रूप जे विनयने श्रुत जे मत्स्यत्वे प्रथयनेने विद्या जे उपासना ने मत्स्य
 लने शील जे सदा चरणे नुरु रूडो स्वभावने बलने धनने शूरवीरपणने युक्तिये नुरु वचन एने दश
 गुणते जे ते स्वर्गलो कने पांमवा नां कारण छे ॥ ५७ ॥ **श्लोकः ॥** पापं कुर्वन् पापकीर्तिः पापमेवाश्रुते फ
 लम् ॥ पुण्यं कर्त्तुं पुण्यकीर्तिः पुण्यमत्यंतमश्रुते ॥ ५८ ॥ **अर्थः ॥** अने पुरुष जे ते पापने करतो थकी
 पापकीर्ति थाय छे केतां आतो कलं के नुरु छे एम लोक मा प्रसिद्ध थाय छे ॥ तथा पाप रूप फलने ज
 पांमे छे ॥ अने वलि पुरुष जे ते पुण्यने करतो थकी पुण्यकीर्ति थाय छे केतां आतो धर्मवालो छे एम लो
 क मा प्रसिद्ध थाय छे ॥ तथा अत्यंत पुण्य रूप फलने पांमे छे ॥ ५८ ॥ **श्लोकः ॥** तस्मात्पापेन कुर्वित पुरु
 षः संश्रितव्रतः ॥ पापं प्रज्ञो नाशयति क्रियमाणं पुनः पुनः ॥ ६० ॥ **अर्थः ॥** ते कारण पणामारे पुरुष जे
 ते इच्छे व्रत जे नो एवो थकी पापने न करे के मजे वारं वार करूं जे पापते जे ते बुद्धिनी नाश करि नांथे

॥ ५० ॥
॥ ५० ॥

छे ॥ ६० ॥ श्लोकः ॥ न ह प्रज्ञः पापमेव नित्यमारंभते नरः ॥ पुण्यं प्रज्ञो वर्द्धयते क्रियमाणं पुनः पुनः ॥ ६१ ॥ **अर्थः ॥**
 अने नाश पांमी छे बुद्धि जे नि एवो जे नरते जे ते नित्ये पापनो ज आरंभ करे छे ॥ अने वलि वारं वार करूं जे
 पुण्यते जे ते बुद्धिने वपारे छे ॥ ६१ ॥ **श्लोकः ॥** ह ह प्रज्ञः पुण्यमेव नित्यमारंभते नरः ॥ पुण्यं कुर्वन् पुण्यकी
 र्तिः पुण्यं स्ताने सगच्छति ॥ तस्मात्पुण्यं निषेवेन पुरुषः क्लृप्तमाहितः ॥ ६२ ॥ **अर्थः ॥** अने बुद्धि पांमि छे
 बुद्धि जे नी एवो जे नरते जे ते नित्ये पुण्यनो ज आरंभ करे छे ॥ अने पुण्य रूप छे कीर्ति जे नी एवो जे ते पु
 रुषते पुण्यने करतो थकी पुण्य स्तान कने पांमे छे ते कारण पणामारे पुरुष जे ते अति शो सावधान
 थकी पुण्यने जमे वे छे ने पापनो त्याग करे ॥ ६२ ॥ **श्लोकः ॥** अस्य को देद शूकी निष्ठरो वैरं कृच्छरः ॥
 सहस्रं महदा प्रीति न चिगत्पापमाचरन् ॥ ६३ ॥ **अर्थः ॥** अने अस्य क जे पारका गुणने विषे दो
 शानु आरोपण कर नारो ने देद शूक जे पारका मर्म स्थल नो छे द नारो ने निष्ठुर जे विज्ञाने कवण वच
 न बो ल नारो ने वैर नो कर नारो ने शव जे परनी वग नारो एवो जे पुरुषते जे ते पापनु आचरण करतो
 थकी तत काल मोरा कष्टने पांमे छे ॥ ६३ ॥ **श्लोकः ॥** अनस्य कृत प्रज्ञः शोभना न्याचरन्सदा ॥ न ह छे

॥वि.नि.
॥५१॥

अ-३

महदाप्रोतिमर्वत्रविरोचते ॥ ६५ ॥ अर्थः ॥ अनेअनसूयकेतोपारकागुणनेविषेदोत्रानुआरोपण
 नकरतोनेससुरूपथकिपांमिछेसबुधिजेगोरावोजेपुरुषतेजेतेसर्वकालेशुनकर्मनुआचरणक
 रतोथकोमोरासरवनेपांमिछेनेसर्वेखलनेविषेशोनेछे ॥ ६५ ॥ श्लोकः ॥ प्रज्ञामेवागमयत्तियः प्राजे
 ष्यः संपंडितः ॥ प्राज्ञोत्तवाप्यधर्माथीशक्तोतिस्वरवमेधितुम् ॥ ६५ ॥ अर्थः ॥ अनेजेपुरुषजेतेबुद्धिवा
 नपुरुषथकिबुद्धिवृजगद्गुणकरेछेतेपंडितकेदेवायछेअनेतेबुद्धिमानपुरुषजेतेधर्मनेनेअर्थने
 पांमिनेस्वरवेहृदिपांमवानेसमर्थथायछे ॥ ६५ ॥ श्लोकः ॥ दिवसेनेवतत्कुर्याद्येनरात्रौस्वरवसेत्
 अष्टमासैश्चतत्कुर्याद्येनवर्षाः स्वरवसेत् ॥ ६६ ॥ अर्थः ॥ अनेबुद्धिमानपुरुषजेतेआखेदिवसे
 करिनेतेकारज्यनेजकरेजेगोकरिनेरात्रिनेविषेस्वरवसेअनेवलिआवमहिनेकरिनेतेकार
 ज्यनेजकरेजेगोकरिनेवरमातनाचारमहिनापरजंतस्वरवसे ॥ ६६ ॥ श्लोकः ॥ पूर्ववयसितत्कुर्या
 द्येनदृष्टः स्वरवसेत् ॥ यावज्जीविनतत्कुर्याद्येनप्रेत्यस्वरवसेत् ॥ ६७ ॥ अर्थः ॥ अनेवलिप्र
 यमअवस्थानेविषेतेकारज्यनेकरेजेगोकरिनेदृष्टययोथकोस्वरवसेअनेजीवतपरजंतया

॥५१॥

वरदायेकरिनेतेकारज्यनेकरेजेगोकरिनेमरिनेपरलोकमांस्वरवसे ॥ ६७ ॥ श्लोकः ॥ जीर्णमन्त्रे
 प्रशंसंतिभार्याचगतयौवनाम् ॥ शरं विजितसंगामंगतपारंतपस्विनम् ॥ ६८ ॥ अर्थः ॥ अनेहेरा
 जन्विवेकीपुरुषजेतेजुनाअन्त्रनेवस्वाणेछेनेगईछेजीवनअवस्थानेनिराविजेभार्यातेनेव
 स्वाणेछेनेजितोछेसंगामजेगोरावोजेशरवीरपुरुषतेनेवस्वाणेछेअनेसाक्षातपांशुछेआत्मा
 नेपरमात्मानुस्वरूपजेगोरावोजेतपस्वितेनेवस्वाणेछे ॥ ६८ ॥ श्लोकः ॥ धनेनाधर्मलब्धेनयच्छिः
 मपिधीयते ॥ असंहतंतद्रवतिततोऽस्यत्रविद्विर्षते ॥ ६९ ॥ अर्थः ॥ अनेअधर्मकरिनेपांशुएवुंजे
 धनतेगोकरिनेपुरुषजेतेजेछिःनेदंकेछेतेछिःजेतेनदंकांथायछेकेमजेतेथकिजिनेवेकांग
 फारिजायछेकेतोजेपुरुषअधर्मकरिनेधननेपांमिनेतेधनवतेजेस्वरवनेपांमवानेइछेतेने
 स्वरवनीथातुंः दुःखजथायछे ॥ ६९ ॥ श्लोकः ॥ गुरुरात्मवतांशास्ताशास्ताराजादुरात्मनाम् ॥
 अथप्रलम्बपापानाशास्तावैवस्वतोयमः ॥ ७० ॥ अर्थः ॥ अनेआत्माअनात्मानाविवेकेनुकरावा
 जेज्ञानिपुरुषतेमनाजेशिक्षकतेगुरुछेअनेकोरिव्यभिचारआदिकडुहकर्मनाकरनाराजेपुरु

॥ वि-नि-
॥ ५२ ॥

पतेमनोजे शिक्षाते गुरुते अने चोरि व्यभिचार आदिक दुष्ट कर्मना करनारा जे पुरुष ते मनोजे शिक्ष
क्षकतेरा जाते अने लोना पापना करनारा जे पुरुष ते मनोजे शिक्षकते सूर्यना पुत्र जे यमराजा ते छे
१० ॥ श्लोकः ॥ रूपाणां च नदीनां च कुलाणां च महात्मनाम् ॥ प्रभवो नाधिगतयः स्त्राणां दुश्चरितस्य
च ॥ ११ ॥ अर्थः ॥ अने अगस्तादिक जे कृपितया गंगादिक जे नदी योतया मोरा तुं नोजे सत्कुलते म
नो प्रभव जे उत्पतिते पांमवाने समर्थ थवातुं नथितया स्त्रियो तुं जे दुष्ट आचरणाते नोजे प्रभवेते प
णांमवाने समर्थ थवातुं नथि ॥ १२ ॥ श्लोकः ॥ द्विजातिपूजाभिरतो दाना ज्ञातिपुचार्जवी ॥ क्षत्रियः
शालभागा जेश्विरं पालयते मदीम् ॥ १३ ॥ अर्थः ॥ देरा जन्मा स्मरण निपूजाने विप्रे प्रतिवाने दाना
ने पोतानी ज्ञातिने विप्रे विश्राम पाणे वरत तोने सदा चरणानो भजनारो एवो जे क्षत्रियते ते घणा जे
कवर्षपर जंत पृथवीने पाले छे ॥ १४ ॥ श्लोकः ॥ स्रवर्णापुण्यापृथिवी चिन्वेति पुरुषास्त्रयः ॥ शूरश्च
कृतविद्यश्च यश्च ज्ञानातिसेवितुम् ॥ १५ ॥ अर्थः ॥ अने आचरणप्रकारना जे पुरुष ते जे ते स्रव
र्णानां छे पुण्य जेने रावि जे पृथवीतेने पांमे छे ते त्रय कि याती एक तो शूरवीरने विज्ञा मिठ करि छे ॥ ५२ ॥

अ-३ ॥
॥ ५२ ॥

मदिद्या जे एरा वीने जे जे विज्ञाने सेववानि रातिने जां गे छे ए चरणपुरुष ज्यो ज्ञायत्यां धनादिक प
दार्थे करिने स्रविया थाय छे ॥ १३ ॥ श्लोकः ॥ बुद्धिश्रेष्ठानिकर्माणि वा कुमभ्यानि भारत ॥ तानि जे या
जपनानि भारत प्रत्यवराणि च ॥ १४ ॥ अर्थः ॥ अने हे भारत जे कारज्यना फल नि सिद्धिने विषे बुद्धि ज
साधन छे एवां जे कारज्यने अतिश्रेष्ठ छे अने वा कुबले करिने सिद्धया एवां जे कारज्यते मध्यम छे
अने जांपनि वेदे कांवा जो गपने कपरे करिने सिद्धया एवां जे कारज्यते नीच छे अने जे कारज्यनी फ
ल नि सिद्धिने विषे पोताने माथे संकर आ विपदे एवां जे कारज्यते अतिशोनी च छे ॥ १५ ॥ श्लोकः ॥ दुर्यो
धनेः यशकुनो मूढे दुःशामने तथा ॥ कर्णाचेश्वर्यमाधाय कथं नृतिमिच्छसि ॥ १५ ॥ अर्थः ॥ अने हे
धृतराष्ट्र दुर्योधन तथा शकुनितया मूढरावो जे दुर्जमिन तथा कर्णाचारजणाने विपे तुं जे तेरा जग
शूर्यने राखिने राज्यममूढिने पांमवाने जामारे इ छे लुं के मजे रा दुर्योधनादिक चारजणा छे ते अस्ते
तनी च कर्मना करनारा छे ॥ १६ ॥ श्लोकः ॥ सर्वैर्गुणैरुपता सुपांडवा भरतर्षभ ॥ पितृवत्त्वयि वर्त्तने
तेषु वर्त्तस्व पुत्रवत् ॥ १६ ॥ इति श्रीमहाभारते उद्योगपर्वे रात्रिप्रज्ञाशरे विदुरनीतोत्तरीयोः प्रथमः ॥ ३ ॥

॥ वि. नि. ॥
॥ ५३ ॥

अ. ४ ॥

॥ अर्थः ॥ हे भरतर्षभ जे पांडव छे ते तो सर्वगुणोत्कृष्ट छे ते तारे विषे पिताभाव राखि ने वरते छे माहेतुं प
राते पांडवने विषे पुत्रभाव राखि ने वरस्य ॥ १६ ॥ ॥ विरिसे अर्थ ॥ महाभारतने विषे जे उद्योग पर्वतेने विषे
जे धृतराष्ट्रस्य जागरते मां जे विदुर नीति तेने विषे त्रिजो अख्याय जे तेथ्यो ॥ ३ ॥ विदुर उवाच ॥ श्लोकः
अत्रेवोदाहरती ममितिहासं पुरातनम् ॥ आद्येयस्य च संवादं साधनां चेति नः श्रुतम् ॥ १ ॥ अर्थः ॥ वि
दुर जे जेते धृतराष्ट्रप्रत्येक दे छे हे हे राजन् जे गुणोकरिने जुळते ते जे अष्टछे एवा तने विषे पुरातन एवुं जे
आइतिहास तेने मोटाक दे छे ते इतिहास केवुं छे तो जेने विषे अत्रिज्ञपिना पुत्र जे दत्तात्रेयने साधना
मे देवताते मनोसंवाद छे राखिसे अमे सांभल्युं ॥ १ ॥ श्लोकः ॥ चरंतं हंसरूपेण मर्द्धर्षिसंश्रितव्रतम् ॥
साध्यादेवामदाप्राप्तं पर्यप्लुतं वै पुरा ॥ २ ॥ अर्थः ॥ हे राजन् परमहंसने रूपे करिने विन्वरता एवाने इ
द छे व्रत जे मनो एवाने मोरिले बुद्धि जे मनि एवामर्द्धर्षि जे दत्तात्रेयने साध्यादेव जेते पूर्वपुलताहवा ॥
२ ॥ साध्या उवाच ॥ श्लोकः ॥ साध्यादेवावयमेते मर्द्धर्षि रक्षा भवंतं नशकुमोनुमातुम् ॥ श्रुतेन पीरो बुद्धि
मांस्त्वमतोनः कायां वाचं वक्तुमर्हस्युदाराम् ॥ ३ ॥ अर्थः ॥ हे राजन् मर्द्धर्षि आश्रमे साध्यादेव जेते तम ॥ ५३ ॥

॥ ५३ ॥

जे जोईने तमांहे अनुमान करवाने अर्थ के तांवेशो करिने जो एवा ने अर्थ समर्थ नथि थाता अने ते मेने
ते शस्त्रे करिने बुद्धिमानने धीर एवा अमे ते मणो मां न्याछो माहे ज्ञानि पुरुषना लक्षणने जगावे एवी उ
दारवाणीने बोलवाने जो ग्ये ॥ ३ ॥ हंस उवाच ॥ श्लोकः ॥ एतत्कार्यममराः संश्रुते मधृतिर्दमः संस्यधर्मा
नुवर्तिः ॥ ग्रंथिविनीय रुदयस्य सर्वं प्रियाप्रिये चात्मसमंनयीत ॥ ४ ॥ अर्थः ॥ तारे दत्तात्रेयकहे छे हे सा
ध्यादेवो मे तेणो मारा गुरुयकि आकरवा ज्यो ग्ये सांभल्युं छे ते जे तो एका तो धृति जे नाना प्रकारना दुःखेक
रिने पणा विकलन एवुं ने दम जे सर्वे ईदियोने जितवाने सत्यधर्मनि अतुवर्तिराखीने रुदयनि जे अहं
ममतादिक सर्वे गृथियो तेने दालिने प्रियअप्रिय जे करव दुःखतेने आत्मसमताने पमाडे के तां पोता
नेने विजाने समानपणो सुख दुःखने जेवे आरब्धे जकरवा जो ग्ये एमं गुरुयकि मे सांभल्युं ॥ ४ ॥ श्लो
कः ॥ आकुत्रपमानो नाको शीलमसुरेव तिति हतः ॥ आको हारं निर्दहति स्फुटं चेत्सास्य विंदति ॥ ५ ॥ अ
र्थः ॥ अनवलपोताने कोईक करवा वचने करिने तिरस्कार करे तो तेने सांमातेवो तिरस्कार न करेने
तेनुं सदन करे कै मजे सदन करनारो जे कोप छे ते जे तिरस्कारना करनाराने वालिनो से छे ने तेनुं

॥ वि. नि. ॥ ५४ ॥

अ. ४ ॥

जेसु कृत छे तेने सद न कर नारो पुरुष जे ते पां मे छे ॥ ५ ॥ श्लोकः ॥ नाकी शी स्यान्नावमानी परस्प मित्र
द्रोही नोतनी चोयसेवी ॥ नचाभिमानी न च दीन ह तो रूक्षां वा चरुषंती वर्जियात ॥ ६ ॥ अर्थः ॥ अने हे
देवो जि पुरुष पोताना कल्याणाने छे ते पुरुष जे ते विजाको ईने कवण वचने करिने तिरस्कार करे एवो
नथाय तथा विजाको ईनुं अपमान करे एवो नथाय तथा पोताना मित्र नो द्रोहिनथाय तथा नीच
पुरुष निसे चानो कर नारो नथाय तथा अभिमानवा लोनथाय तथा दीन आचरणवा लोनथाय
तथा क्रोधे जुक्त एवी जेरु खिवां गितेने वरजे के तां एवी वां गिनवाले ॥ ६ ॥ श्लोकः ॥ मर्माण्यस्थानि रु
दयंतथा सूक्ष्मा वाचो निर्दहंती ह पुंसाम् ॥ तस्माद्वाचमुपती रूक्षरूपा धर्मो नित्यशो वर्जयी
त ॥ ७ ॥ अर्थः ॥ अने क्रोधे जुक्त एवी जेरु खिवां गिते जे ते आलो कने विषे पुरुष नामर्म स्थल नो जे हा
डरकांतथा रुदयतथा प्राणाराम सर्वेने वा जिनों खे छे ते कारण पणामारे धर्मवा लो पुरुष जे ते विजाने वा
ले एवी एरु खिवां गितेने निते वरजे ॥ ७ ॥ श्लोकः ॥ अरुं तु रं पुरुष रूक्षां वा च वाक्कुरंकेर्वि नु रंते मनु
ष्यान् ॥ विद्या रज्ज्मी कतमं जनानां मुखे निबद्धां निरुंति वैवदहतम् ॥ ८ ॥ अर्थः ॥ अने पारकामर्म ॥ ५४ ॥

॥ ५४ ॥

स्थल नो पीडनारोने रुखि छे वा गितेनी एवोने वा गिरूपा कोर करिने मनुष्यने पाडतो एवो जे पुरुष ते
ने अस्मंत शो भायेर दिन जो एवो अने जननो जे मृत्युनेने मुखने विषे वां धिने वेहे नारो छे एवो एने जो
एवो के तां कवण वचन रूप जे जनन मृत्युनेने मुखने विषे तयार ले ईने फरे छे ॥ ८ ॥ श्लोकः ॥ परश्चेदेन
मज्जि विभेत वाणो भृशं स्फुटी श्लो रनलार्क प्रदीपैः ॥ सविध्यमानोप्यति विच्यमानो विशाक्त विः स
रुत मे रधाति ॥ ९ ॥ अर्थः ॥ अने अति शो ती रवांने अग्निने सूर्य सरखां प्रदीप एवां जे वां गिरूप वां
एते एो करिने जो बिजो एने अति शो विंधेने ते वां एो करिने विंधा एो छे तो पण अति शो विवेके जुक्त
एवो जे एज्ञानि पुरुष ते जे ते एाम जो जे आतो मारा स्फुटने पोषण करे छे एाम समजिने क्षमा करे
छे ॥ ९ ॥ श्लोकः ॥ पदिसंते सेवेने पद्य संते तपस्विने य दिवा स्तेन मेव ॥ वा सो यथारं गवशं प्रयाति तथा
सतेषां वशमभ्युपैति ॥ १० ॥ अर्थः ॥ अने जो संतने सेवेने जो असंतने सेवेने जो तपस्विने सेवेने जो
चोरने सेवेतो ते सेव नारो पुरुष जे ते ते मनावशने पां मे छे के तां संतने सेवेतो पोते संतथाय छे ने अ सं
तने सेवेतो असंतथाय छे ने तपस्विने सेवेतो तपस्विथाय छे ने चोरने सेवेतो चोरथाय छे के निपेठे

वि-नि-
५५

तो जे मव स्व जे ते जे वारंग मारंगि ये ते वारंग वा लुं थाय ले ॥१०॥ श्लोकः ॥ अतिवादन प्रवदेन्न वा दये घोना
 दतः प्रतिहत्या न्वा तयेत ॥ हेतु श्च यो ने छ ति पाप कं वै न स्मे दे वाः स्पृहयं त्यागता य ॥११॥ अर्थः ॥ अने
 जे विवेकी पुरुष छे ते जे ते पोता साथे जो को ई अतिवाद करे तो पोते ते साथे अतिवादन करे ने विजा पा
 से करा वे परान हि अने बलि जे विजे मा सो श्च को ते ने पोते मारे न हि ने विजा पा से मरा वे परान हि अने पो
 ताने जे मार नारो ते ना भुं डाने न थि इ छ तो ए वो जे ते पुरुष ते आवे ते ने देवता परा इ छे छे के तो ते देवताने
 परा मान वा जो र्प छे ॥१२॥ श्लोकः ॥ अमाद ते आरुता च्छे ये या क्रुः सत्य वदे ह्यारु ते त द्वितीयम् ॥ प्रि
 यं वदे ह्यारु ते त नृ तीयं धर्म वदे ह्यारु ते त च्चतुथम् ॥१३॥ अर्थः ॥ अने जो रुं वचन बो ल तो न आव
 उ तो न बो ल वुं ए श्रेष्ठे राम मो हा क हे छे अने न बो ल वा थ कि परा जे सत्य वचन बो ल वुं ते श्रेष्ठे अने
 ते सत्य वचन परा जो प्रिय लागे ए वुं बो लाय तो ते सत्य वचन थि परा श्रेष्ठे अने ते प्रिय वचन परा जो
 धर्म जुक्त बो लाय तो ते थि अति श्रेष्ठे ए विरि त्ये वचन बो ल वाना आर प्र कार छे ते ने जां रा वा ॥
 १२॥ श्लोकः ॥ या ह श्रेः सन्निविशते या ह श्रेः श्यां प से वते ॥ या ह गि छे ज वितुं ता ह र्ग व ति पूरुषः ॥

५५

१३॥ अर्थः ॥ अने पुरुष जे ते जे वा पुरुष भे लो वे से छे ने जे वा पुरुष ने से वे छे ने पो ते जे वो या वाने इ
 छे छे ते वो थाय छे मारे सत्पुरुष भे जे वे स वुं ने सत्पुरुष ने से व वाने सत्पुरुष ना जे वो पोता नो स्व भाव
 करवाने इ छ वुं परा अ सत्पुरुष जो प्रसंग ते को ई प्रकारे कर वो ज न हि ॥१३॥ श्लोकः ॥ यतो यतो निव
 र्तते त तस्ततो विमुच्यते ॥ निवर्तना हि सर्वतो न वे त्ति दुः स्व मरा व पि ॥१४॥ अर्थः ॥ अने पुरुष जे
 ते जे जे पदार्थ थ कि निहृ त्ति ने पां मे छे ते ते पदार्थ थ कि ए मु का ई जाय छे अने जो सर्व पदार्थ थ कि
 निहृ त्ति ने पां मे छे तो ते अणुमात्र परा दुः र्वने न थि पां म तो ॥१४॥ श्लोकः ॥ नृ तीय ते चा चु जि गी
 ष ते न्या न्ने र ह्नु च्चा प्रतिघात क श्च ॥ निदा प्रशं सा स्र सम स्व भा वी न श्रो च्च ते इ प्य ति नै व चा य म्
 १५॥ अर्थः ॥ अने सर्व थि निहृ त्ति ने पां म् ए वो जे पुरुष ते ने को ई जित वाने इ छ तो न थि अने ए
 परा विजाने जित वाने इ छ तो न थि अने को ई साथे वै र कर ती न थि ने को ई ने मार तो न थि ने नि
 दाने स्फु त्ति ने ने विषे तु ल्य छे स्व भाव जे नो ए वो जे ए पुरुष ते जे ते को ई पदार्थ ना श पां मि जाय ते
 ने शो क कर तो न थि ने को ई पदार्थ जे पां मि ने ते नो ह र्प परान थि कर तो ॥१५॥ श्लोकः ॥ भाव

॥ वि. नि. ॥ मित्रस्त्रिसर्वस्वनाभावेकुरुते मनः ॥ सत्यवादी मृदुर्दालीयः स उत्तमपुरुषः ॥ १६ ॥ **अर्थः ॥** हवे वि
॥ ५६ ॥ दुरज्जीनेते धनराष्ट्रपत्येकेहेले हेराजनृजपुरुषसर्वेनारुडानेदुलेतेकोईना जुडाने विषे मननेनधि
करतोने सत्यवादीलेने मृदुकेताको मलचितवालीलेनेदांतकेतां इंद्रियो नो जितनारोलेते जेते उत्त
मपुरुषले ॥ १६ ॥ **श्लोकः ॥** नानर्थकं सात्वतिप्रतिज्ञा परदाति चरं ध्रुपरमज्ञानातियः समध्रम
पुरुषः ॥ १७ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुषको ईनीमीया सात्वतानथी करतो अने पोतेकोईकने दिधाने
कहूं होयतेने आपेले परातेने भागतोनथीने पारका छिइने जांरोलेते जेते मध्यमपुरुषले ॥ १७ ॥
श्लोकः ॥ दुःशासनस्तू पहनौ भि शस्तो ना वर्तते म सुवशात्कृतघ्नः ॥ न कस्म विन्मित्रमथो दुरात्मा
कलाश्चेता अधमस्येह पुंसः ॥ १८ ॥ **अर्थः ॥** अने हे धृतराष्ट्र जे दुःशासनलेते तो पीषया ज्ञाने विषे
गंधर्वते महीगदाये करिने नाउनकस्येलेने शस्त्रे करिने विदारणाकस्येलेने कोधने वशय ईरह्यो
ले मारे सरलपणानथि वरततो अने पांडवते मगोले समे गंधर्वे पासेथि मुकाबोले तो पराते पांडवना
उपगारनेनथि जांणतो मारे कृतघ्नीले अने दुष्ट अंतः करणावाली जे ए दुःशासनते जेतेकोई नो मित्र ॥ ५६ ॥

नथिश्चे विरित्स्त्रिजे ए दुःशासनना जे विकलाउते आलोकने विषे जे अधमपुरुषलेते निजलेकेतां
अधमपुरुषनांरावांलक्षणा होयतामजांणवुं ॥ १८ ॥ **श्लोकः ॥** नश्रद्धातिकल्प्याणंपरे शोष्यात्मशोकि
तः ॥ निराकरोति मित्राणि यो वै सो धमपुरुषः ॥ १९ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुषपोताना गुरुयकि परा
कल्पाणा नीश्रद्धानेनथि करतो अने पोतानामनने विषेकोई ना विश्वासनेनथि करतोने पोताना
मित्रनो परातिरस्कार करेलेते जेते अधमपुरुषले ॥ १९ ॥ **श्लोकः ॥** उत्तमाने शसेवे तत्रामे काले तु म
धमान् ॥ अधमान्ने वसेवे तथे इलेदूनिमात्मनः ॥ २० ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुषपोतानि मोक्षपने इले
ते जेते सदा उत्तमपुरुषने जसेवेने मध्यमपुरुषने सेववाना प्रयोजननोकोईकसमय आ विप्रास
थायतो मध्यमपुरुषने परासेवे अने अधमपुरुषने तो करे परासेवे जनहि ॥ २० ॥ **श्लोकः ॥** प्राप्नोति
वै वित्तमसहूलै नित्योत्थानात्प्रयोज्योपौरुषणा ॥ नत्वेवमस्य ग्लजने प्रशंसानहत्तमाप्रोतिमहा
कुलानाम् ॥ २१ ॥ **अर्थः ॥** हेराजनपुरुषने जेते असतबले करिने तथा नित्ये उद्यमकरवाथकित
था बुद्धिये करिने तथा पुरुषप्रयत्ने करिने निश्चेधनने तो पांमेले परा रुद्रि प्रकारे प्रशंसानेनथि

॥ वि. नि. ॥

पामतोतमामहाकुलवालाजेपुरुषतेमनुहृतजेसदाचरणतेनेनथिपामतो ॥२१॥ धृतराष्ट्रवाच ॥

अ. ५ ॥

॥ ५३ ॥

श्लोकः ॥ महाकुलेभ्यः स्पृहयंति देवा धर्मार्थनिताश्च वज्रश्रुताश्च ॥ पृष्ठा मित्वां विदुरप्रश्नमेतं भवेति
 चैकानिमहाकुलानि ॥२१॥ अर्थः ॥ हवे धृतराष्ट्रपुच्छे छेदे विदुरजी धर्मने अर्थे छे नित्ये जे मने रावाने
 वज्रनास्त्रनाभरणारामेसां भलनाराणवाजेमहाकुलवालापुरुषतेमने देवतापणाइछे छे मारे कुंत
 मने आप्रश्नपुच्छं जे महाकुलवालापुरुषते केने केहे वापतेतमे मुंने कहे ॥२२॥ विदुरवाच ॥ ॥
 श्लोकः ॥ तपोरमा ब्रह्म विने वितानाः पुण्या विवाहाः सनतान्दानम् ॥ येषैवेते सप्तगुणा वसंति
 सम्पत्तानि महाकुलानि ॥२३॥ अर्थः ॥ तारे विदुरजिक दे छे दे धृतराष्ट्रजे मने विषे आसात गुण
 जे ते वसे छे ते मने महाकुलवाला जोगावाते सातगुण कियतो एक तो तपने विजोदमने त्रिजु ब्रह्म
 वित्त जे वेदने भगावा भणाव वारूप द्वाद्वाद्वाणनुं धनने चोथां वितान जे यज्ञ संबंधि कर्म करवांने पांच
 माप वित्र विवाह जे छे तुं निरंतर अन्न नुदान करवुंने सात मुरुडि रित्ये सदा चरण करवुंने सातगुण
 जे मने विषे वसे छे ते महाकुलवाला जोगावा ॥२३॥ श्लोकः ॥ येषां न हतं व्यथते न द्यो निश्चित प्रसादे

५३

न चरंति धर्मम् ॥ येषां किंमिच्छेति कुले विशिष्टं तस्मान्मृतास्तानि महाकुलानि ॥२४॥ अर्थः ॥ अ
 ने जे पुरुषनां हृत जे सदा चरणते नथि चलतां अने जे मपितामाता आदिक जे ते जे मना दोषे करिने
 पाडा ने नथि पामता अने जे चित्त निप्रसन्नता ये करिने धर्मनुं आचरण करे छे अने जे पाताना
 कुलने विषे श्रेष्ठ रावी कीर्तिने इछे छे अने त्याग करु छे असत्य वचन ते जे मणो रावा जे पुरुषते म
 हाकुलवांने जोगावा ॥२४॥ श्लोकः ॥ अतिजयाकु विवाहैर्वेदस्यो ज्ञानेन च ॥ कुलात्मकुलतां यां
 ति धर्मस्यातिकमेराच ॥२५॥ अर्थः ॥ अने यज्ञन करवोने भुंडा विवाह करवाने वेद नो उछे द करवो
 ने धर्मनुं अतिक्रम जे उलंघन करवुं रादला दोशे करिने कुल जे ते अकुल पणाने पांमे छे ॥२५॥ श्लोकः
 देव इत्यविलोपेन ब्रह्म स्मरणेन च ॥ कुलात्मकुलतां याति ब्राह्मणात्तिकमेराच ॥२६॥ अर्थः ॥ अ
 ने देव इत्यनो जे लोप करवोने ब्राह्मणाना इत्यने जे हरिते वुंने ब्राह्मणानो जे अपरा ध करवो रादला
 दोशे करिने कुल जे ते अकुल पणाने पांमे छे ॥२६॥ श्लोकः ॥ ब्राह्मणानां परिभवात्परिवादाच्च भा
 रत ॥ कुलात्मकुलतां याति न्यासापहरणेन च ॥२७॥ अर्थः ॥ अने दे भारत ब्राह्मणाने जे ताडक

॥ वि. नि. ॥ रवुने ब्राह्मणानी जे निंदा करवी ने कोई कनी जे थापण ओलव विरले दोशे करिने कुल जे ते अकुल **अ. ४**
॥ ५८ ॥ पणाने पांमे छे ॥ २७ ॥ **श्लोकः ॥** कुलानि समुपेतानि गोत्रिः पुरुषतो र्थतः ॥ कुलसंख्या न गच्छेति या
निहीनानि वृत्ततः ॥ २८ ॥ **अर्थः ॥** अने विद्या रुडा पुरुषने धन एरले जे कुलवा जे कुलते जो सदा चर
णोरहित दोय तो कुल संख्याने नथि पांम तो के तां कुलने विवेग गणा ती न नथि पांम तां ॥ २८ ॥ **श्लोकः ॥**
वृत्ततस्त्वविहीनानि कुलान्यल्पधनानि च ॥ कुलसंख्यां प्रगच्छेति कर्षति च महच्छराः ॥ २९ ॥ **अर्थः**
अने वृत्त जे सदा चरण रूप धर्म ते गोत्र कुलवा जे कुलते अल्प धन वालो होय तो पण कुल संख्याने पांमे
छे ने मोरा जज्ञाने पांमे छे ॥ २९ ॥ **श्लोकः ॥** वृत्तं यत्नेन संरक्षेत्तद्विद्वत्तत्तत्त च याति च ॥ अहीणो वित्ततः क्षी
णो वृत्ततस्तु हतो हतः ॥ ३० ॥ **अर्थः ॥** अने पुरुष जे ते वृत्त जे सदा चरण रूप धर्म तेने यत्ने करिने रक्षा
करेने धन तो आवि छे रक्खेने जाय छे पण स्वखं अने धने करिने जे क्षीणाय पोतेने क्षीणाय पोने ज्ञा
णवोने वृत्त करिने जे हणो गो के तां क्षीण पटी गपो ते जणो गो जारावे ॥ ३० ॥ **श्लोकः ॥** गोत्रिः पशु
त्रिश्चैश्वरुष्या च ससमृद्ध्या ॥ कुलानि न प्ररोहंति यानि हीनानि वृत्ततः ॥ ३१ ॥ **अर्थः ॥** अने प **५८ ॥**

॥ र्मे करिने हीन एवां जे कुलते जे ते विद्या गायो धोडा ने अति रोस मूढि मान ए विरवे इ ए म रो करिने उ
दयने नथि पांम ता के तां वृद्धिने नथि पांम तां ॥ ३१ ॥ **श्लोकः ॥** मानेः कुलवैरुक्तश्चिदस्तुराजामास्यो
मापरस्वापहारी ॥ मित्रोद्दीने हृत्तिको नृती वा पूर्वाश्री वापितृदेवातिथिभ्यः ॥ ३२ ॥ **अर्थः ॥** अने हे
राज न्द्र आपणा कुलने विवेकोई राजा तथा प्रधान ते जे ते वैर नो करनारो मांथा ओ के तां परस्पर वे
र करिने कुल नो हणानारो मांथा ओ तथा पारका धन नो हरनारो मांथा ओ तथा मित्र नो दीह कर
नारो मांथा ओ तथा कपरी मांथा ओ तथा असत्य वचन नो बोलनारो मांथा ओ तथा पित्र देवने अ
तिथिनेने आप्या विना तेथ कि प्रथम जमी लेखो मांथा ओ ॥ ३२ ॥ **श्लोकः ॥** यश्च साक्षात्पशुं दुग्मा
ह्वेव पित्रतिथि कृते ॥ यज्ञरोपपजे भक्षेत्स कुले मास्तुनः क्वचित् ॥ ३३ ॥ **अर्थः ॥** अने देव पित्रिने अ
तिथि तेने अर्थे जे साक्षात्पशुने हणो तथा यज्ञ रोष एा नुं जे मां सतेने जे खाए एवो आपणा कुलने
विवेकारेय पण मांथा ओ ॥ ३३ ॥ **श्लोकः ॥** विधवा सशुद्धिश्च विधवा त्रतं गच्छत् ॥ विधवानां
प्रसंगीयः सकुले मास्तुनः क्वचित् ॥ ३४ ॥ **अर्थः ॥** अने जे विधवा स्त्री ना स्पृशं नो करनारो तथा

वि. नि. जेविधवास्त्रीनाव्रतनो भंगकरनारोतथा जेविधवास्त्रीनाप्रसंगनीकरनारोते आपणाकुलनेविषे **अ. ४॥**
५६॥ कारेपणामांथास्त्री **॥ ३४ ॥ श्लोकः ॥** यश्चनो ब्राह्मणोदन्वा रश्चनो ब्राह्मणानुषिषेत् **॥** ननःससमि
 तिगळेद्यश्चनोनिर्वपेत्कृषिम् **॥ ३५ ॥ अर्थः ॥** अनेआपणाकुलनेविषेजेब्राह्मणानेदरौतेआप
 णीसभानेमांपांमोअनेवलीआपणाकुलनेविषेजेब्राह्मणानोद्वेशकरेतेआपणीसभानेमांपां
 मोअनेआपणाकुलनेविषेजेरवेडनेकरेतेआपणीसभानेमांपांमो **॥ ३५ ॥ श्लोकः ॥** तृणाभिभूमि
 रुदकंवाक्कतुथीचसन्ता **॥** सतामेतानिगेहेपुनोच्छिद्यंतेकदावन **॥ ३६ ॥ अर्थः ॥** अनेएकतृ
 णाविजिभूमिजिनुंजनेनेचोथिरुडिवाणारचारवानाजेतेसत्यरुपनाघरनेविषेकारेपणाड
 छेदनेनथिपांमताकेतांसत्यरुपनाघरनेविषेराचारवांनांजेअतिथिपांमेछे **॥ ३६ ॥ श्लोकः ॥** अ
 र्थापरयागजनुपनीतानिसत्कृतिम् **॥** प्रवृत्तानिमहाप्राज्ञधर्मिणांपुरापकर्मणाम् **॥ ३७ ॥ अ**
र्थः ॥ हेमोशिवुद्धिवाक्काधृतराष्ट्रराजापुरापकर्मवालाजेधर्मिष्टपुरुषतेमनोजेएद्वारादिकच्चा
 रवांनांतेपरमश्रद्धेयैजुक्तथकोअतिथिनासत्कारकरवानेअर्थप्रवरत्नांछे **॥ ३७ ॥ श्लोकः ॥ सद्धी ॥ ५६ ॥**

पिभारंनृपतेस्पंदनोवैशक्तोवोदुननथास्मेमहीजाः **॥** एवंपुक्ताभारसहाभवन्तिमहाकुलीनानतथा
 नेमनुष्याः **॥ ३८ ॥ अर्थः ॥** हेनृपतेराजनजेमरथजेतेसूक्ष्मछेनोपणाभारनेवेहेवानेअर्थजेविरित्येस
 मर्थछेतेविरित्येविजाजेमोराहक्षतेभारनेवेहेवानेसमर्थनथियातातेमरथनिपेवेपरस्परभेजानो
 दाऽरह्यानेजोग्यअजोग्यनाजोणावावालाएवाजेमहाकुलवालापुरुषतेजेतेजेविरित्येकोईकार
 ज्यभारनेसहनकरवावालाथायछेतेविरित्येविजामनुष्यनथियाता **॥ ३८ ॥ श्लोकः ॥** नतन्मित्रंयस्य
 कोपादिनेतियद्यमित्रंशंकिनेनोपचर्यम् **॥** यस्मिन्मित्रेपितरीवाश्वसीततर्हेमित्रंसंगतानीतरा
 णि **॥ ३९ ॥ अर्थः ॥** अनेहेराजनजेमित्रनाकोपथकिवियेछेतेमित्रनकेहेवायनेजेमित्रजेतेअ
 शंकायेजुंपगोपुरुषतेगोसेववाजोग्यहोयतेपणामित्रनकेहेवायअनेजेमित्रनेविषेपोतानापि
 तासांजेमविश्वासकरेतेमविश्वासथायतेजमित्ररवरोकेहेवायनेएविनाविजाजेमित्रनेतोके
 देवासात्रमित्रछेपणारवराभिव्रनहि **॥ ३९ ॥ श्लोकः ॥** यःकश्चिदप्यसंबंधोमित्रभावेनवर्तते **॥** स
 एवबंधुस्तन्मित्रंसागतिसत्यरायणम् **॥ ४० ॥ अर्थः ॥** अनेजेकोईपुरुषहोयनेतेपोतानोसंबंधि

क

॥ विदु. नि. ॥ ६० ॥

परानहोयनेतेजोपोतानेविषमित्रभावेकरिनेवरतेछेतोतेजबंधुछेनेतेजमित्रछेनेतेजगतिरूपछे
 नेतेजपरायणकेतांआश्रयकरवाजोग्यछे ॥ ४० ॥ श्लोकः ॥ चजज्ञितस्यवैपुंसोहृदाननुपमेवतः ॥
 पारिप्लवमतेर्नित्यमध्वोमित्रसंग्रहः ॥ ४१ ॥ अर्थः ॥ अनेअस्थिरछेचित्तजेनुएवोनेहृदनेनसेव
 तोएवोनेनित्येअस्थिरछेबुद्धिजेनिएवोजेपुरुषतेनेसंघाथेजेमित्रतातेनिश्चलनधिरहेती ॥ ४१ ॥
 श्लोकः ॥ चजज्ञितमनातानमिडियाराणवशानुगम् ॥ अर्थाः समप्रिवर्तंतहेसाः शुकं सरोयथा ॥
 ४२ ॥ अर्थः ॥ अनेचपलछेचित्तजेनुएवोनेनशिवशाकरं मनजेगोएवोनेइंइयोनेवशावरततोए
 वोजेपुरुषतेनेअर्थजेधनादिकसमृद्धिजेतेजेतेछेदेरद्विथकिच्यारकोरेवरतेछेपराएनेअइतिन
 थिकेनिपेरे तोजेमदंमजेतेस्फातत्वावनेच्यारेकीरेछेदेवरत्याकरेछेपरातेतत्वावनेमांदिनशि
 वेसताएवापुरुषनेकोइअर्थप्रासनथियाती ॥ ४२ ॥ श्लोकः ॥ अकस्मादेवकुप्यंतिप्रसीदंत्यनिमि
 त्ततः ॥ ग्रीजमेतदमाधुनामभूपारिप्लवेयथा ॥ ४३ ॥ अर्थः ॥ अनेजेमचपलएवोजेमेघतेअकस्मा
 तथइआवेछेनेपाठोपरिजायछेतेमजेअकस्मातक्रोधकरीउरेछेनेनिमित्तविनानाराजिथाय ॥ ६३ ॥

॥ ६३ ॥

छेएविरिसेअसाधुपुरुषनोस्वभावछे ॥ ४३ ॥ श्लोकः ॥ सत्कृताश्चरुतार्थीश्चमित्राणांनभवंतिये ॥
 तान्मनानपिक्रव्यादाः कृताघ्नान्पुंजने ॥ ४४ ॥ अर्थः ॥ अनेजेपुरुषपोतानामित्रतेमगोसत्कारने
 कस्यछेनेसिद्धकस्यछेसर्वेअर्थजेमनाएवाछेतीपराजेपोतानामित्रनाहितनेअर्थेनथियातारा
 वाजेएरुतघ्नीपुरुषतेमरेतारेतेनांमांसनेमांसनारवानारांजनावरपराणधिरवातां ॥ ४४ ॥ श्लोकः ॥
 अर्थयेदेवमित्राणिसतिवासतिवाधुने ॥ नानर्थयज्ञजानातिमित्राणांसारफल्गुताम् ॥ ४५ ॥ अ
 र्थः ॥ अनेपोतानेअर्थेवामित्रनेधनहोयअथवानहोयतोपरामित्रनेजजाचवोकेतामित्रपासेज
 मागवुंकेमजेजोपोतानामित्रपासेमागेनहितोतेमित्रनुंजेअष्टपरांनेतुछपरांतेनेजांरोनहि ॥ ४५ ॥
 श्लोकः ॥ संतापाऋत्रपतेरूपंसंतापाऋत्रपतेकुलम् ॥ संतापाऋत्रपतेज्ञानंसंतापाऋत्राधिमूलति ॥ ४६ ॥
 ॥ अर्थः ॥ अनेसंतापनेइएपरार्थनाविजोगेकरिनेथयोजेश्लोकतेथकिरूपनोनाशथायछेनेसं
 तापथकिकुलनोनाशथायछेनेसंतापथकिज्ञाननोनाशथायछेनेसंतापथकिपुरुषजेतेव्याधि
 जेदुःखतेनेपोमेछे ॥ ४६ ॥ श्लोकः ॥ अनवाप्यं चशोकेनशरीरं चोपतप्यते ॥ अमित्राश्चप्रहृष्यंतेमा

॥ विदु-नि ॥ स्मशोकमनः कथाः ॥ ४७ ॥ **अर्थः ॥** अने इष्टपदार्थनाशोपांमेनेतेनोशोककरेते शोकमात्रेक **अ-४ ॥**
॥ ६१ ॥ रिनेते इष्टपदार्थपाछूपमानुनधिनेशोकेकरिनेशरीरजेतेउपतापनेपांमेछेनेशोककरनारा
 नाजेशुतेराजिथायछेतेमादेहेधुतराष्टनुजेतेशोकनेविषेमननेमांकर ॥ ४७ ॥ **श्लोकः ॥** पुनर्न
 राक्षिपतेजायतेचपुनर्नरोहीयतेवदुतेच ॥ पुनर्नरोयाचतेयाचतेचपुनर्नरः शोचतिशोच्यतेच
 ४८ ॥ **अर्थः ॥** अनेनरजेतेमरेछेनेवलिपाछो जन्मेछेनेवलीनरजेतेहीगापडीजायछेनेवलिपाछो
 वृद्धिनेपांमेछेनेवलीनरजेतेकोईकनेजाचेछेनेवलीकोईकएनेजावे छेनेवलिनरजेतेकोईक
 नोशोककरेछेनेवलीकोईकएनोशोककरेछे ॥ ४८ ॥ **श्लोकः ॥** स्वरुचदुःखं च भवा भवो च लाभाना
 भो मरणं जीविने च पर्यायशः सर्वमेते स्युं तं तस्माद्दीरो नै च दूष्यन्त ज्ञाचेत् ॥ ४९ ॥ **अर्थः ॥** अने
 स्वरुचदुःखः स्ववृद्धिहाणपलाभमलाभमरुंजीवुंराटलावांनो जेतेसर्वमनुष्यनेअनुक्रमेकरिनेके
 तांकरुविजाकेडेप्राप्तथायछेतेकारणपणामोरधीरावोजेनरनेजेतेदुर्घनेपणानकरेनेशोकने
 पणानकरेकेमनेरातोरावोस्वभावछेजेस्वरुचदुःखादिकआव्याविनारहेजनहि ॥ ४९ ॥ **श्लोकः ॥ ६१ ॥**

चलानिहीमानिपेरिंइयाणितेपांयगुरुदतेयवयत्र ॥ ततस्तनःस्वतेबुद्धिरस्य छिद्रोदकुंभारिव
 निसंभः ॥ ५० ॥ **अर्थः ॥** देशजनपांचज्ञानेडियोनेछेनेमनराछोडियोजेतनिश्चेषपलस्वभाववा
 लाछेतेछोडियोनामधनेविषेजेनेडियजेनेविषयनेविषेवृद्धिपांमेछेतेनेविषयसेवनयकिरा
 पुरुषनिबुद्धिजेतेनित्येस्मविजायछेकेतापोतानाकल्याणरूपस्वार्थयकिमृष्टयईजायछेकेनि
 षेतेतोछिद्रंजुक्तजेजलनोपरोतेयकिजेमनित्येजलस्मविजायछे ॥ ५० ॥ **धृतराष्ट्रवाच ॥ श्लोकः ॥**
 तनुरुदः शिखराजामिथोपचरितो मया ॥ मंदानांममपुत्राणांयुडेनांतकरिष्यति ॥ ५१ ॥ **अर्थः**
 हवेधृतराष्ट्रजेतेपुछेहेवेविदुरजीकाष्टनेविषेरुंधाईरराजअग्निनेनिषेधमेकरिनेरुंधाईररा
 जेराजायुधिष्टिरतेजेतेमेतेरोमिथोपणोकरिनेआचरणकराछेमादेमंदनुद्धिवालाजेमारापु
 त्रतेमनोयुष्टेकरिनेनाशकरो ॥ ५१ ॥ **श्लोकः ॥** नित्योद्दिग्ममिदं सत्त्वं नित्योद्दिग्ममिदं मनः ॥ य
 तत्सदमनुद्दिग्मतन्नेवदमदामने ॥ ५२ ॥ **अर्थः ॥** हेमोदिबुद्धिवालाविदुरजिमारुजेआचितते
 नित्येउद्दिग्मजुक्तछेतयामारुंजेआमनतेपणानित्येउद्दिग्मजुक्तछेतेमादेउद्दिगेरहितरावुंजेस्थानक

॥ वि. नि. ॥ तेनमेमुनेकरो ॥ ५२ ॥ **विदुर उवाच ॥ श्लोकः ॥** नामत्रविद्यातपसोर्नान्यत्रेन्द्रियनिगृहात् ॥ नामत्रलो
॥ ६२ ॥ भसंत्यागाच्छांतिंपत्रपामितेनघ ॥ ५३ ॥ **अर्थः ॥** तारेविदुरजिकहेछेदेनिशपापएवाधुतराष्ट्रविद्याने
तपएवेकस्याविनातारीश्रांतिनेकुंनथिजोतोतथाइंद्रियोनोनिगृहकस्याविनातारिश्रांतिनेकुंन
थिजोतोतथाजोभनोत्यागकस्याविनातारीश्रांतिनेकुंनथिजोतोकेतांविद्यातपइंद्रियोनोनिगृह
नेलोभनोत्यागरारलासद्गुणतेनेविषेउरुगनश्रिमारेणसद्गुणनेतुगृहणकसतोतुंनेउरुगनहिरुदे ॥
५३ ॥ श्लोकः ॥ बुद्ध्याभयंप्रणुदतितपसाविदतेमहूत ॥ गुरुशुश्रूषथाज्ञानेश्रांतिद्योगेनविंदति ॥ ५४
॥ अर्थः ॥ अनेचीवेकिपुरुषजेतेबुद्धियेकरिनेअयनेराजेछेअनेतपेकरिनेमोटाकरवनेपांमेछेअने
गुरुनिसेवायेकरिनेज्ञाननेपांमेछेअनेयोगजेचित्तवृत्तिनोनिरोधतेगोक रिनेश्रांतिनेपांमेछे ॥ ५४
॥ श्लोकः ॥ अनाश्रितादानपुण्यंवेदपुण्यमनाश्रिताः ॥ रागद्वेषविनिर्मुक्ताविचरंतीहमोक्षिणाः ॥ ५५
॥ अर्थः ॥ अनेमोक्षनेइछताएवाजेपुरुषतेजेतेदाननुफलजेस्वर्गादिकतेनेतुछजांणिनेतेनेनआश
स्यथकानेवेदाध्ययननुजेफलतेनेनआशस्यथकानेरागद्वेषरहितथकाआजोकनेविषेविचरे ॥ ६२ ॥

छे ॥ ५५ ॥ श्लोकः ॥ स्वधीतस्यसुबुद्धस्यसुकृतस्यचकर्मणाः ॥ तपसश्चकृततपस्यतस्यांतेस्वरुमेधते
५६ ॥ अर्थः ॥ अनेरुद्रिप्रकारेजेवेदादिकनुअध्ययनकरवुंतथारुद्रिप्रकारेजेजाणवुंतथारुद्रिप्रकारे
कस्युजेशुभकर्मतथारुद्रिप्रकारेतपुंजेतपरासर्वेनुंजेफलतेनोत्यागकरेसतेपुरुषजेतेस्वरुवेकरि
नेइद्रिनेपांमेछे ॥ ५६ ॥ **श्लोकः ॥** स्वास्तीर्णानिनाशयनानिप्रयत्नानवैभिन्नाजातुनिर्जाजभते ॥ नह्यपु
राजत्वरतिमाप्रवृत्तिनमागधैःस्तुयमानानसृतेः ॥ ५७ ॥ **अर्थः ॥** अनेदेराजत्तानिभेदवालाजेपु
रुषतेजेतेरुदेपाथरागोजुक्ताएवीजेशजाओतेमनेपांम्याथकापणानिर्दानतोकारेपणानथिपांमता
अनेस्त्रियोनेविषेजेविषयस्वरुतेनेपणानथिपांमताअनेसूतनेमागधतेमगोस्तुतिनेकरायका
पणधीतिनेनथिपांमता ॥ ५७ ॥ **श्लोकः ॥** नवैभिन्नाजातुचरंतिधर्मनवैस्वरुंप्राप्नुवतीहभिन्नाः ॥
नवैभिन्नागौरवंप्राप्नुवतिनवैभिन्नाः प्रशामरोचयते ॥ ५८ ॥ **अर्थः ॥** अनेजातिभेदवालाजेपुरुषते
जेतेकारेपणधर्मनुंआचरणानथिकरताअनेजातिभेदवालाजेपुरुषतेजेतेआजोकनेविषेकरिप
णस्वरुनेनथिपांमताअनेजातिभेदवालाजेपुरुषतेजेतेकारेपणमोटरपनेनथिपांमताअनेजा

॥ वि. नि. ॥ तिभेदवाला जे पुरुष ते जे ते करारे यपणा ज्ञानिने नथि पांमना ॥ ५८ ॥ **श्लोकः ॥** नवेते पांस्वदने पथमुक्तं यो अ. ५ ॥
॥ ६३ ॥ गक्षेत्रक्षेमकल्पते नैव तेनाम् ॥ भिन्नानो वैमनु जे उपरायतां न विद्यते किं विद्वन्महिना ज्ञानम् ॥ ५९ ॥
अर्थः ॥ अने हे मनुष्य मध्ये श्रेष्ठ रावा ग्रा धृतराष्ट्र ज्ञातिभेदवाला जे पुरुष ते मने कर्तव्यं जे हित
कारि वचन ते स्वादु नथि लागतुं ॥ अने ज्ञातिभेदवाला जे पुरुष ते मने योग जे अप्राप्त पदार्थ निग्रामि
ने क्षेम जे पांम्या पदार्थ नुरक्षणा करवुं रावेय नथि कलपातां के तां नथि पमातां अने ज्ञातिभेदवाला जे
पुरुष ते मने विनाश थकि विजुं के उपरायतां नथि के तां ते मने पातुं नुहुं याय ते वुं जसू के ले पणा सा
रुथाया वुं तो सऊ ते जनथि ॥ ५९ ॥ **श्लोकः ॥** संभाषं गोषु संपले संभाषं ब्राह्मणो तपः ॥ संभाषं चा
पले स्त्रीषु संभाषं ज्ञातिभेदयम् ॥ ६० ॥ **अर्थः ॥** अने गायोने विषे ५ धृत्यादिक नि संपत्ति जे ते होय
राम ज्ञाता वुं अने ब्राह्मणने विषे तप जे ते होय राम ज्ञाता वुं अने स्त्रीयोने विषे च पलता जे ते होय राम
ज्ञाता वुं अने ज्ञातिभेद थकि नय जे ते होय राम ज्ञाता वुं ॥ ६० ॥ **श्लोकः ॥** ततवो व्यापिता नित्यं तनवो ब्रह्म
लाः समाः ॥ ब्रह्मन् ब्रह्मत्वादायामान्मदं तीसु पमासताम् ॥ ६१ ॥ **अर्थः ॥** देरा जन कुलना ते तुके तां वि ॥ ६३ ॥

स्तरानारावा जे पांडव ते तुते हो जनि स्ये हृदिने पमाडरा छे ते पांडव हम गोवनने विषे गया छे ने ते मने गयो
ब्रह्मवरस थया छे ने रामने वेधु पणा छे तया रामनि जे ले वि जाऊ पिपरा पणा छे मारे वनने विषे घणा कव
रस थि पणा दुःखनुं महन करे छे ते कारण पणा मारे पांडव जे ते सत्यरूपनी उपमारूप छे के तां जे मपांडव व
रने छे ते मतो सत्यरूप होय ते वरते राम लोक के दे छे मारे अति शोसा धारावा जे पांडव ते मने तारे उगवान हि
राम नुराज्य देवुं ॥ ६१ ॥ **श्लोकः ॥** धूमायंति व्यपेता निज्वलेति संस्तानि च ॥ धृतराष्ट्रस्यु कानी वृजातयो भरत
र्षज ॥ ६२ ॥ **अर्थः ॥** हे भरतर्षज धृतराष्ट्र तुल्यक जे उमाडियां ते जो नोरवां नोरवां पेडरां होय तो धुंधवाया क
रेने जो जे लायाय तो सखं बजे ते मज्ञाति जे ते परस्पर भेदे जुरू थका नोरवा नोरवा होय तो दुःखियाया
यने भेदने मुकिने परस्पर हृदिमलि जे गार्थ ईने वरते तो सखियाया थय छे ॥ ६२ ॥ **श्लोकः ॥** ब्राह्मणेषु च
ये श्वराः स्त्रीषु ज्ञानिषु गोषु च ॥ हंतादिव फले पकं धृतराष्ट्रपते तिते ॥ ६३ ॥ **अर्थः ॥** अने हे धृतराष्ट्र जे पु
रुष जे ते ब्राह्मणने विषे तया स्थिरीने विषे तया ज्ञातिने विषे तया गायोने विषे श्वर थाय छे ते पुरु
ष जे ते सखरसमृद्धि थकि पडि जाय छे के निषे ते तो जे मपाकुं रावुं जे फलने डिटा थकि पडि जाय छे ॥ ६३ ॥

॥ विनि- ६४ ॥ श्लोकः ॥ मेदानपेकको हृश्लो वलवान्क प्रतिष्ठितः ॥ प्रसत्ता एव वा तेन सस्कंधो मर्द्दिनुं क्षरान् ॥ ६४ ॥ **अ- ४ ॥**
॥ ६४ ॥ अर्थः ॥ अने एक लोह दृष्टते मोरो होयने वलवान होयने रुडि प्रकारे उरो मूल पालिने ररो होयतो पणा वा यु
 नेरो मोरो मोरो ते नाडा ज्ञो ये सदित क्षरामात्र मां मर्दन करवाने समर्थ थाय छे ॥ ६४ ॥ **श्लोकः ॥** अथ
 ये संहता हृक्षाः संपत्राः सप्रतिष्ठिताः ॥ ते हि त्रींघ्रतमान्वा तान्महेते न्योन्यसश्रयात् ॥ ६५ ॥ **अर्थः ॥** अ
 ने जे हृक्ष समूहना समूहने लाय ईने ररा छे ने रुडिरित्ये उंदाया स्या छे मूल जे मरो एवा छे ते जे ते एक एक
 ना आश्रय थकि अतिश्री ग्री घवेगवाला जे वायुं ते मनुं सहन करे छे ॥ ६५ ॥ **श्लोकः ॥** एवं मनुष्य मध्ये कं गु
 णैर वि समन्वितम् ॥ शक्यो द्विषंती मन्ते वा युतुं ममि वैक कम् ॥ ६६ ॥ **अर्थः ॥** एविरित्ये एक मनुष्य होय
 ने ते सर्वे गुणो जुक्त होय तो पणा तेने शत्रु जे ते जितवाने समर्थ मां ने छे के निपेते तो जे मवा यु जे ते एक जा
 हृक्षने पाडवाने समर्थ मां ने छे ॥ ६६ ॥ **श्लोकः ॥** अन्वोन्य समुष्टं नादन्वोन्या पाश्रयेणा च ॥ ज्ञातयः संप्र
 वर्द्धते मरसी चोत्प्लान्युत ॥ ६७ ॥ **अर्थः ॥** अने ज्ञातियो जे ते एक एक ना आले बन थकित थारा कए
 कना आश्रय थकि रुडि प्रकारे हृदिने पांमे छे के निपेते तो तज्जावने विषे जे मक मज हृदिने पांमे छे ॥ ६४ ॥

६५ ॥ श्लोकः ॥ अवध्या द्वा द्वा रणा गावो ज्ञातयः शिशवः स्त्रियः ॥ येषां चान्नानि जुंजी तये चस्युः शरणाग
 ताः ॥ ६८ ॥ **अर्थः ॥** अने हेरा जन्म द्वा द्वा रणा गावो ज्ञातियो बालकने स्त्रियो रत्नां जे ते अवध छे के तां वधक
 रवा जोग्गन थित था जे मनु अन्न रवा ना होईयेत था जे शरणागत होयने पणा अवध छे ॥ ६८ ॥ **श्लोकः ॥** न म
 नुष्यगुणः कश्चि ज्ञानस धनता मृते ॥ अनातुरत्वा ऊंते मृतक स्याद्दिरो गिराः ॥ ६९ ॥ **अर्थः ॥** हेरा जन्
 एक तो धनवान पणुं ने बिनुं अनातुर पणुं जे रोगी रहित पणुं रावे बिना मनुष्यने विषे बिजो को ई गुणान थि
 रावे जगुण छे के मजे जे दरिद्र छे ने रोगिया छे ते तो मृतक तुल्य छे के तां मुवा जे वा छे मारे दे धुन राष्ट तां तो
 भइ थ्या श्री के ता तु दरिद्र ने रोगिया मां ए मनुं ने कुं आश्री रवा दे उं छे ॥ ६९ ॥ **श्लोकः ॥** अन्वादि जे कटुकं त्री
 र्प गे गो पा पा नु बंधे परं घंती क्षामु लम् ॥ सतो पेयं यन्नापि बन्त्य संतो मनुं महाराज पिबन्नशाम् ॥ ७० ॥ **अर्थः**
 अने हे महाराज के तां मोरा राजा धुन राष्ट बिजाने नु हेरा नो करनारो ने अतिशो कडवो के तां को ई ने रुचे न
 दिरावो ने माथाना रोगी ने पेते नुं ही पापरूप छे फल जे नु एवो ने रुचो ने बिजाने छे दनारो ने को इ थिस सहन
 न थाय रावो ने सत पुरुष ते मलो पिववा जोग्ग रावो ने जे ने अमत्यरूपन थिपिस कता एवो जे को पतेने तुं जे

॥ वि. नि. ॥
॥ ६५ ॥

पिज्ञानेशान्तिनेपांम् ॥ १० ॥ **श्लोकः** ॥ रोगार्दितानफलाभ्याडियोतेनवैलज्जेतेविषयेपुतत्वम् ॥ १० ॥ **श्लोकः** ॥
तारोगिणीनित्यमेव न बुध्दंते धन भोगाल्लसोरव्यम् ॥ ११ ॥ **अर्थः** ॥ अनेरोगेकरिनेपीडाणावाजेपुरु
पतेजेतेफलजेपुत्रपश्चादिकतेनोआदरनधिकरताअनेविषयनेविषेजेसारानरसानोविवेकतेनेन
धिपांसताअनेरोगिजेतेनित्येदुःखेजुक्तयकाधननाभोगनेनेकरवनेनधिजांणता ॥ ११ ॥ **श्लोकः** ॥ पु
रात्पुत्रं नाकरोस्त्वेषोमेष्टुतेजितांशैपदीप्रेक्षराजन् ॥ १२ ॥ **श्लोकः** ॥ १२ ॥ **अर्थः** ॥ हेराजनेपुत्रनेविषेजित्पाणवांजेपदीतेनेजोईनेमेंतुनेप्रथमकठं हतुजेहे
धुतराष्टुतेजेतेआयुतसभानेविषेदुर्योपननेवासनेजेष्टुतनेविषेप्रियपणुछेतेनेपंडितजेविवेकि
नेवरजेछेएविरित्यनुजेमारुवचनतेनेतुजेतेनकरतोहवोकेतांनमानतोहवो ॥ १२ ॥ **श्लोकः** ॥ नतह
लंयन्मृदुनाविरुधतेमीश्रोधर्मस्करसासेवितयः ॥ १३ ॥ **श्लोकः** ॥ १३ ॥ **अर्थः** ॥ प्रध्वंसिनीकरसमाहिताश्रीमृदुप्रोरागछतिपुत्र
पौत्रान् ॥ १३ ॥ **अर्थः** ॥ अनेसहनकरतोएवाजेपुरुषतेसंयाथेजेविरोधकरियेतेवलनकेवायअने
मिश्रधर्मजेभागवंचवारूपधर्मतेजेतेतत्कालसेववाजोग्यछेअनेकरस्वभाववालोजेपुरुषतेनेवि

अ. ४ ॥
॥ ६५ ॥

पेराधिराविजेराज्यलक्ष्मीनेजेतेनाशपांमिजायछेनेमृदुलस्वभाववालोजेपुरुषतेतोवधारिथकिपु
त्रपौत्रादिकनेपोमेछेकेतोदुर्योपनादिककरस्वभाववालाछेतेराज्यलक्ष्मीनीनाशकरशैनेयुधिष्ठिर
राजामृदुस्वभाववालाछेतेराज्यलक्ष्मीनेवधारशै ॥ १३ ॥ **श्लोकः** ॥ धार्तराष्ट्राः पांडवानपालयेतुपांडोः
पुत्रास्तवपुत्रांश्चपांतु ॥ १४ ॥ **श्लोकः** ॥ १४ ॥ **अर्थः** ॥
हेराजन्तारापुत्रजेदुर्योपनादिकतेजेतेपांडुराजानापुत्रजेयुधिष्ठिरादिकतेमनेपालोअनेपांडुराजा
नापुत्रजेयुधिष्ठिरादिकतेजेतेतारापुत्रनेपालोअनेतारापुत्रनेपांडवरावेजेतेएकछेरात्रुनेमित्रजे
मनेरावानेएकछेकरवाजोग्यकारज्यजेमनेरावाथेनेकरवियाथकानेसमृद्धिमानयकापणाकव
रसकधिजीवो ॥ १४ ॥ **श्लोकः** ॥ मेरी नृतः कौरवाणांत्वमेष्टत्वयाधीनं कुरुकुलमाजमीर ॥ १५ ॥ **श्लोकः** ॥
लान्वनवासप्रतप्तान्गोपायस्वस्वयशस्तातरक्षन् ॥ १५ ॥ **अर्थः** ॥ हेअजमीदराजानावंशनेविषेउ
त्यनययाएवाधुतराष्टुहेताततेजेतेहमणेसर्वेकौरवनेमेरिनृतलंकेतोजेममेदरनोथांअलोछेतेह
लरानाबलधीयानेआडाअवलानधिजावादेतोतेमनुपणमेदरनिपेवेएकवेकांरोवेवोथकोसर्वे

॥ वि. नि. ॥ तारापुत्रनेवशरारथअनेतुंजेतेपोतानाजशानिरक्षाकरतोयकीवनवासेकरिनेसंतापनेपांम्याने **अ. ५**
॥ ६६ ॥ र्वजकरावाजेपांडवतेमनिरक्षानेकर ॥ १५ ॥ **श्लोकः ॥** संपस्वतं कौरवपांडुपुत्रेर्मातेतरं रिपवः प्रा
 र्थयंतु ॥ सत्ये स्थितास्ते नरदेव सर्वे स्मर्यो धनं स्या पयत्व नरैः ॥ १६ ॥ **इति श्रीमहाभारते उद्योगपर्व**
गोप्रजागारे विदुरनीतौ चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ अर्थः ॥ हे कुरुकुलने विवेथया एवाधृतराष्ट्रजा
 तुंजेतेपांडुनापुत्रनेयुद्धिद्विरादिकतेमनिसायेमेजापकरअनेतारेनेपांडवनेजेपरस्वरेजेदछे
 तेनेतारापुत्रशत्रुनेतेमांप्रार्थनाकरोकेतांमनेजेदथायतोठीकराममांविचारो ॥ अनेतेसर्व
 पांडुवजेतेसत्यनेविषेरेस्तालेमारेहेराजनंतुंजेतेदुर्योधननेपुष्टकरवाथकीनिवरतिपमाडा ॥
 १६ ॥ एविरित्ये श्रीमहाभारतनेविषेजेउद्योगपर्वतेनेविषेजेधृतराष्ट्रनेउद्योगगारेतेमांजेविदुरनी
 तितेनेविषेचोथोअध्यायजेतेथयो ॥ ४ ॥ **विदुरनुवाच ॥ श्लोकः ॥** समदशोमानुराजेऽमनुंः स्वायंभुवो
 ब्रवीत् ॥ वैचित्रवीर्यपुरुषानाकाशं मुष्टिनिर्घतः ॥ १ ॥ **अर्थः ॥** विदुरजीजेतेधृतराष्ट्रपतेकहेछे
 हेविचित्रवीर्यनापुत्रएवाधृतराष्ट्रजास्वायंभुमनुंजेतेआसतरप्रकारनाजेपुरुषतेमनेमुष्टि **॥ ६६ ॥**

पेकरिनेआकाशनेहरोरावानेकेहेताहवा ॥ १ ॥ **श्लोकः ॥** दानवेंऽस्य हि धनुरनास्यं नमतो ब्रवीत् ॥ अ
 थोमरीचिनः पादान्ग्राह्यान् गृह्णन्तस्तथा ॥ २ ॥ **अर्थः ॥** तथाचोमासानेविवेआकाशमांदेखातेजे
 इंद्रपुत्रुशतेनमेएवुनथीतेनेनमावेरावानेकेहेताहवातयासूर्यचंद्रादिकनाजेकिरणतेगृहणक
 रमांआवेरावानथीतेनेगृहणकरेरावानेकेहेताहवाकेतांएनकरवानुंछेतेनेकरवानेइछेलेमारे
 एसतरप्रकारनापुरुषछेतेअतिशोमूर्खछेएविरित्येस्वायंभुमनुंकरेताहवा ॥ २ ॥ **श्लोकः ॥** यश्चाशि
 ष्यंशास्तिवैद्यश्चरुष्यगृह्याः तिवेजंभजेतेद्विपंतसु ॥ स्त्रियश्च्योरक्षतिभ्रमश्च्युतेयश्चापाचंयाच
 तेकस्यतेच ॥ ३ ॥ **अर्थः ॥** तेसतरप्रकारनापुरुषतेकियातोएकतोजेत्रिआकरवानेजोग्यनहोय
 तेनेत्रिआकरेछे ॥ अनेविजोजेअल्पजोभनेसारुशिकरेछे ॥ अनेत्रिजोनेपोतानाशत्रुनेसमय
 विनापोतानाकारजनेअर्थभजेछेनेपोतानारुजानेइछेछे ॥ अनेचोथोजेस्त्रियोनिरक्षाकरेछेनेपो
 तानारुजानेइछेछे ॥ अनेपांचमोजेजाचवाजोग्यनहोयतेनेजाचेछे ॥ अनेछठीजेकाइंकलगारेक
 कामकरिनेपोतानेमुखेपोतानांवरवाणकरेछे ॥ ३ ॥ **श्लोकः ॥** यश्चाभिजातः प्रकरोत्यकार्यं यश्चा

॥ वि. नि. ॥ बलौबलिनो निस्वैरी ॥ अथ रूधानाय च पोद्भवति यश्चाकाशं कामयते नरे ॥ ४ ॥ **अर्थः ॥** अने हे न
॥ ६७ ॥ रेऽसात मो जे पोते कुलवान थऽने न करवानुं कारज करे छे ॥ अने आठ मो जे पोते निर्बल यको बलिया
 साथे निस्वैर राखे छे ॥ अने नव मो जे जे नेसां भल्या निश्चदान होय तेने पण कहे छे ॥ अने दश मो जे
 नऽछवा जो गप होय तेनी डछा करे छे ॥ ४ ॥ **श्लोकः ॥** वध्याः वहा संशुशुरा मज्यते यो बध्वा वसन्नभयो
 मानकामः ॥ परस्त्रेने निर्बपति यश्च द्विजे स्त्रियं च यः परिवदतेः तिवलम् ॥ ५ ॥ **अर्थः ॥** अने अग्नि
 पार मो जे पोते ससरोथेने दिकरानी वक्रुसाथे हासिमशुकरि करवाने इछे छे ॥ अने वार मो जे पोता
 नादिकरानि वक्रुने लोरे हे तो होय ते लोक अपवादाना जपने न राखतो थकी मानने इछे छे ॥ अने
 तेर मो जे पार किस्त्रि नो संग करे छे ॥ अने चौद मो जे जाजिवार रूधिस्त्रि साथे विवाद करे छे ॥ ५ ॥
श्लोकः ॥ यश्चापिलऽज्ञानं स्मरामीति वादीदत्त्वा च यः कस्यते याचमानः ॥ यश्चासतः सत्त्वमुपान
 यीत एतान् यंति निरयं पात्राहस्ताः ॥ ६ ॥ **अर्थः ॥** अने पंचर मो जे को ई पदार्थ ते पोते पांमीने पण मुं
 ने न थिसां भरतुरा मजां गि जो ईने मिथा बोले छे ॥ अने सोल मो जे तीर्थ मां ज ईने वाणिये करि ने दा **॥ ६७ ॥**

न करि ने पछे घेर आवे तारे ^{जाचके} जाचो थको तेने ते आपे न हिने पोताने मुखे पोतानां वरवांण करे छे ॥ अने
 सतर मो जे जे असत्य होय तेने सत्य करवाने इछे छे ॥ ए सतर प्रकार ना जे पुरुष तेने मने पात्रे छे हाथ मो जे म
 ने वाजे जमना हतने जे ते नरक ने पमाडे छे ॥ ६ ॥ **श्लोकः ॥** यस्मिन् यथा वर्तते यो मनुष्यस्तस्मिंस्तथा व
 र्ति तब्बे स धर्मः ॥ मायाचारो मायया वर्तितव्यः साध्याचारः साधुना प्रत्युपेयः ॥ ७ ॥ **अर्थः ॥** अने जे मनु
 ष्य जे ते जेने विषे जे विरित्ये वरत तो होय तेने विषे ते चारित्ये वरत वुं ते धर्म छे मारे पोता साथे कपटे करि
 ने जे वरत तो होय तेने साथे कपटे करि ने वरत वुं ते जे साधुपणे वरत तो होय तो ते साथे साधुपणे वरत वुं
 ७ ॥ **श्लोकः ॥** जरा रूप हरते धैर्यमात्रा मृत्युः प्राणाधर्म चर्या मस्तथा ॥ कामो द्वियं हत मना र्थसेवाः कौ
 धः श्रियं सर्वमेवाभिमानः ॥ ८ ॥ **अर्थः ॥** अने जरा अथवा जे ते रूप ने हरिले छे ने आत्रा जे ते धीर ज्यने ह
 रिले छे ने मृत्यु जे ते प्राणा ने हरिले छे ने अस्तया जे ते धर्मा चरणाने हरिले छे ने काम जे ते लज्जाने हरिले छे
 ने असुर रूप निसेवा जे ते सदा चरणाने हरिले छे ने कौध जे ते उभा ने हरिले छे ने अभिमान जे ते सर्वे स
 दुणमात्र ने हरिले छे ॥ ८ ॥ **धृतराष्ट्रवाच ॥ श्लोकः ॥** शतायुरुक्तः पुरुषः सर्ववेदेषु चैवदा ॥ नाश्रोतः

॥ वि-नि- ॥ अचन सर्वमायुः केनेहहेतुना ॥ ८ ॥ **॥ अर्थः ॥** तारे धृतराष्ट्रजेतेपुछेछेदेविदुरजीपुरुषजेतेसर्ववेदनेविपे
॥ ६६ ॥ ज्यारेसोवरसनिआवरदावालोकरांछे तारेनेसर्वेआवरदानेआलोकनेविषेशाहेतुमारेनथिपांमतो
 तेकहो ॥ ९ ॥ **॥ विदुरउवाच ॥ श्लोकः ॥** अतिमानोःतिवादश्चतथाः त्यागोनराधिप ॥ क्रोधाश्चात्मविधिस्त्रा
 चमिचक्रोहश्चातानिषत् ॥ १० ॥ **॥ अर्थः ॥** हवेविदुरजिकहेछेहेनराधिपधृतराष्ट्राजाराकतोअतिज्ञेमान
 नेविज्ञोअतिज्ञोवादानेत्रिज्ञोअत्यागजेचोरिआदिकमोरोअपराधकरवोनेचोथोक्रोधनेपोचमीआ
 त्मविधिचक्राजेकेवलत्रिअउदरपरायणतानेछे ॥ सोमित्रनोरोहकरवो ॥ १० ॥ **॥ श्लोकः ॥** एतएवासयस्ती
 ह्याः ॥ कुंतेस्यायुर्विदेहिनाम् ॥ एतानिमानवान्प्रंतिनमृत्युर्नइमस्मृते ॥ ११ ॥ **॥ अर्थः ॥** एछोजेदोशतेज
 तीरवीतरवासरूपछेतेजेनेदेहधारिजीवमात्रनीआवरदानेछेदिनांखेलेमारेएछोवांनोजेतेमनुष्य
 नेमारेछेपणमृत्युनथिमारातोअनेहेधृतराष्ट्रतारुतेकल्याणथाओकेतांतुंनेएछोदोशपराभवकरो
 मो ॥ ११ ॥ **॥ श्लोकः ॥** विश्वस्त्येतियोदाराण्यश्चापिगुरुतत्सगः ॥ वृषलीपतिर्हिजोयश्चपानपश्चैवजा
 रत ॥ १२ ॥ **॥ अर्थः ॥** हेनारतजेपुरुषजेतेपोतानोविश्वासकरेतेनिस्त्रियोनोसंगकरेछेअनेजेपुरुष ॥ ६६ ॥

गुरुश्चानोसंगकरेछे ॥ अनेजेद्राक्षणाक्षत्रियनेवैश्यपरात्रणवर्णानोथेनेश्चइनिस्त्रिनोतथावैश्यनोसं
 गकरेछे ॥ अनेवलिद्राक्षणाक्षत्रियनेवैश्यथेनेमद्यपानकरेछे ॥ १२ ॥ **॥ श्लोकः ॥** आदेशहृदृत्तिहेतादि
 ज्ञानोपेवकश्चयः ॥ द्विजोभूत्वातुयोरजन्मसधामांसखादकः ॥ १३ ॥ **॥ अर्थः ॥** अनेहेराजन्आदे
 शहृत्तेनेजेगोमोरछेअनेजेद्राक्षणाभिआजीविकानोदणानारोछे ॥ अनेजेद्राक्षणापामेदासपणुक
 रावेछे ॥ अनेजेद्राक्षणाक्षत्रियवैश्यथेनेसातप्रकारेमांसनेरवायछे ॥ १३ ॥ **॥ श्लोकः ॥** शरणागतहर्षे
 वसर्वेद्रस्मृदनिःसमाः ॥ एतैःसमेत्यकर्तव्यंप्रायश्चित्तमितिश्रुतिः ॥ १४ ॥ **॥ अर्थः ॥** अनेजेपोतानोश
 रणागतदोषतेनेहरोछेएनवप्रकारनाजेसर्वेपुरुषतेद्रस्मृत्यारासमानछेअनेजीएमांहित्वाको
 ईकनोसंगयइजापतोतेसंगनाकरनारानेप्रायश्चित्तकरवुंएविरित्येवेदनिश्रुतिछे ॥ १४ ॥ **॥ श्लोकः ॥** गृ
 हीतवाकरोनयविहृदास्यः शोषान्नोक्तात्विहिंसकश्चनानर्थकृत्याकुञ्चितः कृतज्ञः त्यक्तोमृदुःख
 र्गोमुपेतिविद्वान् ॥ १५ ॥ **॥ अर्थः ॥** अनेगृदणकरुंछेपोतानागुरुनुवचनजेगोएवोनेन्यायनेजाराणारो
 नेदातानेदेवपित्रिअतिथिनेआपिनेवाकिरयुंजअन्नतेनोजमनारोएवोनेकीईजीवनिहिंसानक

॥ वि. नि. ॥ ६६ ॥

अ. ५ ॥

रतोनेआकलोथयोथकोअनर्थनेनकरेनेहृतजकेतांकराकृतजांरोनेसत्यवचननेचोचतोनेकोम
लस्वभाववालोरावोजेविवेकिपुरुषतेजेतेस्वर्गनेपांमेछे ॥ १५ ॥ श्लोकः ॥ मुलनाः पुरुषाराजन्सततं
प्रियदादिनः ॥ अप्रियस्यपथस्यवक्ताभ्रोताचदुर्लभः ॥ १६ ॥ अर्थः ॥ देराजननिरंतरप्रियवचनना
चोचनाराजेपुरुषतेजेतेदुर्लभछेअनेचोचवासमेतोप्रियनदागेनेपछेदितनुंकरनारंगारुंजेवचनते
नोकेदेनारोनेरावावचननासांभलनारोरावेयदुर्लभछे ॥ १६ ॥ श्लोकः ॥ योहि धर्मसमाश्रित्यहिन्वा भ
र्तुः प्रियाप्रिये ॥ अप्रियाणपाट्पथानि तेनराजासहायवान् ॥ १७ ॥ अर्थः ॥ अनेजेपुरुषधर्मनेआ
सरिनेनेपोतानास्वामिनुंजेप्रियनेअप्रियतेनेमुकिनैकरासमेअप्रियलागेनेपछेदितनोकरनारां
रावांजेवचननेमनेकहेताहीयरावीजेपुरुषतेगोकरिनेराजाजेनेसहायवानछेकेतांराजानेरावोपुरु
षसहायरावरवी ॥ १७ ॥ श्लोकः ॥ त्यजेत्कुलार्थंपुरुषग्रामस्यार्थंकुलं त्यजेत् ॥ ग्रामं जनपदस्यार्थं आ
त्मार्यं पृथिवीं त्यजेत् ॥ १८ ॥ अर्थः ॥ अनेबुद्धिमानपुरुषजेतेकुलनेअर्थराकपुरुषनोत्यागकरेअने
ग्रामनेअर्थकुलनोत्यागकरेनेदेशनेअर्थग्रामनोत्यागकरेनेपोतानाआत्मानेअर्थसर्वपृथिवीनो

॥ ६६ ॥

त्यागकरे ॥ १८ ॥ श्लोकः ॥ आपदर्थं धनं रक्षे हारान् रक्षे हने रपि ॥ आत्मानं सततं रक्षे हारै रपि धने रपि
१९ ॥ अर्थः ॥ अनेवलिआपत्कासतरवानेअर्थधननेरारखवुंअनेस्त्रियोनिरक्षतोधनेकरिनेप
णाकरविअनेपोतानाआत्मानीरक्षतोस्त्रियोयेकरिनेपणाकरवितथाधनेकरिनेपणाकरविके
तांस्त्रिनेधनतेजातेपराजोपोतानाआत्मानिरक्षायतिहोयतोकरवी ॥ १९ ॥ श्लोकः ॥ द्यूतमेतस्य
राकल्येदृष्टेवैकरं नृणाम् ॥ तस्माद्द्यूतं नसेवैतहास्यार्थमपि बुद्धिमान् ॥ २० ॥ अर्थः ॥ देधूतराष्ट्रआने
द्यूतछेतेजेतेपुरुषनेपरस्परवैरकरावेरावुंपूर्वकल्पनेविषेदिगुछेतेकारणपणामादेबुद्धिमानपुरुष
जेतेहासविनोदनेअर्थपणाद्यूतनेनसेवेकेतो जुगटेनरमे ॥ २० ॥ श्लोकः ॥ उक्तमया द्यूतकालेपिरा
जन्नेरेपुंकेवचनेप्रातियेय ॥ तदोषधंपथमिद्वानुरस्यनरोचतेतवैवेचित्रवीर्य ॥ २१ ॥ अर्थः ॥ हेप्र
त्तीपराजानावंशनेविषेथयारावाविचित्रवीर्यनापुत्रधूतराष्ट्रराजाद्यूतरमवानासमयमांपणाआ
जेद्यूततेनुक्तनथिराविरित्यनुवचनमेंतुंनेकरं दतुंतेजेवचनतेजेमरोशिषानेअत्यंतदितनुंकर
नारुओसडनरुचेतेमनुनेरुचतुंरहुं ॥ २१ ॥ श्लोकः ॥ काकैरिमांश्चित्रवर्हान्मयूरान्पराजयेथाः

पांडवाभ्यां रणैः ॥ द्वित्वासिंहां क्रोष्ट कान् गूढमानः प्राप्ते काले शोचिता त्वं नरैः ॥ २२ ॥ अर्थः ॥ अने वलिमेतुंने आपुं वचनपणा कयुं हेतुं जे हे नरैः चित्र विचित्र छे पिछु हां जेमनां एवाजे मोर ते तुल्य जे आपांच पांडव ते मने तुं जे ते का गड जे वा जे तारा पुत्र ते मणे करि ने जो परा जय करा विज्ञातो सिं फुं ने त्या ग करि ने शिष्यालीयानेर द्वा करतो थको समय प्राप्त थय मने तुं जे ते शोकने करि शा ॥ २२ ॥

श्लोकः ॥ यस्मात्तन कुच्छति सर्वकालं नृस्य नक्तस्य हिते रतस्य ॥ तस्मिन् नृत्या नर्त्तारि विश्वसंति न चैनमापन्नुपरित्यंजंति ॥ २३ ॥ अर्थः ॥ हेतानपोतानि सेवाने करतो ने पोताना हितने विषे तत्परा वो जे पोतानो सेवक ते उपरा जे सर्वकाले को धनेन थिकरतो एवो जे स्वामि तेने विषे सेवक जे ते विश्वासने करे छे ने आपत्कालने विषे पणारा स्वामिनो त्या गन थिकरता ॥ २३ ॥ श्लोकः ॥ न नृसानां गुणिसरो धनेन राज्यं धने संजिघृक्षेदपूर्वम् ॥ यजंति ते न चंचिताश्चावरुहाः स्मिग्धास्त्यमात्याः परिहीरा भोगाः ॥ २४ ॥ अर्थः ॥ अने राजा जे ते पोताना सेवक निजे आजीविका तेने रू धवे करि ने पारकुं जे रा ज्यने धन तेने गूढा करवाने न छे के मजे वचनने कसं के तां धनादिक आजीविका आप्यानुं कदि

अ-५ ॥
३० ॥

ने जे मने जेन आपुं एवाने रोकि छे ते आजि विका जे मनि एवाजे सेवक तथा धनादिक आजीविका ने भोगे रहित थया एवाजे प्रधान ते जे ते राजा ने विषे हेतवाजा होय तो पणारा राजानो त्या ग करे छे २४ ॥ श्लोकः ॥ कृत्यानि पूर्वपरि संख्याय सर्वाणाय ब्ययो चानु रूपं च हृत्सिम् ॥ संगृह्णीयाद नुरूपा न्द्रा यान् सहायसाध्यानि हि दु करणि ॥ २५ ॥ अर्थः ॥ अने जे राजा जे ते पोताने करवा जो गपं ज सर्वकार ज्य ते मने कुं वत सिद्ध या शी के न हि थया एवो निश्चे प्रथम थिज करि ने तथा पोताने जे आब्य गने स्वरच होय ते नानि श्चे करि ने तथा पोतानि आब्य गने स्वरचने अनुसारे पोताना सेवक नि आजीविका ने करि आपीने पछे पोताने अनुरूप के तां परे एवाजे सहाय करनारां माणाम ते मने गूढा कर के म जे दुःस्वे करि ने सिद्ध थया एवाजे पारका दे शने पोताने धर करवा ए आदिक कार ज ते जे ते सहाय करनारां जेरु हां माणाम ते मणे करि ने सिद्ध थया एवां छे ॥ २५ ॥ श्लोकः ॥ अनिप्रायं यो विदित्वानु नर्त्तुः सर्वाणि कार्याणि करोत्यंते ईः ॥ वक्ता हितानामनुरक्त आर्षः शक्तिज्ञ आत्मवदिसो नुकं प्यः २६ ॥ अर्थः ॥ अने जे सेवक पोताना स्वामिना अनिप्रायने जाणि ने अनाल सुथको सर्वकार ज्य

॥वि.नि०
॥५१॥

नेकरे छे अने हिनकारि वचन नो के हेना गे छे ने पोताना स्वामिने विषे हेतवा लो छे ने आर्य के तां धर्म वा
लो छे ने पोताना स्वामिना सामर्थ्यने जां गो ए वो छे ए विरित्य नो जे सेवक ने जे ते पोताना आत्मानि पे वे
दया करवा जो गप छे के तो ए वा सेवक ने तो पोताना आत्मानि पे वे राखवो ॥ २६ ॥ श्लोकः ॥ वाकं च पोना
डियतेः नु शिष्टः प्रत्याहश्चा विनियुं जमानः ॥ प्रजा निमानो प्रतिकूलवादी त्वा ज्यः सताह कत्वार ये व
नृत्यः ॥ २७ ॥ अर्थः ॥ अने जे सेवक शिखां मणदि पोथको पोताना स्वामिना वचननो आदर नथिक
र तो अने जे सेवक को ई ककार स्वमां प्रेस्ये थको ते कार ज करवा निना पा डे ए वो छे अने बुद्धि नु छे अ
भिमान जे ने ए वो छे ने पोताना स्वामिना आजा थकि विरुद्ध वचनने बो ल तो ए वो जे सेवक ते त्काल ता
ग करवा जां ग छे ॥ २७ ॥ श्लोकः ॥ अस्तव्यमक्ली वमदी र्प सूत्रं सानुको शं श्च श्चाम हार्यमने ॥ अ
रोगजातीयमुदारवाकं हतं चंदं त्पगुणोपपलम् ॥ २८ ॥ अर्थः ॥ अने अस्तव्य के तां अहंकार र हि
तने अक्ली व के तां सांमर्थ्यवा लो ने अदी र्प सूत्र के तां तत्काल करवा चालो ने सानुको श के तां दया ये
जुक्तने श्च श्चाम के तां सौम्य स्वभाववा लो ने सांमवडिया नी लां चे करि ने अदायन दि ए वो ने जे ना दे ह ने

अ. ५ ॥
॥५१॥

विषे रोग नो ले रान हो ए ए वो ने उदार के तां मोरे अर्थ जुक्त छे वाक जे नु ए विरित्यना आवगुणो जुक्त जे
मनुष्य हो पते ने हत के दे छे के तां अस्तव्यादिक जे आवगुणा ते गो जुक्त होय ते ने हत करवा ए विरित्य नो
रा बुद्धिमान पुरुष के दे छे ॥ २८ ॥ श्लोकः ॥ न विश्वासाज्जातु परस्य गे गल्लनरश्चेतयानो विकाले ॥ न
चत्वरिनिश्रिनिष्ठे न गृहो न राजकास्यो योपिते प्रार्थयित ॥ २९ ॥ अर्थः ॥ अने बुद्धिमान ए वो जे पुरुष ते
जे ते पोताने विश्वास करवा जो गप न दि ए वुं जे मनुष्य ते ना परने विषे विश्वास थका थका ले करार पण
न जाय अने रात्रि ने विषे चउटा मां छां नो थको न उओर दे अने रा जाये र्छि जे स्त्री ते ने भोग वचाने न ई छे
२९ ॥ श्लोकः ॥ न निन्दवं मंत्रगतस्य गले संमृष्टमे च स कु संगतस्य ॥ न च ब्रूयान्नाश्वसिमित्वथी तिसकार
णं यप दें शं तु कुर्यात् ॥ ३० ॥ अर्थः ॥ हेराज न बडु छे मनस्सुवाना कर नारा जे ने ए वो ने भुंश नो छे संग जे
ने ए वो जे मनस्सुवो करवा वे गो रा जाते नो जे मनसुवो ते ने बुद्धिमान जे ते रक्षण न दे के म जे जो ए वारा जा
ना मनसुवाने रवो के दे तो ते ना घरा जे मनस्सुवाना कर नारा ते मनि सार्थे विरो धथा य अने भुंश पुरु
ष ते मणो शिखां मणदे वा जो गप जे तुं ते तारे विषे कुं विश्वास नथिकर तो ए विरित्ये पण न बो ले तारे के म क

॥ वि. नि. ॥
॥ ३२ ॥

रेनो मारे तो कांडक कामले रावुं मित्रा करिने ते वामन मुवाथ कि वेग लो थई जाय ॥ ३० ॥ श्लोकः ॥ पूणी रा
जापुं श्री ली राजभृत्यः पुत्रो भ्राता विधवा बालपुत्रा ॥ सेनाजीवी चोद्धत भूतिरेव अवदारे वर्जनीयाः स्यु
रेते ॥ ३१ ॥ अर्थः ॥ अने पूणी जे दया बालो ने राजाने अमिचारणी अने राजानो चाकरने पुत्रने जाईने वा
अक पुत्रवा लिविधवाने सेनाजीवी जे पायगादारने उद्धत भूतिने नो अधिकार छुटि गयो दोषादत्ता
रासर्वे जेते धननालं गे देगानो जे अवदारे तेने विषे वरजवा जोगपछे ॥ ३१ ॥ श्लोकः ॥ गुणादज्ञानान्ना
लं भजते बलं रूपं स्वरवाणं प्रशुद्धिः ॥ स्पर्शश्च गंधश्चू विशुद्धता च श्वाः सौकुमार्यं प्रवराश्च नार्यः ॥ ३२ ॥ अ
र्थः ॥ अने नित्ये स्नान करण नो ले स्वभाव जे नो रावो जे पुरुषतेने आदश गुण जेते अजे छे ते किया तो
राक तो बलने विजुं रूपने त्रिजी स्वर जे सुरव नो सादते नी सुदरताने चो थुं वर्णा जे अक्षरते नु स्पष्ट उच्चार
रणे पांचमी शरीर नी को मलताने छे वो शरीर नो रुदोगंधने सात मुपवित्र पाणुं ने आरमी श्री जाने
नवमुं ककुमार पाणुं ने दशमी श्रेष्ठ स्त्रियो दश गुण जेते नित्ये स्नान करवा बाला पुरुषने प्राप्त थाय
छे ॥ ३२ ॥ श्लोकः ॥ गुणाश्च षण्णित नुक्तं अजंते आरोग्यमायुश्च बलं स्वच ॥ अना विलं चास्य भवत्यप

अ. ५ ॥
॥ ३२ ॥

संनचैन मायूनरति सिपेति ॥ ३३ ॥ अर्थः ॥ अने मित भोजन नो करनारो जे पुरुषतेने छी गुण जेते
अजे छे ते छी गुण किया तो राक तो रोगरहित पाणुं ने विजुं आयुत्रपने विजुं बलने चो थुं स्वरवने पांच मु
ण मित भोजन ना करनाराना जे पुत्रपुत्री ते दो शरीर दिन थाय अने छ गुण मीत भोजन ना करनाराने
बहुं रवाना शे छे राविरिने कांडक तिरस्कार नथिकर तो ए छी गुण मित भोजन ना करनाराने प्राप्त थाय
छे ॥ ३३ ॥ श्लोकः ॥ अकर्म शीलं च महाशानं च लोक हिंसे बहु मायं नृशं समुद्रे शकाल जमनिष्ठ वेष
मेतान् गृहे न प्रनिवासयेत् ॥ ३४ ॥ अर्थः ॥ अने नथिकां ई किया करवानो स्वभाव जे नो रावो ने पाणो
छे आदारे जेने रावो ने सर्व लोक जे नो देश करता होय रावो ने बहु छे कपट जेने विषे रावो ने क्रूर छे स्व
भाव जे नो रावो ने देश कालने न जाणा तो रावो ने शास्त्र बास्य जे वेशने नो धरनारो रादजी प्रकार ना जे
पुरुषते मने बुद्धिमान जेते परने विषे नव सवादे वा ॥ ३४ ॥ श्लोकः ॥ कदर्यमाक्रोशकमश्नुते च वनो
कसंधूर्त्तमासायमानि नम ॥ निष्टुरिगां हर्दवैरे कृतघ्नमेतान् भूयातोपिन जातु पाचेत् ॥ ३५ ॥ अर्थः
अने कदर्य जे अदातारने आक्रोशक जे गालिनो देनारो ने मूरवने धीमरने पूतारो ने नमानवा जोगप

॥ वि. नि. ॥ १३ ॥

अ. ५ ॥

होयते नो मांन नारोने निर्दईने इद वैरवालोने कृतघ्नो रदली प्रकारना जे पुरुष ते मने बुद्धिमान पुरुष जे
ते अतिशो दुःखियो ययो थको पणाकारे यन जाचेके तां रजापासे काई पदार्थ न मागे ॥ ३४ ॥ श्लोकः
सश्लिष्टकर्माणामतिप्रमादं नितान्ते चारह नक्रिकं च ॥ विसृष्टरागं परमानिने चाप्येतान् नमेवेतन
राधमानं पर ॥ ३४ ॥ अर्थः ॥ अने आलो प्रकारना जे अधम नर ते मने बुद्धिमान जे तेन से वे ते किया
तो एक तो अग्नि जो दे नारोने के र नो दे नारो जे आतना यिने विजो अतिशो प्रमादवालोने त्रिजो नि
त्ये असत्य वचन नो बोलनारोने चो थो जे इर नक्रिये र दिनने पांच मो जे त्याग करो छे स्नेह जे गो ए
वोने छे तो जे अजिमाने करिने पोताने ज विचक्षण मांन तो होय ए छो अधम पुरुष छे ते मने न से व वा
३४ ॥ श्लोकः ॥ सहायबंधनात्पुत्र्याः महायाश्चार्थबंधनाः ॥ अन्योन्यबंधनो विना न्योन्यनसि
द्यतः ॥ ३५ ॥ अर्थः ॥ अने अर्थ जे धन ते जे ते सहाये करिने बंधां गा छे अने सहाय जे ते अर्थ करिने बंध
धां गा छे ए विरित्ये अर्थने सहाय ए वे जे ते परस्पर बंधां गा छे ते ए क ए क विना ना सिद्ध न थिया ताके
तां सहाय विना अर्थ सिद्ध यातान थिने अर्थ विना सहाय सिद्ध यातान थि ॥ ३५ ॥ श्लोकः ॥ उसाद्यपु ॥ १३ ॥

त्रान नृणांश्च कृताहंनिच ते शोः नुविपायकांचित ॥ स्थाने कुमारीः प्रतिपाद्य सर्वा अरण्यसंस्थोः
थमुनिर्बुभूषेत् ॥ ३६ ॥ अर्थः ॥ अने विवेकि ए वो जे पुरुष ते प्रथम ब्रह्मचारि थायने पछे जो मे र वे रा
ग्य होय तो गृहस्थ थायने गृहस्थ ययो थको पुत्रने उपजा विने तेने पुत्रने र गोर हित करिने ने वलिते पुत्र
ने अर्थ कोई क आजीविका करि आ विने तेने सर्वे जे पोतानी कन्या वं ते मने परगा विने तेने मने सा मरे व
ला विने पछे वन मांजईने वान प्रस्थ थायने पछे मुनि जे संन्यासिते था वाने ई छे ॥ ३६ ॥ श्लोकः ॥ हितं य
सर्वं ज्ञानात्मात्मश्च सुरवावहम् ॥ तत्कुर्यादीश्वरं त्ये तन्मूलं सर्वा र्थसिद्धये ॥ ३७ ॥ अर्थः ॥ अने सर्व
भूत प्राणिमात्रना हितं कर नारुं तथा पोताना जीवात्माने सुरव नुं पमा उ ना रं ए वुं जे कर्म तेने विवेकी
पुरुष जे ते पोताना सर्व अर्थ नि सिद्धिने अर्थ करे अने ए जे पार कुं ने पोतानु हित रूप आचरण कर वुं ते
जे ते कर्म फल प्रदाता जे परमेश्वर तेने विषे मूल छे के तो जे ए वुं सर्व वुं हित आचरण करे छे ते नी ज उप
सभगवान प्रसन्न थाय छे पणा ते विजायातान थि ॥ ३७ ॥ श्लोकः ॥ हृदिः प्रभावस्ते जश्च सत्वमुस्थान
मेव च ॥ अवसायश्च यस्मिन् स्यात्तस्याहंनिभयंकुतः ॥ ४० ॥ अर्थः ॥ अने हृदि जे सहाय बंधे करिने थ

॥ वि. नि. ॥
॥ १५ ॥

नादिकनेवपारवुंनेप्रभावजेरावुंनोपराजयनेतेजजेरावुनापराजयवुंकारणवुंकरवीरपातुंनेसत्य
जेधर्मपालवानुंसामर्थनेउत्यानजेउद्यमनेववसायनेनिश्चयारदलागुणाजेपुरुषनेछेनेनेआजीवि
कानानात्रानोनेजयनेकेमथायनजथाय ॥४०॥ श्लोकः ॥ परपरोपान्याउवैविंगुहेत्वेयत्रयथेयुरपि
देवाःसशक्ताः ॥ पुंवेर्वैरंनिसमुद्दिग्दवासोयत्राःप्रणाशोद्विपतांचदुर्षः ॥४१॥ अर्थः ॥ हेभूतराष्ट्रपा
डवसंघाथेजेविगूहकरवोतेनेविषेजेरोशरदालेतेमनेतुंजेतेजोजेविगूहनेविपेइंसेसहितजेसर्व
देवतातेपरापीशनेपांमेछेकेतांइंरादिकदेवताजोपांडवमाथेविगूहकरतोतेदेवतापरापीशनेपांमे
परापांडवनेजितिस्केनद्विवापांडवसमर्थछेतेनिसाथेजेविगूहकरवोएदोशे ॥ अनेवलिपुत्रसं
घाथेजेवेरनेनितेउहेगेसहितवसवुंनेयशानोनाशथायनेरावुनेदुर्षथायारदलादोषतेपांडवमाथे
विगूहकरवोतेनेविषेरदालेतेमनेतुंजेतेजो ॥४१॥ श्लोकः ॥ नोष्मस्यकोपसर्वचेवैडकल्पद्रोणस्य
राजश्च्युधिष्ठिरस्य ॥ उमादयेत्त्रोकमिमंप्रहृष्टः ॥ श्वेतोगूहस्तिर्यगिवापतन्त्वे ॥४२॥ अर्थः ॥ अ
नेहेइंरतुल्यवाधृतराष्ट्रीष्मपितानोकोपतथातारोकोपतथाद्रोणाचार्यनोकोपतथायुधिष्ठिर

अ. ५ ॥
॥ १५ ॥

राजानोकोपतेजेतेहर्दिनेपांमोषकोआलोकनेनाशपमाडेरावोछेकेनिपेवेतोआकाशनेविषेवांको
थेनेजणाणोरावोजेधोलोभूमकेतुनोतारोतेजेमलोकनेनाशकरेछे ॥४२॥ श्लोकः ॥ तवपुत्रत्रानेचै
वकर्णाःपंचचपांडवाः ॥ पृथिवीमनुशासेयुरश्विलांसागराचराम् ॥४३॥ अर्थः ॥ अनेतारांजसोपुत्र
नेकर्णानेपांचपांडवसर्वजेलायइंनेसमुद्रपरजेतेसर्वपृथिवीतेनिशिष्ठाकरेकेतांसर्वजेलाय
इनेहस्तिमखिनेपृथवीतुराज्यकरेपरापरस्परयुद्धकरोमानेयुद्धकरशोतीभीष्मादिकनाकोधेक
रिनेसर्वलोकनोनाशथाशो ॥४३॥ श्लोकः ॥ धातेराष्ट्रावनेराजन्याघ्राःपांडुस्मताःमताःमावनेछि
धिसयाघ्रमाघ्राघानीनशन्वनात् ॥४४॥ अर्थः ॥ हेराजनृताराजेदिकरातेवनतुल्यछेनेपांडुराजा
नाजेदिकरातेआघ्रतुल्यमांन्याछेमादेतुंजेतेआघ्रेसहितजेवनतेनेमांछेइकेतोयुद्धकरिनेएवे
यनोनाशमोकसअथवावनयकियाघ्रजेतेमांनाशपांमोकेतांतारादिकराजीवनेयुद्धकरिनेपा
डवनोनाशथायारमपरातारेनकरवुं ॥४४॥ श्लोकः ॥ नस्याहनमृतेव्याघ्रान्वाघ्रानस्युरुतेवनम् ॥
वनेहिरण्यतेवाघ्रैवाघ्रान्हरति काननम् ॥४५॥ अर्थः ॥ अनेहेराजन्याघ्रविनानुवननहेयनेव

॥ वि. नि. ॥ न विना ना व्याघ्रन दोषके मजे वन जे ते आ प्रते मगोर झाने कसुं छे ने वन जे ते व्याघ्रनी रक्षा करे छे मारे तारा पु **अ. ५॥**
॥ १५॥ जने पांडव ते जे ते परस्पर एक एक निरक्षा करे मत्तारे कर बुं पण युद्ध था य म न कर बुं ॥ ४५ ॥ **श्लोकः ॥** न त
 ये छे तिक ज्ञाणा न परे पां वे दि तुं गु णान् ॥ यथे षो जा तु मि छे ति ने गुं लं पा प चेत सः ॥ ४६ ॥ **अर्थः ॥** अने
 पाप छे चित्त जे मनां रा वा जे दुयो धना दिक तारा पुत्र ते जे ते जे विरि त्ये पां डव ना दोश ने जां णा वा ने इ छे छे
 ते विरि त्ये पां डव ना क व्यो णा रूप जे रु हा गु ण ते म ने जां णा वा ने न थि इ छे ता ॥ ४६ ॥ **श्लोकः ॥** अर्थ सिद्धि प
 रा मि छे न्य म मं वा दि त अरे त् ॥ न दि धर्मा र् दे प्ये त् यर्थः स्वर्ग लो का दि वा मृत म् ॥ ४७ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुष उ
 त्कृ ष्ट रा वि जे धन नि सिद्धि ते ने इ छे तो दोष ते जे ते प्रथ म थ कि धर्म नुं ज आ च र ण करे के म जे धर्म थ कि ध
 न जे ते छे रे था तुं न थि के नि पे रे तो जे म स्व र्ग लो क थ कि अ मृत छे रे था तुं न थि ॥ ४७ ॥ **श्लोकः ॥** य स्या त्वा वि
 रतः पा पा त्त क ल्या णे च नि वे शितः ॥ ते न सर्व मि र बु षं प्र ह ति र् वि रु ति श्र या ॥ ४८ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुष
 नुं चित्त जे ते पाप थ कि वि रा म पां स्युं छे ने क ल्या णा रूप जे स दा च र ण ते ने वि पे र त् रुं छे ते पुरुष ते णे आ स र्व
 विश्व जे ते जां णु छे त था प्र ह ति जे त्रि गु णा त्म का वि मा या ने वि रु ति जे म ह त् त्वा दि क रू प रा वी मा या ॥ १५ ॥

ते पण रा पुरुष जे जां णा छे ॥ ४६ ॥ **श्लोकः ॥** यो धर्म मर्थ का मं च य था का ल नि पे व ते ॥ धर्मा र्थ का म से यो गे
 सो मु च्छे र च वि र ति ॥ ४६ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुष जे ते धर्म अर्थ ने का म रा जे त्रि स्व र्ग ते ने य था का ल मे वे छे के
 तो जे म जे ते ने से व जो परे ते म ते ने से वे छे ते पुरुष जे ते धर्म अर्थ का म जो जे सं जी ग ने ने आ लो क ने वि पे
 ने पर लो क ने वि पे पां मे छे ॥ ४६ ॥ **श्लोकः ॥** से न य छ ति यो वे ग मु श्रि ते क्री ध र्थ योः ॥ स थि यो जा जं ने रा ज
 न्य श्वा प मु न मु द्वा ति ॥ ५० ॥ **अर्थः ॥** अने दे रा ज न् जे पुरुष जे ते उ त्प न् न थ यो जे क्री ध ना ने र्थ नां वे ग ते
 ने नि य म मो रा रे वे छे अने व लि जे पुरुष जे ते आ प त्काल ने वि पे मु का तो न थि ते पुरुष जे ते ध ना रि क म मृ दि
 नुं पा व छे ॥ ५० ॥ **श्लोकः ॥** व ले पं च वि धं रा ज न् पुरु षा णां नि वो ध मे ॥ य नु वा द्रु व जं ना म क नि हे व ल मु च्य ते
 ५१ ॥ **अर्थः ॥** अने दे रा ज न् पुरुष ने पां च प्र का र नु व ल छे ते ने तुं जे ते कुं थ कि जां ण ते मां जे प थ म प्र सि ष्ट रा
 वुं वा द्रु व ल छे ते जे ते क नि र् व ल के वा य छे ॥ ५१ ॥ **श्लोकः ॥** अ मा त्म लो जा न रं ते हि ती यं व ल मु च्य ते ॥ नृ
 ती ये ध न ला ने तु व ल मा द्रु र्नी पि णा ॥ ५२ ॥ **अर्थः ॥** अने दे धु त रा ए ता रू क ल्या णा था अ ने अ मा
 त्म जे रु ड्र प्र धान ते नो जे जा भ ते वि नु व ल के वा य छे अने धन नो जे ला भ ते तो त्रि नु व ल छे रा म बु दि मा

वि. नि. नपुरुषतेजेतेकेहेले ॥ ५२ ॥ **श्लोकः** ॥ यत्त्वस्मसंगजन्वितृपेतामदेवलम् ॥ अग्निजानबलनामतच्च
॥ ५३ ॥ **अर्थः** ॥ अनेहेराजनजेतोएवुरुपनुंवापरादानुंजेसदजवललेतथाजेकुल
 नुबललेतेजेतेचोथुबलकहंले ॥ ५३ ॥ **श्लोकः** ॥ येनेत्वानिसर्वाणिसंगृहीतानिभारत ॥ यद्वानां
 वचंश्रेष्ठेनत्वज्ञाबलमुच्यते ॥ ५४ ॥ **अर्थः** ॥ हेभारतजेवलंकरिनेएसर्वद्वलजेतेसंगदकसामंआ
 वेलेअनेजेवलनामधमंश्रेष्ठबललेतेतोपांचमुबुद्धिबलकेवायले ॥ ५४ ॥ **श्लोकः** ॥ महेतेयोपकारा
 यपरस्यप्रनवेनरः ॥ तेनेवैरंसमासत्परस्त्रोस्मातिनाशुमेत् ॥ ५५ ॥ **अर्थः** ॥ अनेजेनरजेतेपोताना
 शत्रुनोमोदोअपकारकरवानेसमर्थथातोहोयनेनरसंधाथेवैरकरिनेहुंतेलेदेरहोलेएरिमेवुद्धि
 मानजेतेतेनोविश्यासनकरे ॥ ५५ ॥ **श्लोकः** ॥ स्त्रीपुराजस्रसर्पेषुस्वाध्यायेशत्रुसेविषु ॥ भोगेघातुपि
 विश्यासनप्राजः कर्तुमर्हति ॥ ५६ ॥ **अर्थः** ॥ अनेबुद्धिमानपुरुषजेतेस्त्रियोनेविषेनेराजानेविषेनेसर्प
 नेविषेनास्त्रधयननेविषेनेशत्रुनासेवनागनेविषेनेभोगनेविषेनेआयुश्यनेविषेविश्यासकरवाने
 जोगनथि ॥ ५६ ॥ **श्लोकः** ॥ प्रजाशरेणानिहतस्मजेतोश्चिकिञ्जकाः संनिचौपधानि ॥ नदोममंत्रान ॥ ५७ ॥

चमंगलानिनाश्वर्णानाप्यगदाः स्रसिद्धाः ॥ ५७ ॥ **अर्थः** ॥ अनेबुद्धिरूपाजेवांगतेगोकरिनेविधां
 गोएवजेजनतेनेसाजोकरनागेवेंदनथितथाओमरनथितथाहोमनामेवनथितथामंगलरूपशु
 भकर्मनथीतथाअश्वर्णवेदनामंचनथितथाअतिशोसिद्धकरांजेरमायनतेनथी ॥ ५७ ॥ **श्लोकः** ॥ स
 र्पश्चान्निश्चसिंहश्चकुजपुत्रश्चभारत ॥ नाचजेयामनुष्येणसर्वतोतेः तितेजसः ॥ ५८ ॥ **अर्थः** ॥ हेभा
 रतसर्वअग्निमिंदेनेकुलपुत्रएदलाएसर्वजेतेअतिशोतेजस्विलेमारेमनुष्यजेतेगोएअपमानकरवा
 जोगनथि ॥ ५८ ॥ **श्लोकः** ॥ अग्निसेजोमहावीकेगूदस्तिष्ठतिदारुषु ॥ नचोपयुंकेतदारुयावन्लोहीप्य
 तेपरैः ॥ ५९ ॥ **अर्थः** ॥ अनेअग्निजेतेलोकनेविषेतेजेकरिनेमोदोलेतेकाएनेविषगृथकोरहो
 लेपणज्यांस्रुधितेकाएजेतेकोडकजनतेमगोप्रदीपनथिकरूंत्यांस्रुधितेअग्निपजोमंनथिआ
 वतो ॥ ५९ ॥ **श्लोकः** ॥ सारवरवजुदारुभोयदानिर्मथदीप्यते ॥ तदारुचवनेचान्यन्निर्दहसाश्रुतेजसा
 ६० ॥ **अर्थः** ॥ अनेतेनोतेजअग्निजेतेमारिकाएथकिमथिनेप्रदीपकरोहोयतारनेकाएनेतथाविज
 वननेपोतानेतेजेकरिनेततकालवालिनारवेले ॥ ६० ॥ **श्लोकः** ॥ रावमेवकुलेजाताः पापकोपमतेजसः

॥ वि. नि. ॥
॥ ७७ ॥

अ. ५ ॥

क्षमावेतो निराकारः काष्ठेऽग्निरिव शरते ॥ ६१ ॥ अर्थः ॥ एविरित्से अग्निना सररं तुंते जजे मनुं एवा जे पां
उवने जे ते क्षमा चाला छे मारे गुप्त थ का काष्ठां अग्नि निपे वे स्फुरं त्वा छे ॥ ६१ ॥ श्लोकः ॥ लता धर्मात्वं मपुत्रः
त्रालाः पांडु स्फुता मताः ॥ नल ना वर्द्ध ते जा तु महा दु म न ना श्रिता ॥ ६२ ॥ अर्थः ॥ अने दे धूतरा घृतारा पुत्रे म
दि न तुं जे ते लता ना जे वा धर्मा लो मां न्यो छे ने पांडुरा जाना पुत्र जे ते मो रा वृक्ष जे वा मो न्या छे अने लता जे
ते मो रा वृक्ष ने न आ शरी थ कि करे परा वृक्षि ने पो म ती न थि मारे तुं जे ते पुत्र सा तो पांडव ने आत्रा रि ने वृ
क्षि पां स्य ॥ ६२ ॥ श्लोकः ॥ चनेरा जे स्तव पुत्रो विके य सिं हान्व ने पांडु वा स्ता त विद्धि ॥ सिं हे विं ही ने दि व ने वि न
त्रे प्तिं हा वि न त्रे पु र्क ते व ने न ॥ ६३ ॥ इति श्री महा भारते उद्योग पर्वणि प्रजागर वि दुर नी तो पंच मोः ध्या
य ॥ ५ ॥ अर्थः ॥ अने अ विकि काना पुत्र एवा दे धूतरा घृता जा हे ता त तारो पुत्र जे दु र्यो धन ते व न तु ल्य छे ने जे
पांडव छे ते मने तुं जे ते ए व न ने वि पे सिं दू जे वा ज्ञा ए अ ने सिं हे र हित ए वुं जे व न ते ना श पां मे छे ने व न वि ना
ना सिं दू जे ते ना श पां मे छे ॥ ६३ ॥ एविरित्से श्री महा भारते ने वि पे जे उद्योग पर्व ते ने वि पे जे धूतरा घृते उ ज्ञा
गरो ते मां जे वि दुर नी ति ते ने वि पे पां च मो अध्या य जे ते थ र्या ॥ वि दुर उ वा च ॥ श्लोकः ॥ उर्ध्वे प्राणा रू रू क्ता

॥ ७७ ॥

मेति पूनः स्य विर आ यति ॥ प्रत्युत्थाना जिवादां पुनस्ता न्म ति प एते ॥ १ ॥ अर्थः ॥ वि दुर जिक हे छे
हे धूतरा घृष्ट पुरुष आये म ते ज वान पुरुष ना प्राण ज ते उ र्द्ध ग ति करे छे अने ते उ र्द्ध ने मां मो उ वि ने ने ते ने
न म स्कार करि ने ते ज वान पुरुष जे ते व लिते प्राण ने पा ला पां मे छे ॥ १ ॥ श्लोकः ॥ पी वं दत्वा सा धवे आ ग ता
य आ नी या पः परि निर्ता स पां दे ॥ स्वरं वृष्टा प्र ति वे द्या त्म सं स्थां त तो द द्या द न्म म वे क्ष्य पी रः ॥ २ ॥ अर्थः
अने पो ताने ये र आ सा जे स त्पुरुष ते ने आ स न आ पि ने ने ज ल ले ई आ वि ने ने स त्पुरुष ना च र ण ने धो
ई ने ने ते म ने स्वर व सा ता पु छि ने ने पो ता नि स्ति ति ने ते स त्पुरुष नि आ ग ल्य नि वे द न करि ने ते वार प छे धी
रा वो जे पुरुष ते जे ते अ न्व ने स्फुरं शु द्ध करि ने ते स त्पुरुष ने आ पे ॥ २ ॥ श्लोकः ॥ य स्यो द र्कं म धु प र्कं च गा
च न मं त्र वि स्र ति गृ ह्ण ति गे हे लो भा द्र द्या द थ का प र ण नो वा त म्या न र्थं जी वित मा कुरा र्थाः ॥ ३ ॥ अर्थः ॥
अने जे क दर ज ना प र ने वि पे लो म थ कि अ थ वा म थ थ कि अ थ वा हू प ण प णा थ कि ज ल म धु प र्कं ने
गो दान ते ने स त्पुरुष जे ते न थि गृ ह्णा कर ना ते क दर ज पुरुष नुं जा वं तुं जे ते अ र्थ छे ए म मो रा पुरुष के हे
छे ॥ ३ ॥ श्लोकः ॥ चिकित्सकः शल्य कर्ता वकीर्णा स्तेनः क्रूरो मघपो भूरा ह च ॥ सेना जी वी श्रु ति वि क्रा

॥ वि. नि. ॥
॥ ७६ ॥

अ. ६ ॥

यकश्च भृवां प्रियोप्यतिथिर्नादकारं ॥ ४ ॥ अर्थः ॥ अनेचिकिञ्चकजेवैदनेश्वरकनाजेआयुं धनो क
रनारोनेअवकीर्णां जेजेनुं ब्रह्मचर्यव्रतनाशयईगयुं होयनेस्तेन जेचौरनेकूरजेकूरस्वभावेजुक्तयको
जीवनिर्हिंसानोकरनारोनेमद्यपाननोकरनारोनेबाह्यदृत्यारोनेसेनाजीवीजेपायगदादरनेवेदनीवेच
नारोनेरूपेयालेचानिपलवणाकरिनेवेदोभगावनारोएरलिजात्यनापुरुपनेहेजलमात्रदेवानेजोग्य
नथितोपणजोपोतानेपेरअतिथियथ यादोयतोतेअतिशोप्रियनीपेवपूजवाजोग्यले ॥ ५ ॥ श्लोकः ॥
अविक्रेयं लवणं पक्कमनंदपिरं मधुं तेलं पृतं च ॥ निला मां संमूलकलानिशांकरं कं वासः सर्वगं ध्या
गुदश्च ॥ ५ ॥ अर्थः ॥ अनेलवणजेमिठतेरोधेलअननेददिनेइधनेमधनेतेलनेपृतनेतिलनेमोसने
मूलनेफलनेशाकनेरातुंबसूनेसर्वेस्करं पिमानवस्करनेगोक्षारलांवावांजेतेब्राह्मणवर्णनेवेच
वाजोग्यनथिकेतांजेमं वदेनेनवेचवोतेमएरलांवांनोपणब्राह्मणनेवेचवांनहि ॥ ५ ॥ श्लोकः ॥ अरो
पणोयः समलोष्टकांचनः प्रदीणकोशो गतसंधिविग्रहः ॥ निदाप्रशंसोपरतः प्रियाप्रियेत्यजन्मुद
मीनवदेषजिह्वुकः ॥ ६ ॥ अर्थः ॥ अनेजेसंन्यासिकोपेरहितछेनेतुल्यलेकचरोनेकंचनजेनेएवा ॥ ७६ ॥

॥ ७६ ॥

छेनेनथीकोईपदार्थनोसंग्रहजेनेएवांछेनेनथीकोईसाथेस्नेहनेवैरतेजेनेएवांछेनेनिंदानेस्तुतितेथकि
विशमनेपांम्यांछेनेप्रियनेअप्रियएतुंजेपदार्थनेनोत्यागकरनारोलेनेरागद्वेषभुरहितपणुंछेमारेउदा
मिनिपेवेवरतेछेएरलेलक्ष्णोजुक्तएवाजेसंन्यासिनेनेअतिथिजांएवा ॥ ६ ॥ श्लोकः ॥ नीचारमूलं गुदशा
कहृत्तिः स्वयं यथात्पान्त्रिकार्थेषु चौरः ॥ वनेवसलतिथिषप्रमत्तो धुरंधरः पुण्यहृदेषतापसः ॥ ७ ॥ अ
र्थः ॥ अनेनमारकेदमूलं गौरीयांनाफलनेशाकरारलेकरिनेछेआजीविकाजेनेएवोनेपोतेनियम
मांकसुछेअंतः करणजेणोएवोनेअग्निकार्यजेअग्निदोत्रादिकतेनेविषेसावधानपणोवरतनोएवो
नेवजनेविषेवसतोनेपुण्यनोकरनारोनेधर्मनी धुरनो धरनारोएवोएतापसजेवानप्रस्थतेजेनेधनेरहि
तछेतोपणअतिथिनिसेवानेविषेसावधानथाय ॥ ७ ॥ श्लोकः ॥ अपहृतबुद्धिमतो हरस्वीस्मीतिनाश्व
सेत् ॥ दीर्घो बुद्धिमतो वाहूया म्हां हिंसति हिंसितः ॥ ८ ॥ अर्थः ॥ अनेदेराजनबुद्धिमानपुरुषनोअपरा
धकरिनेहुंजेतेहररहोछेएविरिसेविश्वामनकरकेमजेबुद्धिमानपुरुषनाहाथजेतेबुद्धलांवाछेजे
रुधेकरिनेनेबुद्धिमानपुरुषजेतेतेपोतानाअपराधनाकरनारोनेमारेछे ॥ ८ ॥ श्लोकः ॥ नविश्वमेदवि

॥ वि. नि. श्वस्ते विश्वस्ते नानि विश्वमेत ॥ विश्वस्मात्तु यमुत्पन्ने मूला न्यपि निहंतति ॥ ८ ॥ अर्थः ॥ ॥ अने बुद्धिमान
 ॥ ५६ ॥ पुरुष जेने जे विश्वास करवा जो गपन होय तेने विवे विश्वास मन करे अने जे विश्वास करवा जो गप होय तेने
 विवे पण अति श्रेष्ठ विश्वास न करे के मने विश्वास करवा जो गप पुरुष होय तेने थकी जो कदाचित नय उपजे
 तो ते नय जेने पोताना मूलने पण का पिना खेले ॥ ८ ॥ श्लोकः ॥ अनीर्षु गुमदारश्च संवि जागो प्रियंवदः
 शूद्रा गोमधुरवाक लीला न चासां ववा गो न वेत ॥ १० ॥ अर्थः ॥ अने गृहस्थ जेने इरशायेरहित थायने र
 क्षा करि छे स्त्रियो जे गोरावो थायने देवता पित्रिने प्रतिथित थापोताना अश्रित जनने मने अन्नादिक
 वै विश्वापिने पछे पोते जमे एवो थार्यन प्रियवचन नो बो लनारो थायने सो म्स्व नाववा लो थायने स्त्रियो ।
 नि आगल्पमधुरवचन बो लनारो थायने ए स्त्रियो ने वशवरते एवो न थाय ॥ १० ॥ श्लोकः ॥ पूजनीया मदा
 भागाः पुण्याश्च गृहद्वारी मयः ॥ स्त्रियः श्रियोगृहस्थो क्तास्तस्माद्दृश्या विश्रो पतः ॥ ११ ॥ अर्थः ॥ अने पतिव्र
 ताना धर्म जुक्तने पतिव्रते परनीकांति रूप एवी जे स्त्रियो ते जेने गृहस्थतेणे सत्कार करवा जो गप छे अने
 जे कारण पणामारे ए स्त्रियो जेते परनिशो भारूप कहि छे ते मारे विशेषे करिने रक्षा करवा जो गप छे ॥ ५७ ॥

११ ॥ श्लोकः ॥ पितुरंतः पुरंद एान्मातुर्द एान्मदान सम ॥ गोपुचात्मसमं दृशा स्वयमेव ह पित्र जेत ॥ मू
 र्नेवाणि स्य चारं च पुत्रैः सेवेत च हि जान ॥ १२ ॥ अर्थः ॥ अने बलियदृश्य जेते पोताना पिताने अंतः पुर
 आपेकेतां स्त्रियो ने रत्नानु जे परते नि भला मणपिताने करे अने पोतानि जे माता तेने महान सजे र सो
 दुंते आपेने गाथाने विषे जे पोतानुत्सोय तेने मुकेने देइ करवा करवा ववाने तथा जो वाने तो पोते ज
 जायने वाणियानो कसवने वे पारउ ग्रम तेने चाकरपासे करवा वेने द्वाद्वाण नि जे सेवा चा करी ते पुत्र पा
 से करा वे ॥ १२ ॥ श्लोकः ॥ अग्नीः ग्निर्वदतः क्षत्रमश्रमनो लोहमु स्थितम् ॥ तेषां सर्वत्र गते जः स्वास
 यो निपुत्रा म्पति ॥ १३ ॥ अर्थः ॥ अने जल थकी अग्नि उत्पन्न थयो छेने द्वाद्वाण थकी क्षत्रिय उत्पन्न
 थयो छेने पाशाण थकी लोह उत्पन्न थयुं छे अने ते अग्नि क्षत्रियने लोह उत्रापनु जेते जते सर्वने विवे
 गति करे एवु छे पण पोतानि उत्पत्तिनुं कारण जे जल द्वाद्वाणने पाशाणां तेने विशेषे मि जाय छे के ता ए
 द्वाणुं जे सामर्थ्य ते पोतपोताना कारणने विवेन थि चालतुं ॥ १३ ॥ श्लोकः ॥ नित्यं संतः कुले जाताः
 पावकोपमते जसः ॥ क्षमावंतो निराकाराः काष्ठैः ग्दिरिव श्रो रते ॥ १४ ॥ अर्थः ॥ अने नित्ये साधु स्व

॥ वि. नि. ॥
॥ ८० ॥

भावे जुक्तने अग्निना जे बुंछे ते ज जे मंवे ए वा जे पार वने जे ते क्षमावाला छे मारे गुप्त थका काष्ठमां अग्नि निपेठे स्फुर् रया छे ॥ १४ ॥ श्लोकः ॥ यस्य मंत्रं न जानंति वात्साश्चाभंतराश्च ये ॥ स राजा सर्वतश्च शुश्रिर्मैश्वर्यमश्नुते ॥ १५ ॥ अर्थः ॥ अने जे राजानो मंत्र जे राजा जना मनसुबो तेने पोताना दरबारमां परने मोहिरहे नारा जे मनुष्य तथा बाहेर रे नारा जे मनुष्य ते जे ते नथि जो एताने जे राजा जे ते चार हारे पार कामंत्रने जांणे छे एवो जे राजा ते पुराणक काल पर जंतरा जणेश्वर्यने जो गवे छे ॥ १५ ॥ श्लोकः ॥ करिष्यन्वत्र नापेत कृतात्म्ये वतुर्द्रियेत् ॥ धर्मकार्यकार्याणि यथा मंत्रो न भिद्यते ॥ १६ ॥ अर्थः ॥ अने धर्म कामने अर्थ संबं धि जे कार ज ते मने कर जो एवो जे राजा ते जे ते प्रथम थि जनबो सिदेर वाडे ने ते कार जने कस्य के डे ज देखाटे अने जे विरि त्ये मंत्र जे ते भेदा यन हि ते विरि त्ये ते कार जने करे ॥ १६ ॥ श्लोकः ॥ गिरिपृष्ठमुपारुत्सासादे वारहो गतः ॥ अरण्ये निःशलाके वातत्र मंत्रो विधीयते ॥ १७ ॥ अर्थः ॥ अने पर्वतने उपर बसे निने अथवा हवे लि उपर बसे निने अथवा बिजाको ई ए कांनस्य लने विपेठे सिने अथवा अरण्ये विपे ज्ञां दृगो करि ने दे कांणो स्थल नदी य ए वे वे कांणे वै सिने मंत्र जे राजा जना

अ. ६ ॥
॥ ८० ॥

मनसुबो ते करवो ॥ १७ ॥ श्लोकः ॥ नास्मरुत्तरमंमंत्रं नारता हंति वेदितम् ॥ अपेदितो वापि स्फुटं स्फुरितो वाप्यनात्मवान् ॥ १८ ॥ अर्थः ॥ अने दे नारत अस्फुट जे पोतानो हित कारि न होयने जे ते उत्कृष्ट एवो जे मंत्र ते ने जो ए वा जो ग्य न थि अने पोतानो हित कारि होयने ते जो बुद्धि मान न होय तो ते परा मंत्रने जो ए वा जो ग्य न थि अने बुद्धि मान होयने ते जो चपल वाक होय के तो बडु बोलको हाय तो ते परा मंत्रने जो ए वा जो ग्य न थि ॥ १८ ॥ श्लोकः ॥ नापरोक्षमहीपालः कुर्यान्नचि वमात्मनः ॥ अमात्यैश्च लिप्या च मंत्रं शूनामेव च ॥ १९ ॥ अर्थः ॥ अने महीपाल जे राजा ते जे ते परि स्था कस्य विना पोतानो सचिव जे प्रधान तेन करे के मजे धनने पोम्पानि जे उलात थारु डि प्रकारे मंत्र चुरे सणा ते प्रधानने विषर तं छे ॥ १९ ॥ श्लोकः ॥ हृतानि सर्वकार्याणि यस्य पारिपदा विदुः ॥ धर्मचार्यच कामे च स राजा जसत्तमः ॥ गृह मंत्रं स्पृष्ट पते स्तस्य मिहिर संशयम् ॥ २० ॥ अर्थः ॥ अने जे राजानो धर्म अर्थने काम निमित्त जे सर्वकार जने तेने सभाना वे स नारा छे ते परा कस्य के डे ज जो ए परा कस्य मीर न जांणे ते राजा जे ते राजा नो मध्यने विपे थ्ये छे अने गुप्त छे मंत्र जे नो एवो जे ते राजा तेने सर्वकार ज नि सिद्धि जे ते या य छे ए मां संशय न थि ॥ २० ॥ श्लोकः ॥ अप्रवृत्तानि कार्या

॥ वि. नि. ॥ गियोमोहादनुतिष्ठति ॥ संतेपांविपरिश्रंशाकूडपतेजीवितादपि ॥ २१ ॥ **अर्थः ॥** अनेनिंदाकरवाजो **॥ अ. ६ ॥**
॥ ६१ ॥ ग्परावांजेकर्मतेमनेमोदयकिजेपुरुषकरेलेनेपुरुषजेतेतेनिंदाकरवाजोग्पकर्मनोनाशथईजायलेमा
 देजीवितव्यथकिपराग्रहथायलेकेतांमोहेकरिनेजेअवलाकर्मनोआरंभकरोहोयतेनोसिद्धथाय
 नहितारतेनेममत्वेकरिनेपोतेपरागमरेले ॥ २१ ॥ **श्लोकः ॥** कर्मणां तु प्रशस्तानामनुष्ठानं करवावहम् ॥ ते
 षामेवाननुष्ठानं पश्चात्तापकरं मदत् ॥ २२ ॥ **अर्थः ॥** अनेस्तुतिकरवाजोग्परावांजेकर्मतेमनुजेकरवुंते
 तोस्वनेपमादेरावुंलेअनेतेजकर्मनुजेनकरवुंतेजेतेमोरापश्चात्तापनेकरेरावुंले ॥ २२ ॥ **श्लोकः ॥** अ
 नधीत्ययथावेदान्दविप्रः श्चाहमर्हति ॥ एवमश्रुतपादुण्योनमंत्रं श्रोतुमर्हति ॥ २३ ॥ **अर्थः ॥** अनेजे
 मद्वाद्यगजेतेवेदनेनभगिने आरुनजोग्पनथियातोराविरित्येनथिसांभत्यासंधिविगृहादिकछोगु
 राजेगोरावोनेपुरुषतेजेतेमंत्रनेसांभलवानेजोग्पनथियातो ॥ २३ ॥ **श्लोकः ॥** स्थानवृद्धिक्षयतस्यपा
 द्गुणविदितान्नः ॥ अनवजानशीलस्य स्वाधीनापृथिवी नृप ॥ २४ ॥ **अर्थः ॥** अनेहेराजन्स्थानजे
 वर्तमानकालेपोतानिस्थितिनेवृद्धिनेक्षयतेनोजांणनारोअनेसंधिविगृहयानआसनहेधीभावने **॥ ६१ ॥**

समाश्रयणछोगुरानेजांणवापणोकरिनेविरयातलेस्वरूपजेनुंरावोनेसत्कारकरवाजोग्पलेस्वजा
 वजेनोएवोजेराजानेनेपृथिवीजेतेस्वाधीनथायले ॥ २४ ॥ **श्लोकः ॥** अमोघक्रोधदर्पस्य संकृत्या
 न्ववेक्षिणः ॥ आत्मप्रत्ययकोशस्य वस्तुदेववस्तुपरा ॥ २५ ॥ **अर्थः ॥** अनेसमलेक्रोधनेदर्पतेजेनो
 एवोअनेपोतानेकरवाजोग्पजेकर्मतेनेजोयानोलेस्वजावजेनोएवोनेपोतानेजलेजानजेनुंरा
 वोलेकोशकेतारवजिनोजेनेएवोजेराजानेनेपृथिवीजेतेपननिआपनारिजथायले ॥ २५ ॥ **श्लोकः**
 नाममात्रेणानुंभेत छत्रेणानुमहीपतिः ॥ अत्येवोविस्त्रेदर्थालैकः सर्वहो भवेत् ॥ २६ ॥ **अर्थः**
 अनेराजाजेतेराजाएवेनाममात्रेकरिनेतथाछत्रेकरिनेसंतोशनेपांमेअनेजेजोगवैभवले
 तेपोतानासेवकनेवैचिआपानेतेमनेवरोबस्त्रभोगवेपणारकलोजसर्वभोगनेभोगवेएवोवथा
 य ॥ २६ ॥ **श्लोकः ॥** ब्राह्मणो ब्राह्मणं वेदभर्ता वेदस्त्रियंतथा ॥ अमासं नृपतिर्वंदराजाराजानमेव
 च ॥ २७ ॥ **अर्थः ॥** अनेब्राह्मणजेतेब्राह्मणनेजांणोलेनेपतिजेतेश्चिनेजांणोलेअनेराजाजेते
 प्रधाननेजांणोलेनेराजाजेतेराजानेजांणोले ॥ २७ ॥ **श्लोकः ॥** नशत्रुर्वशमापन्नोमोक्षयोवध

॥ वि. नि. ॥
॥ पुं. ॥

नांगतः ॥ मृगन्त्वापर्युपासीतवधं हन्त्याहले मति ॥ अहतादिनयंतस्माज्जायतेनचिरदिव ॥ २६ ॥
अर्थः ॥ अनेपोतानावज्ञापणानेपोम्योतथावधकरवानाजोम्यपणानेपोम्योरावोजेपोतानोरा
चुतेराजातेगोमु किदेवोनदिने केरमांगारववोअनेतेनेपछवाडेबलहोयतो नमृथइनेतेराचुने
सेववोअनेजोपोतानुंवलहायनेतेराचुनेपछवाडेबलनहोयतोतेराचुनेमारवोअनेजोतेने
नमारनेमुकिदेतोनेथकियोडाकदिवसमांजभयउपजे ॥ २६ ॥ श्लोकः ॥ देवतेषु च यत्नेन राजसू
ब्राह्मणेषु च ॥ नियंतवः सदाक्रोपो हृद्वालातुरेषु च ॥ २७ ॥ अर्थः ॥ अनेदेवताराजाब्राह्मण
हृद्वालाकनेआतुरारलानेविषेजेक्रोधतेप्रयत्नकरिनेसदानियममांगारववोपणामनिउ
परक्रोधनकरवो ॥ २७ ॥ श्लोकः ॥ निरर्थकलहं प्राज्ञो व्रजे ये मूर्खसेवितम् ॥ कीर्त्तिचलभनेलोक
नचानर्थेषु युजते ॥ २८ ॥ अर्थः ॥ अनेबुद्धिमानरावो जेपुरुषतेजेतेमूर्खसेवितम् ॥ कीर्त्तिचलभनेलोक
नविनानोकलहतेनेवरजेअनेतेकलहं जोवरजनारो जेपुरुषतेआलोकनेविषेकीर्त्तिनेपामेछेत
थाअनर्थनेविषेजोदातो नथि ॥ २८ ॥ श्लोकः ॥ प्रसादो निष्कलो यस्य क्रोधश्चापि निरर्थकः ॥ न तेभ

अ. ५।
॥ ६२ ॥

नारमिच्छतिपदंपतिमिवस्त्रियः ॥ ३१ ॥ अर्थः ॥ अनेजेराजानोप्रसादजेहृपातेनिष्कलछेकेतांजे
उपस्पोतेराजिथायनेनेकोइआपतोनथितथाजेनोक्रोधछेतेपणानिरर्थकछेकेतांजेउपरसकुरा
जिथायनेनुंकोइभुंउकरतो नथि रावो जेराजातेनेप्रजाजेतेइछतिनथिकेनिपेवेतो जेमनपुंसकरा
वोजेपतितेनस्त्रियुंजेतेनथिइछति ॥ ३१ ॥ श्लोकः ॥ न बुद्धिर्दलनाभाय न जाउरमसमृद्धये लोकपया
यहृत्तांतेप्राज्ञो जानातिनेतरः ॥ ३२ ॥ अर्थः ॥ अनेबुद्धिजेतेधननालाभनेअर्थेनथियाताअनेज
इजमूर्खपणंतेदरिद्रतानेअर्थेनथियातुंरातो कर्मफलनेअनुसारेथायछेराजेलोकनुकर्मफल
नेअनुसारेअनुक्रमकरिनेहृत्तांतछेतेनेबुद्धिमानपुरुषजेतेजोरो छेपणामूर्खपुरुषनथिजोगातां
३२ ॥ श्लोकः ॥ विद्याशीलवयो हृद्वा न बुद्धिर्हृद्वाश्च भारत ॥ धनाभिजातहृद्वाश्च नित्यं मूढो वमस्यते ॥
३३ ॥ अर्थः ॥ अनेहेभारतविद्यातथाशीलजेनिष्कामादिकधर्मरूपसदाचरणतथाअवस्थातेम
गोकरिनेहृदकेतांश्रेणवाजेपुरुषतथाबुद्धियेकरिनेहृद्वावाजेपुरुषतथाधनेकरिनेनेकुजेकरि
नेहृद्वावाजेपुरुषतेमनेमूर्खपुरुषजेतेनित्येअप्रमानकरेछे ॥ ३३ ॥ श्लोकः ॥ अनार्यं वृत्तमप्राप्तम

॥ वि. नि. ॥ सूक्तमथार्मिकम् ॥ अनर्थाः क्षिप्रमायां निवारणं कोपनेतथा ॥ ३४ ॥ **॥ अर्थः ॥** अने असत्पुरुषना **अ. ६ ॥**
॥ ६३ ॥ जे बुद्धे आचरणा जे नुरावोने बुद्धियरहितने बीजाना गुणाने विषे दोषानुसारोपकारनारोने धर्मरहि
तने वागिये करिने दुष्टवचनवोलनारोने कोधि रावा जे पुरुषतेने अनर्थ जे तेनत्कालप्रामथ्याय छे
३४ ॥ श्लोकः ॥ अविसेवादेनं दानं मम यस्यावतिक्रमः ॥ आवर्तयेति भूतानि सस्य करिणि हिता च वा
क ॥ **३५ ॥ अर्थः ॥** अने वचनायेरहितरावुं जे दानतथापोतानिकरे लिने विजानिकरे लि जे मर्पादाते
बुजे उलपनन करवुं तथा रुदि प्रकारे प्रेरि एवी जे वागि एदला गुण जे ते सर्व भूत प्राणिमात्रने पोताना
करि जे छे ॥ **३५ ॥ श्लोकः ॥** अविसेवादेकोदक्षः कृतज्ञो मतिमान् नृपः ॥ अविसेवाको शोपिल भतेप
रिवारणम् ॥ **३६ ॥ अर्थः ॥** अने वचनायेरहितने चतुरने कस्य कृतनो जां गानारोने बुद्धिमानने सर
ख्य भाववालो एवो जे पुरुषते जे ते अतिशो शोणार्थ गयो छे रवजिनो जे नो एवो छे तापण मित्रने मे
वक आदिक जे परिवारतेने पांमे छे ॥ **३६ ॥ श्लोकः ॥** धृतिः शमोदमः शौचं कारुण्यं वागनिष्ठम् ॥ मित्रा
णां चानिष्ठो हः ममेताः समिधः श्रियः ॥ **३७ ॥ अर्थः ॥** अने एक धृतिने विजो शमने त्रिजो रमने चो **॥ ६३ ॥**

शुपवित्रपरांने पांचमुंदया लुपरांने छे वीकोमलवांगिने सातमो मित्रनो प्रोदन करवो एसातगुण जे
ते पुरुषने प्रदीप्त करे राविशो नारूप छे ॥ **३५ ॥ श्लोकः ॥** असे विजागी दुष्टान्माहृतज्ञो निरयत्रपः ॥ ताद
नराधमो लोके वर्जनी यो नराधिप ॥ **३६ ॥ अर्थः ॥** अने देनराधिपरा जन् विजाने वेचि आप्या विना पो
ते एक लो ज अन्नादिक वस्तुनो खानारो एवोने दुष्ट छे अंतःकरण जे नुरावोने कस्य कृतने न जां गेने ल
जायेरहितरावो जे पुरुषते नरमो अप्रपम छे ने जाकने विषे वरजवा जोग छे ॥ **३६ ॥ श्लोकः ॥** न सरां चो
स्वरं चो ते ससर्पं च वे रम नियः कोपयति निर्दोषं सरोषो अंतरं जनम् ॥ **३७ ॥ अर्थः ॥** अने जे पुरुष पो
ते दोशो नु कछे ने दोशेरहितरावो जे पोताना घरमां रं दे नारो मां गामतेने कोप करवे छे के तां रिव जवे छे
ते रिव जव नारो पुरुष जे ते रात्रिने विषे स्वरवे नथि सुतो के निषेवे तो जे मसर्पं नु क्तरावुं जे घरतेने विषे स्
रवे नथि सुतो ॥ **३७ ॥ श्लोकः ॥** ये पुदुष्टे पुदोषः स्याद्योगक्षेमस्य नारतः ॥ सदा प्रसादं ते पादेवताना
मिवाचरेत् ॥ **४० ॥ अर्थः ॥** अने दे नारत जे पुरुषने दोषमाउरे सते पोताना योगक्षेम संबंधि दोषायाय
ते पुरुषनी जे प्रसन्नता ते देवता निषेवे सदाय आचरवी के तां देवताने जे मप्रसन्न करिये ते मतेने पाण

॥ वि-नि-
॥ ६५ ॥

अ-६॥

सदाप्रमत्तकरवा ॥ ४० ॥ **श्लोकः** ॥ येः र्थाः स्त्रीपुंसमात्मनाः प्रमत्तपतितेषु च ॥ ये चानार्यममायुक्ताः सर्वं
 ते संशयंगताः ॥ ४१ ॥ **अर्थः** ॥ अने जे धनादिकपदार्थ जे ते स्त्रीयोने विपेर रहा छे तथा असावधानपुरुषने
 विपेर रहा छे तथा पापि पुरुषने विपेर रहा छे तथा जे असत्पुरुषने विपेर रहा छे ते सर्व जे ते संशयने पो स्या
 छे के तां पमायके नपमायरावा छे ॥ ४१ ॥ **श्लोकः** ॥ अत्र स्त्री यत्र कितवो बालो यत्रानुशमिता ॥ मज्जति ते
 वशा राजन्तु मन्मज्जवाइव ॥ ४२ ॥ **अर्थः** ॥ अने हे राजन् जे पुरुषने जिज्ञानिकरनारिस्त्रिछे तथा जे पु
 रुषने जिज्ञानोकरनारो कपरिछे तथा जे पुरुषने जिज्ञानोकरनारो बालक छे ते पुरुषने ते परवशा था
 काडुःखने विषे बुडि जाय छे के निषेवे तो जे मपाशागाने जे नाना वने नदिने विषे बुडि जाय छे ॥ ४२ ॥
श्लोकः ॥ प्रयोजनेषु ये सक्तानविशेषेषु जारत ॥ तानदंपंडितान्मन्ये विशेषादिप्रसंगिनाः ॥ ४३ ॥ **अ**
र्थः ॥ अने हे जारन जे सेवकपोताना स्वामिना मुख्यप्रयोजनने विषे आसक छे पण अधिकपणुदे रवा
 उवाने विषे आसकन धिते सेवकने कुं जे ते पंडितके तां बुद्धिमानमानुखं जामारे तो जे अधिकपणानुं
 देखाडवुं छे ते तो परस्पर कलहने करावे वावुं छे ॥ ४३ ॥ **श्लोकः** ॥ यंप्रशंसंति कितवायंप्रशंसंति चारणाः ॥ ६५ ॥

ये प्रशंसंति वंधुकी नसजीवतिमानवाः ॥ ४४ ॥ **अर्थः** ॥ अने जे मनुष्यने कपरिवस्तां छे ने जे मनु
 ष्यने चारणावरंगो छे ने जे मनुष्यने दामियुवरंगो छे ते मनुष्य जे ते जीवतोन थिमरी जाय छे ॥ ४४ ॥
श्लोकः ॥ हित्वा तान् परमेषासान् पांडवानमितौ जसः ॥ आदि ते जारने श्वर्यत्वयादुर्योधने महत् ॥ ४५ ॥
अर्थः ॥ हे भारत मोदां छे धनुश जे मनोएवाने अपार छे प्रताप जे मनोएवाने पांडव ते मनो त्याग करिने
 तु ते गोमोदं राजरो श्वर्य जे ते दुर्योधनने विषे आगे पणकरूं छे ॥ ४५ ॥ **श्लोकः** ॥ तेऽह्यसे परिभृष्टं
 म्मात्वं न चैरादिव ॥ ऐश्वर्यमदं समूहं बलिं लोकात्रयादिव ॥ ४६ ॥ इति श्रीमहाभारते उद्योगपर्वणि प्रजा
 गरे विदुरनीतोपस्थाध्यायः ॥ ६ ॥ **अर्थः** ॥ अने ते दुर्योधनने तु जे ते थोडा कदिवसमां ते राजरो श्वर्यश्च
 किं नृपथयोएवाने जोऽज्ञके निषेवे तो रो श्वर्यमदे करिने समूह थयोरावो जे बलिते जे मन्त्रिलोकी ना
 रो श्वर्य थकिं नृपथयोएवाने ॥ ४६ ॥ राविरित्ये श्रीमहाभारतने विषे जे उद्योगपर्वतेने विषे जे पृतराष्ट्रने उज
 गरो ते मां जे विदुरनी तितेने विषे छे वो अध्यायने ते थयो ॥ ६ ॥ पृतराष्ट्रवाच ॥ **श्लोकः** ॥ अनी श्वरो यंपुरु
 षो भवा भवेत्प्रोता दारुमथी वथी पा ॥ धात्रा तु दिष्ट्यवशे हृत्यो ये तस्माद्दत्वं श्वरगोधृतोः हम्

अ-६॥

॥ वि-नि-
॥ ६५ ॥

अ-१ ॥

१॥ अर्थः ॥ ह्वेधुतगहृजेतेविदुरजिप्रत्येकदेहेदेविदुरजिआजेपुरुषतेजेतेश्वर्यपांमवुंनेनपांमवुं
तेनेविषेअममयलेअनेमूत्रनेविषेपरोविगविजकाहृनिपुतलीनेजेममूत्रधारनेवशाहेतेमआपुरु
षजेतेविधातानेगोनाग्यनेवशकरोहेतेस्वतंत्रनथितेकारणापणामारेतमेकरोहुंजेतेश्वराक
रवानेविषधीरजवानलु ॥ १ ॥ विदुरउवाच ॥ श्लोकः ॥ अत्रामकालेवचनेहृदस्यतिरपिब्रुवन् ॥ लभतेबुद्ध
वज्ञानमपमानंचजारत ॥ २ ॥ श्लोकः ॥ तारेविदुरजीकंदेहेभारतधुतराष्ट्रहृदस्यतिजेतेपणाममयत्रा
मथयाविनानावचननेबोलताथकाबुद्धिनीअवज्ञानेनेअपमाननपांमले ॥ २ ॥ श्लोकः ॥ प्रियो न व
निदानेनप्रियवादेनचापरः ॥ मंत्रमूलबलेनामोयः प्रियः प्रियः एवसः ॥ ३ ॥ अर्थः ॥ अनेकोईकपुरु
षजेतेदानेकरिनेप्रियनोकरनारोथायछेनेकोईकपुरुषजेतेप्रियवचननेबोलवेकरिनेप्रियनोकरना
रोथायछेअनेकोईकपुरुषजेतेमनस्कत्वानेबलेकरिनेप्रियनोकरनारोथायछेनेकोईकपुरुषजेतेपो
तानेपिंडबलेकरिनेप्रियनोकरनारोथायछेपणानुंगमतेज्यारिनथायतारेएसर्वेअप्रियनाकरना
राथरजायछेअनेजेपुरुषस्वाचीकपणोप्रियनोकरनारोहेतेतोस्वरेस्वरोजप्रियनोकरनारोहे ॥ ६५ ॥

॥ ६५ ॥

केमनेरानेकोईस्वार्थनथि ॥ ३ ॥ श्लोकः ॥ देव्योनसाधुर्नवतिनमेधावानपंडितः ॥ प्रियेशुजानिकार्या
णिदेव्येपापानिचैवह ॥ ४ ॥ अर्थः ॥ अनेजेपुरुषउपसजेनेदेहाहोयनेतेपुरुषमाधुस्वभाववालोहोय
तोपणानेनेनेसाधुस्वभाववाखोनथिजणानोतथाबुद्धिमानहोपतोबुद्धिमाननथिजणानोतथापंडि
तहोयतोपंडितनथिजणानोकेमजेजेनेप्रियहोयतेनेनेनां सर्वकारजशुभजणायछेनेजेनेअ
प्रियहोयनेनेनेनां सर्वकारजशुभजणायछे ॥ ४ ॥ श्लोकः ॥ उक्तमयाजानमात्रेविराजन्दुर्योधनेस्य
जपुत्रंत्वमेकम् ॥ तस्यत्यागात्पुत्रज्ञातस्यहृदिरस्यात्यागात्पुत्रज्ञातस्यनाशः ॥ ५ ॥ अर्थः ॥ अनेदेराजनदु
र्योधनजनम्योतेसमयमांपणामेंतुंनैकरुंरतुंजेतेआदुर्योधनजेतारोराकपुत्रतेनोत्यागकरअने
तेदुर्योधननात्यागथकितारासोपुत्रनीहड्याशेनेराकदुर्योधननानत्यागकरवाथकितारासोपुत्र
नोनाशथात्रो ॥ ५ ॥ श्लोकः ॥ नबुद्धिर्बहुमतयायाबुद्धिः क्षयमावहेत ॥ क्षयोहि बहुमतमोयः क्षयो ह
दिमावहेत ॥ ६ ॥ अर्थः ॥ अनेजेबुद्धिजेतेक्षयनेपमाडेतेबुद्धिजेतेबहुमतमानवीअनेजेक्षयछेनेतेहृदि
नेपमाडेरावोहेतोतेक्षयछेतेपणानुंगमानवाजोगपछे ॥ ६ ॥ श्लोकः ॥ नसेक्षयोमदाराजयः क्षयोहृदि

॥ विनि ॥ माचहेत् ॥ क्षयः सत्विहमंतयोपलब्धवाचकुनाशयेत् ॥ १० ॥ **अर्थः ॥** हेमहा राजनेक्षयजेते हृदिनेपमाडे **अ.पु ॥**
॥ ८६ ॥ ते अतिशोक्षयनमानवो अने आलोकने विषे क्षयतो ते मानवो जेने पा मिने वकुमनुष्यनो नाशयई जाय
पु ॥ श्लोकः ॥ ममूहाः गुणातः के विप्रवृत्ति धनतोपरं ॥ धनहृद्धानुगोही नान धुतराष्ट्रविवर्जाय ॥ ८६ ॥ **श्लो**
कः ॥ अने हे धुतराष्ट्र आलोकने विषे के रजाक पुरुष जेते गुणो करिने रुद्रि प्रकारे जुक्त छेने के रजाक पुरु
 ष जेते धने करिने रुद्रि प्रकारे जुक्त छे ते मां जे धने करिने हे हृद्दयने गुणो करिने ही न होय ते मने तु जेते त्या
 गकर अने गुणो करिने हे हृद्दोपते मनुगृहाकर ॥ ८६ ॥ **धुतराष्ट्र उवाच ॥ श्लोकः ॥** सर्वत्वमायता युक्तं जा
 पसे प्राज्ञ समतस ॥ न चोशदे सतं संकु यतो धर्मस्ततो जयः ॥ ८७ ॥ **अर्थः ॥** तारे धुतराष्ट्र के हे छे हे विदुर
 जित मे जेते बुद्धिमान पुरुषे मां नाने आगज्य जानां सखदाय करावां जे सर्वे वचन तेने बोला छो पाण
 कु जेते मारो पुत्र जे दुयो धन तेने त्याग करवाने समर्थ न थिया तो अने मां धर्म छे सां जय छे राम कुं जां ए
 लु ॥ ८७ ॥ **विदुर उवाच ॥ श्लोकः ॥** स्वभावगुण संपन्नो न जानु विनयान्वितः ॥ सुसूक्ष्मपि नूताना मुषम
 र्दमुपेक्षते ॥ १० ॥ **अर्थः ॥** तारे विदुर जिक हे छे हे धुतराष्ट्र स्वभावे करिने बिजा गुण संपन्न होयने जे **॥ ८६ ॥**

कदाचित विनयगुणो जुक्त न होय तो ते पुरुष जेते नूतनो शोडो कपणा जे नाशने जिनुपेक्षा करे छे के तां जा
 व प्राणिनी हिंसा ने विषे प्रवृत्ते छे ॥ १० ॥ **श्लोकः ॥** परापवाद निरताः परदुःखोदयेषु च ॥ परस्परविरोधे च य
 ते निमततो स्थिताः ॥ ११ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुष परना अपवादने विषे प्रीतिवाला छे तथा जे पुरुष निरं
 तरतत्पर थका परने जे दुःख उप जावतुं ने परस्पर जे विरोध करवो करवो तेने विषे जतन करे छे ॥ ११ ॥
श्लोकः ॥ सदोषदर्शनं येषां संवासे समहं जयम् ॥ अर्यादाने महान्दोषः प्रदाने च महं जयम् ॥ १२ ॥ **अर्थः**
 अने जे पुरुष पुं दर्शन छे ते दोशो महिन छेने जे मना सदवा सने विषे अतिशो मोरो जयरती छेने जे मनी पा
 से थि धन लि धाने विषे मोरो दोश थाय छे ते जे मने धन देवुं नेने विषे मोरो जयरती छे ॥ १२ ॥ **श्लोकः ॥** ये वै
 नेदनश्रीलास्तु सकामानि स्वपाः श्रागाः ॥ ये पापा इति विख्याताः संवासे परिगर्हिताः ॥ युक्ताश्चामैर्म
 हादोषैर्यनरास्तान् विवर्जयेत् ॥ १३ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुष कोई कने अदपा डि देवो वा ची छे स्वभाव जे मनो
 एवा छे ने जे कामि छे ने जे ज्ञा घेर हित छे ने बिज्ञाने वग नारा छे ने जे पुरुष पापि विरि ते विख्यात छे ने जे
 पुरुष सदवास करवाने विषे नारा निंया छे अने वलि राविना बिजा पाणा जे मोरा दोशने गो जुक्त छे एवा

॥ वि. नि. ॥
॥ ६९ ॥

जेगसर्वेनरतेमनेवि वेकिपुरुषजेतेवरजेकेतांरामनोमंगनकरे ॥१३॥ श्लोकः ॥ निवर्तमानेसौहार्दे
 प्रातिनिचैप्रगानपति ॥ योचैवफलनिर्दृष्टिः सौहृदेचैवयस्करवम् ॥१४॥ अर्थः ॥ अनेमित्रपणानुजे
 कारणातेनिवरतिपांमेसतेनीचपुरुषनेविषेप्रातिजेतेनाज्ञापांमेलेअनेमित्रपणानेफलेकरिनेययुं
 जेस्करवतेनाज्ञापांमेलेअनेमित्रपणानेविषेप्रामययुंजेस्करवतेपणानाज्ञापांमेले ॥१४॥ श्लोकः ॥ यततेचा
 पवादाययत्नमारभतेक्षये ॥ स्वल्पेप्यपहतेमोहान्ज्ञातिमधिगच्छति ॥१५॥ अर्थः ॥ अनेतेनीचपुरुष
 जेतेतेनेअपवादादेवानेअर्थेजतनकरेलेअनेतेनाक्षयकरवानेविषेजतननोआरंभकरेलेअनेते
 नीचपुरुषनोअल्पपणाअपराधअर्थेगयेसतेतेनीचपुरुषजेतेमोदयकिज्ञांतिनेनश्रियांमती ॥१५॥
 ॥ श्लोकः ॥ तादृशैः संगतेनीचैर्नुज्ञैर्मैरहतात्मनिः ॥ निशम्निपुणैषुहान्हराद्विर्वर्जयेत् ॥१६॥
 ॥ अर्थः ॥ अनेनश्रियंसांश्रियोअंतःकरणजेमणोएवानेअतिशेकुरछेस्वभावजेमनोएवाजेतेए
 वीरित्यनानीचपुरुषतेमनिसंघाथेजेसंबंधतेनेनिपुणादुष्टियेकरिनेविचारिनेविज्ञानपुरुषजेतेह
 रयकिअतिशेवरजे ॥१६॥ श्लोकः ॥ योज्ञातिमनुग्दूतिदरिद्रदीनमातुरम् ॥ सपुत्रपशुनिर्हृदिश्रेय

॥ ६९ ॥

शान्त्यमश्नुते ॥१७॥ अर्थः ॥ अनेदरिद्रदीननेआतुरावोज्ञातिजेपोतानोसंबंधितेनेजेपुरुषअनु
 ग्दकरेलेतेपुरुषजेतेपुत्रनेपशुयेसहितयकोहृदिनेपांमेलेनेअपारस्करवनेपांमेले ॥१७॥ श्लोकः ॥ ज्ञा
 तयोवर्द्धनीयाम्नेर्षइच्छेत्पान्ननःशुभम् ॥ कुलशुद्धिचराजेइतस्माज्जाधुसमाचर ॥ श्रेयसायोक्षसंरा
 जन्कुर्वीणोज्ञातिमक्रियाम् ॥१८॥ अर्थः ॥ अनेदेशजेइजेपुरुषपोतानाआत्मानाशुभनेइउतादोष
 तथापोतानाकुलनिर्हृदिनेइउताहोयतेपुरुषतेमणोपोतानीज्ञातियोजेतेवधारवाजोग्पछेतेकार
 णपणामारदेराजन्तुंजेतेरुदुंआचरणकसअनेज्ञातिनासत्कारनेकरतोएवोजेतेतेतुजेतेस्फ
 संघाथेजोडाइशकेतांमहास्करवीयोथाइश ॥१८॥ श्लोकः ॥ विगुणाद्यपिसंरक्षाज्ञातयोभरतर्षभ ॥
 किंपुनर्गुणावंतस्तेत्वत्सदाभिकांक्षिणः ॥१९॥ अर्थः ॥ अनेदेभरतर्षभकेतांभरतवंशनेविषेअ
 एवावाधुतराष्ट्रगुणोदितएविद्योपणजेज्ञातियोछेतेजेतेरक्षाकरवाजोग्पछेतोवजिगुणावानने
 तारीहूपानेइछेतारावाजेपांडवतेरक्षाकरवाजोग्पदोयएमांजुंकेतुंरामनितोरक्षाकरविज ॥१९॥
 श्लोकः ॥ प्रसादेकुरुवीराणां पांडवानोविशोपत्ते ॥ दीपतांशामकाः केचित्पांडवस्यममिभ्यः ॥२०॥

॥ २० ॥

वि. नि. ॥ ६६ ॥

अनेहेपरजानापति एवाममर्थधृतराष्ट्रमहाशूरवीरराजाजेपांडवतेमनिउपसतुंजेतेहृपाने
 करु अनेपांडवनिआजीविकानेअर्थकेटलो कजेगोमतेतुंतेणोआपवां ॥ २० ॥ श्लोकः ॥ एवेलोके
 यशः प्राप्तं न विष्पतिनराधिप ॥ इदं न हित्वयाकार्यं पुत्राणां तातरक्षणात् ॥ २१ ॥ अर्थः ॥ इतराधि
 पएप्रकारेजोतुंकरिशुतालो कनेविवेतारेजशशासयाशे ॥ अनेहेतातहृदरावोजेतुंतेतुंतेणोतारा
 पुत्रजेपांडवतेमनुंरक्षणाकरवुं ॥ २१ ॥ श्लोकः ॥ मया चापिदितंवाचं विद्धिमांस्वहृदितैविराम ॥ ज्ञाती
 भिर्विगृहस्ताननकर्तव्यः शुभार्थिना ॥ २२ ॥ अर्थः ॥ अनेहेतातडुंतेणोपराताहं हिनहोयतेकेहे
 वुंनेताराहितनेइछूरावोमुनेतुंजोणप ॥ अनेराज्येअर्थनेइछतोरावोजेतुंतेतुंतेणोज्ञातिसंपाथे
 विगृहनकरवो ॥ २२ ॥ श्लोकः ॥ करवनिमहजो ज्ञानिज्ञातिभिर्भरतर्षन ॥ संभोजनंसंकथनंसंप्रा
 तिअपरस्परम् ॥ ज्ञातिभिः सहकार्याणि न विरोधः कदाचन ॥ २३ ॥ अर्थः ॥ अनेहेजरतवंशामोमो
 राधृतराष्ट्रकरवजेतेज्ञातियेंसहितभोगववाजोग्यछेअनेपरस्परजमवुंजमाडवुंतथापरस्परकेहे
 डुंकेहेचरोववुंतथापरस्परस्तरारुजावांनो जेतेज्ञातिसंपाथेकरवोपणाज्ञातिसंपाथेविरोधतो

॥ ६६ ॥

कारेपणानकरवो ॥ २३ ॥ श्लोकः ॥ ज्ञातयस्तारयंतीह ज्ञातयोमज्ञयंतिचसहतास्तारयंतीह दुर्हता
 मज्ञयंतिच ॥ २४ ॥ अर्थः ॥ अनेआलोकनेविवेज्ञातियो जेतेतारेछेनेज्ञातियो जेतवुडाउछेतेमारे
 ज्ञातियोजोरुडाआचरणवालिहोयतोतारेछेनेजेभुंडाआचरणवालिहोयतोबुडाउछे ॥ २४ ॥ श्लो
 कः ॥ सहतोभवराजेइपांडवान्प्रतिमानद ॥ अधर्षणीयः शत्रूणांतेर्हंतस्त्वनविष्मि ॥ २५ ॥ अर्थः
 अनेहेराजेइहेमाननाआपनारातुंजेतेपांडवप्रत्येरुडाआचरणनोकरवावालोथानेतेपांडवतेमणे
 विरोरावोजेतुंतेतुंजेतेशत्रुतेमणेपराभवपमाडवाजोग्यनहियाईश ॥ २५ ॥ श्लोकः ॥ श्रीमंतज्ञाति
 मासाद्योज्ञातिरवसीदति ॥ दिग्भरस्तंमृगइवसएनस्तस्यविदति ॥ २६ ॥ अर्थः ॥ अनेविनोजुरुवा
 णछेहाथमांजेनेरावोजेपाराधितेनेपांमिनेजेममृगपीडायछेतेमश्रीमंतज्ञातिनेपांमिनेजेज्ञातिपा
 डायछेतेश्रीमंतज्ञातिजेतेपांडानेपामनारिज्ञातिनापापनेपांमिनेकेनिपेवैतोमृगनावधयकि
 थयुंजेपापतेनेजेमपाराधिपांमिछे ॥ २६ ॥ श्लोकः ॥ पश्यादपिनरश्रेष्ठतवतापो न विष्पति ॥ ताच्चाहता
 न्कृतात्वापिशुत्वात्तदनुचिंतय ॥ २७ ॥ अर्थः ॥ अनेहेनरमांश्रेष्ठरावाधृतराष्ट्रतुंजोसमाधननहि

॥ वि. नि. ॥ करणे जुहूया वा देई शानेने जुहूने विषे ह्यांगां गाजे पां देवते मने सां जलने अथवा जुहूने विषे ह्यांगां गाजे **अ. ५ ॥**
॥ ६५ ॥ तारादिकराते मने सां जलने पछे पाण तुं नना पथागे ते वातने तुं जे ते मन मां विचारु ॥ २५ ॥ **श्लोकः ॥** ये
 नरवृं समासूतः परितपेत कर्मणा ॥ आदावे वनते कुर्यादध्वं वेत्ती विते मति ॥ २६ ॥ **अर्थः ॥** अने पुरु
 ष जे ते जे कर्मने करवे करिने रवार जाउ पस पदरो अको परितापने पां मे ते कर्मने बुद्धि मान पुरुष जे ते
 प्रथम थि जन करे के मने पुरुष तुं जे जीवत व्यते निश्चलन थि मारे लोक मां लाज जाय एतुं कर्मने करे
 २६ ॥ **श्लोकः ॥** न कश्चिन्नापनयते पुमाननत्र भार्गवात् ॥ शेषसंप्रतिपत्तिस्तु बुद्धिमत्त्ववतिष्ठति ॥ २७ ॥
॥ अर्थः ॥ अने नीति शास्त्र ना कर नारा जे अक्का चार्पते विना बिजो को ई पुरुष पाण अनी तिने न करे रा
 वोन थि सर्वे पुरुष थि अनी ति थि ई जाय छे मारे जे थ्युं ते तो थ्युं पाण हवे जे वा किर थ्युं ते नो जे विचार
 ते तो बुधि मान पुरुष ने विषे रे हे छे के तो जे थ्युं ते तो थ्युं गं थ्युं पाण हवे जे वा किर थ्युं ते नो विचार बुद्धि
 मानने करे वो ॥ २७ ॥ **श्लोकः ॥** दुर्योधने नयते तस्य पते पुपुरा हतम् ॥ स्वपानत्कुलहृद न प्रत्यानयं
 नरे श्वर ॥ ३० ॥ **अर्थः ॥** अने दे नरे श्वर दुर्योधन ते गो ने पां देवने विषे जे अनी तिरूप पाप पूर्व जे कसु तो **॥ ६६ ॥**

ते पाप जे ते कुलहृद एवो जे तुं ते गो पाछे रा लवुं ॥ ३० ॥ **श्लोकः ॥** तां स्त्वं पदे प्रतिष्ठाप्य लोके विगतकल्म
 षः ॥ अविषासिनरश्चेष्टपूजनीयो मनीषिणाम् ॥ ३१ ॥ **अर्थः ॥** अने दे नरे श्वे एते पां देवने राजा गदे वे
 करिने स्थिर करिने तुं जे ते ग थुं छे पाप जे तुं एवो थ्या ई शाने लो कने विषे जे बुद्धि मान छे ते मने पूज वा जो
 ग्य थ्या ई शाने ॥ ३१ ॥ **श्लोकः ॥** स्यात्तानि धीराणां फलतः परिर्वित्ययः ॥ अध्वस्यतिका ये पुचिरे य
 चासि तिष्ठति ॥ ३२ ॥ **अर्थः ॥** अने जे पुरुष जे ते पोताने उपदेश न कर नारा जे धीर पुरुष ते मना जेरुं
 वचन ते मने फले करिने विचारिने कर वा जो ग्य कर्मनो निश्च करे छे ते पुरुष जे ते घणा काल स धि
 जज्ञाने पां मे छे ॥ ३२ ॥ **श्लोकः ॥** असम्यगुपयुं कं हि ज्ञानं च कुशले रपि ॥ उपलभ्यं त्वा विदितं विदितं चा
 ननु हितम् ॥ ३३ ॥ **अर्थः ॥** अने कुशल के तो विच ह्या गा वा जे उपदेश ना कर नारा पुरुष ते मरो पाण
 उपदेश ने क र्सां तुं जे ज्ञान ते जे ते रुद्रि प्रकारे उपदेश करूं थि के वा तुं शामारे तो ते ज्ञाने करिने जे
 जांगा वा जो ग्य छे ते जे ते जे प्रते उपदेश करी ते पुरुष ने जाणुं अने जो जाणुने ते प्रमाणे करुं न हि ॥ ३३
श्लोकः ॥ पापोदयं फलं विद्याभ्यो नारभति वर्द्धते ॥ यस्तु पूर्व कृत पापम विमृश्यानु वर्द्धते ॥ अगाधं पंकं दु

॥ वि. नि. ॥ ५० ॥

मं धा विषमे विनिपात्यते ॥ ३४ ॥ अर्थः ॥ अनेने विवेकिपुरुषजेते पापफलनुकारणवुं जे कर्म तेनेन
 थि आरंभतो तेने हृदिने पांमे छे अनेने पुरुष दुष्ट बुद्धि वा लो छे तेने पूर्व करु जे पाप तेने न विचारिने
 पापने ज निरंतर करे छे ते पुरुष जेते अतिशयिनाम एवो जे नरक तेने विषे जमना हत ते म एो नारको ए
 वो थ्याय छे ॥ ३४ ॥ श्लोकः ॥ मंत्रजेदस्य दृष्टातो ह्यराणी मानि लक्षयेत् ॥ अर्थमेतत्तिका मश्चर ह्ये
 देतानिति मन्त्रः ॥ ३५ ॥ अर्थः ॥ अने अर्थनि जे निरंतर हृदि तेने लो छे छे जेने एवो जे बुद्धिमान पुरुष
 ते जेते मंत्रजेदना जे आलो ह्यार ते मने जागने जागिने ए नि निमे रक्षा करे ॥ ३५ ॥ श्लोकः ॥ मरं स्वप्रमवि
 ज्ञानमाकारं चात्मसंभवम् ॥ दुष्टामातेषु विश्वस्ते हताज्जा कुशलादपि ॥ ३६ ॥ अर्थः ॥ ते मंत्रजेदना
 छे ह्यार कियां तो एक तो मर जे के फ करिने थयुं चित्तनुं विकलपणं अने बिजुं स्वप्ने निश्र अने बिजुं
 अविज्ञान जे पारका गुप्त चारादिकने न जां एवुं अने चो थो पोताना देथ किय यो एवो आकार जे
 नेत्रने मुखादिक अंगनो विकारने पांच मो दुष्ट प्रधानने विषे विश्वास करवो अने छेवो अकु मत्वा
 वो जे हत तेने विषे विश्वास करवो ॥ ३६ ॥ श्लोकः ॥ दारण्ये तानियो ज्ञात्वा संश्रानोति मदात्प ॥ ३७ ॥

॥ ५० ॥

गां चरगोयुक्तः सत्रात्र नधिनिष्ठिति ॥ ३७ ॥ अर्थः ॥ हेतुप जे राजा जे ते ए लो जे मंत्रजेदना ह्यार ते मने जां
 गिने सर्व काले रांके लेके तो ए लो प्रकारे न थि वरत तो अने धर्म अर्थने कामना आचरणने विषे जथा
 जो ग्यतत्पर छे ते राजा जे ते शत्रुने वश करे छे ॥ ३७ ॥ श्लोकः ॥ न वै श्रुतमविज्ञाय ह्यननुपसंभव ॥ ध
 र्माथै वैरितुं शक्यो ह्यस्मिन्ममेरपि ॥ ३८ ॥ अर्थः ॥ अने ज्ञास्त्रे न जां ए पाविना तथा मो राष्ट्र पुरुष
 ने से आ विना तो ह्यस्मिन्नुस्यरावा जे पुरुष ते म एो परा धर्मने अर्थे जे ते जां ए वाने समर्थ थवा ता
 न थि ॥ ३८ ॥ श्लोकः ॥ नष्टं समुद्रं पतितं नष्टं वा कर्म श्रावति ॥ अनात्मनि श्रुतेन ह्येन ह्येन मन शिक
 म् ॥ ३९ ॥ अर्थः ॥ अने समुद्रने विषे जे पदार्थ पडु ते नाश पांमुं जां ए वुं तथानसां अने तो एवो जे पु
 रुष तेने विषे कर्तुं जे वचन तेना शपांमुं जां ए वुं तथानधि जि सं ई ई यो अतः करण जे तो ए वो जे
 पुरुष तेने विषे ज्ञास्त्र जे तेना शपांमुं जां ए वुं तथानधि जि सं ई ई यो अतः करण जे तो ए वो जे
 वुं ॥ ३९ ॥ श्लोकः ॥ जात्यापरी ह्यमे धावी बुद्ध्या संपाद्य चासकृत ॥ श्रुत्वा रष्ट्राथ विज्ञाय प्राज्ञैर्मैत्री
 समा रभेत् ॥ ४० ॥ अर्थः ॥ अने बुद्धिमान पुरुष जे ते कुलवानपणो परी क्षा करी ने तया पोतानि बु

॥ वि. नि. ॥
॥ ८१ ॥

द्विये करिने कारज करवाने विषे जोग्य पराणो निश्च करिने तथा विजापासे सां नलिने तथा पोते
जो इने तथा वलिनेने विज्ञो ज्ञापाणो करिने जां गिने बुद्धिमान पुरुष सायें मैत्री करे ॥ ४० ॥ श्लोकः ॥ अ
क्लीर्ति विनयो दंति दं त्यनर्थ पराक्रमः ॥ इति नित्यं क्षमा क्रोधमाचरो दं त्यलक्षणात् ॥ ४१ ॥ अर्थः ॥
अने विनय जेते अक्लीर्तिने नाश करे छे ने पराक्रम जेते अर्थने नाश करे छे ने नित्यं क्षमा जेते को
धने नाश करे छे ने रुद्रो आचार जेते कुल लक्षणे नाश करे छे ॥ ४१ ॥ श्लोकः ॥ परिछदेन क्षत्रेणावेत्तम
ना परिचर्यथापरी क्षेत कुलं राज्ञो जना ह्यादनेन च ॥ ४२ ॥ अर्थः ॥ अने देग जन्म परनी सामरा
ये करिनेने जन्म स्थान के करिनेने परे करिनेने आचार करिनेने जो जने करिनेने आछादन जे अ
दवा परवाना वस्त्र तेणो करिने कुल नीपरी क्षा करवी ॥ ४२ ॥ श्लोकः ॥ उपस्थितस्य कामस्य प्रतिवा
दो न विद्यते ॥ अपिनिर्मुक्तसंगस्य कामरक्तस्य किंपुनः ॥ ४३ ॥ अर्थः ॥ अने माग्पा विना प्राप्त थ
यो एवो जे पोताने जोय तो पदार्थ तेने जे निशोधते नथिक द्योते जे गोसंगो त्याग करी छे एवो
जे पुरुष तेने परानथिक सो तो जे पदार्थ मां आमक्त होयने तेने पोतानो मेले प्राप्त थयो जे जोय तो ॥ ८१ ॥

अ. ३ ॥
॥ ८१ ॥

पदार्थ तेने मागन करवोरा मां शुकें ॥ ४३ ॥ श्लोकः ॥ प्राज्ञोपमेविनं वै शं धार्मिकं प्रियदर्शनम् ॥ मि
त्रवेने स्तुवां चं चरुदं परिपालयेत् ॥ ४४ ॥ अर्थः ॥ अने बुद्धिमान पुरुष जो सेवना रोने विद्यावाने
धर्मवालोने प्रिय छे दर्शन जे नुं एवोने विजा मित्र जेने छे एवोने रुद्रो लेवचन जे नो एवो जे सुदृढ तेनि
परिपालना करवि ॥ ४४ ॥ श्लोकः ॥ दुःकुलीनः कुलीनो वामर्यादां यो न लेपयेत् ॥ धर्मापेक्षी मृदुर्ह
मान्मकुलीनज्ञानाहरः ॥ ४५ ॥ अर्थः ॥ अने जे पुरुष मर्यादानुं उलेयन नथी करतोने धर्मनी अपेक्षा
वालो छे ने को मल स्वभाववालो छे ने बुद्धिमान छे ते पुरुष जे ते नुं डा कुलवालो होय अथवा रुद्रा कुलवा
लो होय तो पराते सो कुलवान पुरुष थकि थ्ये छे ॥ ४५ ॥ श्लोकः ॥ यद्योश्चित्तेन वाचित्तेनि नृत्तनि नृ
त्तेन वासमेति प्रज्ञया प्रज्ञातयोर्मैत्री न जीर्यते ॥ ४६ ॥ अर्थः ॥ अने जे वैजणानुं चित जे ते चित संया
थे समान छे ने गूढ अज्ञि प्राय संयाथे गूढ अज्ञि प्राय समान छे ने बुद्धि संयाथे बुद्धि समान छे ते वैजणा
नि मैत्री जे ते नुनी नथी थाती नवीने नवी रहे छे ॥ ४६ ॥ श्लोकः ॥ दुर्बुद्धि मरुत प्रज्ञं लब्धं कूपे च गौरीव ॥
विवर्ज्येति तमेधावी तस्मिन्मैत्री प्रणाशयति ॥ ४७ ॥ अर्थः ॥ अने दुष्ट छे बुद्धि जे नि एवोने नथि निश्चि त्विम

वि. नि. ॥ ६३ ॥

सुरुषपामेथिबुद्धिजेरोरावोजेपुरुषपतेनेनृणोरेकांगोजेकुबोनेनिपेवेडुःखदाइजांणानेबुद्धिमानपुरुष
जेतेविशेशेवरजपणानिसार्थमेत्रीनकरकेमजेनेपुरुषनेविषेमेत्रीजेतेनाज्ञापांमिजायले ॥ ४७ ॥ अर्थः
अवलिनपुमुर्वेपुरोडसार्थमिकेपुच ॥ तथेवापेतर्धर्मपुनमेत्रीमाचरेरुपः ॥ ४८ ॥ श्लोकः ॥ अनेवलिम
जेअहंकारिनेमूर्खनेक्रोधिनेविचार्याविनानुंकरनारोनेधर्मरहितरावाजेपुरुषपतेनेनेविषेबुद्धिमान
पुरुषजेतेमेत्रीनुंआचरणकरे ॥ ४९ ॥ श्लोकः ॥ इतजं पार्मिकं सत्यमक्षुंडं हरनक्ति कम् ॥ जितेइयस्थि
नस्त्रिंतां मित्रमसागिचेष्यते ॥ ४९ ॥ अर्थः ॥ अनेकराकृतनेजांणानारोनेधर्मनुरुनेसत्यवचनेनेवा
जनारोनेनुल्लखनाववालो नहिनेहरले भक्तिजेनेनेजित्वालेइंदियोजेरोनेमर्यादानेविषेरुगोरावोजे
मित्रतेनोत्यागनकरवो ॥ ४९ ॥ श्लोकः ॥ इंदियाणामनुसर्गो मृत्युनापिविशिष्यते ॥ असर्थपुनरुसर्गः
सार्थेदेवतात्मपि ॥ ५० ॥ अर्थः ॥ अनेइंदियोनेजेविषयथकि निवरतिपमाइवांतेमृत्युथकिपणाकव
णलेमारेबुद्धिमानपुरुषजेतेजतनेकरिनेइंदियोनेजितेअनेइंदियोनिजेविषयनेविषेअतिशेप्रव
रतिनेदेवतानेपाण्डुखिकरेलेतोमनुष्यनेडुखिकरेणमांशुकेबुंमारेइंदियोनेजितवां ॥ ५० ॥ श्लोकः ॥ ॥ ६३ ॥

अ. ३ ॥
अ
॥ ६३ ॥

मार्दवंसर्वभूतानामनसूयाक्षमाधृतिः ॥ आयुष्याणिबुधाः प्राङ्मित्राणां चाविमानिता ॥ ५१ ॥ अर्थः
अनेसर्वभूतत्राणितपस्यजेकोमजस्वनावेवरतवुंतथाअनसूयाजेकोइनागुणनेविवेदेशनुंआरोप
णानकरवुंतथाक्षमातथाधृति तथा मित्रनुंअपमाननकरवुंहरलाजेगुणनेआवररानेकरेरावालेरा
विरित्येविवेकिपुरुषकेहेले ॥ ५१ ॥ श्लोकः ॥ अपनीतं मुनीतेन योर्ध्रत्पानिनीपते ॥ मतिना स्त्राय सुह
दांतदकापुरुषवतसु ॥ ५२ ॥ अर्थः ॥ अनेजेपुरुषजेतेअन्यायेकरिनेनाज्ञापांम्योजेअर्थतेनेअतिशेड
दबुद्धिनेआज्ञारिनेनेरुडेमायेकरिनेपाछासुधारवानेइलेलेतेनेनेससुरुषपनुंनतले ॥ ५२ ॥ श्लोकः ॥
आयत्ताप्रतिकारजस्तदात्वेहरनिश्चयः ॥ अतीतेकार्यशेषज्ञानशैर्धनप्रदीपते ॥ ५३ ॥ अर्थः ॥ अ
नेआगल्यआवशोरावोजेकाजतेनेविषेजेडुःखयावानुंहोयतेनेराजवानाउपायनेजांणानारोनेव
र्त्मानकालेथयुंजेडुःखतेनेविषेहरलेनिश्चेजेनोरावोकेतांडुःखिकरिनेनहेगनेनपांमोअनेथई
गयुंरावुंजेकार्यतेनेविषेजेरलुंकार्यकरवानुंवाकिरयुंहोयतेनेजांणानारो ॥ रावोजेनरतेजेतेअर्थेकरि
नेदीननथिथातो ॥ ५३ ॥ श्लोकः ॥ कर्मणामनसावाचायदनीक्षानिषेवने ॥ तदेवापहरत्येनेतस्मात्क

वि. नि. ॥३॥

अ. ५॥

व्यागामाचरेत् ॥ ५४ ॥ अर्थः ॥ अनेपुरुषजेतेदेहेकरिनेनेमनेकरिनेनेवांगियेकरिनेजेकर्मनेवारंवार
 रसेवेछेतेकर्मजेतेरापुरुषनेवशकरिछेतेकारणपणामादेवुदिमानपुरुषजेतेशुभकर्मनुंआचर
 णकरेपणअशुभकर्मनुंआचरणकरे ॥ ५४ ॥ श्लोकः ॥ मंगलात्तमनेयोगः श्रुतमुत्थानमार्जवम्
 भूतिमेतानि कुर्वतिसत्तावाभी क्षादृशानम् ॥ ५५ ॥ अर्थः ॥ अनेमंगलकारिवस्तुनोजेस्पर्शतथायो
 गजेरुद्रापुरुषनोसदाद्यतयाशास्त्रतथाउद्यमतयासरत्तस्त्वावपाणुतयाससुरुपनुंवारंवारदर्श
 नकरनुंएरलागुणजेतेपुरुषनेस्सखसेपतिनाकरनाराछे ॥ ५५ ॥ श्लोकः ॥ अनिर्वेदः श्रियोमूलंत्तान
 स्पचशुभस्पच ॥ मद्राभवत्तनिर्विणः स्करं चानंतमश्रुते ॥ ५६ ॥ अर्थः ॥ अनेअनिर्वेदनेउद्यमथ
 क्तिविरामनपांमनुंजेतेधनसंपत्तिनुमूलछेतयात्ताननुंमूलछेतयाशुभनुमूलछेअनेउद्यमयकी
 विरामनपांमतौएवोजेपुरुषतेजेनेमोरोथायछेनेअपारस्सखनेपांमेछे ॥ ५६ ॥ श्लोकः ॥ जातः श्रीमत्त
 रंकिंचिदस्यत्प्यतमंमत्तम् ॥ प्रभविज्योर्थादातात्तमासर्वत्रसर्वदा ॥ ५७ ॥ अर्थः ॥ अनेदेतातअति
 श्रेयसमर्थएवोजेपुरुषतेनेसर्वकालनेविषेनेसर्वस्थलनेविषेजोक्षमाछेतोराथकिंचिजुंकांइअति ॥ ६३ ॥

शोशोभावालुंनधीमांसुंतथाअतिशोहितकारिनधीमांसुं ॥ ५७ ॥ श्लोकः ॥ क्षमेदशक्तः सर्वस्पर्शक्ति
 मान् धर्मकारणान् ॥ अर्थानर्थैसमोयस्यतस्यनित्यंक्षमादिता ॥ ५८ ॥ अर्थः ॥ अनेअसमर्थएवोजेपु
 रुषतेजेतेसर्वेनिक्षमाकरेनेसमर्थपुरुषजेतेधर्मनेअर्थेक्षमाकरेअनेजेपुरुषअतिश्रेयसमर्थनहोय
 नेअतिश्रेयसमर्थपणानहोयएवोजेमध्यमपुरुषतेनेपणक्षमाजेतेनित्यंक्षितकारिछे ॥ ५८ ॥ श्लोकः
 यस्तुरवंसेवमानोपिधर्मायांशो न्होयते ॥ कामतदुपसेवेतनमूदव्रतमाचरत् ॥ ५९ ॥ अर्थः ॥ अनेपु
 रुषजेतेजेस्सखनेसेवतोथकीधर्मकरिनेनेअर्थेकरिनेरहितनथइजायतेस्सखनेयथेष्टसेवेपणाम्
 रपुरुषनाव्रतनेनआचरेकेतांधर्मअर्थनेमुकिनेआरागादिकनेविषेअतिश्रेयशागहनकरे ॥ ५९ ॥ श्लो
 कः ॥ दुःस्वार्त्तंघत्रशांतेषुनास्तिकेक्षलसेषुच ॥ नश्रीर्वससहोनेषुयेचोक्षाद्विवर्जिताः ॥ ६० ॥ अ
 र्थः ॥ अनेदुःखेकरिनेपीशनेपांमनारानेअतिश्रेयशांतनेनास्तिकनेआलस्सनेइंइयोनादमनेर
 दिनतथाजेउल्लाहेरदिनछेएरस्त्रीजायनाजेपुरुषतेमनेविषेअतिश्रेयशांतनेनास्तेजेते
 नथिवसती ॥ ६१ ॥ श्लोकः ॥ आर्जवेननरंयुक्तंमार्दवात्तयपत्रपम् ॥ अशक्तंमस्यमानास्तुधर्षयंतिकु

॥ वि. नि. ॥
॥ ८४ ॥

अ. १ ॥

बुद्धयः ॥ ६१ ॥ अर्थः ॥ अने सरल स्वभाव बुद्धने को मलपणुंछे मारे लज्जापे सदित्तावो जे नरतेने कुबुद्धि
पुरुष जेते असमर्थ रावाने मोननायकानि रस्कारने करे छे ॥ ६१ ॥ श्लोकः ॥ अतार्थमतिदातारमतिश्र
रमतिव्रतम् ॥ प्रज्ञानिमानिने चैवश्रीर्नयान्नापस्यति ॥ ६२ ॥ अर्थः ॥ अने अतिशो सरल स्वभाववाला
ने अतिशो दातारने अतिशो श्ररवीरने अतिशो व्रतनोपालनारोने बुद्धिना अभिमानवादी रावो जे पुरु
षने निपास्ये श्री जे धनसंपत्तिने जेतेन थि आवति ॥ ६२ ॥ श्लोकः ॥ नेवातिगुणवस्त्रेषानास्यते निर्गुणो
पुच ॥ नैषागुणान्कामयते नैर्गुणान्ना नुरजते ॥ गुन्मातागोरिवांधाश्रीः क्वचिदेवावतिष्ठते ॥ ६३ ॥
अर्थः ॥ अने ए जे श्रीते जेते अतिगुणवानपुरुषपुने विषेन थिरे हेति अने अतिशो गुणो रहितपुरुष
ने विषेन थिरे हेति अने ए श्री जेते गुणनेन थिः छती तथा गुणरहितपणाय किपणाराजीन थिथा
ती अने उन्नतगायनिपेवे श्रीधरि जे श्रीते जेते कोई कठे कांण जरे हे छे ॥ ६३ ॥ श्लोकः ॥ अग्निहोत्रफल
वादेवाः शीलवृत्तफलं श्रुतम् ॥ रतिपुत्रफलानारीदत्तभुक्तफलं धनम् ॥ ६४ ॥ अर्थः ॥ अने वेद छे
ते अग्निहोत्र छे फल जे मनु रावा छे अने शास्त्र छे तेने नि कामादिकगुणरूप जे सदाचरणते छे फल ॥ ८४ ॥

जेनुं राबुंछे अने नारि छे ते काम जोगने पुत्रते छे फल जेनुं रावि छे अने धन छे तेदाने नो गते छे फल जेनुं
राबुंछे ॥ ६४ ॥ श्लोकः ॥ अधर्मोपाजितैरर्थैः करोतीहुं देहिकम् ॥ नसतस्य फलं प्रेत्यनुंक्तेः र्यस्मदुरा
गमान् ॥ ६५ ॥ अर्थः ॥ अने अधर्म करिने संपादन कस्य रावा जे धनते मगो करिने जे पुरुषय ज्ञाना
दिकरूपपरलोकनासा धनने करे छे ते पुरुष जेते मरिने तेना फलनेन थि जोगवतो कर्म जे धन छे
ते दुष्टमार्ग करिने आवुंछे ॥ ६५ ॥ श्लोकः ॥ कांतारवनदुर्गेषु क्लृप्त्वा स्वापस्त्रुमं भ्रमे ॥ उद्यतेषु च शस्त्रेषु
नास्ति सत्वतां भयम् ॥ ६६ ॥ अर्थः ॥ अने जे धीरजवानपुरुष छे ते मने विकर रावा जे वनेने पर्वततेन
विषे भयन थितथा कष्टरूप जे अपरातेने विषे भयन थितथा कोई जात्यना उपद्रव करिने थयो जे सं
भ्रमतेने विषे भयन थितथा उगोसां रावा जे शास्त्रतेने विषे भयन थि ॥ ६६ ॥ श्लोकः ॥ उत्याने संयमोदाह
मप्रमादो धृतिः स्मृतिः ॥ समीक्ष्य च समारंभो विद्धि मूलं नवस्यतु ॥ ६७ ॥ अर्थः ॥ अने उद्यमने ईडियोने नि
यममंसारववांने चलुरपणुंने अनालसकपणुंने धृतिने स्मृतिने विचारिने आरंभ करवो रा रलावांनो जे
ते समृद्धिनां मूल छे रा विरिसेनुं जेते जाण ॥ ६७ ॥ श्लोकः ॥ तपो बलं तापमानां ब्रह्म ब्रह्म विदां बलम्

वि. नि. हिंसाचलमसाधुनां क्षमागुणवतां बलम् ॥ ६८ ॥ **अर्थः** ॥ अनेतपस्त्रिावोजेपुरुषतेमनुजेवलतेतपछेने **॥ अ. १ ॥**
६५ ॥ वेदनाज्ञानानाज्ञेपुरुषतेमनुजेवलतेवेदछेनेअमाधुणवोजेपुरुषतेमनुजेवलतेहिंसाछेनेगुणावा
 नएवाज्ञेपुरुषतेमनुजेवलतेहमाछे ॥ ६९ ॥ **श्लोकः** ॥ अष्टौनास्रतघ्नानिआपोमूलंफलपयः ॥ इविर्जा
 द्गणकाम्याचगुरोर्वेचनमौषधम् ॥ ६९ ॥ **अर्थः** ॥ अनेआआरवांनानेतेव्रतनोनाशकरेवांनधितेकि
 यांतोएकतो जलनेबिजुंमूलकंदनेत्रिजुंफलनेचोथुंडुधनेपांचमुहविष्यात्मनेछविमोदाद्वाद्गणानि
 आज्ञानेसातमुंगुरुनुवचननेआरमुंओसरएआरवांनायेकरिनेव्रतनोनाशनधियातो ॥ ६९ ॥ **श्लो**
कः ॥ नतत्परम्यसंख्यास्वतिह्रजंमदात्मनः ॥ संगहंरौषधर्मः स्यात्कामादस्यः प्रवर्तते ॥ १० ॥ **अर्थः**
 अनेजेपोतानाआत्मानेप्रतिकूलहोयकेतोमुंडुंजगानुहोयतेविज्ञानेनकरवुंअनेआजेधर्मतेसं
 खेपेकरिनेथायछेअनेएविनाविज्ञो जेधर्मतेइहायेकरिनेप्रवरतेछे ॥ १० ॥ **श्लोकः** ॥ अक्रोधेनजये
 क्रोधमसाधुंसाधुनाजयेत् ॥ जयेत्कर्यदानेनजयेत्सत्येनचाः नृतम् ॥ ११ ॥ **अर्थः** ॥ अनेबुद्धिमानपु
 रुषजेतेअक्रोधेकरिनेक्रोधनेजितेअनसाधुपणोकरिनेअसाधुनेजितेनेदानेकरिनेकदरजपुरुष **॥ ६५ ॥**

नेजितेनेसत्यवचनबोलवेकरिनेअसत्यनेजिते ॥ ११ ॥ **श्लोकः** ॥ अर्धुर्तक्रेः लसेभीरौचेदेपुरुषमानिनी
 चौरैरुतप्रेचाश्टामोनकार्योनचनास्तिके ॥ १२ ॥ **अर्थः** ॥ अनेखिनेविषेनेपुतारानेविषेनेआलसूने
 विषेनेविकरास्वभाववाला नेविषेनेक्रोधिनेविषेनेपोतानापुरुषातननाअभिमानवाजानेविषेनेचौ
 रनेविषेनेहृत्तघ्निनेविषेनेनास्तिकनेविषेविश्रासनकरवो ॥ १२ ॥ **श्लोकः** ॥ अजिवादनशीलस्यनित्यं ह
 र्हापसेविनाः ॥ चत्वारिसंप्रवर्षंतेकीर्तिरायुर्वशांबलम् ॥ १३ ॥ **अर्थः** ॥ अनेनमस्कारकरवानोछेस्व
 भावजेनोनेनित्येहृहपुरुषनेसेवनाशोवोजेपुरुषतेनेकीर्तिआयुंउपजशनेवलएआरवांनांजेतेह
 ढिनेपांमेछे ॥ १३ ॥ **श्लोकः** ॥ अतिक्रेशेनयेः योः सुहर्मस्यातिक्रमेणवा ॥ अरेवांप्रणिपातेनमास्मतेपु
 मनः हृथाः ॥ १४ ॥ **अर्थः** ॥ अनेदेराजन्अतिशोक्रेशेकरिनेजेअर्थथायअथवाधर्मनेउलंपनक
 रवेकरिनेजेअर्थथायअथवापोतानाशत्रुनेनमिनेजेअर्थथायतेअर्थनेविषेतुंजेतेमननेप्रवेश
 मोकराम् ॥ १४ ॥ **श्लोकः** ॥ अविशः पुरुषः शोचाः शोच्येमेथुनमप्रजम् ॥ निराहाराः प्रजाशोचाः शोचं
 राष्टमराजकम् ॥ १५ ॥ **अर्थः** ॥ अनेविद्यायेरहितएवोजेपुरुषतेशोककरवाजोपछेनेप्रजायेरहित

॥ वि. नि. ॥ ५६ ॥

एवुं जे मोथुन ते शोक करवा जो गप छेने आदारे रहित ए विजे प्रजा ते शोक करवा जो गप छेने राजा ये रहित
 एवो जे दे श ते शोक करवा जो गप छे ॥ १५ ॥ श्लोकः ॥ अ ध्वा ज रा दे र व तां प र्व ता नां ज लं ज रा ॥ अ सं भो गो ज रा
 स्त्री णां वा क् स्यं म न सो ज रा ॥ १६ ॥ अर्थः ॥ अ ने दे र धा रि ने मा र्ग छे ते ज रा छे ने प र्व त ने ज ल छे ते ज रा छे ने
 स्त्रि यो ने अ सं भो ग छे ते ज रा छे ने म न ने वा णि रू प बां रा ते ज रा छे ॥ १६ ॥ श्लोकः ॥ अ ना स्त्रा य म ला वे
 दा ब्रा ह्म णा स्या द्र ते म ल म् ॥ म लं पृ थि वा बा द्ही काः पु रु प स्या न् ते म ल म् ॥ १७ ॥ अर्थः ॥ अ ने वे र जे ते
 अ भ्या स न कर को ए छे म ल जे म ने ए वा छे अ ने ब्रा ह्म णा छे ते ने व्र त न कर वुं ए म ल छे ने पृ थि वा ने वि षे
 सिं ध दे श छे ते म ल छे अ ने पु रु प ने अ स त् व च न वोल वुं रा म ल छे ॥ १७ ॥ श्लोकः ॥ कौ तू ह ल म जा सा धी
 वि प्र वा स म जाः स्त्रि यः ॥ स्र व णं स्य म लं रू प्यं रू प्य सा पि म लं व पुं ॥ जे यं व पु म लं सी स र्सी स स्या पि म
 लं म ल म् ॥ १८ ॥ अर्थः ॥ अ ने सा धी जे प ति व्र ता स्त्री ते जे ते कु तु ह ल जो वा जा वुं ए छे म ल जे ने ए वी छे
 अ ने स्त्रि यो जे ते प र दे श वा स ए छे म ल जे म ने ए वि थो छे अ ने स्र व णं वुं जे म ल ते रु पुं जां ए वुं ने रू पा वुं जे
 म ल ते व्रा वुं जां ए वुं ने व्रा वा वुं जे म ल ते सिं स्र जां ए वुं ने सी सा वुं जे म ल ते तो म ल ज छे ए म जां ए वुं ॥ १८ ॥

॥ ५६ ॥

॥ श्लोकः ॥ न स्वप्ने न जयेन्निद्रां न कामेन जयेत्क्रियः ॥ ने धने न जयेदग्निं न पांनेन स्फुरं जयेत् ॥ १९ ॥
 अर्थः ॥ अ ने बु डि मा न पु रु प जे ते स्र वे क रि ने मि श्र ने न जि ते ने का म भो गे क रि ने स्त्रि यो ने न जि ते ने इं ध
 णो क रि ने अग्नि ने न जि ते ने पां ने क रि ने स्फु रा ने न जि ते ॥ १९ ॥ श्लोकः ॥ य स्य दान जि तं मि त्रं श त्र वो धुं धि
 नि र्जि ताः ॥ अ न्न पान जि ता रा राः स फ लं त स्य जी वित म् ॥ २० ॥ अर्थः ॥ अ ने जे पु रु पे दाने क रि ने पो ता
 ना मि त्र ने जि तो छे त द्या सं ग्रा म ने वि षे पो ता ना श त्र वुं जे जि त्या छे त था अ न्न पाने क रि ने पो ता ना स्त्रि यो ने
 जि ति छे ते पु रु प वुं जे जी व त अ ते स फ ल छे ॥ २० ॥ श्लोकः ॥ स र् स्त्रि णो पि जी वं ति जी वं ति श ति न स्त था ॥
 धृ त रा ह् वि भु वं छान क थं चि ल जी य ते ॥ २१ ॥ अर्थः ॥ दे धृ त रा ह् जे ने द नार छे ते प रा जी वे छे त था जे ने
 सो छे ते प रा जी वे छे मा रे तुं जे ने ध न नी ई छानो त्या ग क र तं का ई प्रं क रे न हि जा या ग म न थि जी वि श तो र व
 रो ॥ २१ ॥ श्लोकः ॥ य स्य थि वां त्री हि य वे दि रा पं प श वः स्त्रि यः ॥ ना ल मे क स्य त अ र्च मि ति प त्र प ल मु त्वा ति
 २२ ॥ अर्थः ॥ अ ने आ पृ थ वी ने वि षे जे र सुं रां ग र ज व ग ङ्ग आ दि क अ न्न छे त था जे र लुं स्र व णं आ दि क
 इ अ छे त था जे र ला ह् थि यो डा आ दि क प श्यु छे त था जे र ली स्त्री वुं छे ए स र्वं जे ते ए क पु रु प ने घे र हो य ते

॥ वि. नि. ॥ ६५ ॥

पणतेनेतुमिनचीथाताएविरित्येविवेकीपुरुषजेतेजोतोथकोमुळातोनथीकेतांएमसमकिनेतुखा
नोत्यागकरेले ॥ ८२ ॥ श्लोकः ॥ राजभूयो ब्रवीमि त्वां पुत्रेणुसममाचर ॥ समतायदिनेराजन्विपुपांडुम्
तेपुत्र ॥ ८३ ॥ इति श्रीमहाभारते उद्योगपर्वणि प्राजागरे विदुरनीतोसप्तमोऽध्यायः ॥ अर्थः ॥ अनेहेरा
जन्वलिपणकुंतुनेककुंछेजेजोतारेतारापुत्रनेविषेनेपांडुराजानापुत्रनेविषेसमपणुंछेतोहेराजन्
तुजेतेसर्वेपुत्रनेविषेसमपणनेजआचरुकेतांपांडुवनेएमनाभागप्रमाणाराजनेआप्य ॥ ८३ ॥ ए
विरित्ये श्रीमहाभारतनेविषेजे उद्योगपर्वतेनेविषेजेधृतराष्ट्रनेउजागरासैमांजेविदुरनीतितेनेवि
षेसातमोअध्यायजेनेथयो ॥ ९ ॥ विदुरउवाच ॥ पौअर्थिनः सद्धिरसज्जमानः करोत्यर्थं शक्तिमदापि
यित्वा ॥ क्षिप्रं यशस्तं समुपैति संतमलं प्रसन्नाहिकरवाय संतः ॥ १ ॥ अर्थः ॥ बलि विदुरजिकहेले
हेराजन्जेपुरुषजेतेससुरुषतेमणोपोतानुंकांडकारजकरावचानेअर्थपुजेलेतोपणअभिमाने
रहितथकोयथाशक्तिनेकाकारजनेकरेलेतेनेसापुपुरुषजाणवोनेतेनेजसजेतेतत्कालप्रासथा
यछेअनेजेससुरुषनुंराणोकारजकरिआयुंतेससुरुषपणानिउपरप्रसन्नथयाथकारानेपरि

अ. ८॥

॥ ६५ ॥

पूर्णाकरव्यापेले ॥ १ ॥ श्लोकः ॥ महांतमव्यर्थमधर्मयुक्तं यः सत्यजस्यनपाहृष्टराव ॥ सर्वंसदुःखान्य
वमुच्यते ज्ञाणोत्वसंमर्षं वाचमुच्यते ॥ २ ॥ अर्थः ॥ अनेजेपुरुषजेतेज्ञानुनेमणोअपकर्षनेजपमाडो
थकोपणअधर्मनुकरावोजेमोरोअर्थतेनोपणत्यागकरिरेलेतेपुरुषजेतेसर्वदुःखनोत्यागकरि
नेकरवेकरिरेलेकेनिषेतेतोजेसमर्षजेतेजुनिकांचलिनोत्यागकरिनेकरवेकरेले ॥ २ ॥ श्लोकः ॥
अमृतेन समुत्कर्षो राजगामि चंपेश्वरम् ॥ गुरेश्चालीकनिर्वधः समानि ब्रह्महत्याया ॥ ३ ॥ अर्थः ॥
अनेअसतेकरिनेजेपोतानोजयकरवोतपाराजानिआगल्यजेकोईनीचाडिकरवीतयापोताना
गुरुसाधेजेरोहोआग्रहकरवोएत्रापदोज्ञजेतेब्रह्महत्यातुल्ये ॥ ३ ॥ श्लोकः ॥ अमृते कपरे मृत्यु
रतिवादः श्रियो वधः ॥ अशुश्रूपात्वराह्लाया विद्यायः शत्रवस्त्रयः ॥ ४ ॥ अर्थः ॥ अनेअमृत्याजेत
सर्वप्रकारे मृत्युलेनेअतिज्ञेविवादेनेश्रीनोवधेअनेअशुश्रूपाजेमांअलवानिईलानहिअथवा
गुरुनिमेवानकरवितथाउतावत्यकरवितथापोतानांवरवांणकरवांएरजांवांनो जैतेविद्यानोत्रा
ले ॥ ४ ॥ श्लोकः ॥ आलस्यं मदमोहो च चापलं गोष्ठिरेव च ॥ सद्यता चाभिमानित्वं तथाः त्यागित्वमेव

॥ ६५ ॥

॥ ६५ ॥

॥ वि. नि. च ॥ रातेवैममदोपास्तुमदाविद्यार्थनामनाः ॥ ५ ॥ अर्थः ॥ अनेआसातदोशजेतेविद्यार्थिनिसदामोत्या
 ॥ ५ ॥ छेतेसानदोशकियातोराकतोआलसनेबिजोमदनेत्रिजुंचपलपणुंनेचोथिगोष्टिजेपरस्परवात्ताकरवी
 नेपांचमुंअनम्रपणुंनेछुंअनिमानीपणुंनेमातमुलोनिपणुंरासातदोषविद्यार्थिनेछेतेनेजांगिनेते
 नोसागकरवो ॥ ५ ॥ श्लोकः ॥ सरुवार्थिनः कुतोविद्यानास्तिविद्यार्थिनः सरुवम् ॥ सरुवार्थिवात्सजे
 दिद्यांविद्यार्थिवात्सजेसुखम् ॥ ६ ॥ अर्थः ॥ अनेसरुवार्थिवाचोनेपुरुषतेनेविद्याकांथिनेविद्यार्थि
 राचोनेपुरुषतेनेसरुवकांथिमादेजोसरुवार्थिथायतोविद्यानोसागकरेनेजोविद्यार्थिथायतोसुख
 नोसागकरे ॥ ६ ॥ श्लोकः ॥ नाम्निस्तृप्यतिकाणानापागानामदोदधिः ॥ जोतकः सर्वदूतानांनपुंसां
 वामलोचना ॥ ७ ॥ अर्थः ॥ अनेअग्निजेतेकाष्टेरिनेतृसनथियातोअनेसमुद्रजेतेनदीयेकरिने
 तृसनथियातोअनेमृत्युसर्वभूतेकरिनेतृसनथियातोअनेस्त्रीजेतेपुरुषेकरिनेतृसनथियाती ॥ ७
 ॥ श्लोकः ॥ आशाधृतिहेतिसमृद्धिसैतकः क्रोधः श्रियंदेनियशः कदर्यता ॥ अपालनंदेतिपथ्यश्राज
 स्नेकः कुहोद्वाद्यणोदेंतिराष्टम् ॥ ८ ॥ अर्थः ॥ अनेदेराजनआशाजेतेधृतिनोनाशकरेछेनेकालजे

अ. द. ॥
 ॥ ५ ॥
 ॥ ६ ॥
 ॥ ७ ॥
 ॥ ८ ॥

तेसमृद्धिनोनाशकरेछेनेक्रोधजेतेथिनोनाशकरेछेनेकदरजपणुंजेतेजशनोनाशकरेछेनेअरक्ष
 णाजेतेपशुनोनाशकरेछेनेक्रोधायमानथयोजेराकद्राद्वारातेजेतेदेशनोनाशकरेछे ॥ ८ ॥ श्लोकः ॥ अ
 जाश्वकांस्परजतंचनितंमध्वाकर्षः शकुनिः श्रोत्रियश्च ॥ वृहो ज्ञातिरवसन्नः कुलीनरातानिते संतुर्
 देसंदेव ॥ ९ ॥ अर्थः ॥ अनेअजजेवकरोनेअश्वनेकोसुंनेरुपुंनेमधनेआकर्षणजेऊरुतारवानुं
 स्तुनेशकुनिजेऊरुनिपरीक्षानेकरनारोचकोरादिकपक्षिनेवेदनोअगोलोद्वाद्यणोदेंतिराष्टम् ॥ ९ ॥ श्लोकः ॥ अलवस्त्रादिकनेनमजवेकरिनेदुस्त्रियोरावोकुलचानपुरुषारादलोजेछेतेताराघरनेविषेसर्वकालेनिरं
 तररदो ॥ ९ ॥ श्लोकः ॥ अजोह्लाकांचनेवीणाआदर्शमधुसर्पिषा ॥ विषमोदंबरशेखः स्वर्णानोथरो
 चना ॥ १० ॥ अर्थः ॥ अनेवलिअजनेबलधनेकांचननेवीणानेदर्यणनेमधनेपीनेलोहनेत्रांचानुंपात्र
 नेदक्षिणावर्तशेखरनेशालशामनेगोरुंचेदन ॥ १० ॥ श्लोकः ॥ गृहेस्थापयितव्यानिधन्यानिमनुरब्रवीत् ॥
 देवब्राह्मणपूजार्थमतिथीनांचनारत् ॥ ११ ॥ अर्थः ॥ रादलोवांचोजेतेमंगलनेकरेराचोछेमादेदेभारतरा
 दलोवांचोजेतेदेवब्राह्मणनिपूजानेअर्थनेअतिथिनिपूजानेअर्थेपरनेविषेस्थापनकरवांगविरिसेस्वा

॥ ५ ॥

॥ वि. नि. ॥ ७६ ॥

ये नु मनुजे ते के देता हवा ॥ ११ ॥ श्लोकः ॥ इदं च त्वां सर्वपरं ब्रवीमि पुराणं पदेना तमहाविशिष्टम् ॥ न ज्ञातु
 कामान्मनयान्मलो नाईर्मजरा ज्जीवितस्यापि हेतोः ॥ १२ ॥ अर्थः ॥ अने देता त आज्ञे फुं तुं ने वचन
 कहुं छुं ते सर्व जे पुराण गां दे तुं ने थकि उ कृष्ट छे ने पुराण नुं स्थान क छे ने महा मंगल रूप छे ते किं युवचन तो
 काम थकि न थथ किलो न थथ किने जीव वाने अर्थ करार पण परम नो त्यागन करवो ॥ १२ ॥ श्लोकः ॥ नित्यो
 धर्मः स्मरवदुःखे त्व नित्ये जीवो नित्यो धातुरस्य त्व नित्यः ॥ सत्काः नित्यं प्रति तिष्ठ स्व नित्यं संतुष्य त्वं तो
 पपरो हिला नः ॥ १३ ॥ अर्थः ॥ अने देरा ज नु धर्म ते ते नित्य छे ने स्मरवदुःख जे ते अनित्य छे ने जीव जे
 ते नित्य छे ने राजीवना जे दे दे ते अनित्य छे अने तुं जे ते अनित्य नो त्याग करिने नित्य ने विषे निष्ठ ने चां ध
 ने संतो ज्ञाने पां स्य ने संतो ज्ञ छे ते परम ज्ञा न छे ॥ १३ ॥ श्लोकः ॥ महाबलानुपश्य महातुं नावा न्यशास्य नू
 मिंधन धास्य पूर्णम् ॥ राज्यानि हित्वा विपुलांश्च जोगानुगतान्तरं शान्तरां मंत कस्य ॥ १४ ॥ अर्थः ॥ अने
 देरा ज नु मो दु छे बल जे मनुं ने मो रो छे महिमा जे मनो ए वां ज मोरा रा ज्ञा ते जे ते धने करिने ने धास्य करिने
 पूर्णा ए वा जे पृथ वी ते निशि क्षा करिने ने पछे ते पृथ वी नारा ज्य नो त्याग करिने तथा मोरा जे भोग ने मनो

॥ ७६ ॥

त्याग करिने काल ने वश थई ज्ञाता देवा ते मने तुं जे ते जो ॥ १५ ॥ श्लोकः ॥ मृतं पुत्रं दुःखं पुष्टं मनुष्या उ स्थि
 प्य राज नु स्व गृहा भिर्हरंति ॥ तं मुक्त केशाः करुणां रुदंत श्रिता मधे काष्ठ मे व स्थिति ॥ १५ ॥ अर्थः ॥ दे
 राज नु दुःखे करिने पोशा का करो ए वा जे पुत्र ते ज्यारे मरि जा य छे तारे ते ने मनुष्य जे ते पोता नो घर थकि
 छे देर मज्ञान मां बाल वा जे ज्ञा य छे ने ते मनुष्य जे ते छुदा छे केश जे मनाने करुणा पे सहित जे म ह्ये
 ते मरो ता थका ते पुत्र ने चिताना मधने विषे काष्ठ निषे वे नां शिवे दे दे ने वा जि दे छे ॥ १५ ॥ श्लोकः ॥ अथो
 धने प्रेतगतस्य मुक्त वा सोमि चान्निश्च शंरीर धातु न ॥ हा स्यां मयं सदृग लस्य मुत्र पुण्येन पापे न च वेष्ट
 मानः ॥ १६ ॥ अर्थः ॥ अने मरि ग यो ए वा जे पुरुप ते तुं जे धन तथा वस्त्र ते ने बिजो भोग वे छे अने ते नाश
 शरीर ना जे त्व चामो सादिक धा तु ते ने अग्नि अथ वा पक्षि ने भोग वे छे अने ए जे पुरुप ते पुराण ने पाप ते गो
 करिने वी रों गं थको ते पुराण पापे सहित परलोक ने विषे जा य छे ॥ १६ ॥ श्लोकः ॥ उरु ज विनिवर्त्तं ते ज्ञा
 तयः सुरुदः सुताः ॥ अप्रुष्यान फलान्क्षान्त्याना तपत्रिणाः ॥ १७ ॥ अर्थः ॥ अने देता त मरो
 ए वा जे पुरुप ते ना जे ज्ञाति सुरुद ने पुत्र ते जे ते ए ना देह नो त्याग करिने पोता ने घेर पाठा आवे छे के निषे

॥ वि-नि ॥
॥ १०० ॥

तो जे मपक्षि जे ते पुष्ये रक्षित ने फले रक्षित रावा जे हृदय ने मनो त्या राग करि ने उरि जाय छे ॥ १९ ॥ श्लोकः ॥ अ
ग्नौ प्रासं तु पुरुषं कर्मान्नेति स्वयं कृतम् ॥ तस्मान् तु पुरुषो यत्ना हर्मसं विनुयाच्छुभेः ॥ १९ ॥ अर्थः ॥ अ
ग्ने अग्नि ने विषे नां रथो रावो जे पुरुष ने निके उतो पो ताचुं करे लुं जे कर्म ते जाय छे ते कारा पाणा मारे बु
द्धि मान पुरुष जे ते यत्ने थकि धिरे धिरे धर्म ने हृदि पमाडे ॥ १९ ॥ श्लोकः ॥ अस्माह्वो का हृदं ममुनुष्य
चा धाम हृत्तमस्ति एति त्पकारम् ॥ तं हं मद्रामो हृन्मिं द्रियाणां बुध्ना स्वमात्वां प्रलनेन राजन् ॥ १९ ॥
॥ अर्थः ॥ अने देरा जन् आलोक थकि उंचो स्वर्ग लोकरयो छे ने आलोक थकि हे रा अथ ता मि स्था
दिक मो रा भो रान र कर ट्या छे ने ते न र क जे ते पुरुष नि इ रियो ने मद्रामो हने करे रा वा छे रा म तुं जां रा प ने
ते जे न र क ते तुं ने मां पमा श्री ॥ १९ ॥ श्लोकः ॥ इदं वचः शश्वमि चैशु यावन्नि राम सर्वं प्रतिपत्तु मे व
यशः परं प्राप्स्यसि जीव लोके जयं न चा मुञ्च न चेद्ने स्ति ॥ २० ॥ अर्थः ॥ अने देरा जन् आ जे मां सर्वे व
चन ते ने तुं जे ते मां जली ने जोय थार्थ जां रा वा ने ने पां म वा ने समर्थ था इ ज्ञा तो तुं जे ते आ जी व लो क ने वि
षे पर म ज श ने पां मि श ने तारे आ लो क ने विषे ने पर लो क ने विषे भय न हिर दे ॥ २० ॥ श्लोकः ॥ आत्मान

अ-९॥

१००॥

दी जारत पुण्य ती र्था सत्पो र्का धृति कू जा र पो मिः ॥ तस्यां स्नातः पूयते पुण्य कर्मा पुण्यो ज्ञान्मान्मन्य
संजो भराव ॥ २१ ॥ अर्थः ॥ अने दे जारत आ जी वात्मा जे ते न दी छे ते के वी छे तो पुण्य जे धर्म ते छे आ रो
जे ने विषे रा वि छे ने सत्य रूप छे जल जे ने विषे रा वि छे ने धृति रूप छे कां रा जे ना रा वी छे ने दया रूप छे न रं
ग जे नो रा वि छे अने पुण्य कर्म वा लो जे पुरुष ने जे ते ते न दी ने विषे ना यो थ को प वि त्र था य छे अने रा जी
वात्मा जे ते नित्ये प वि त्र ज छे ने जल थ कि प रा अ ति रो निर्मल छे ॥ २१ ॥ श्लोकः ॥ काम क्रोध ग्राह व
तो वंचे इय जलानदीम् ॥ नावं धृति मयी हृत्वा जन्म दुर्गाणि संतरा ॥ २१ ॥ अर्थः ॥ अने व लिका मने
क्रोध रूप छे ग्राह जे ने विषे रा वी ने पां चं इ यो रूप छे जल जे ने विषे रा वी जे सं सार रूप न दी ते ने धी र
ज्य रूपि ना चे करि ने जन्म मृत्यु रूप जे दुःख ते ने तुं जे ते त रि जा ॥ २१ ॥ श्लोकः ॥ प्रज्ञा हृदं धर्म हृदं स्व चं
धु विद्या हृदं वयसा चापि हृदम् ॥ कार्या कार्य पूजयित्वा प्रसाद्य यः स हृत्ते न्य स मु त्यो क्त्वा चित् ॥ २३
॥ अर्थः ॥ अने बुद्धि ये करि ने हृद ने धर्म करि ने हृद ने विद्या ये करि ने हृद ने अ व म्था ये करि ने पा हृद
रावो जे तो नां वै धु ते ने पु जि ने न था प्र स ल्न करि ने जे पुरुष जे ते पो ना ने कर वा जो ग प जे कार ज ने न कर

वि. नि. ॥१०१॥

अ. ६॥

वाजोग्रपेकारज्यतेनेतेप्रसेपुछेछेनेपुरुषजेतेपुरुषजेतेव्यारेपरामुक्तानोतथा ॥ २३ ॥ श्लोकः ॥ धृ
 त्वाग्निश्रोदंरंक्षेत्वाग्निपादं च चक्षुषा ॥ चक्षुः श्रोत्रं च मनसामनोवाचं च कर्मणा ॥ २४ ॥ अर्थः ॥ अने
 विवेकिपुरुषजेतेपारज्येकरिनेत्रिनिनेनुदरनिरक्षाकरेनेनेत्रेकरिनेहायनिनेपगनिरक्षाकरे
 नेमनेकरिनेनेत्रनिनेश्रोत्रनिरक्षाकरेनेदेहेकरिनेमननिनेवागिनिरक्षाकरे ॥ २५ ॥ श्लोकः ॥ नित्यो
 दकीनित्ययज्ञोपवीतीनित्यस्वाध्यायीयतितान्त्रवर्जा ॥ सत्यं ब्रुवन्गुरवेकर्मकुर्वन्ब्रह्मणश्च
 ते ब्रह्मलोकान् ॥ २५ ॥ अर्थः ॥ अनेनित्योदकीकेतांजेसमेजेसपरेतेविरित्येस्माननेआचमनतेने
 करतोनेनित्येयज्ञोपवीतनेधारतोनेनित्येवेदाध्यायननेकरतोनेपापिनाअन्ननेवरजतोनेसत्य
 वचननेबोलतोनेगुरुनेअर्थकर्मनेकरतोएवोनेब्रह्मणनेब्रह्मलोकनेपांमेछेनेनेब्रह्मलोकय
 किपरतोतथि ॥ २५ ॥ श्लोकः ॥ अधीत्यवेदानपरिसंस्तीर्षचाम्नानिशूयज्ञैःपालयित्वाप्रजाश्च ॥
 गोब्राह्मणार्थेनाश्रुपूतानरात्मादतःसंगामेक्षत्रियःस्वर्गमेति ॥ २६ ॥ अर्थः ॥ अनेक्षत्रियजेते
 वेदनेअग्निनेनेअग्निहोत्रनेकरिनेनेयज्ञेकरिनेयजिनेनेप्रजानेपालिनेपछेगायब्राह्मणने

॥१०२॥

अर्थेनाश्रुकरिनेपवित्रययुंछेचितजेनुंकेतांगायब्राह्मणनेअर्थसंगोअथवासंगोसने
 विषेसरांगोयकीस्वर्गलोकनेपांमेछे ॥ २६ ॥ श्लोकः ॥ वैशेषाधीत्यब्राह्मणान्क्षत्रियांश्च धनैःका
 लेसंविभ्रज्याश्रितोश्च ॥ वेतापूतं धूममाघ्रायपुण्यं प्रेत्य स्वर्गं देवस्वरानिजुंके ॥ २७ ॥ अर्थः ॥ अ
 नेवेद्वपजेतेवेदज्ञास्वनेअग्निनेनेसमयनेअनुसारेब्राह्मणनेनेक्षत्रियनेधनेकरिनेपूजिनेत
 थापोतानाआश्रितजननेयथाजोग्रपधनवैविआपिनेनेआहवनीयगार्हपत्यनेदक्षिणाग्निरा
 त्राणप्रकारनाअग्निनेसंबंधेकरिनेपवित्रययोनेविजानेपवित्रनकरनारोजेधूमतेनेसंधिने
 पछेमरिनेस्वर्गलोकनेविवेजनेदेवतानास्वरनेपांमेछे ॥ २७ ॥ श्लोकः ॥ ब्रह्मक्षत्रैर्वैश्वर्यवर्णांच
 शूद्रः क्रमेणोतान्त्याघतः पूजयान ॥ तुष्टेषुतेष्वयथोदग्धपापस्मत्कादेहेस्वर्गस्वरानिजुंके ॥
 २८ ॥ अर्थः ॥ अनेशूद्रजेतेब्राह्मणक्षत्रियनेवेशरात्राणवर्णनेअनुक्रमेकरिनेत्यायथकिपूजेअ
 नेरात्राणवर्णजेतेसंतोत्रापोमेसतेपोडायेरहितनेवलिगयोछेपापजेनांएयोजेतेशूद्रनेजेतेदेह
 नोत्सागकरिनेस्वर्गलोकनास्वरनेजोगवैछे ॥ २८ ॥ श्लोकः ॥ चातुर्वर्ण्येषधर्मस्तवोक्तोदेतुंचा

॥ वि. नि. ॥ त्रब्रुवतो मे निबोध ॥ श्वात्राह मां ईयते पांडुपुत्रस्तं वं राजन राजधर्मं नियुं ह्व ॥ २० ॥ **॥ अर्थः ॥** अने देरा **अ. ६ ॥**
॥ १७२ ॥ जनु आरवर्णानो जे आधर्मते मंतुं ने कहेण ने एके देवाने विवेजे कारण छे तने के हेतो एवो जे कुंते मु
 थकितुं जो एप जे दे पुतर ए पांडु राजा ना पुत्र जे युधिष्ठिर ते जे ते पृथिवी नुं पावन करवा रूप जे क्षत्रिय
 जो धर्म ते थक पडि जाय छे ते नैने ते जे ते राजा ना धर्म नै विवेजे जो इकंता एने एनुं राज्य आय ॥ २० ॥ **॥ पुतर ए**
उवाच ॥ श्लोकः ॥ एवमेत सुथामास्व मनुशा समि नितदा ॥ ममापि च मतिः सोम्य न वसे वं यथा त्य माम्
 ३० ॥ **॥ अर्थः ॥** तारे पुतर ए के हे छे दे विदुर जे जे विरि त्ये तमे मुंने नित्ये शि हाकरो छो ते वान ते ए म जे छे अ
 ने हे रुडा विदुर जे जे विरि त्ये तमे मुने कहे छो ते विरि त्ये मा रि बुद्धि पण पांडवने विवेथाय छे ॥ ३० ॥ **॥ श्लोकः**
 मानु बुद्धिः कृताये वे पांडवाश्च तिमै सदा ॥ दुर्योधने समासा सुपुनर्विपरिवर्तने ॥ ३१ ॥ **॥ अर्थः ॥** अने पांड
 व प्रत्ये सर्व काले मे ए प्रकारे करि छे तो पणने मा रि बुद्धि जे ते दुर्योधने पां मिने बक्षि पा छि विपरीत अर्था
 य छे ॥ ३१ ॥ **॥ श्लोकः ॥** नक्षि ए म अति क्रान्तं तु शको नृतेन केनचित् ॥ दिष्टमेत दूच मत्पे पां रुषंतु निरर्थकम् ॥
 ३२ ॥ **॥ इति श्री महाभारत तंत्रयोग पर्वणि प्रजागरि विदुर नीतो अष्टमोऽध्यायः ॥ ६ ॥ अर्थः ॥** अने दे विदुर **॥ १७२ ॥**

जि को ई पुरुषने गो दिष्ट जे प्रारब्ध कर्म ते नुं उलं पन करवाने समर्थ न थि थवा तुं मारे कुं जे ते ए रिष्टने अच
 ल मां नुं छे ने जे पुरुष प्रपत्ये छे तेने तो निरर्थ मां नुं छे ॥ ३२ ॥ **॥ ए विरि त्ये श्री महाभारतने विवेजे उं राग पर्व ते**
ने विपे जे पुतर ए ने उ जागर ते मां जे विदुर नीति ते ने विपे आरमो अथाय जे ते थयो ॥ ६ ॥ पुतर ए उवाच
श्लोकः ॥ अनुं कं परिने किं विद्यावा विदुर विद्यते ॥ तन्मेशु अश्वे ब्रह्मि विचि ज्ञाणि नापसे ॥ १ ॥ **॥ अर्थः ॥** व
 लि पुतर ए जे ते विदुर जे प्रमे के हे छे हे विदुर जित मंते ए वां लि ये करि ने जो कां ई कन के हे वां गुं होय तो ते
 पण मां न लवाने ए छ तो ए वी जे कुंते मुने कहे जे कारण पण मारे तमे जे ते आश्चर्य कारि वचनने बो लो
 छो ॥ १ ॥ **॥ विदुर उवाच ॥ श्लोकः ॥** पुतर ए कु मारो वैषः पुराणाः सनातनः ॥ मनसु जातः प्रोवाच मसु नां स्ती
 ति नारन ॥ २ ॥ **॥ अर्थः ॥** तारे विदुर जी के हे छे हे नारन हे पुतर ए पुगण के तां नुना ने सनातन के तां नित्य
 ए वा जे मनसु जात कृषिना मे ब्रह्मना कु मार ते जे ते ते मसु न थि ए विरि त्ये के हे ना हवा ॥ २ ॥ **॥ श्लोकः ॥** स
 ते गुरान् प्रकाशांश्च सर्वं न रुदय संश्रयान् ॥ प्रवक्ष्यति महागज सर्वं बुद्धि मतां वरः ॥ ३ ॥ **॥ अर्थः ॥** अने
 हे महागज सर्व बुद्धि मान मध्ये ए ए वा जे ते मनसु जात कृषिते जे ते तारा रुदयने आश रिने रथा जे गुम

॥ वि. नि. ॥ १०३ ॥

नेप्रगरावा सर्वेधर्मते मनेतु प्रत्येकेदेशे ॥ ३ ॥ **धृतराष्ट्रवाच ॥ श्लोकः ॥** किंत्वेन वेदत ऋषो यन्मे ब्रूयात्
नातनः ॥ तमेव विदुरब्रूहि प्रजाशेषोस्मि चैतव ॥ ४ ॥ **अर्थः ॥** तारे धृतराष्ट्रकेहेछेदे विदुरजिते वलितं तु
मेनधि जां गता जे मुने मन मुं जात रुषिके देशे मारे जोत मारे को ई क बु छि बा किर हि ग ई हो य तो त मे
ज मुने कहो ॥ ४ ॥ **विदुर उवाच ॥ श्लोकः ॥** शूद्रयो नावदे जातो ना तो न्य ह कु मु शूद्रे कुमारस्य तु पाबु छि वै
रतां शाश्वती मरुम् ॥ ५ ॥ **अर्थः ॥** तारे विदुरजिकहेछेदे धृतराष्ट्रं जेतेशूद्रयो निने विषे जनस्यो छंरा
हे तुं मारे आ क हू ते य कि अत्यवचनने के हे बाने अर्थे म मर्थे न थी अने मन मुं जात रुषि नि जे बु छि छे
नेने तो कुं अनादि सिद्धा विमो नु छं ॥ ५ ॥ **श्लोकः ॥** ब्राह्मी हि यो निमापन्नः सुगुह्यमपि वो वदेत न तेन ग
त्वां दिवा नांत स्यादेत दुर्वीमिने ॥ ६ ॥ **अर्थः ॥** अने जे ब्राह्मणानि यो निने पा म्यो होय ते जे ते अति शो गु
रा वार्ता होय ते पणा कहे अने ते के देवे करिने ते ब्राह्मण जे ते देवताने निरुवा जो गपन थी या तो ते कारणा
पणा मारे हेवे जे के हेवानु छे ते तुं ने मन मुं जात रुषिके देशे ए मं तुं ने क कुं छं ॥ ६ ॥ **धृतराष्ट्रवाच ॥ श्लो
कः ॥** ब्रवीहि विदुर त्वमेपुराणं ते सनातनम् ॥ कथमेतेन देहेन स्यादिहैव समागमः ॥ ७ ॥ **अर्थः ॥** तारे

अ. ०. ०. ॥ १०३ ॥

धृतराष्ट्रकेहेछेदे विदुरजिपुराणाने सनातन एवा जे मन मुं जात रुषिने नो आरे दे करिने अदि यो ज मु
ने समागम कि ये प्रकारे थायते ते मं मुं ने कहो ॥ ७ ॥ **विशंपायन उवाच ॥ श्लोकः ॥** चिंतयामास विदुरस्तम्
पिं संशितव्रतम् ॥ सचतच्चिंतितं तात्वादर्शं यामास भारत ॥ ८ ॥ **अर्थः ॥** देवे वैशंपायन रुषि जे ते जन
मे जयराजा प्रत्येक थाने के हे छे दे भरतवेशने विषे उत्पन्न थपारावा जनमे जयराजा विरित्ये धृतरा
ष्ट्रनुवचनसो भलिने विदुरजि जे ते इरव्रतवाला जे ते मन मुं जात रुषिने तुं चिंतवन करना दवाप छे ते
मन मुं जात रुषि जे ते ते विदुरजिना चिंतवनने जां गि नेने मने पातानुं सा क्षात दर्शनरे ता दवा ॥ ८ ॥
श्लोकः ॥ सर्वेने प्रतिजगद्दुविधि ह्येन कर्मणा ॥ सखोपविष्टं विश्रांतमथैने विदुरो ब्रवीत् ॥ ९ ॥ **अ
र्थः ॥** पछे ते धृतराष्ट्रजा जे त शरयो क्त विधि थें करिने रा मन मुं जात रुषिने पूजता हवा अने सखे
करिने वेवाने अमेर हित थया रावा जे रा मन मुं जात रुषिने प्रमे विदुरजि वाजता दवा ॥ ९ ॥ **श्लोकः ॥**
भगवन् संसयः कश्चि घृतराष्ट्रस्य मानपः ॥ यानशकरो मया वक्तुं त्व मस्मै वक्तु महेसि ॥ १० ॥ **अर्थः ॥**
हे भगवन् के तां समर्थ रावा मन मुं जात रुषि आ धृतराष्ट्रजाना मनने विषे कां ई संसय छे ते मे

॥ वि. नि. ॥
॥ २६४ ॥

॥ अ. ॥

सयजेनेवेरनेउपदेशकरिनेटलेणवोलेमारेमेतेगेकेदेवाने समर्थथवायरा मनश्चिते सारुतमेराने
केदेवाने जोरपछो ॥ १० ॥ श्लोकः ॥ संश्रुत्वायेमनुष्येऽः सर्वदुःखातिगो भवेत् ॥ जालाला जो प्रिय हे प्यो
यथेनेन जरांतको ॥ ११ ॥ अर्थः ॥ अनेनेन मारा उपदेशाने सांभलने आधुन राष्ट्रा जा जे ते सर्वदुःख
ने अतिक्रमण करिने वरतेणवो थाय अनेला भअला भप्रिय हे शी जरा ने मृत्यु रो सर्वे जे ते रा जा ने
जे विरिसेवा धनकर ते विरिसेतमेक हो ॥ ११ ॥ श्लोकः ॥ विपदेरन्धयामर्षो क्षुत्पिपासेमदो ऋवो ॥ अ
रतिश्चेवंतं ईचकामको धौ क्षयोदयो ॥ १२ ॥ इति श्रीमद्भागवत उद्योगपर्वणि प्रजागरे विदुरनीतो
नवमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ अने वलि अय असहन पाणं क्षुधापिपासामर अतिशोरो अर्थ अतीति आलसका
मक्रो धस्यने उदयरा सर्वे जे ते जे विरिसेण धूतराष्ट्रा जा ने चा धनकर ते विरिसेतमेराने उपदेशक
जे ॥ १२ ॥ एविरिसे श्रीमद्भागवतने विषे जे उद्योगपर्वतेने विषे जे धूतराष्ट्रने उजागरो ते सां जे विदुरनी
तिनेने विषे नवमो अध्याय जे तेथयी ॥ ८ ॥ श्लोकः ॥ इति श्रीविदुरेणोक्तः कार्याकार्यविनिर्माणः ॥
गृहिणां त्यागिनां चापि सर्वेषां वैद्वितावदः ॥ १ ॥ अर्थः ॥ एविरिसे श्री विदुरजियेकहा जे आका

॥ २६४ ॥

॥ वि. नि. ॥
॥ २६४ ॥

॥ अ. ॥

य अकार्यनी निर्णयते जे ते गृहस्थ तथा त्यागिण सर्वे नाहितने करेणवोले ॥ १ ॥ श्लोकः ॥ सर्वेषां नी
तिशास्त्राणां मारो वैदुरिकी वचः ॥ तेनैव वर्तमानानां सर्वेषां सर्वतः स्मरवम् ॥ २ ॥ अर्थः ॥ अने आ
विदुरजियेकहा जे त्यापने जे ते सर्वनीतिशास्त्रनो सारले अने ते विदुरजिनाकहेला त्यापे करिने ज
वरतता एवा जे सर्वे मनुष्यते मने सर्व प्रकारे स्मरवयायते ॥ २ ॥ श्लोकः ॥ एत संशीलिनः कापि संता
पास्त्रिविधा अपि ॥ जनान् स्थितान् अवरुतौ नो ज्ञात्ता एव पाठितुम् ॥ ३ ॥ अर्थः ॥ अने आ विदुरनी
तिना अत्यासने करनारा जे जनने अवरुते विषे ररो होय तो पण ते मने उग्रप्रकार नाताप जे ते का
रे पणा पीडवाने समर्थ नश्चिथाता ॥ ३ ॥ श्लोकः ॥ एत दुक्त प्रकारेण वर्तमानाः क्रिया स्वपि ॥ हरं भजे
पुयेतेऽस्मस्विनः स्युः परब्रह्म ॥ ४ ॥ अर्थः ॥ अने आ विदुरनी तिने विषे जे विरिसे क रूते ते प्रकारे
करिने क्रिया अने विषे वरतता यकापण जे पुरुष श्री कृष्ण भगवानने भजे तेने पुरुष जे ते आलो
कने विषे स्मरिवायायथे तया परलोकने विषे स्मरिवायायथे ॥ ४ ॥ श्लोकः ॥ इयं स्मरवैलुनिः स
र्वे नीतिर्विदुरकीर्तिता ॥ पागाश्रयाः न्वदं प्रात्याश्री स्वाभिवचनं त्विनि ॥ ५ ॥ अर्थः ॥ अने विदुरजी

॥ २६४ ॥

॥ वि. नि. ॥
॥ १०५ ॥

निकहेलिते आनीतिते जनसुखसुखे शत आनन्दस्य रससंगिमात्रमेव लोको विद्ये करिने दिदृक्षुः दिवस
 प्रमेभरावीनेमां नलवी एतिरिसेषी सरुता नंदस्वामिनुवचनछे ॥ ५ ॥ श्लोकः ॥ मयेत्यं विदुरो क्वाद्यानी
 तेषा काययामनि ॥ लिखिता र्जा यत्नातेन श्रीरिस्तच्छि तास्तथा ॥ ६ ॥ अर्थः ॥ अने एतिरिते विदुर
 जिना कहेलीनीति निजे आरी काते मे ते गोमा रि बुद्धिने अनुसारे लिखिते अने ते टी काने लिखवेक
 रिने मारिनुपस श्रीरि कृतमहा राजनेते प्रसन्न था श्री मथा ते श्रीरि कृतमहा राजना आश्रित जे
 सर्वसाधुने स संगिते प्रमन्न था श्री ॥ ६ ॥ इति श्री महजानंद स्वामि शिष्य वित्थानंद मुनिलिखिता श्री
 विदुरनी ति नायाटी का संपूर्णा ॥ श्री स्वामिनारायणाय पुराण पुरुषोत्तमाय नमो नमः ॥ श्री ॥ श्री ॥
 संवत् १८३२ नामाहा वदी ९ मसमीने दी वस आ विदुरनीति समाप्त लखा इने संपूर्णा च ई र ई छे ला जीवरन
 श्लोकः ॥ याहं पुस्तकं रद्दु ॥ ताहं लिखितं मया यदि शुभमशुभं वा मम दोषो न रियते १ ॥ लेखिनिपुस्त
 कां मा परहस्ते न गता गता ॥ कदाचित् पुनरायांति न ग्रा नृषा च मर्दिता २ ॥ जले रं कं तिले रं कं रं शि थ
 जवं धने मुखं हस्ते न दात वं ए वं व रं ति पुस्तकं ३ ॥ अगु इष्टिक रि गि वा च द मुष्टि अधो मुखं कष्टे न लिखिते गृथो ॥ १०५ ॥

